НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ ІВАНА ЧЕРНЯХОВСЬКОГО
ІНСТИТУТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК (СИЛ) ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В ІНТЕРЕСАХ ОБОРОНИ І БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

МАТЕРІАЛИ
науково-практичного семінару

26 травня 2022 року

УДК 336.142.3:335 (477)(075.8)

Актуальні проблеми національної економіки в інтересах оборони і безпеки держави та шляхи їх вирішення. Матеріали науково-практичного семінару (м. Київ, 26 травня 2022 р.). – Київ : НУОУ ім. Івана Черняховського, 2022. 201 с.

ISSN 2522-9257

У збірнику представлені матеріали науково-практичного семінару “Актуальні проблеми національної економіки в інтересах оборони і безпеки держави та шляхи їх вирішення”.

Збірник призначений для науковців, викладачів, ад’юнктів, слухачів (курсантів, студентів), а також для широкого кола читачів.

УДК 336.142.3:335 (477)(075.8)

ISSN 2522-9257

© Колектив авторів, 2022
© НУОУ ім. І. Черняховського, 2022

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень 7
Луцик Ю. О. Вступне слово 11
Андрієнко О. О., Данюк Д. Г. Актуальні питання вдосконалення гарантованих виплат військовослужбовцям Збройних Сил України із застосуванням досвіду зарубіжних країн 13
Арзянцева Д. А., Захаркевич Н. П. Проблеми формування доходів бюджету та фінансування його видатків в умовах війни 18
Артюшенко О. О., Салахов Б. Є. Доцільність формування спеціального фонду у військових частинах, шляхом додаткової господарської діяльності 20
Бондар К. Б., Андрієнко О. О. Особливості фінансування військової частини в умовах воєнного стану 23
Ващук Н. Ф. Удосконалення забезпечення діяльності підрозділів спеціального призначення силових структур України 25
Гавриленко А. С. Сучасні проблеми функціонування оборонно-промислового комплексу України та шляхи їх вирішення 27
Голота О. П. Вплив корупції на сектор безпеки та оборони. Приклад російської федерації підчас збройної агресії в Україні 29
Гордієнко А. М., Кулешов О. В., Старцев В. В. Проблемні питання існуючої системи забезпечення запасними частинами зенітного ракетного озброєння і радіоелектронної техніки та шляхи їх вирішення 39
Громоздова Л. В., Ілляшенко І. О., Медвідь Г. С. Рекреаційний ресурс як потенціал реабілітації та оздоровлення поранених військовиків під час та після війни 41
Данилюк С. Л., Бойко Р. В., Наливайко А. Д. Продовольча криза як фактор впливу на національну економіку та забезпечення обороноздатності держави 43
Деменев О. М., Дудник О. О., Пархоменко П. П. Проблемні питання функціонування української “оборонки” під час війни. погляд з боку виробників, інформація для замовників 45
Дербеньова Я. В., Маляревський В. М., Тітов В. В. Економічні ризики національної економіки як наслідок війни: загроза глобальної кризи продовольчої безпеки в міжнародному просторі 52
Дзігора О. М., Трофимов І. М., Гурін І. О. Військово-економічна підтримка партнерів – шлях до перемоги України 54
Диких О. В., Заровна І. О. Проблеми функціонування економіки в умовах воєнного стану 55
Дихановський В. М., Маркєєва О. Д. Актуальні питання державно-приватного партнерства у забезпеченні потреб сектору безпеки і оборони 57
Добровінська Д. В., Цюкало Л. В. Актуальні питання фінансового забезпечення військ з урахуванням досвіду воєнних дій 63
Іваницький М. Г. Деякі питання щодо оборонного бюджетування у державах-членах НАТО 66

Ільченко В. М., Маляревський В. М., Царук В. В. Регулятивне публічне управління сектором агропідприємництва в умовах загрози продовольчої кризи під час війни 68
Кашина Г. С., Стенічева І. Б., Артеменко А. І. Біржові ціни як інструмент фінансової безпеки на ринках зерна 70
Кивлюк В. С. Основні економічні аспекти застосування логістичної системи в ресурсному забезпеченні сил оборони, проблеми та шляхи їх вирішення 72
Кустріч К. Г. Деякі питання удосконалення казначейського обслуговування розпорядників бюджетних коштів в умовах воєнного стану та автоматизації системи управління державними фінансами на рівні розпорядника бюджетних коштів 76
Кутовий О. П., Косарецький Є. І. Визначення моделі впливу обсягів забезпечення боєприпасами на ефективність виконання завдань вогневого ураження противника при плануванні розвитку спроможностей забезпечення боєприпасами 80
Левчук Н. П. Проблемні аспекти та напрями вдосконалення фінансового планування прикордонного відомства 83
Левчук О. В. Політика центральних банків під санкціями: критична оцінка досвіду центрального банку російської федерації 84
Леонтович С. П. Розвиток боєприпасної галузі в Україні, проблемні питання та шляхи їх вирішення 86
Лихін Д. А. Дослідження здатності військових підрозділів Збройних Сил України забезпечувати досягнення цілей та виконувати завдання 89
Лісовська О. Л. Вибір економічної моделі в умовах воєнного стану в Україні для протидії загрозам економічній безпеці держави 92
Лойшин А. А. Військові облігації як інструмент підтримки державного бюджету 94
Луцик Ю. О. Економічна безпека як стратегічна складова національної безпеки України 98
Мацюра О. С., Андрієнко О. О. Актуальні питання функціонування національної економіки в умовах війни 102
Неня О. В., Березненко Н. М., Фесенко М. А. Композиційні матеріали для захисту військової техніки від радіолокаційного виявлення 105
Новицький А. М., Репеха Н. І. Перспективи розвитку та правове забезпечення внутрішнього аудиту 108
Остапець О. М., Щерблюк С. Л. Стан фінансування потреб Збройних Сил України та чинники, які впливають на цей процес в умовах правового режиму воєнного стану 111
Петленко Ю. В., Щеглюк Б. П. Ухилення від підзвітності: наскільки відкритою має бути інформація про оборонний бюджет? 116
Поліщук А. С., Слободяник С. П., Грицюк Ю. Д. Одна із проблем повоєнного розвитку ОПК України – ймовірність потужної конкуренції з боку іноземних компаній 120

Постніков О. О. Проблемні питання не державного контролю оборонних закупівль та шляхи його удосконалення 126
Ратушняк С. О. Проблеми функціонування оборонно-промислового комплексу та забезпечення потреб сектору безпеки і оборони 128
Різніченко А. Р. Актуальні питання проведення аудиту та здійснення внутрішнього фінансового контролю 132
Рудніцька Р. М. Виклики організації державного внутрішнього аудиту та внутрішнього контролю в кризових умовах 135
Сазонов С. М., Панасенко Л. І., Кузнецов Б. Т. Соціальний захист військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей під час воєнного стану 137
Салій А. Г., Опенько П. В., Шкурат Б. Ж. Економічні та військові аспекти проблем захисту об'єктів критичної інфраструктури держави 143
Семенкова М. А. Conflict-related migration of Ukrainians: implications for the economics of higher education 145
Скуріневська Л. В., Кухта Т. В. Вплив воєнного стану на виконання показників державного бюджету України 147
Смерницький Д. В., Яковенко О. В. Спеціальні технічні засоби: розробка, впровадження, координація 151
Сотник В. В. Загрози та нові виклики економічного спрямування, які впливають на оборотноздатність країни в період війни 152
Столяренко О. М. Загрози економічній безпеці країни 155
Телегін В. В. Дослідження особливостей впливу структурних змін на ефективність системи матеріально-технічного забезпечення військ (сил) в сучасних умовах в контексті ресурсного забезпечення 158
Ткач М. Я. Вплив економічних мас на гравітаційну силу взаємодії між країнами 163
Толок П. О. Підтримка фіскальної стійкості України в умовах воєнного стану 167
Третякова О. В., Іваницький М. Г. Механізм формування капіталу банку в сучасних умовах 169
Тулуш Л. Д., Радченко О. Д. Фінансові умови забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану 174
Убайдуллаєв Ю. Н., Ольшевський Ю. В. Методичний підхід до визначення раціональних значень основних характеристик спеціальних захисних споруд 177
Ульянов К. Є., Бойко А. А., Чернецький О. К. Воєнний стан: перші виклики для Служби внутрішнього аудиту Міністерства Оборони України 179
Федотова Я. Г. Військова освіта як чинник посилення взаємодії збройних сил і суспільства 182
Філіппов С. О. Система соціального кредиту в контексті забезпечення публічного інтересу 184
Харабара В. М., Грешко Р. І., Харабара В. І. Шляхи вдосконалення банківського регулювання в україні 187

Чеховська М. М. Сучасні тенденції військово-технічного співробітництва України з країнами-членами НАТО 191
Щербина І. М. Вплив поставок озброєння та військової техніки згідно Ukraine Democracy Defense Lend-Lease Act of 2022 на розвиток сектору оборонної промисловості України 193
Январі Й. Й., Ратушняк С. О. Міжнародні вимоги в організації системи внутрішнього контролю в інтересах оборони і безпеки держави 196
Луцик Ю. О. Заключне слово 200

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АР	–	Автономна Республіка
АТО	–	антитерористична операція
БпАК	–	безпілотні авіаційні комплекси
БМП	–	бойова машина піхоти
БПЛА	–	безпілотний літальний апарат (безпілотний авіаційний комплекс)
ВВП	–	валовий внутрішній продукт
Великобританія	–	Обєднане Королівство Великобританії та Північної Ірландії
ВЕП	–	воєнно-економічний потенціал
ВЕР	–	воєнно-економічний розвиток
ВЕС	–	воєнно-економічне співробітництво
ВІКНУ	–	Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченко
ВНП	–	вибухонебезпечні предмети
ВНТ	–	вуглецеві нано-трубки
ВНУ	–	Воєнно-наукове управління
ВПК	–	військово-промисловий комплекс
ВПП	–	військово-промислова політика
ВТП	–	військово-технічна політика
ГШ	–	Генеральний штаб
ДВА	–	Департамент внутрішнього аудиту
ДВФК	–	державний внутрішній фінансовий контроль
Держбюджет	–	Державний бюджет України
Держрезерв	–	Державне агентство резерву України
ДК	–	державний концерн
ДКСУ	–	Державна казначейська служба України
ДККБ	–	державне київське конструкторське бюро
ДНДІ	–	Державний науково-дослідний інститут
ДКСУ	–	Державна казначейська служба України
ДОЗ	–	державне оборонне замовлення
ДПП	–	державно-приватне партнерство
ДПСУ	–	Державна прикордонна служба України
ЕКБ	–	елементно-компонентна база
ЄБРВ	–	Європейський банк реконструкції та розвитку
ЄС	–	Європейський союз
ЗІП	–	запасні частини, інструменти та прилади
ЗМІ	–	засоби масової інформації
ЗРК	–	зенітно-ракетний комплекс
ЗРО	–	зенітне ракетне озброєння
ЗС	–	збройні сили
ЗСУ	–	Збройні Сили України
ЗФО	–	забезпечуючий фінансовий орган
ІКТ	–	інформаційно-комунікаційні технології

ІСЦ	–	індекс споживчих цін
КНДР	–	Корейська Народно-Демократична Республика
КНЕУ	–	Київський національний економічний університет
КМУ	–	Кабінету Міністрів України
КР	–	крилаті ракети
КСВ	–	Командування Сухопутних військ
МВФ	–	Міжнародний валютний фонд
МВС	–	Міністерство внутріщніх справ
Мінекономіки	–	Міністерство економіки
Мінстратегпром	–	Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості
Мінфін	–	Міністерство фінансів
МО	–	міністерство оборони
МОУ	–	Міністерство оборони України
МТЗ	–	матеріально-технічне забезпечення
МСА	–	Міжнародні стандарти аудиту
НААН	–	Національна академія аграрних наук
НАДПСУ	–	Національна академія Державної прикордонної служби України
НАК	–	Національна акціонерна компанія
НАН	–	Національна академія наук
НАТО	–	Організація Північноатлантичного договору (NATO – North Atlantic Treaty Organisation)
НІСД	–	Національний інститут стратегічних досліджень
НУОУ	–	Національний університет оборони України
НБУ	–	Національний банк України
НВК	–	науково-виробнича комплекс
НВО	–	науково-виробниче об’єднання
НВП	–	науково-виробниче підприємство
НДДКР	–	науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи
НКЦПФР	–	Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку
ННЦ	–	Національний науковий центр
НТП	–	науково-технічний прогрес
НТР	–	науково-технічні розробки
ОВДП	–	облігації внутрішніх державних позик
ОВСТ	–	озброєння, військова та спеціальна техніка
ОВТ	–	озброєння та військова техніка
ООС	–	операція об’єднаних сил
ОПК	–	оборонно-промисловий комплекс
ОПП	–	оборонно-промислова політика
ПВП	–	продукція військового призначення
ПВС	–	пост візуального спостереження
ПДВ	–	податок на додану вартість

ПЕ	–	поліетилен
ПММ	–	паливо-мастильні матеріали
ПОП	–	продукція оборонного призначення
ППВ	–	продукція подвійного використання
ППО	–	Протиповітряна оборона
ПрАТ	–	приватне акціонерне товариство
ПС	–	Повітряні Сили
РЕБ	–	радіо-електронна боротьба
РЕТ	–	радіо-електронна техніка
РНБО	–	Рада національної безпеки і оборони України
РСЗВ	–	реактивна система залпового вогню
РФ	–	російська федерація
САУ	–	самохідна артилерійська установка
СБУ	–	Служба безпеки України
СВК	–	система внутрішнього контролю
СЗС	–	спеціальних захисних споруд
СП	–	спільне підприємство
СРСР	–	Союз радянських соціалістичних республік
ССО	–	Сили спеціальних операцій України
США	–	Сполучені Штати Америки
ТОВ	–	товариство з обмеженою відповідальністю
ТВП	–	товари військового призначення
ТТХ (ТХ)	–	тактико-технічні характеристики (технічні характеристики)
ТУВА	–	Територіальне управління внутрішнього аудиту
УМСФ	–	Університет митної справи та фінансів
ФЕУ	–	фінансово-економічне управління
ФРН	–	Федеративна Республіка Німеччина
ФССО	–	фортифікаційних споруд спеціальних об’єктів
ХК	–	холдингова компанія
ХКБМ	–	Харківське конструкторське бюро з машинобудування
ХНУ	–	Харківський національний університет
ЦБ	–	Центральний банк
ЦВСД	–	Центр воєнно-стратегічних досліджень
ЦНДІ	–	Центральний науково-дослідний інститут
ЧНУ	–	Чернівецький національний університет
AFPS	–	пенсійна(і) схема(и) збройних сил (Armed Forces Pension Scheme(s))
CALS	–	безперервна інформаційна підтримка поставок та життєвого циклу виробів (Continuous Acquisition and Life cycle Support)
COVID-19	–	Коронавирусна інфекція 2019 року (CoronaVIrus Disease 2019)
DOTMLPF	–	Абревиатура яка містить у собі такі поняття як доктрина, організація, підготовка, техніка, керівництво

та освіта, персонал і засоби (Doctrine, Organization, Training, Materiel, Leadership And Education, Personnel, And Facilities)

DRMIS – Єдина інформаційна система управління оборонними ресурсами (Defence Resource Management Information System)

EDI – система електронного обміну даними (Electronic Data Interchange)

EPOS – система електронного способу оплати (Electronic Point-of-Sale)

GDI – Індексу доброчесності в оборонному врядуванні (Government Defence Integrity Index)

JMPAB – Міжвидова рада з пріоритетів та розподілу матеріальних засобів (Joint Materiel Priorities & Allocation Board)

LCAP – Програма цивільного нарощування матеріально-технічного забезпечення (Logistics Civil Augmentation Program)

MBDA – провідний європейський розробник та виробник ракетних систем (Matra BAE Dynamics Alenia)

NGO – неурядові організації (nongovernment organizations)

PEMPAL – мережа навчання від рівного до рівного у сфері управління державними фінансами (Public Expenditure Management Peer Assisted Learning)

SGIP – схема гарантованої виплати доходу (Scheme of Guaranteed Income Payment)

STFP – короткострокова сімейна пенсія (Short Term Family Pension)

USAID – Агентство США з міжнародного розвитку (US Agency for International Development)

ВСТУПНЕ СЛОВО

ЛУЦИК Ю. О. к.е.н., доцент
НУОУ імені Івана Черняховського

Щиро вітаю Вас і хочу висловити подяку всім тим, хто знайшов можливість взяти участь у науково-практичному семінарі **“Актуальні проблеми національної економіки в інтересах оборони і безпеки держави та шляхи їх вирішення”**.

Я надзвичайно пишаюсь тим фактом, що до конференції виявлено значну зацікавленість, а підтвердженням цього є досить широка географія нашого заходу за даними геолокації ваших пристроїв.

І хоча воєнно-політичні події, пов’язані зі збройною агресією російської федерації, які розгортаються навколо України, вносять корективи у життя всього суспільства, ніщо не завадило нам провести конференцію в форматі дистанційного обговорення важливих питань національної економіки.

З перших днів російського повномасштабного військового вторгнення в Україну, українська економіка зіштовхнулася з новими викликами і загрозами в економічній безпеці України. Військові події завдали потужного удару по всіх ланках економічної системи держави:

знизилося виробництво основних видів продукції, зокрема тих, що становить основу експортного потенціалу України;

нищиться важлива для України інфраструктура. За оцінками Мінекономіки, загальна сума втрат економіки від пошкодження фізичної інфраструктури від початку ведення воєнних дій складає від 543 до 600 млрд доларів США;

відбувається відтік висококваліфікованих кадрів.

На сьогоднішній день, сконцентрованим поняттям національної безпеки стало гасло “ефективна економіка”. Ефективна економіка дозволяє досягти більш високого рівня національної і економічної безпеки, створює фундамент, який можна використовувати для успішного вирішення багатьох внутрішніх і зовнішніх проблем країни, включаючи напрямок її подальшого розвитку, шляхи підвищення рівня конкурентоспроможності у світовій економіці та забезпечення національної безпеки в цілому.

Обороноздатність країни залежить від економічних можливостей держави, від належного фінансування потреб сектору безпеки і оборони. Ключовим питанням щодо протидії агресору, яке потребує негайного вирішення у нинішній ситуації, залишається ресурсне забезпечення сектору безпеки і оборони України. Відповідно, потужності вітчизняної економіки дедалі стають одним з пріоритетних напрямків, який визначатиме як подальший перебіг військових дій, так і спроможність держави успішно відбудовуватись після їх закінчення.

На сьогоднішні день Урядом країни, з метою підтримання спроможностей національної економіки, реалізовано низку важливих першочергових заходів у бюджетно-податковій та грошово-кредитній

політиці:

спрощено порядок використання коштів резервного фонду державного бюджету в період дії воєнного стану;

спрощено процедуру закупівлі товарів, робіт і послуг для потреб сил оборони України, забезпечення життєдіяльності населення та функціонування держави;

започатковано створення чотирьох фондів для відновлення України: Фонд відновлення зруйнованого майна, Фонд відновлення та трансформації економіки, Фонд обслуговування та погашення боргу, Фонд підтримки постраждалого бізнесу;

надано можливість перерахувати кошти, одержані в рамках програми "єПідтримка", до благодійного фонду "Повернись живим" на допомогу ЗСУ;

Мінфін України на постійній основі веде перемовини з міжнародними партнерами щодо залучення фінансової допомоги: МВФ, Світовим банком, ЄБРР, США, Канадою, Великобританією, Німеччиною, Японією, Італією, Францією, ЄС, міжнародними інвестфондами, банками.

Російська агресія змусила нас переглянути підходи до збалансування та розподілу необхідних ресурсів з урахуванням потреб сил оборони та наявних можливостей держави. Такий результат можливий за рахунок ефективного використання фінансових і матеріальних ресурсів отриманих від національної економіки та максимізації вигоди від міжнародного співробітництва.

Відповідно ключовим завданням науково-практичного семінару є формування живого і конструктивного діалогу в напрямку обговорення можливих варіантів стабілізації економічної ситуації в країні, обміну досвідом між представниками сектору безпеки і оборони України.

Хочу подякувати всім за те, що знайшли час і можливість взяти участь у роботі нашого семінару. Запрошую всіх присутніх до конструктивного діалогу та плідної праці.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ГАРАНТОВАНИХ ВИПЛАТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ДОСВІДУ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

АНДРІЄНКО О. О.
ORCID ID: 0000-0002-1181-9586
ДАНЮК Д. Г.
ORCID ID: 0000-0001-9996-2768
ВІКНУ імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. Військова служба – державна служба особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності громадян України, пов'язана із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності [1]. В умовах сьогодення, коли на нашій території РФ розгорнула збройний конфлікт, ступінь соціальної захищеності військовослужбовців суттєво впливає на формування ціннісних та мотиваційних орієнтацій військовослужбовців. Впровадження новітніх підходів до системи грошового забезпечення та гарантованих виплат в цілому, враховуючи досвід провідних країн, сприятиме стимулюванню військовослужбовців до проходження військової служби. Гарантовані соціальні виплати військовослужбовцям в арміях зарубіжних країн мають загалом однакову структуру: оклади, додаткові виплати і надбавки (тимчасові, спеціальні, заохочувальні виплати і компенсаційні доплати), одноразові виплати під час звільнення з військової служби. Слід зазначити, що через інфляцію та зростання вартості життя розміри грошового забезпечення і пенсії мають переглядатися.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Питання забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців розглядається в багатьох працях вітчизняних та зарубіжних науковців серед них: Марко І. Ю., Марко Є. І., Чернишова І. М. [2], Цюкало Л. В. [3] та інші. Зокрема, у зазначених публікаціях визначено напрями модернізації державного управління в контексті забезпечення соціальної безпеки тощо, але, в свою чергу, комплексний аналіз зарубіжного досвіду забезпечення гарантованих виплат військовослужбовцям у зазначених працях не було проведено.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз зарубіжного досвіду та визначення основних компонентів та особливостей забезпечення гарантованих виплат військовослужбовцям.

Так, оплата військової праці в арміях зарубіжних країн побудована в основному на базових ставках і визначається відповідно до військового звання, складає фундаментальну частину забезпечення і є основою для розрахунку права на пенсію. В Україні ця система побудована за принципом: посадовий оклад, оклад за військовим званням та надбавка за вислугу років. Тобто центральним фактором формування основних виплат виступає посадовий оклад, а не військове звання [4, 5]. Для порівняння, грошове забезпечення солдата в Польщі подібне до нашого та складається з основного окладу за посадою та надбавок до окладу (за особливі умови

професійної служби, за строкову військову службу, за наявність кваліфікаційного класу, компенсаційна допомога) [6, 7].

Таблиця 1

Коефіцієнт диференціації розмірів грошового забезпечення військовослужбовців у деяких країнах світу та Україні[1]

Військове звання	Деякі країни НАТО					Україна
	США	Франція	Англія	Польща	Туречина	
генерал	10,05 (232155 $/рік)	-	11,32 (291670 $/рік)	3,89 (48590 $/рік)	5,4 (32400+ $/рік)	2,82 (15245 $/рік)
генерал-майор	7,84 (181 105 $/рік)	7,34 (211 930 $/рік)	6,77 (174 435 $/рік)	2,52 (31490+ $/рік)	4,4 (26400+ $/рік)	2,40 (12975 $/рік)
полковник	5,31 (122660 $/рік)	6,31 (182190 $/рік)	5,13 (132180 $/рік)	2,02 (25320 $/рік)	3,4 (20400+ $/рік)	2,13 (11515 $/рік)
підполковник	4,51 (104180 $/рік)	5,55 (160245 $/рік)	4,41 (113630 $/рік)	1,75 (21900 $/рік)	3,2 (19200+ $/рік)	1,92 (10380 $/рік)
майор	3,96 (91480 $/рік)	4,90 (141480 $/рік)	3,28 (84515 $/рік)	1,59 (19850 $/рік)	3 (18000+ $/рік)	1,72 (9298 $/рік)
капітан	3,59 (82930 $/рік)	3,35 (96725 $/рік)	2,66 (68540 $/рік)	1,48 (18480 $/рік)	2,6 (15600+ $/рік)	1,57 (8488 $/рік)
старший лейтенант	2,73 (53070 $/рік)	2,81 (81130 $/рік)	2,01 (51790 $/рік)	1,42 (17660 $/рік)	2,2 (13200+ $/рік)	1,37 (7406 $/рік)
лейтенант	2,15 (49665 $/рік)	2,55 (73630 $/рік)	1,45 (37369 $/рік)	1,38 (17250 $/рік)	1,8-2 (10800–12000 $/рік)	1,28 (6920 $/рік)
старшина	2,68 (61910 $/рік)	1,30 (37535 $/рік)	-	1,31 (16370 $/рік)	2 (12000 $/рік)	1,08 (5840 $/рік)
старший сержант	2,25 (51975 $/рік)	1,20 (34650 $/рік)	2,18 (56170 $/рік)	-	…	1,06 (5730 $/рік)
сержант	1,88 (43430 $/рік)	1,16 (33490 $/рік)	1,84 (47410 $/рік)	1,23 (15300 $/рік)	…	1,04 (5623 $/рік)
молодший сержант	1,47 (33960 $/рік)	1,13 (32630 $/рік)	-	1,02 (12670 $/рік)	…	1,03 (5570 $/рік)
рядовий	1,00 (23100 $/рік)	1,00 (28873 $/рік)	1,00 (25766 $/рік)	1,00 (12480 $/рік)	1 (6000+ $/рік)	1,00 (5406 $/рік)

[1] грошове забезпечення рядового за контрактом прийнято за одиницю, а коефіцієнти диференціації відображають у скільки разів збільшується щомісячне грошове утримання відповідно до військового звання, з урахуванням середніх розмірів надбавок і підвищень грошового забезпечення, що виникають у процесі службового зростання.

У ЗС інших країн особливу роль відводять молодшим командирам. Для стимулювання проходження служби осіб, які перебувають у зрілому віці і мають високий рівень кваліфікації та спеціальної підготовки, але за рівнем своєї освіти і спеціальної підготовки не можуть розраховувати на отримання офіцерського звання передбачені практично однаковий рівень основних окладіву порівнянні з офіцерським складом, які мають військові звання від молодшого лейтенанта до капітана.

Військові є одними з найбільш високооплачуваних професіоналів у Туреччині. До того ж, забезпечення щоразу збільшується через прив'язку його до соціальних стандартів, до рівня інфляції в країні. Згідно з колективним договором, військові уже з 15 січня цього року отримали підвищену грошову виплату та різницю інфляції за останні 6 місяців. Друге зростання відбудеться після липня, так як надбавка здійснюється двічі на рік з інтервалом у шість місяців [8, 9, 10]. Мінімальний оклад у ЗС США (рядовий, термін служби до 2 років) становить 2000 доларів США на місяць, офіцер отримує від 4700 доларів США, а оклад полковника з вислугою 10 років – 7350 доларів США. Середнє річне забезпечення армійського офіцера становить 79341 доларів США і коливається від 79825 до 113000 доларів США. Розміри платні постійно змінюються зазвичай у бік збільшення. Так, за останніми даними, грошова виплата в американській армії коливається від 31205 до 112701 доларів США на рік. Рядові військовослужбовці, які наближаються до відставки, зазвичай заробляють близько 70000 доларів США на рік. Офіцерська оплата значно вища: більшість молодших офіцерів заробляють близько 40000 доларів США на рік, тоді як старші офіцери, до 20 років служби, можуть мати 170000 доларів США [2].

У ЗСУ пенсія ветерана військової служби з вислугою більше 30-ти років, старшого офіцера складає біля 5500 доларів США (162625 грн) на рік. Соціальне забезпечення військовослужбовців ЗСУ має на меті вирівняти соціальне становище цієї категорії осіб відносно до інших членів суспільства і встановити додаткові гарантії, пов'язані з високим ризиком ушкодження здоров'я чи загибелі, внаслідок участі в бойових діях або військових конфліктах. Слід зауважити, що значна кількість прийнятих нормативно-правових актів у сфері соціального забезпечення не в повній мірі забезпечувала потреби військовослужбовців, особливо враховуючи те, що вони могли бути єдиним джерелом утримання сім'ї. Беручи до уваги інфляційні процеси, які відбуваються в економіці країни і відповідним чином позначаються на життєвому рівні, відповідно до прийнятих Урядом рішень, відбулось підвищення грошового забезпечення військовослужбовцям на 30% з метою підсилення їх соціального захисту та запобіганню відтоку високопрофесійних кадрів. Крім того, одним з важливих напрямків є трансформація підходів у формуванні політики з питань кадрового менеджменту та грошового забезпечення військовослужбовців, задля формування іміджу військової служби, підвищення її привабливості і конкурентноспроможності поряд з цивільними професіями. З метою підвищення рівня соціального захисту військовослужбовців та членів їх

сімей Урядом прийнято рішення затвердити виплату одноразової грошової допомоги сім'ям загиблих військовослужбовців у розмірі 15 млн грн (507300 доларів США). До того ж, відповідно до п. 7 Постанови КМУ від 22.05.2000 №829 сім'ям і батькам військовослужбовців, що загинули (померли) під час проходження військової служби, надається допомога в проведенні поховання у розмірі п'яти прожиткових мінімумів, установлених законом на день загибелі (смерті) військовослужбовця (з 01.01 по 30.06.2022 року ця сума становить 2393х5=11965 грн) [5, 12].

Для порівняння у бюджеті МО США є програма виплати одноразової неоподаткованої грошової винагороди в розмірі 100000 доларів США (2956950 грн) сім'ям загиблих військовослужбовців. Виплата також сплачується, якщо військовослужбовець (колишній військовий) помирає протягом 120 днів після звільнення зі служби, коли міністр у справах ветеранів визначить, що смерть сталася внаслідок травми або захворювання, отриманого або погіршеного під час виконання службового обов'язку. Крім того, в США поховання загиблого чи померлого бере на себе держава [2]. У Великобританії для підтримки сім'ї передбачено виплати за трьома пенсійними схемами (AFPS): 1 – одноразова сума в розмірі втричі більшої ставки забезпечення за звання (не фактичного грошового забезпечення, що особливо актуально для медичних і стоматологічних працівників); 2 – короткострокова сімейна пенсія (STFP), за положеннями якої дружина/цивільний партнер отримуватимуть грошове забезпечення загиблого протягом 91 дня (182 дні, якщо є діти); 3 – схема гарантованої виплати 60% доходу загиблих SGIP, що сплачується щомісяця довічно відповідному отримувачу, більше того оподатковується та щорічно підвищується за ІСЦ [11]. У Польші допомога на поховання становить 4000 злотих (913 доларів США) і виплачується у повному розмірі, якщо витрати на поховання були понесені членом сім'ї померлого. Якщо витрати покриває роботодавець, будинок соціального захисту, район тощо, то вони мають право виплату у розмірі фактично понесених витрат [6, 7]. У Туреччині сім'ям військових виплачується допомога на поховання у подвійному розмірі грошового забезпечення загиблого. У разі загибелі військовослужбовців під час виконання службових обов'язків, виплачується грошова компенсація у 100-кратному розмірі окладу. Більше того, головне управління Пенсійного фонду Туреччини надає частку від цін продажу на тютюнові та алкогольні вироби вдовам і сиротам загиблих [8, 9, 10]. Загалом урядом було здійснено ряд заходів для підсилення соціального захисту військових і їх сімей, підсилення їх становища в суспільстві та підвищення привабливості військової служби для громадян.

Незважаючи на існування проблемних питань щодо соціального захисту військовослужбовців і їх сімей та правового регулювання здійснення виплат і визначення їх розміру, перші вагомі дії прийняті, що сприятиме прогресивному розвитку у вирішенні цього питання.

Список літератури:

1. Про військовий обов'язок і військову службу: закон України від 25.03.1992 №2232-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text (дата звернення 20.05.2022).

2. Марко І. Ю., Марко Є. І., Чернишова І. М. Зарубіжний досвід забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. 2019. №2(66). С. 135–142.

3. Цюкало Л. В. Аналіз видатків на деякі види соціального забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №15. С. 56–60.

4. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: закон України від 20.12.1991 №2011-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#top (дата звернення 20.05.2022).

5. Про грошове забезпечення військовослужбовців: постанова Кабінету Міністрів України від 22.05.2000 №829. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/829-2000-%D0%BF#top (дата звернення 20.05.2022).

6. Rozdział 5. Uposażenie i inne należności pieniężne żołnierzy zawodowych. Służba wojskowa żołnierzy zawodowych. URL: https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/sluzba-wojskowa-zolnierzy-zawodowych-17056528/roz-5 (дата звернення 20.05.2022).

7. Wynagrodzenie w Wojsku Polskim. Zarobki, dodatki [ZESTAWIENIE]. URL: https://serwisy.gazetaprawna.pl/praca-i-kariera/artykuly/8396841,wojsko-polskie-zolnierze-zawodowi-uposazenie-zasadnicze-dodatki.html (дата звернення 20.05.2022).

8. Terörler mücadele kapsamindaki görevlerde şehit olanlarin varislerine sağlanan haklar URL: http://www.sehitaileleri.net/313-yasal-haklar (дата звернення 20.05.2022).

9. Subay maaşı zam tablosu 2021... Astsubay zammı ne kadar oldu? En yüksek ve en düşük subay maaşları kaç para oldu? URL: https://finans.mynet.com/haber/detay/ekonomi/subay-maasi-zam-tablosu-2021-astsubay-zammi-ne-kadar-oldu-en-yuksek-ve-en-dusuk-subay-maaslari-kac-para-oldu/412538/ (дата звернення 20.05.2022).

10. Asker maaşları belli oldu mu? 2022 TSK uzman erbaş maaşları. URL: https://www.yenisafak.com/asker-maaslari-belli-oldu-mu-2022-tsk-uzman-erbas-maaslari-h-3728612 (дата звернення 20.05.2022).

11. Death in Service Benefits. URL: https://forcespensionsociety.org/2019/05/death-in-service-benefits/ (дата звернення 20.05.2022).

12. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 №168. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#top (дата звернення 20.05.2022).

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ ТА ФІНАНСУВАННЯ ЙОГО ВИДАТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

АРЯЗАНЦЕВА Д. А. к.е.н., доцент,
ORCID ID: 0000-0001-8014-7544
ЗАХАРКЕВИЧ Н. П. к.е.н., доцент,
ORCID ID: 0000-0001-7959-7302
НАДПСУ імені Богдана Хмельницького

Постановка проблеми. Військова агресія з боку РФ природньо негативним чином відобразилась на формуванні доходів Державного бюджету України та на динаміці фінансування бюджетних видатків. Так, активні бойові дії спричинили зупинку багатьох підприємств (які є платниками податків), майже паралізували український експорт (що був основним джерелом надходження іноземної валюти в Україну) та зумовив значне скорочення дохідної частини бюджету. Зазначені проблеми зумовлюють необхідність дослідження не лише динамки доходів-витрат, але й пошук дієвих шляхів їх покриття.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Вивченням проблематики бюджетної політики України займалося значне коло вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких: В. М. Геєць, І. В. Запатріна, Ю. В. Касперович, О. М. Мотузка, Ю. В. Пасічник, Л. П. Сідельникова, М. В. Тарасюк, Ю. В. Хмарук, І. Я. Чугунов та ін. Проте, незважаючи на значну кількість наукових доробок у цій сфері, питання формування доходів та фінансування видатків в умовах війни досліджено не було.

Мета дослідження. Дослідити джерела та тенденції формування доходів бюджету в умовах воєнного стану та сформулювати базові шляхи покриття бюджетного дефіциту.

Перш за все, проаналізуємо аналітичні показники та відслідкуємо динаміку формування доходів Держбюджету у березні-квітні 2022 р. Так, за офіційними даними ДКСУ, за два місяці повномасштабного вторгнення РФ на територію України дохідну частину Держбюджету було виконано у березні на 92,9% та у квітні на 82,1%. Зокрема до загального фонду державного бюджету у березні-квітні надійшло 179,6 млрд грн [1]. Однак, хочемо зазначити, що основними джерелами формування доходів в ці місяці виступили:

надходження з податку на додану вартість – 46,1 млрд грн (25,67%);

дивіденди від підприємств з державною часткою – 32,5 млрд грн. (18,09% доходів);

надходження з податку на прибуток підприємств – 26,6 млрд грн (14,8% доходів);

надходження з податку на доходи фізичних осіб та військового збору – 19,5 млрд грн (10,85%);

надходження рентної плати за користування надрами – 6,3 млрд грн (3,5% доходів).

Також мінфін зазначає, що за перші 4 місяці 2022 року Держбюджет виконано з дефіцитом у сумі 146,6 млрд. грн, у тому числі загальний фонд – з дефіцитом у сумі 157,2 млрд. грн при плані в 317,1 млрд. грн [1].

Однак, незважаючи на такі відносно оптимістичні показники, необхідно зазначити, що Мінфін вдається до так званого авансового акумулювання коштів. Так, щоб компенсувати недоїмки (недоотримання) бюджету у березні уряд мобілізував прибутки підприємств з державною часткою за 2021 рік. Хоча згідно плану ці надходження мали здійснюватися у квітні-червні. Так НБУ на другий день війни перерахував 19 млрд грн, на початку березня Приватбанк – 28 млрд грн, наприкінці березня НАК "Нафтогаз" – 2,3 млрд грн.

Такі дії можуть мати негативний відголос у майбутньому: "…прискорення отримання певних видів надходжень створює додаткові ризики для виконання Держбюджету в майбутні періоди. Без них у березні доходи бюджету були б на 37% нижчі за план…" [2].

За прогнозами експертів у наступні місяці у разі неприпинення військових дій доходи бюджету будуть значно скорочуватись, що пов'язано не лише з паралізованістю окремих секторів економіки, скороченням експорту та припиненням роботи багатьох суб'єктів підприємництва, але й з еміграцією більш ніж 15% українців за межі країни (які виступали платниками податків, мали власний бізнес, застосовували найману працю – з одного боку, та були споживачами, тобто стимулювали зростання пропозиції – з іншого).

Щодо фінансування видатків, то після початку повномасштабного вторгнення РФ було здійснено перегляд структури виплат в контексті збільшення обсягів фінансування військових цілей та повного скорочення капітальних видатків. Держбюджет сьогодні фінансує в повному обсязі лише захищені видатки, до яких відносять: оплату праці працівникам бюджетної сфери, оплату комунальних послуг, купівлю енергоносіїв та ліків, обслуговування державних і місцевих боргів. Однак, в умовах тотального дефіциту та недоїмки доходів фінансуються далеко не всі захищені видатки (кошти спрямовують на оборону, виплату пенсій, зарплати бюджетникам та обслуговування державного боргу). Зокрема, за даними ДКСУ за січень-квітень 2022 року касові видатки Держбюджету становили 558,1 млрд грн, у тому числі загального фонду Держбюджету – 523,3 млрд грн, або 77,7% від розпису звітного періоду [3].

З метою покриття бюджетного дефіциту за січень-квітень 2022 року було здійснено запозичення до загального фонду Держбюджету на суму 267,0 млрд грн або 156,2% від запланованих. Зокрема від розміщення ОВДП на фінансування Держбюджету залучено 143,8 млрд грн, у тому числі в іноземній валюті 13,1 млрд грн (252,0 млн дол. США та 182,0 млн євро).

Однією із головних проблем для держави сьогодні залишається питання покриття бюджетного дефіциту. Тому, на нашу думку, державі необхідно здійснювати активну боргову політику щодо залучення валютних коштів шляхом продажу облігацій зовнішньої державної позики і строком

виплат через 5 та 10 років. Крім того, доцільними є кроки по збільшенню величини військового збору до 3%, що дозволить акумулювати кошти на фінансування військових цілей. Дискусійним є питання відносної лібералізації податкового режиму для бізнесу та переведення його на систему спрощеного оподаткування: це пряма загроза недоотримання податку на прибуток та ПДВ Держбюджетом, а лише можливість поповнення єдиним податком місцевих бюджетів.

Таким чином, умови формування дохідної частини Держбюджету та фінансування його видатків залишаються складними: важко передбачити які підприємства і в яких масштабах відновлять свою роботу; непрогнозованою є і купівельна спроможність населення (оскільки через військові дії і спричинену ними паливну кризу прогресують інфляційні процеси та знижуються реальні доходи громадян); блокується вітчизняний експорт морськими шляхами; зростає рівень соціальних видатків (у тому числі виплати тимчасово переміщеним особам, виплати по безробіттю). Тому для покриття дефіциту в умовах воєнного стану необхідним є не лише оптимізація державних видатків, але й ведення активної боргової політики по залученню коштів із зовнішніх джерел фінансування.

Список літератури:

1. Доходи державного бюджету. URL: https://minfin.com.ua/ua/2022/05/03/84785642/ (дата звернення 15.05.2022).

2. Що з державними фінансами та чи вистачить Україні грошей. Роз'яснення URL:https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/5/685230/#1 (дата звернення 17.05.2022).

3. Інформація про стан виконання Зведеного та Державного бюджетів України за січень–квітень 2021–2022 років URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2022-538 (дата звернення 21.05.2022).

ДОЦІЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ФОНДУ У ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИНАХ, ШЛЯХОМ ДОДАТКОВОЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

АРТЮШЕНКО О. О.
ORCID ID: 0000-0002-3638-4961
САЛАХОВ Б. Є.
ORCID ID: 0000-0001-8316-4024
ВІКНУ імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. Зараз, в умовах воєнного стану, складної економічної ситуації обмеженості фінансового ресурсу в державному секторі, необхідно шукати шляхи для збільшення бюджетних асигнувань, зокрема і в МО. Для того, щоб ефективно використовувати ресурси МО, потрібно здійснити аналіз особливостей формування та обліку спеціального

фонду, який створюється за рахунок додаткової господарської діяльності військових частин та отриманням благодійної допомоги.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Вагомий внесок у дослідженні формування та обліку спеціального фонду державного бюджету у військовій частині зробили такі вітчизняні вчені: В. Ольховець[4], Л. Бажан[5], А. Сизов і Л. Цюкало [6], та інші, в той же час варто приділити особливу увагу наступним питанням, а саме: сучасний стан спеціального фонду, його обліку, ресурси для господарської діяльності та застосування іноземного досвіду.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз спеціального фонду, способи його формування шляхом виконання додаткової господарської діяльності та отриманням благодійної допомоги.

Військові частини здійснюють формування спеціального фонду за переліком власних надходжень бюджетних установ МОУ за групами та видами надходжень, згідно наказу МОУ № 400 "Про затвердження Положення про облік та використання коштів спеціального фонду державного бюджету в Міністерстві оборони України". Тобто військова частина здійснює додаткові функції задля отримання коштів, які в першу чергу будуть використовуватися на амортизацію залучених засобів, потім половина залишку передається вищому розпоряднику коштів, а іншу половину використовує на модернізацію та інші потреби військової частини. Слід зазначити, що військові частини це не прибуткові бюджетні установи, які фінансуються з Держбюджету України.

Військові частини можуть формувати спеціальний фонд шляхом отримання благодійної допомоги, яка надходить у натуральному та грошовому вигляді. В натуральному вигляді військові частини отримують майно, техніку, матеріали та інше. Грошові кошти можна використовувати для задоволення потреб військової частини за погодженням із службами ЗФО. Благодійні внески, які отримує військова частина чи заклад, також вважаються допомогою, але її відмінність від натуральної форми в тому, що на спецрахунок потрапляють "живі гроші", що стають бюджетними коштами, які набувач використовує з певною метою. Документальне відображення буде ідентичним тому, що і для операції з надходження в натуральній формі у частині кошторисних змін.

За досвідом АТО, ООС та ведення активних бойових дій в умовах воєнного стану військові частини, які отримували благодійну допомогу у натуральному вигляді, а саме бронежилети, озброєння, майно та техніку, більш ефективно виконували поставлені бойові завдання та з меншими втратами.

Таким чином, згідно з Переліком власних надходжень благодійні надходження належать до групи 2 "Інші джерела власних надходжень бюджетних установ". Ця група складається з двох підгруп: до першої потрапляють благодійні внески, гранти і дарунки, до другої – кошти за дорученнями. Такі кошти використовують виключно за спеціально визначеними напрямами. Благодійну допомогу в бухгалтерському обліку

розглядають як дохід від необмінної операції і тому відображають на субрахунку 7511 “Доходи від необмінних операцій”. Матеріальні цінності оприбутковують безоплатно отримані від фізичних та юридичних осіб активи за справедливою вартістю на дату отримання з урахуванням додаткових витрат, а в разі наявності первинних документів – за вартістю, що в них зазначена.

Окремим варіантом одержання безплатного майна військовими частинами є державний матеріальний резерв. Зазначене вище питання регулюється такими керівними документами: закон України від 24.01.1997 № 51/97-ВР “Про державний матеріальний резерв”, розпорядженням КМУ; Перелік від 01.03.2022 № 192-р “Про відпуск матеріальних цінностей з державного резерву” та інші. В залежності від того зберігаються запаси держрезерву у виконавця мобілізаційного завдання чи має бути здійснена доставка таких резервів до виконавця мобілізаційного завдання визначається порядок подальшого обліку такого майна. Підсумовуючи вищезазначене варто зауважити, що ведення додаткової господарської діяльності військовими частинами дозволене законодавством та має чітко визначений порядок організації та подальшого використання таких коштів, але в умовах воєнного стану не завжди є доцільним. Подальшого розгляду потребує питання одержання військовими частинами майна із державного резерву та його обліку.

Список літератури:

1. Бюджетний Кодекс України за редакції від 14.04.2022 № 2192-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення 12.05.2022).

2. Про Збройні Сили України: закон України за редакції № 2158-IX від 24.03.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text (дата звернення 15.05.2022).

3. Про затвердження Положення про облік та використання коштів спеціального фонду державного бюджету в Міністерстві оборони України: наказ Міністерства оборони України від 03.08.2016 № 400. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1191-16#Text (дата звернення 20.05.2022).

4. Ольховець В. Господарська діяльність у Збройних Силах України: теоретико-правовий аспект. *Юидична наука*. 2014. №1. С. 100–107.

5. Бажан Л. І., Остапенко. О. П Методологічні аспекти оцінки ризиків формування фінансових ресурсів на потреби Збройних Сил України. *Прикладна статистика:проблеми теорії та практики*. 2013. №13. С. 203–210.

6. Сизов А. І., Цюкало Л. В. Перспективи фінансового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України. *International Journal of Innovative Tehnologies in Economy*. 2019. №7(27). С. 23–27.

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

БОНДАР К. Б.
ORCID ID: 0000-0002-6596-6303
АНДРІЄНКО О. О.
ORCID ID: 0000-0002-1181-9586
ВІКНУ імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. З початком збройної агресії з боку РФ чимала кількість військових частин стикаються із рядом проблем, яких у мирний час практично не існувало.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Питання особливостей фінансування військової частини розглядають багато вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: О. В. Левчук [1], Л. В. Цюкало [2].

Мета дослідження. Метою дослідження є вивчення особливостей фінансування військових частин під час введення воєнного стану та дослідження актуальних проблем.

Для усвідомлення змін, які відбулись за час дії воєнного стану перш за все необхідно визначити сутність поняття "воєнний стан":

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

Виходячи з цього зрозуміло, що під час дії воєнного стану не тільки військові частини переходять у стан повної бойової готовності, а й держава переходить на інші умови функціонування. Враховуючи те, що військові частини не є прибутковими організаціями та фінансуються із Держбюджету, під час дії воєнного стану виникають деякі особливості фінансування військових частин.

Одним із найбільш актуальних питань, які виникли в умовах воєнного стану – це знищення первинних документів. Чимала кількість військових частин була повністю або частково знищена внаслідок ударів супротивника і відповідно документація по якій утримується військова частина також. Крім того, з метою запобігання захоплення противником відповідної документації відбувся процес її знищення [4]. Відповідно, постає питання подальшого фінансування військових частин, враховуючи, що оригінали первинних документів – знищені. Постає питання здійснення фінансово-господарської

діяльності військової частини, а також нарахування та виплата грошового забезпечення військовослужбовцям та заробітної плати працівникам. Можливим варіантом вирішення цієї проблеми є носіння захищених носіїв інформації, а також зберігання інформації в електронному, захищеному хмарному сховищі, для того, щоб можна було швидко відновити всю інформацію.

Ще однією проблемою, яка виникає під час ведення бойових дій на території нашої країни є оплата товару та заключення договорів в умовах воєнного стану. У мирний час військова частина заключає договори та проводить виплати за договором уже після отримання товару. В умовах воєнного стану багато цивільних фірм припинили свою діяльність або також були знищені після ряду атак противника. Тому, постає проблема у закупівлі товарів та послуг. Якщо фірма, з якою було заключено договір перестала існувати, то військовій частині доводиться в терміновому порядку розривати договір та шукати іншого постачальника. Проблема заключається в тому, що інший постачальник може продавати товари набагато дорожче, але через те, що немає іншого вибору військовій частині доводиться заключати не зовсім вигідні для неї договори. Окрім більшого використання коштів, збільшується час очікування на певні товари та послуги, адже пошук нового постачальника, заключення договору та поставка цих товарів займає час. Одним із можливих варіантів вирішення цього питання може бути перегляд військовою частиною, які саме товари та послуги їм потрібні в умовах воєнного стану, скоротити кількість договорів, відмовитись від тих договорів, які не мають свого цільового використання у воєнний час, тим самим зекономити кошти державного бюджету.

Ще одним питанням, яке потребує розгляду є випадки, коли військова частина змінює свій пункт постійної дислокації. В умовах воєнного стану військова частина може роззосередитись або змінити місце дислокації. У такому випадку, військова частина переходить під обслуговування іншого регіонального управління ДКСУ. Може виникнути проблема в тому, що частина обслуговується у двох регіональних управліннях одразу через те, що немає змоги відправити відповідні документи про зміну дислокації. Таким чином, може відбутись подвійний розрахунок, тобто два управління ДКСУ надсилають кошти для однієї військової частини. З виникненням такої проблеми з’являється розтрачання бюджетних коштів та плутанина у військовій частині в тому, від якого управління вони отримують кошти. Вирішенням цієї проблеми стане вдосконалення системи дистанційного обслуговування військової частини як клієнта ДКСУ та завершення поділу на регіональні управління. Таким чином, військова частина зможе обслуговуватись у ДКСУ в незалежності від місця безпосереднього перебування військової частини.

Отже, у зв’язку із повномасштабною збройною агресією з боку РФ начальники фінансових органів військових частин стикнулись із рядом проблем щодо здійснення фінансово-господарської діяльності військової частини. Через те, виникає необхідність вдосконалення системи фінансового

забезпечення військової частини та розробка можливих варіантів та шляхів їх вирішення заздалегідь.

Список використаної літератури:

1. Левчук О. В. Фінансове забезпечення Збройних Сил України: тенденції та основні шляхи реформування. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. 2020. №2(69). С. 53–64.

2. Цюкало Л. В. Особливості фінансового механізму соціального забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України. *Наукових праці НДФІ.* 2019. Вип. 3. С. 149–159.

3. Про правовий режим воєнного стану: закон України від 12 травня 2015 №389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення 19.05.2022).

4. Про затвердження Інструкції з діловодства у Збройних Силах України: наказ Генерального штабу Збройних сил України від 07.04.2017 №124. URL: https://zsu.at.ua/akti_ngsh_zsu_vid_07_04_2017_124_pro_zatverdzhennja_instrukciji_z_dilovodstva_v_zbrojnikh_silakh_ukrajini/5-1-0-19 (дата звернення 21.05.2022).

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ СИЛОВИХ СТРУКТУР УКРАЇНИ

ВАЩУК Н. Ф. к.ю.н., ст. дослідник
ORCID ID: 0000-0001-1734-2564
ДНДІ МВС України

Постановка проблеми. Визначальним фактором зміцнення сектору безпеки і оборони є забезпечення всім необхідним і мобільної готовності працівників. Особливого значення це питання набуває для підрозділів спеціального призначення силових структур України. Адже у своєму складі силові структури України як правило мають підрозділи спеціального призначення. Відповідно до затверджених функцій головними завданнями для них в основному є: захист та охорона життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань також завдання із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань, терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій, а також запобігання воєнної загрози національній безпеці України тощо.

Водночас для виконання основних завдань та забезпечення функціонування, бойової і мобілізаційної готовності, боєздатності та підготовки спецпризначенців до виконання покладених на них функцій і

завдань потрібно мати найкраще матеріальне забезпечення та постійно запроваджувати наукові розробки. Адже саме новітні розробки дозволяють значно підвищити рівень захисту та виживання працівників та об'єктів, зберегти їх бойову готовність, а також підвищити успішність раптових дій спецпідрозділів. Проте навіть удосконалення вже існуючих засобів маскування призводить до відповідного покращення засобів розвідки та спостереження за противником.

Із спеціальних операцій, локальних конфліктів та війн останніх років можна зробити висновок, що існує необхідність використання засобів маскування. Під час автономних дій бійці спецпідрозділів, окрім озброєння, засобів зв'язку та інших спеціальних засобів повинні бути забезпечені крім продовольства, додатковими боєкомплектами, а також предметами спорядження для створення сприятливих умов виконання завдання для маскування та камуфляжу (наприклад: антитепловізійні снайперські комплекти для встановлення у віконних отворах, килимки, спальні мішки та ін.).

В останні роки широкого розповсюдження набули засоби тепловізійної розвідки. Тепловізори різних конструкції та різноманітного ступеня чутливості застосовуються у бойових діях по всьому світу. На сьогодні провідними розробниками антитепловізійних матеріалів є такі країни, як Швейцарія, Швеція, Ізраїль. Окремі розробки здійснюються в Греції та Індії.

Зазначимо, що у країнах НАТО активно проводять порівняльні дослідження антитепловізійних маскувальних матеріалів, здійснюючи їх випробування в різних спектрах із застосуванням тепловізорів різної чутливості. Колективом авторів Santiago A. Rodriguez, Michal Shimoni, Javier Plaza, Antonio Plaza, Ingmar Renhorn, Jörgen Ahlberg та Marijke Vandewal проведено випробування антитепловізійних сіток різної конфігурації [1].

Отже, актуальність наукових розробок полягає у необхідності забезпечення відповідності виробів, створених для підрозділів спеціального призначення характеру завдань, які вони виконують. Тому, існує необхідність в удосконаленні забезпечення діяльності підрозділів спеціального призначення силових структур України.

Список літератури:

1. Santiago A. Rodriguez, Michal Shimoni, Javier Plaza, Antonio Plaza, Ingmar Renhorn, Jörgen Ahlberg, Marijke Vandewal. Countermeasure of Multispectral Camouflage Nets to Imaging Spectroscopy. STO-MP-SET-277. P. 10-1–10-14.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

ГАВРІЛЕНКО А. С. к.е.н.
ORCID ID: 0000-0002-0771-0422
ВНУ ГШ ЗСУ

Постановка проблеми. ОПК України складає собою один із провідних високотехнологічних видів промисловості в Україні. В основу такого виду промислової діяльності закладено авіа-, ракето- та кораблебудування, морське та авіаційне двигунобудування, виробництво боєприпасів, спеціальної хімії, бронетанкової та радіоелектричної техніки, а також здійснення ремонтних робіт. Зважаючи на умови, в яких сьогодні функціонує ОПК в Україні, виникає ряд проблем та перешкод для такого функціонування, які в основному спричинені новим масштабним етапом українсько-російської війни, який почався 24 лютого 2022 року.

З огляду на те, доцільно зауважити, що сьогодні ОПК комплекс України та й взагалі вся українська економіка потребує відновлення.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Проблематика розвитку та функціонування ОПК України лежить в основі досліджень багатьох вітчизняних науковців Так, С. Кулицький [1], досліджуючи особливості сучасного етапу розвитку ОПК в Україні, зазначає, що його ефективному та безперебійному функціонуванню перешкоджають фінансово-економічні обмеження, які установлені Держбюджетом. О. Дідич [2], вивчаючи проблематику розвитку ОПК України на сучасному етапі, зауважує, що "шансом для українських зброярів є американські санкції, які Вашингтон регулярно вводить щодо російського ВПК". Таким чином, українські підприємства ОПК можуть зайняти нові ніші на світовому ринку озброєнь. Колектив науковців під керівництвом В. Герасименка [3] наголошує, що розвитку ОПК в Украйні перешкоджають економічні ризики, воєнно-технологічні ризики, воєнно-політичні ризики, нормативно-правові ризики.

Опираючись на дослідження науковців, доцільно відзначити, що на сьогодні залишаються не розкритими сучасні проблеми функціонування ОПК України та шляхи їх вирішення, враховуючи останні події в державі.

Мета дослідження. Метою дослідження передбачено розкрити сучасну проблематику функціонування ОПК України та визначити шляхи її вирішення.

Новий етап українсько-російської війни засвідчує те, що усі підприємства ОПК України сьогодні знаходяться під загрозою, адже ворог безупинно намагається знищити оборонну здатність України.

За підсумками ДК "Укроборонпром" [4] станом на початок травня 2022 року сума завданих ворогом збитків ОПК України є вищою за 100 млрд грн. Зазначено також, що це не весь масштаб руйнувань, адже він тільки розпочався та є проміжним. Попри те, підприємствами ОПК України,

що функціонують при ДК “Укроборонпром”, відновлено трофейної техніки на загальну вартість у більше ніж 1,5 млрд грн.

Перспективним напрямком розвитку ОПК України у найближчий період має стати відмова від конкуренції із технологічними лідерами, такими як США, Франція, Ізраїль. При чому, перш за все, необхідно зосередитись на виробництві простого і водночас ефективного озброєння. У недалекій перспективі Україна може увійти у топ-10 країн-виробників, які виробляють продукцію оборонного призначення, зокрема озброєння, і у топ-5 країн-експортерів, що є лідерами озброєння в світі [5].

Слід також відзначити і те, що ДК “Укроборонпром” за співпраці із органами державної влади та ГШ ЗСУ, НАН України, народними депутатами активно працюють над розробленням “Програми розвитку ОПК”, в основу якої закладено створити план заходів щодо повоєнного розвитку України. Так, “Програма розвитку ОПК” передбачає повністю переозброїти ЗСУ новим озброєнням [5].

Доцільно зазначити, що покращенню функціонування ОПК України сприятиме програма “ленд-лізу” від США, за сприянням якої для України значно спроститься та водночас пришвидшиться процес отримання наступального і оборонного озброєння. Станом на сьогодні ОПК України здатний забезпечити потреби ЗСУ тільки на 12%. Решта продукції оборонно-промислового характеру для захисту в українсько-російській війні надходить з-за кордону та у вигляді допомоги від зарубіжних країн-партнерів.

Попри те, по завершенні піку війни перед Україною виникне першочергове завдання, пов’язане із ремонтом та модернізацією існуючої продукції оборонно-промислового характеру. Передбачається, що потреба у деяких укомплектуваннях, необхідних для виробництва ПОП забезпечуватиметься за рахунок імпорту. Адже статус, який набула Україна, передбачає надання їй зброї від світових постачальників у відповідності до виконання положень офсетних умов перед нею.

Список літератури:

1. Кулицький С. Сучасний етап розвитку оборонно-промислового комплексу і виробництва продукції подвійного призначення в Україні. *Україна: події, факти, коментарі*. 2018. №5. С. 54–69.

2. Дідич О. Основні проблеми оборонно-промислового комплексу та шляхи їх подолання. *Ефективність державного управління*. 2021. №67. С. 54–66.

3. Герасименко В. В., Луцик Ю. О., Деменєв О. М., Пархоменко П. П. Проблемні питання для вітчизняної оборонної промисловості при воєнно-економічному співробітництві України в сфері безпеки і оборони держави. *Ukranian Air Power*. 2021. № 1(1). С. 118–120.

4. Брифінг від 12.05.2022. УкрОборонПром. URL: https://ukroboronprom.com.ua/news/brifing-vid-12052022 (дата звернення 20.05.2022).

5. Укроборонпром розпочав роботу над створенням Програми розвитку ОПК. Фокус – потреби ЗСУ. УкрОборонПром. URL:

https://ukroboronprom.com.ua/news/ukroboronprom-rozpocav-robotu-nad-stvorennyam-programi-rozvitku-opk-fokus-potrebi-zsu (дата звернення 22.05.2022).

ВПЛИВ КОРУПЦІЇ НА СЕКТОР БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ. ПРИКЛАД РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПІДЧАС ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ

ГОЛОТА О. П. к.е.н., доцент
ORCID ID: 0000-0003-4323-4344
НУОУ імені Івана Черняховського

Постановка проблеми. Слід відмітити, що проблемне питання корупції для України, як ніколи є актуальним в умовах активної фази збройної агресії, яку розпочала РФ проти України 24.02.2022 року та враховуючи, що зазначена агресія триває вже 8-мий рік. Україна є втягнутою у важкий гібридний конфлікт з РФ, який став досить кровавим та нещадним для економіки нашої країни вже починаючи з кінця лютого цього року. Несподівано для України саме корупція у ЗС РФ та у цілому в її секторі безпеки та оборони стає одним з найбільш дієвих союзників у боротьбі зі ЗС РФ.

Варто дослідити розвиток корупції у РФ та її ЗС, а також її вплив на сектор безпеки та оборони РФ. Вказане дослідження є особливо цікавим, враховуючи, що Україна протягом тривалого часу була частиною та мала міцні відносини зі своїм сусідом – РФ, тобто ми відповідно можемо розглянути та порівняти, як змінюється ментальність та сприйняття корупції в цій країні з моменту здобуття Україною незалежності.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Дослідженню корупції в РФ та її ЗС присвячені праці низки дослідників [1-5], серед них всесвітньовідомі аналітичні центри такі як RUSI та RAND [1, 2], які вивчали рівень розвитку корупції в РФ та її вплив на сектор безпеки та оборони, але між тим не було досліджено історичний зв’язок у ментальності громадян двох ворогуючих країн (РФ та України).

Мета дослідження полягає у вивченні впливу корупції на сектор безпеки та оборони РФ на прикладі ефективності ведення збройної агресії в Україні та ретроспектива розвитку вказаної корупції у порівнянні з Україною.

Перш за все варто відмітити, що виховання або розбудова доброчесності є важливим елементом стратегій належного урядування, що лежать в основі реформування сектору безпеки та оборони. Реформування сектору безпеки та оборони – це процес політичних і технічних реформ з метою покращення його функціонування. НАТО на сьогодні є однією з провідних організацій у справі розбудови доброчесності, з її програмою розбудови доброчесності – створення можливостей і практичних

інструментів, які допомагають країнам зміцнити доброчесність, прозорість і підзвітність та знизити ризики корупції в секторі безпеки та оборони [6].

В свою чергу, на думку багатьох дослідників ще одним союзником України у протистоянні з РФ стала корупція в лавах її армії та особливо в її ОПК. Ті дослідження міжнародних організацій, проведені ще до моменту настання активної фази збройної агресії РФ показують, що мільярди рублів, виділених на реформи та переозброєння, осіли в кишенях генералів і пов'язаних з ними ділків російського ВПК. Тому, це той випадок, коли таке явище, як корупція, коли він діє у стані ворога, приходить Україні та її ЗС на допомогу.

Слід відмітити, що корупція – це також проблема і для України, а також її сектору оборони та безпеки. До того ж, досить тривалий час РФ та Україна входили до складу СРСР та мали спільні цінності та погляди на етику, політику тощо, тому слід вивчити яким є співвідношення рівня корупції та її впливу на боєздатність країн.

Тепер подивимось на значення Індексу сприйняття корупції за останні 5 років у країнах дослідження.

Таблиця 1

Індекс сприйняття корупції за версією Transparency International

Країни	Значення індексу за роками (кількість отриманих балів)					
	2016	2017	2018	2019	2020	Δ(2016-2020)
РФ	29	29	28	28	30	1
Україна	29	30	32	30	33	4

Таблицю складено автором на основі джерел [7-11].

Приступаючи до розгляду даних Індексу сприйняття корупції слід розуміти, що уявляє собою зазначений індекс та яку застосовує методологію. Індекс сприйняття корупції зводить воєдино дані з декількох різних джерел, що надають інформацію щодо сприйняття рівня корупції в державному секторі з позиції підприємців та експертів у відповідній країні. Так, у 2020 році Transparency International розраховувався Індекс на основі 13 різних джерел даних, наданих 12 різними організаціями, що реєстрували інформацію щодо сприйняття корупції протягом останніх двох років. Щоб країна опинилась у рейтингу Індексу її повинні оцінити щонайменше 3 джерела інформації. Ранжування джерел інформації відбувається за шкалою від 0 до 100 (де 0 означає, що сприймається рівень корупції є дуже високим, а 100 – вкрай низьким). Для проведення розрахунків індексу вираховують середнє арифметичне значення кожного джерела в вихідному році з балу, отриманого кожною країною, а потім ділять на величину середньоквадратичного відхилення в рамках такого джерела в вихідному році. Таке віднімання і ділення з використанням параметрів вихідного року забезпечує можливість порівняння балів Індексу в тимчасовій динаміці від року до року, починаючи з 2012 року. Після даних розрахунків нормалізовані результати в балах переводяться в шкалу Індесу шляхом множення на

величину середньоквадратичного відхилення в рамках Індексу в 2012 році та додавання до нього середнього арифметичного значення Індексу в 2012 році, щоб все безліч наявних даних могло бути виражено у шкалі Індексу від 0 до 100.

Якщо поглянути на результати Індексу сприйняття корупції у 2020 році, то тут Україна не на останньому місці серед свої сусідів, останнє місце займає РФ з 30 балами з можливих 100, хоча кількість балів в Україні вище на незначну кількість, лише на 3 бали. Це в абсолютних показниках, а якщо говорити про динаміку зростання показників за останні 5 років, то тут в Україні позитивна динаміка у 4 бали, а у РФ +1 бал.

Варто зазначити, що Transparency International також проводить дослідження рівня корупції у секторі безпеки та оборони. Так, філія Transparency International, Defense and Security створила та проводить дослідження GDI, який оцінює наявність, ефективність та впровадження інституційного контролю в п'яти ключових сферах корупційних ризиків, а також надає дані щодо результатів діяльності урядів держав з низки корупційних проблем.

Як зазначалось вище, GDI (Індекс) оцінює п'ять основних сфер діяльності сектору безпеки та оборони, які є найбільш ризикові щодо корупції, а саме: політична, фінансова, кадрова, закупівельна та сфера військових операцій. Індекс оцінює як нормативно-правову базу (де-юре) забезпечення функціонування ризикових сфер, так її впровадження (де-факто) у практику діяльності сфер, витрачені ресурси на забезпечення діяльності та результати, які було отримані. Вказане має на меті зафіксувати розриви нормативно-правової бази та практики її застосування, а також можливості реформування на майбутне для зменшення цих розривів.

Для того, щоб визначити схильність оборонного сектору до корупції, кожна країна оцінюється за 77 питаннями з понад 200 основними показниками. Перелік показників складено на основі типології корупційних ризиків у цій сфері, яку було створено Transparency International, Defence and Security[2]. Зокрема, оцінка фінансового ризику включає, серед іншого, публічну доступність звітів незалежного аудиту вибуття активів, оприлюднення фактичних витрат на оборону протягом бюджетного року тощо; аналіз операційного ризику охоплює приватні військові контракти, присутність у воєнній доктрині питань запобігання та протидії корупції як стратегічних тощо; перевірка кадрового ризику охоплює оприлюднення результатів судових розглядів проти співробітників розвідки, звинувачених у корупції, наявність кодексу поведінки військовослужбовців тощо; політичний ризик охоплює публічні дебати щодо оборонної стратегії, ратифікації Конвенції ООН проти корупції тощо; аналіз ризику закупівель

[2] Transparency International, Defence and Security Programme – одна з п'яти глобальних тематичних мережевих ініціатив (програм), які реалізує міжнародна неприбуткова організація Transparency International. Зазначена програма розроблена під наглядом британського відділення Transparency International, яке територіально знаходится у м. Лондон, та діяльність якого зосереджена на аналізі питань належного управління, прозорості та підзвітності, а також протидії корупції у секторі безпеки та оборони.

включає наявність правової бази, яка регулює закупівлі в секторі оборони та безпеки, розкриття інформації про закупівлі тощо [12].

Оцінку відповідно до Індексу присуджують за шкалою від A до F, де: A – дуже низький рівень корупційних ризиків (сильний інституційний контроль), кількість балів 83-100; B – низький рівень, кількість балів 67-82; C – помірний ризик, кількість балів 50-66; D – високий рівень, кількість балів 33-49; E – дуже високий рівень, кількість балів 17-32; а F – критичний рівень (слабкий інституційний контроль), кількість балів 0-16.

Вивчаючи питання дослідження Індексу доброчесності в оборонному врядуванні, яке проводить Transparency International, Defence and Security, варто зазначити, що зазначене дослідження охоплювало результати діяльності 86 країн, усі оцінки країн дослідження були опубліковані в період з жовтня 2019 року по листопад 2021 року. Попереднє дослідження мало назву Government Defence Anti-Corruption Index (Антикорупційний індекс оборонного врядування) та було опубліковано на при кінці 2015 року та охоплювало діяльність 120 країни за 2013-2014 роки. Слід застережити, що Індекс зазнав серйозного оновлення для версії 2020 року, включаючи зміни в методології та в оцінці, що лежить в основі проєкту. Це означає, що загальні показники країн з версії 2020 року неможливо точно порівняти з оцінками країн за попередні ітерації Індексу, тобто в нашому випадку з версією 2015 року.

Але спробуємо зробити оцінку за кожен рік дослідження окремо та порівняємо дані країн між собою (дивись дані таблиці 2).

Таблиця 2

Індекс доброчесності в оборонному врядуванні за версією Transparency International

Країни	Значення індексу за роками (кількість отриманих балів)	
	2015	2020
РФ (загальна оцінка)	35,8 (D)	36,2 (D)
політика	36	37
фінанси	43	39
кадри	40	54
військові операції	20	15
закупівлі	40	36
Україна (загальна оцінка)	42 (D)	41,2 (D)
політика	51	55
фінанси	43	40
кадри	46	62
військові операції	45	8
закупівлі	25	41

Таблицю складено автором на основі джерел [13, 14].

Так, найменшу кількість балів у дослідженні 2015 року отримала РФ, лише 35,8 балів у підсумку середнього значення за усіма п’ятьма категоріями та віднесена у категорію D країн з високими корупційними ризиками. РФ отримала оцінки B і D у сферах ризику: політичні, фінансові, закупівельні та

кадрові, а зона найвищого ризику – військові операції знаходиться в діапазоні F (критично високий ризик). Сфера фінансів отримала найбільші серед інших категорій 43 бали, хоча більше половини витрат, пов'язаних із сферою оборони, в РФ мають гриф таємності, що відповідно обмежує зовнішній незалежний контроль за витрачанням бюджетних коштів на оборону держави. Кадрова політика та сфера закупівель отримали по 40 балів, політичні ризики отримали оцінку у 36 балів. У сфері політичних ризиків найбільш значущим ризиком вважають фахівці Transparency International та залучені експерти наявність суворих обмежень, які накладає на NGO, які отримали статус "іноземного агента" у відповідності до закону РФ "Про некомерційні організації" згідно поправок 2012 року. Статус "іноземного агента" отримують усі неурядові організації, ЗМІ та фізичні особи, які отримують іноземне фінансування та займаються політичною діяльністю у середині РФ. Вказаний факт, гальмує діяльність організацій та обмежує залучення їх до дебатів щодо оборонної політики.

Далі йде Україна зі 42 балами, яка також віднесена до категорії D. В Україні сферою найбільшого ризику за результатами 2015 року були закупівлі, за ними йдуть фінанси, операції, кадри та політика по висхідній траєкторії. Незважаючи на те, що уряд вжив ряд різних антикорупційних заходів, переважно створення нових законів та антикорупційних органів, залишається питанням, наскільки вони будуть ефективно запроваджені, функціонувати та призведуть до підвищення доброчесності в оборонних інституціях. Проблемним питанням залишається фінансова сфера (43 бали), так, для широкого загалу доступні лише загальні дані щодо витрат на оборону; це ускладнює суспільний контроль за пріоритетами витрат МО. У закупівельній діяльності (25 балів) окрім іншого проблемним питанням залишається збільшення фактів уникнення конкурентних процедур закупівель.

Варто зауважити, що Україна також як і Грузія приєдналась до програми НАТО Building Integrity (BI), і також плідно співробітничала зі Transparency International, Defence and Security з метою набуття певних знань та умінь у сфері антикорупційної діяльності в оборонному секторі. Навіть у 2014 році був створений науковий центр запобігання та протидії корупції при Національному університеті оборони України імені Івана Черняховського за активної підтримки британського радника міністра оборони України. Метою створення центру стало проведення наукової та просвітницької діяльності з метою підвищення обізнаності щодо зниження корупційних ризиків та підвищення доброчесності в оборонній сфері. Хоча в цілому успіхи антикорупційної діяльності в секторі безпеки та оборони України значно менш очевидні та вражаючи ніж у МО Грузії у цій сфері (згідно оцінок Transparency International).

У 2020 році дослідження Індексу доброчесності в оборонному врядуванні вказує на загальне зниження кількості балів серед країн дослідження, окрім РФ, яка залишилась на тому ж рівні. Польща

перемістилась із групи країн категорії B (низький ризик) до категорії C (помірний ризик).

У найгірший показник серед країн дослідження залишається у РФ (36,2 балів), далі йде Україна (41,2 балів) вище перераховані країни входять до групи країн з високим ризиком (група D).

Оборонний сектор РФ знаходиться у сфері впливів високих корупційних ризиків через вкрай обмежений зовнішній нагляд за діяльністю оборонного сектору, зазначене стосується усіх п'яти сфер дослідження (політика, фінанси, кадри, закупівлі та військові операції). Прозорість діяльності органів військового управління також обмежена, особливо у сфері закупівель, найслабший захист від корупційних діянь виявлений дослідженням під час проведення військових операцій (15 балів). Найсильніші антикорупційні заходи задекларовані в сфері управління персоналом, тобто кадрів (54 бали).

В свою чергу, хоча нинішній період, на думку експертів Transparency International, є потенційно сприятливим часом для посилення стандартів оборонного управління в Україні. Варто зазначити, що з огляду на те, як активно було розпочато реформи в країні з початком обрання президентом України пана Зеленського, а потім наступило їх гальмування, існують серйозні занепокоєння щодо подальшого належного розвитку на зустріч новим стандартам в оборонному управлінні держави. Знадобляться політично стійкі та рішучі зусилля для подолання структурних недоліків в оборонному секторі України, які включають слабкий парламентський нагляд за ЗС, посилену секретність та відсутність прозорості в управлінні фінансами та закупівлях, що сприяє низькій інституційній стійкості до корупції [15].

Так, найнижчі бали отримали сфери фінансів (40 балів) та військових операцій (8 балів). Слід зазначити, що питання неефективного доступу до інформації наочно підтверджується відсутністю прозорості оборонного бюджету та діяльності уряду у сфері фінансування МОУ. Наприклад, звітна інформація щодо оборонного бюджету є дуже узагальненою та не містить обґрунтувань у широкому доступі, що ускладнює оцінку широких категорій видатків. Видатки на грошове забезпечення та заробітну плату, різного роду виплати та витрати на НДДКР в оборонній сфері не деталізовані, а об'єднані в широкі групи, які неможливо проаналізувати. До того ж, суми, які надаються МОУ в якості благодійної допомоги іноземними партнерами теж не деталізуються, а також не було опубліковано звіт про використання цих коштів з 2014 року.

Щодо антикорупційних заходів у сфері військових операцій варто відмітити, що Воєнна доктрина України не визнавала корупцію як загрозу для успіху ведення військових операцій та лише поверхово згадувала проблеми корупції в усьому світі. (Хоча слід зазначити, що Стратегія воєнної безпеки України прийнята у березні 2021 року вже виправила цей недолік). Немає інформації щодо того, що корупційні ризики враховуються при плануванні військових операцій, що потенційно може призвести до того, що війська сприятимуть корупції під час проведення операцій, а зазначене

ставить під загрозу їх успіх. Більше того, немає жодних вимог щодо відповідної антикорупційної підготовки командирів перед розгортанням військ та їх відправкою. Для вказаної категорії були проведені лише заняття на тимчасовій основі. У звіті з виконання Антикорупційної програми МОУ за 2018−2020 роки було заначено проведення навчальних курсів з виховання доброчесності, проте ці курси не мали на меті фокусуватись на питаннях корупційних ризиків під час розгортання та ведення військових операцій. Нарешті, немає інформації щодо моніторингу та оцінки корупційних ризиків у військових операціях, впровадження заходів зі зниження корупційних ризиків, а також звітності з цих питань [15].

Підсумовуючи аналіз Антикорупційного індексу оборонного врядування та Індексу доброчесності в оборонному врядуванні варто зауважити що проблемним питанням були антикорупційні заходи пов'язані з організацією та проведенням військових операцій, як у дослідженні 2015 року (РФ) так і у дослідженні 2020 року (РФ та Україна). Також, як і варто було очікувати, найнижчу оцінку отримала країна з авторитарним режимом. Оскільки на думку експертів Transparency International політична діяльність у середині РФ має високий вплив на діяльність оборонного сектору та вказаний вплив є негативним. У цілому серед країн дослідження спостерігається зниження антикорупційних зусиль уряду в оборонному секторі. Далі розглянемо, чи відбивається зазначений факт на оборонних потужностях країн.

Розглядаючи чисельність збройних формувань держав дослідження (дивись таблицю 3) слід відмітити, що найбільший їх склад є у РФ та їх розміри згідно офіційної статистики є незмінними за останні 5 років та складають 1454 тис. осіб, у порівнянні з розміром 1992 року відбулося скорочення на 446 тис. осіб; далі (за розмірами) йдуть збройні формування України, їх розмір складає 311 тис. осіб у 2020 році, з 2018 по 2019 роки склад збройних формувань є незмінним на рівні 297 тис. осіб, а з 2016 по 2017 роки був на 5 тис. осіб меншим, в свою чергу, в порівнянні з 1992 роком відбулося скорочення на 119 тис. осіб.

Таблиця 3

Чисельність збройних сил, тис. чоловік

Країни	Роки					
	1992	2016	2017	2018	2019[17, 18]	2020[19, 20]
РФ	1900,0	1454,0	1454,0	1454,0	1454,0	1454,0
Україна	430,0	292,0	292,0	297,0	297,0	311,0

Таблицю складено автором на основі джерел [16-20].

Тепер розглянемо, склад збройних формувань держав дослідження більш детально, дивись таблицю 4. До складу збройних формувань входять діючі ЗС (діючі військовослужбовці), воєнізовані формування та резерв. В свою чергу, до складу воєнізованих формувань, згідно даних щорічного видання The Military Balance, входять: у РФ зі 554 тис. осіб: 160 тис. осіб –

прикордонна служба (border guard service), 50 тис. осіб – федеральна служба охорони (federal guard service), 4 тис. осіб – центр спеціального призначення федеральної служби призначення (federal security service special purpose centre) та 340 тис. осіб – національна гвардія (nation al guard); в Україні зі 102 тис. осіб, до речі минулого року це було 88 тис. осіб: 46 тис. осіб – національна гвардія (national guard) та 42 тис. осіб – прикордонна служба (border guard).

Таблиця 4

Склад збройних сил та резерву, тис. чоловік

Країни	2020			
	Загальна кількість	Діючі військовослужбовці	Воєнізовані формування	**Резерв**
РФ	**1454,0**	900,0	554,0	**2000,0**
Україна	**311,0**	209,0	102,0	**900,0**

Таблицю складено автором на основі джерел [19, 20].

Як видно з даних таблиці 4 розмір діючих ЗС переважає над розміром воєнізованих формувань, відповідно в Україні та РФ це 209 та 900 тис. осіб.

Розглядаючи відсоток витрат на утримання та розвиток збройних формувань країн дослідження у складі загальнодержавних витрат, слід зазначити що для РФ та України він приблизно однаковий, більш цікавим є рівень витрат зазначених країн в абсолютних цифрах, дивись таблицю 5.

В абсолютних цифрах військові витрати, а також з розрахунку розміру збройних формувань кожної країни дослідження стають більш очевидними для порівняння, дивись таблицю 5. Так, у 2020 році найбільші військові витрати в РФ, це 61,7 млрд. доларів США, але з розрахунку розміру військових формувань зазначені кошти, які йдуть на одну особу є вже не досить значними – це 42,4 тис. доларів США, що менше за аналогічні витрати України з 5,9 млрд. доларів США, але з розрахунку розміру збройних формувань країни сума військових витрат на одну особу дорівнює 19,0 тис. доларів США. За таких умов, сума військових витрат не є порівнянної ні з однією з країн НАТО (до того ж слід пам'ятати, що країни Альянсу мають взаємну військову підтримку та мають консолідований бюджет), а також вона не є ніяким чином порівняною зі сумами, які витрачає РФ, як головний військовий противник України.

Таблиця 5

Військові витрати ЗС і в середньому на одну особу ЗС, доларах США

Країни	Роки									
	2016		2017		2018		2019		2020	
	USD m[3]	USD k[4]	USD m	USD k	USD m	USD k	USD m	USD k	USD m	USD k
РФ	69245,2	47,6	66913,0	46,0	61609,2	42,4	65201,3	44,8	61712,5	42,4
Україна	2943,8	10,1	3246,8	11,1	4169,7	14,0	5419,1	18,2	5924,2	19,0

Таблицю розраховано та складено автором на основі джерел [16-20].

[3] USD m – мільйони доларів США
[4] USD k – тисячи доларів США

ВПК РФ та її ЗС корупція роз'їдала та роз'їдає вже досить довго, це відповідно не могло не позначитися на боєздатності ЗС. Однак, хоча РФ була активним учасником бойових дій у різних гарячих точках, в яких часто вона створювала передумови до цих бойових дії, все ж таки до нападу на Україну в лютому 2022 року це було не так очевидно. Обидві російсько-чеченські війни, агресія проти Грузії, втручання у збройний конфлікт в Сирії на боці Асада, та навіть війна на Донбасі не продемонструвало такі кричущі прояви корупції, як саме активна фаза збройної агресії у лютому 2022 року. Це і прострочені пайки, і неналежне екіпірування військовослужбовців, і вади збройної техніки тощо.

Підводячи підсумки, необхідно підкреслити, що на думку дослідників з Transparency International, російський ВПК піддається високому ризику корупції через надзвичайно обмежений зовнішній нагляд за використанням коштів, реалізацією політики закупівель та реальними придбаннями товарів військового призначення для армії та інших установ.

При цьому, на державному рівні проводяться надзвичайно слабкі заходи для протидії корупції у секторі безпеки та оборони, яка охоплює усі рівні, починаючи від технічних служб з ремонту та постачання військових підрозділів, закінчуючи вищими ланками у МО. Transparency International підкреслює три основні фактори, які сприяють корупції в російському оборонному відомстві: секретність, обмежена конкуренція та конфлікт інтересів. Російські мільярдери, які контролюють цілі сектори промисловості, що виконують військові замовлення, тісно пов'язані з вищим керівництвом армії, ВПК та держави.

Також слід звернути увагу на те, що значну загрозу створює корупція також для українського сектору безпеки та оборони тому важливо приділяти значної уваги протидії корупції та вихованню доброчесності в Україні.

Список літератури:

1. Peter A. Wilson, William Courtney What if Russian`s Army Fails in Ukraine? RAND.org. https://www.rand.org/blog/2022/06/what-if-russias-army-fails-in-ukraine.html (дата звернення 20.05.2022).

2. Corruption in the Russian Armed Forces. RUSI. Wired gov. 13 May 2022. URL: https://www.wired-gov.net/wg/news.nsf/articles/Corruption+in+the+Russian+Armed+Forces+13052022142500?open (дата звернення 22.05.2022).

3. A Most Reliable Ally: How Corruption in the Russian Military Could Save Ukraine. OCCRP. 13 April 2022. (Organized crime and corruption reporting project) URL: https://www.occrp.org/en/blog/16192-2022-04-07-16-58-47 (дата звернення 23.05.2022).

4. Tony Ward. Military history is repeating for Russia under Putin's regime of thieves. The conversation. 26 May 2022. URL: https://theconversation.com/military-history-is-repeating-for-russia-under-putins-regime-of-thieves-181164 (дата звернення 23.05.2022).

5. Виноградський О. Кінець ери радянської зброї: корупція у стані ворога, як союзник. Defense Express. 12 червня 2022. URL: https://defence-

ua.com/minds_and_ideas/koli_tvij_sojuznikkoruptsija_u_stani_voroga-7240.html (дата звернення 23.05.2022).

6. Що таке розбудова доброчесності? URL: https://securitysectorintegrity.com/uk/виховання-доброчесності/розбудова-доброчесності/ (дата звернення 23.05.2022).

7. Corruption Perceptions Index, 2016. URL: ttps://www.transparency.org/en/cpi/2016/index (дата звернення 29.01.2022).

8. Corruption Perceptions Index, 2017. URL: ttps://www.transparency.org/en/cpi/2017/index (дата звернення 29.01.2022).

9. Corruption Perceptions Index, 2018. URL: ttps://www.transparency.org/en/cpi/2018/index (дата звернення 29.01.2022).

10. Corruption Perceptions Index, 2019. URL: ttps://www.transparency.org/en/cpi/2019/index (дата звернення 23.01.2022).

11. Corruption Perceptions Index, 2020. URL: https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index (дата звернення 29.01.2022).

12. The Government Defence Integrity Index Released. URL: https://anticor.hse.ru/en/main/news_page/the_government_defence_integrity_index_released (дата звернення 31.01.2022).

13. GOVERNMENT DEFENCE ANTI-CORRUPTION INDEX 2015. URL: https://government.defenceindex.org/ (дата звернення 05.02.2022).

14. GOVERNMENT DEFENCE INTEGRITY INDEX 2020. URL: https://ti-defence.org/gdi/ (дата звернення 05.02.2022).

15. Government Defence Integrity Index, 2020. Country Brief: Ukraine. URL: https://ti-defence.org/gdi/wp-content/uploads/sites/3/2021/11/Ukraine_GDI-2020-Brief.pdf (дата звернення 05.02.2022).

16. Дані Світового банку. https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=MS.MIL.XPND.CD&country=POL#

17. The Military Balance (2020) Chapter Four: Europe, 120:1, 64-165, DOI: 10.1080/04597222.2020.1707964

18. The Military Balance (2020) Chapter Five: Russia and Eurasia, 120:1, 166-219, DOI: 10.1080/04597222.2020.1707966 The International Institute for Strategic Studies

19. The Military Balance (2021) Chapter Four: Europe, 121:1, 66-163, DOI: 10.1080/04597222.2021.1868793

20. The Military Balance (2021) Chapter Five: Russia and Eurasia, 121:1, 164-217, DOI: 10.1080/04597222.2021.1868794

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІСНУЮЧОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПАСНИМИ ЧАСТИНАМИ ЗЕНІТНОГО РАКЕТНОГО ОЗБРОЄННЯ І РАДІОЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

ГОРДІЄНКОА. М. к.в.н.
ORCID ID: 0000-0001-9606-2617
КУЛЕШОВ О. В. к.в.н., доцент
ORCID ID: 0000-0002-8223-3814
СТАРЦЕВ В. В.
ORCID ID: 0000-0002-1562-6669
ХНУ ПС імені Івана Кожедуба

Постановка проблеми. Згідно плану реформування ЗСУ вимагається приведення у відповідність до встановлених вимог спроможностей органів військового управління та військових формувань щодо виконання завдань за призначенням. Це вимагає визначення дієвих та ефективних шляхів реформування всіх без виключення складових військових органів управління, військових формувань та системи їх логістичного забезпечення, а саме, забезпечення ЗІП військових частин та підрозділів на озброєнні яких стоять ЗРО та РЕТ.

Результати аналізу існуючої системи забезпечення запасними частинами ЗРО і РЕТ та досвіду проведення ООС та АТО [1-4] свідчать про існування проблеми дефіциту запасу запасних частин за окремими номенклатурами в одиночних та групових комплектах ЗІП. Основними причинами дефіциту запасів запасних частин є: підвищений попит на запасні частини, викликаний фізичним старінням наземних бойових засобів ЗРО та РЕТ, що знаходяться на озброєнні ще з 80–90-х років XX століття; низькі темпи ремонту ЗРО та РЕТ; відсутність в Україні розробників та підприємств-виробників ЗРС та комплексів; низькі темпами розробки та освоєння виробництва окремої номенклатури запасів запасних частин комплектів ЗІП ЗРО та РЕТ; неудосконаленість нормативно-правової бази, яка дозволяє регулювати застосування іноземної або вітчизняної елементної компонентної бази в зразках ЗРО та РЕТ, за якими не здійснюється авторський нагляд. В наслідок наведених причин якісне технічне обслуговування та поточні ремонти ЗРО та РЕТ проводяться не своєчасно.

Мета дослідження. Слід зазначити, що метою данного дослідження проаналізувати яким чином вирішення проблеми несвоєчасного ремонту ЗРО та РЕТ пов’язано з необхідністю проведення робіт з розробки (удосконалення) нормативних та методичних документів, які встановлюють загальні вимоги до комплектів ЗІП, дозволяють визначити та скорегувати склад запасів запасних частин комплектів ЗІП до ЗРО та РЕТ, регулюють порядок застосування іноземної або вітчизняної елементної компонентної бази в зразках ОВТ, сприяють освоєнню підприємствами промисловості України виробництва гостродефіцитних запасних частин та ін.

Науково-методичний апарат щодо визначення та корегування складу запасів запасних частин комплектів ЗІП, який враховує вимоги замовника до показників достатності комплектів ЗІП, зміни показників надійності зразків ЗРО та РЕТ та їх складових частин при тривалій експлуатації, статистичні данні про фактичні витрати запасних частин при експлуатації в тому числі з урахуванням ведення бойових дій в зоні проведення ООС та з початку збройної агресії з боку РФ (з 24 лютого 2022 року) на сьогодні відсутні.

Досвід експлуатації ЗРО та РЕТ що стоїть на озброєнні ЗСУ свідчить про необхідність поповнення комплектів ЗІП гостродефіцитними виробами, до яких відносяться, насамперед, вироби ЕКБ, а саме: інтегральні мікросхеми і дискретні напівпровідникові прилади; пасивні компоненти; дисплеї; мікронаносистеми (мікромодулі і мікрозбірки); сенсори і датчики; електровакуумні прилади і компоненти.

На сьогоднішній день власне виробництво вказаних виробів практично відсутнє, у зв'язку з чим вітчизняні виробники складових частин ЗРО та РЕТ широко використовують ЕКБ іноземного виробництва. Ця обставина обумовлює необхідність застосування ЕКБ іноземного виробництва в існуючих зразках ЗРО та РЕТ для підтримання їх у боєздатному стані.

Зарубіжні стандарти і специфікації, які встановлюють вимоги до ЕКБ іноземного виробництва, за якими вона виробляється і застосовується в зарубіжних країнах, істотно відрізняються від діючих в Україні нормативних документів аналогічного призначення. Крім того, в Україні на даний момент стандарті, що регламентують порядок вибору і застосування ЕКБ іноземного виробництва у виробах військової техніки находяться у стадії розробки. Виходячи з цього, у доповіді основна увага придивляється розробці механізму з удосконалення нормативно-правової бази щодо застосування ЕКБ іноземного виробництва для поповнення комплектів ЗІП щодо ЗРО та РЕТ та запропонований механізм застосування та використання виробів іноземної ЕКБ в існуючих системах і комплексах ЗРО та РЕТ.

До складу нормативно-правової бази з застосування виробів ЕКБ іноземного виробництва в виробах ОВТ, повинні входити документи, які встановлюють: переліки виробів ЕКБ іноземного виробництва, дозволених до застосування у виробах ЗРО та РЕТ; положення про постачальників іноземної ЕКБ, які мають право купувати на міжнародному ринку і поставляти тільки ті вироби, стосовно яких вони атестовані; порядок організації і проведення сертифікації виробів іноземної ЕКБ.

Список літератури:

1. Про затвердження Інструкції з категорування ракетно-артилерійського озброєння: наказ Міністерства оборони України від 04.01.2019 № 4. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004322-19#Text (дата звернення 10.05.2022).

2. Карпенко Д. В. Стан та перспективи зенітного ракетного озброєння Повітряних Сил Збройних Сил України. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил У країни*, 2017, № 2(27). С. 75–78.

3. Тактика Зенітних Ракетних Військ, розвиток, експлуатація, ремонт та бойове застосування озброєння і військової техніки ЗРВ з урахуванням досвіду ООС. Секція 6. : “Новітні технології – для захисту повітряного простору” XV міжнародна наукова конференція ХНУ ПС ім. І. Кожедуба, 10.04–11.04.2019. Харків, 2019. С. 179–222.

4. Генов Б. А., Лук’янчук В. В., Ніколаєв І. М. Розвиток, бойове застосування та озброєння зенітних ракетних військ. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил У країни*, 2021, № 2(43). С. 80–86.

РЕКРЕАЦІЙНИЙ РЕСУРС ЯК ПОТЕНЦІАЛ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА ОЗДОРОВЛЕННЯ ПОРАНЕНИХ ВІЙСЬКОВИКІВ ПІД ЧАС ТА ПІСЛЯ ВІЙНИ

ГРОМОЗДОВА Л. В. к.е.н., професор
ORCID ID: 0000-0002-4077-9229
ІЛЛЯШЕНКО І. О. к.е.н., доцент
ORCID ID: 0000-0001-7849-9890
МЕДВІДЬ Г. С.
ORCID ID: 0000-0002-5470-704X
КНЕУ імені Вадима Гетьмана

Постановка проблеми. За офіційними даними МОУ більш ніж 80% поранених українських бійців після проходження курсу лікування з отриманих бойових поранень повертаються в стрій, до виконання бойових завдань заради досягнення перемоги.

Аналіз інформаційних джерел вказує на те, що суспільство і самі військові, в першу чергу, висказують велику подяку за збереження життя та здоров’я військовій та цивільній медицині. Дуже часто допомога в спасінні життя воїнів та лікуванні важких поранень приходить із за кордону. Весь світ, у знак великої солідарності, охоплений бажанням надати гуманітарну допомогу армії України.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є аналіз необхідності привернення уваги до використання в процесе оздоровлення і реабілітації військовослужбовців рекреаційного ресурсу і, впершу чергу, природно-рекреаційного ресурсу.

Термін “рекреація” в перекладі с латині (recreatio) означає відновлення сил. В контексте даної доповіді – це процес відтворення фізичних, духовних і нервово-психічних сил військовослужбовців, що перебувають на лікуванні за допомогою природи, її оздоровчих властивостей [1].

Дуже важливо, щоб рекреація була доданням до традиційного медичного лікування. Крім того, коли мова йде про рекреаційну діяльність як складову посттравматичної реабілітації та оздоровлення військовиків під час

та після війни, дуже важливим є щоб нею займались фахівці-професіонали. Таких фахівців держава зараз готує в достатньої кількості. В 2020–2021 роках перши випуски відбулися в КНЕУ імені Вадима Гетьмана. Так формується третинний сектор національної економіки для забезпечення відновлення продуктивної сили суспільства. Безумовно, самою продуктивною силою під час війни є військовослужбовці.

Рекреалогія активно розвивається як наука во взаємозв'язку з медициною, курортологією, туризмологією, бальнеологією [2].

Тому зараз можна казати про велику користь, яку отримують рекреанти – військовослужбовці під час реабілітації та оздоровлення при лікуванні в госпіталях і санаторіях отриманих під час війни поранень. Дуже важливим є той факт, що рекреаційний ресурс, що є задіяним в медичній та психологічній реабілітації воїнів є для оздоровчого закладу дуже дешевим, а часто – безкоштовним. А ефективність його використання залежить від досвіду лікаря та креативності рекреолога.

В Україні створені рекреаційні комплекси, які можуть бути ефективно задіяні для проходження реабілітаційного періоду пораненими воїнами.

Всього виділені шість типів рекреаційних комплексів в національному господарстві:

санаторний – курортний;

туристський – оздоровчий;

санаторно-туристський – оздоровчий;

мисливський – риболовецький;

туристський – оздоровчо – мисливсько – риболовецький;

всеосяжний [3-5].

Як показує досвід, використання будь-якого типу рекреаційної активності посилює ефект медичного лікування, сприяє відновленню здоров'я, сили та боєздатності військовиків під час війни та в мірний час.

Список літератури:

1. Кушнірук Ю. С. Рекреація та курортологія: навч. посібник. Рівне: НУВГП, 2012. 146 с.

2. Рекреаційні ресурси. URL: www.geograf.com.ua/glossary/termini-z-galuzi-turizmu-ta-rekreatsiji/rekreatsijni-resursi (дата звернення 14.05.2022).

3. Рекреаційні комплекси світу: навч. посібник / І. Л. Полчанінова, М. М. Поколодна; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 107с

4. Типи рекреаційних комплексів та їх класифікації. URL: studfile.net/preview/5437283/page:3/ (дата звернення 17.05.2022).

5. Полчанінова І. Л. Рекреаційні комплекси світу: конспект лекцій для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти всіх форм навчання зі туризму). Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. 182 с.

ПРОДОВОЛЬЧА КРИЗА ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВИ

ДАНИЛЮК С. Л. д.т.н., професор
ORCID ID: 0000-0002-9475-7543
БОЙКО Р. В. к.т.н., с.н.с.
ORCID ID: 0000-0001-7240-4299
НАЛІВАЙКО А. Д. к.т.н, доцент
ORCID ID: 0000-0002-0675-9603
НУОУ імені І. Черняховського

Постановка проблеми. За оцінкою експертів Україна до війни виробляла достатньо продовольчих товарів, у тому числі зернових. Минулого року в Україні був рекордний врожай, що сьогодні зберігається на елеваторах. У 2021 році зібрано 85,7 млн. т. зернових і зернобобових культур, що на 32% перевищило показники 2020 року [1]. Що стосується соняшникової олії, то країна володіє її запасами, яких може вистачити на 5 років, а цукру – на 1,5 роки.

В 2020–2021 роках Україна була четвертим за розмірами експортером зерна в світі, водночас здійснюючи лише 10% світового експорту пшениці.

Внаслідок нападу РФ на Україну значна територія країни стала зоною ведення активних бойових дій. Визволені території та території умовного тилу, які наближені до місць бойових зіткнень, в переважній більшості або засмічені ВНП, або взагалі заміновані. На даних територіях неможлива повноцінна економічна діяльність, в тому числі ведення сільськогосподарського виробництва, до повного їх очищення від ВНП, яке може тривати не один рік.

Серед іншого така ситуація несе в собі значний ризик виникнення в майбутньому дефіциту продовольства для забезпечення не лише цивільного населення України, а і сил безпеки та оборони.

Дефіцит продовольства може призвести не лише до збільшення цін на нього, а і до погіршення криміногенної обстановки, що в умовах триваючої війни буде мати значний негативний вплив на усі галузі економіки та безпеку держави.

Ситуацію ускладнює і неможливість стовідсотково достовірного прогнозу погодних умов у довгостроковій перспективі, що унеможливлює гарантоване прогнозування врожайності навіть у найближчі роки.

Важливе місце в аспекті продовольчої безпеки, як складової національної безпеки держави займає різке підвищення цін на ПММ під час війни та їх загальний дефіцит, який наближується до критичного. До 75% дизельного пального ми отримували з Білорусії та РФ.

Ціна природнього газу, як сировини для хімічного виробництва та залежність вітчизняних виробників мінеральних добрив від його постачання РФ лише погіршує загальну ситуацію в економіці та прогноз продовольчої безпеки.

Значна площа сільськогосподарських територій півдня України станом на період весняної посівної кампанії 2022-го року залишалась окупованою, а запаси сільськогосподарської продукції, які концентрувались та зберігались на цих територіях вкрадені та вивезені (продовжується вивезення) нападником з країни.

З початком посівної компанії 2022 року українські аграрії із об'єктивних причин, також відчули дефіцит робочої сили, засобів захисту рослин, добрив, брак обігових коштів.

Одночасно велика частина об'єктів промислового виробництва, які створювали суттєвий відсоток ВВП країни та об'єктів інфраструктури зруйновані нападником.

Це лише частина факторів, які впливають наразі та впливатимуть у перспективі на національну економіку, оборону та безпеку держави, тому необхідне прийняття негайних управлінських та законодавчих рішень на рівні президента України, ВРУ, КМУ.

Слід розглянути питання тимчасового, до прийняття окремого рішення, обмеження, а в окремих випадках повної заборони вивезення за межі України певних продуктів харчування. Як один із варіантів реагування на загрозу виникнення надзвичайної ситуації у зв'язку із можливим критичним дефіцитом продовольства можливий викуп державою у виробників основних продуктів харчування (зернові, цукор, борошно, рослинна олія, м'ясо, сухе молоко та ін.) та закладення їх у державний резерв продовольства, який повинен бути максимально розосереджений за місцем зберігання та збільшений у об'ємах у найкоротші терміни. На нашу думку, забороні вивезення за межі України не повинні підлягати лише ті продукти харчування, чи їх об'єми, довготривале зберігання яких неможливе, або дуже ускладнене. Обрахування об'ємів можливого експорту продовольства повинно бути переглянуте з урахуванням нових факторів ризику. Звісно, подібні рішення несуть у собі інфляційні ризики та відповідно впливатимуть на стабільність національної валюти, але їх слід розглядати в контексті пріоритетності в порівнянні із непередбачуваними наслідками можливої продовольчої кризи. Адже лише за перший тиждень воєнних дій на території України вартість продовольчої пшениці виросла на 100% і становила 400 доларів США за тонну. Для порівняння, за аналогічний період минулого року цей показник становив 150 доларів США за тонну. Здорожчання пшениці також продовжиться через те, що один із світових лідерів виробництва зерна – Індія – оголосила про зупинку експорту в зв'язку з посухою [2]. Влітку очікується врожай українських озимих, однак його вартість буде залежите від наслідків кризи.

Варто відмітити, що з боку міжнародної спільноти в останній час лунають суперечливі заяви з приводу продовольчих товарів, вироблених в Україні. Від необхідності консолідації зусиль для допомоги Україні у вивезенні заблокованих нападником в українських портах об'ємів продовольства (Великобританія) до надання Україні термінової продовольчої допомоги (США) та можливості експорту української пшениці залізничним

транспортом навіть через Білорусь до литовського порту Клайпеда, взамін на відміну санкцій по відношенню до виробництва білоруських калійних добрив терміном на півроку [3].

Таким чином, Україна повинна приймати рішення, виходячи виключно із власних інтересів з метою забезпечення національної безпеки.

Список літератури:

1. Продовольча криза і голод: черговий фейк росії. URL: https://i-ua.tv/news/37976-prodovolcha-kryza-i-holod-cherhovyy-feyk-rosiyi (дата звернення 10.05.2022).

2. ООН: Війна в Україні веде до глобальної продовольчої кризи. URL: https://www.dw.com/uk/oon-viina-v-ukraini-vede-do-hlobalnoi-prodovolchoi-kryzy/a-61686273 (дата звернення 12.05.2022).

3. ЗМІ: США подумують на півроку скасувати санкції проти Білорусі заради експорту українського зерна. URL: https://www.epravda.com.ua/news/2022/05/20/687245/index.amp (дата звернення 17.05.2022).

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОБОРОННОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ. ПОГЛЯД З БОКУ ВИРОБНИКІВ, ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ ЗАМОВНИКІВ

ДЕМЕНЕВ О. М к.т.н., доцент
ORCID ID: 0000-0003-2804-1456
ПАРХОМЕНКО П. П. к.е.н.
ORCID ID: 0000-0001-7240-4299
НУОУ імені Івана Черняховського
ДУДНИК О. О.
ORCID ID: 0000-0002-9773-1787
615 Військове представництво

Постановка проблеми. Сьогодні Україна перебуває на принципово новому етапі свого життя – триває повномасштабна війна з РФ. І в цих умовах один з найважливіших викликів – це забезпечення функціонування усіх сфер економіки країни, зокрема її оборонної промисловості, яка чи не найбільше постраждала як від прямих ракетних ударів, так і від інших факторів, пов’язаних з війною.

На рівні керівництва держави та підприємств оборонної промисловості є розуміння, що український ОПК має зберегти свій потенціал, перейти від багаторічної модернізації радянських зразків озброєння до створення новітніх систем озброєння вітчизняного розроблення та виробництва. Ця думка постійно обговорюється, але, на погляд виробничого співтовариства, для цього потрібно провести структурну реформу оборонної галузі економіки [1-3] заради орієнтації ОПК на такі завдання:

першочергове задоволення, у рамках ДОЗ, пріоритетних потреб ЗСУ, які ОПК дійсно може забезпечити;

застосування у кінцевої продукції високотехнологічних комплектуючих, поки ще не спроможних для вітчизняного ОПК і закуплених за спрощеною процедурою імпорту у рамках ВТС;

прискорене налагодження сумісного із країнами-партнерами виробництва за спрощеною схемою в умовах тимчасового сприяння Україні від міжнародної спільноти. Саме це є ключовим, підтримка партнерів – це не назавжди, а лише ситуативні обставини, які необхідно використати своєчасно.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Дослідженнями проблем розвитку ОПК, виробництва та торгівлі озброєннями, раціонального використання ресурсів на забезпечення сектору безпеки і оборони, удосконаленням нормативно-правових документів з оборонного планування і фінансового забезпечення потреб оборони і безпеки України займалися і займаються такі науковці, як Бегма В. М., Свергунов О. О. [4], Горбулін В. П., Шеховцов В. С., Шевцов А. І. [5] та ін. Шляхи реформування ОПК України зазначені в державних документах [6, 7] та в матеріалах обговорень у науковому та практичному середовищі [8, 9].

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз узагальнених поглядів керівників оборонних підприємств на проблеми функціонування ОПК України в умовах повномасштабної війни та повоєнного розвитку оборонної промисловості для побудови плідних відносин взаєморозуміння із потенційними замовниками – посадовцями ЗСУ.

Слід визнати, що сьогодні у середовищі керівників державних та недержавних оборонних підприємств, урядовців немає консолідованої єдності у розумінні першочергових шляхів відновлення оборонної промиловості та налагодження виробництва продукції негайно потрібної військам.

Наприклад, на думку авторитетного серед промисловців керівника всеукраїнського об’єднання організації роботодавців “Федерація роботодавців машинобудівної промисловості” та керівника корпорації “УкрІннМаш” Віталія Немілостівого – як вижити ОПК України у нових складних умовах і якими мають бути перші кроки у реанімації ОПК у воєнний період, щоб у стислі терміни забезпечити бодай мінімальні потреби української армії – необхідний наступний підхід та рішучі дії держави [1].

Ця позиція в певній мірі узагальнює погляди з боку управлінців підприємств ОПК – практиків виробництва і її корисно знати потенційним замовникам ПОП для побудови відносин взаєморозуміння у тандемі “ЗС (замовник) – промисловість (виконавець)”.

Необхідно розуміти, що робота оборонної промисловості у воєнні часи – це надскладний процес, який потребує швидких, але водночас й виважених рішень від держави. Чому саме держави? Бо ОПК функціонує не сам по собі, він передусім виконує ті завдання, які йому ставить саме держава.

Тому найперше, що треба зробити – чітко та зрозуміло сформулювати завдання для підприємств ОПК, спираючись на пріоритетні потреби ЗСУ та інших збройних формувань.

Тільки після цього оборонна промисловість буде працювати цілеспрямовано, виконуючи поставлені завдання, які вона дійсно може виконати. У тих випадках, коли якісь завдання вітчизняному ОПК поки що не під силу, мають підключатися дипломати та спецекспортери і у рамках ВТС за спрощеною схемою імпорту доставляти з-за кордону ту зброю, яка потрібна нашим військовим тут і зараз [10, 11]. В умовах втрат нанесених за три місяці війни підприємствам оборонної промисловості бездопомоги зовнішніх партнерів проблематичні середньострокові та довгострокові перспективи.

Разом із забезпеченням нагальних потреб стоїть завдання й про відновлення того виробничого потенціалу, який втрачений у перші місяці війни. З уроків історію відомо, що і Першу і Другу світові війни держави-капітулянти програли не на передовій, а саме – в тилу.

Це аксіома для будь-яких державних посадовців, які розуміються на національній безпеці та обороні. Неможливо покладатися на те, що союзники можуть закрити всі наші потреби – тим паче в умовах, коли підприємства ОПК залишилися без зовнішніх контрактів, які раніше суттєво допомагали їм виживати та розвиватися.

На погляд керівників підприємств оборонної промисловості на жаль, сьогодні ніхто серйозно не займається питанням майбутнього вітчизняного ОПК (на наш погляд, “ніхто” це – дуже спірне твердження. За останні 4–5 років вийшли серйозні державні документи (постанови КМУ, укази Президента України, рішення РНБО, щодо реформування ОПК [6, 7, 12]. Інша справа – їх реалізація).

Спостерігається розмитись, розпорошення дій у керівництві і, це – головне, у відповідальності за стан справ у різних інстанціях управління оборонною промисловістю та забезпечення потреб сектору безпеки і оборони держави. Жодного раз після виходу чергового документа з реформування ОПК не проводилося аналізу виконання попереднього.

Оцінка виробників-промисловців, щодо причин такого стану наступна.

З одного боку, є МОУ, КМУ, ГШ. Військові достойно проявили себе протягом цих трьох місяців – зрештою, вони діють передусім відповідно до викликів поля бою. Водночас КМУ ухвалив низку правильних рішень, які необхідні для того, щоб країна могла функціонувати під час війни [3, 10, 11].

З іншого боку, є ДК “Укроборонпром”, який начебто й міг щось зробити у цій ситуації, але натомість й надалі залишається абсолютно непотрібною надбудовою над підприємствами ОПК, яка не тільки не допомагає, але й шкодить нашій оборонній промисловості (це не тільки наша позиція, а, слід визнати, широкої спільноти виробників-практиків).

На їх думку, сьогодні ДК лише створює видимість роботи: ставить нереальні завдання керівникам підприємств, проводить безглузді наради,

запрошує на них десятки непотрібних людей та професіоналів, які просто мовчать, бо бояться сказати щось зайве.

Ця вся сумбурна діяльність проводиться лише для того, щоб показати керівництву країни необхідність та незамінність ДК “Укроборонпрому”.

Однак насправді вони зовсім не знають, що робити та як.

Зрештою, у промисловців постає й таке питання: а хто в країні сьогодні відповідає за ту частину державної оборонної промисловості, яка представлена підприємствами ДК “Укроборонпрому”?

Річ у тім, що ці підприємства через ДК підпорядковані КМУ, а точніше – міністру КМУ, який непогано виконує свою роботу. Водночас дехто взагалі вважає, що тягар ОПК зараз лежить на плечах Мінстратегпрому, якому взагалі заборонили втручатися у роботу державних оборонних підприємств. Інші впевнені, що оборонна промисловість – це зона відповідальності міністра економіки.

Тому вкотре постає проблема, що протягом минулих років система організації ОПК була повністю розвалена і сьогодні треба виправляти ухвалені до війни рішення, а не створювати нові проблеми.

Тобто, є багаторічне не погодження поглядів керівництва ДК “Укроборонпром”, як державної інституції, і директорського співтовариства, як виробників-практиків на організацію управлінні оборонною промисловістю.

На думку керівництва “Федерації роботодавців машинобудівної промисловості”, на макрорівні функціонування оборонної промисловості склалася ситуація, коли з одного боку держава повинна дати ОПК чітке розуміння того, що саме потрібно військам, з іншого – треба навести лад безпосередньо в системі організації функціонування ОПК. Це ключові процеси, без яких оборонна промисловість буде просто стояти на місці.

Однак є проблеми і задачі і на мікрорівні виробництва озброєнь – на рівні, безпосередньо, підприємств. Головна – це збереження їх спроможності до виготовлення військової продукції.

Першочергова задача – врятувати і зберігати трудові колективи, людей – робітників, висококласних спеціалістів – ось що в першу чергу повинен робити будь-який адекватний керівник підприємства. Ніяке обладнання, ніякі виробничі потужності в оборонній промисловості не варті й копійки без трудового колективу. Бо знайти обладнання чи приміщення – це тільки початок рішення, а от створити новий трудовий колектив – це завдання мінімум років на п’ять, якщо не десять. Промисловцям-виробникам такий розклад у часі зрозумілий, але – не прийнятний.

Наприклад, Харків станом на сьогодні, на погляд В. Немилостивого, жодне підприємство в Харкові не збере й 50% своїх фахівців. Нині ці висококласні спеціалісти деморалізовані, розкидані ледь не по всьому світу – їх треба знову зібрати разом. На окупованій території це однозначно нереально, як і там, де йдуть інтенсивні бойові дії.

Тому в першу чергу треба шукати локації, де можна було б зібрати ці трудові колективи – бази відпочинку, гуртожитки чи навіть вільне житло,

створити їм належні умови проживання у воєнний час, щоб у разі потреби вони вже завтра могли повернутися до роботи. І потім вже думати про все інше. Якщо керівник підприємства не може довести, що в нього є готові до роботи фахівці, йому не можна давати оборонні замовлення.

Друга задача – це необхідність наявності у конкретного підприємства ДОЗ. Тут логіка зовсім проста: навіщо перенесення виробництва, якщо немає замовлень? Просто марне витрачання купи грошей просто так, навіщо? А сьогодні, на жаль, дуже мало підприємств отримали ДОЗ.

І вже третя задача – це перенесення (якщо це дійсно необхідно і можливо) та організація самого виробництва. Причому у більшості випадків ці два процеси можна робити паралельно – не треба одразу тягнути всі наприклад 500 станків, можна поступово, залежно від оперативної військової обстановки, перевозити обладнання й розпочинати роботу, з часом нарощуючи потужності.

У більш широкому, системному плані необхідна нова державна програма "виживання" оборонної промисловості з урахуванням нових реалій: нанесені втрати підприємствам ОПК, кооперація з східноєвропейськими країнами та підтримка експортно-орієнтованих виробництв.

Ця програма передусім має бути орієнтована на ті зразки ОВТ, які в Україні виробляли до початку повномасштабної війни і які сьогодні потрібні нашим військовим у першу чергу. Все це потрібно відтворювати в умовах втрати частини території та виробників. Тільки після забезпечення базових потреб армії можна буде думати про середньострокові та довгострокові перспективи.

В реальних умовах сьогодення, що склалися, протягом року самостійно ми (мається на увазі – промисловці ОПК) не зможемо нічого організувати, тому треба говорити про кооперацію з друзями України – східноєвропейськими країнами. Так, наприклад, спільно з партнерами українська оборонна промисловість може протягом півроку організувати виробництво артилерійських боєприпасів калібрів від 100 до 152 мм – ці країни вже готові співпрацювати з нами [1].

Однак для ефективної та якісної роботи із закордонними партнерами нам потрібно ухвалити багато нормативно-правових рішень, щоб процес йшов набагато швидше, ніж це можливо сьогодні. Що гальмує? Не гнучкість управління з боку держави. Формально керівник підприємства й досі повинен діяти за законами мирного часу – навіть щоб зателефонувати закордонному партнеру з питань організації виробництва зброї, я маю отримати на це дозвіл. Навіть Генеральний конструктор, якщо він призовного віку, не може виїхати за кордон на зустріч з партнерами. Завданням державного рівня стає потреба створювати систему, щоб люди, які потрібні в тилу, були не тільки "заброньовані" за підприємствами, але й мали можливість на три-п'ять днів хоча б виїжджати за кордон та спілкуватися з партнерами по ВТС.

Економіка має працювати – і це стосується не тільки оборонної промисловості, а взагалі всіх стратегічних галузей. У нас сьогодні лише два інструмента виграти в тилу. Передусім – забезпечити підприємства ДОЗ, але

оскільки його на всіх не вистачить, то треба думати про експортно-орієнтовані галузі та розвивати експортно-орієнтоване виробництво. По тим виробництвам, які залишились на окупованій території (наприклад, по БТР-4) сьогодні необхідно негайно створювати нову кооперацію. Водночас така робота передбачає тисячі технічних питань і узгоджень, які неможливо проводити, якщо фахівці вузькопрофільні й не спілкуються між собою наживо. І коло знову замкнулося на найголовнішому – на наших фахівцях, людях без яких ніякої реанімації ані оборонної промисловості, ані інших стратегічних галузей промисловості не буде.

Така, стисло, позиція керівників-практиків оборонної промисловості. Вона має бути прийнята до уваги замовниками ПОП для прийняття сумісних заходів з розв'язання означених проблем.

І як підсумок висвітлення позиції керівників-промисловців ОПК слід зазначити, що вони почути на державному рівні [2]. ДК "Укроборонпром" спільно з органами державної влади, ГШ ЗСУ, народними депутатами та НАН України розпочали роботу над створенням нової "Програми розвитку ОПК". Розробка плану заходів післявоєнного розвитку країни є ключовим завданням Національної ради з відновлення України від наслідків війни, утвореної указом Президента України Володимира Зеленського від 21 квітня 2022 року.

ДК спільно з іноземними виробниками ОВТ вже опрацьовує створення центрів обслуговування та ремонту основної номенклатури техніки, яка постачатиметься до України, а у подальшому – організації ліцензійного виробництва нових зразків ОВТ для ЗСУ.

"Програма розвитку ОПК ґрунтується на переозброєнні ЗСУ новітнім озброєнням. Таким чином, ОПК має стати ядром розвиту економіки України", – наголошує генеральний директор ДК "Укроборонпром" Юрій Гусєв.

Список літератури:

1. Від боєприпасів до БТРів: як рятувати українську "оборонку" під час війни. DEFENSEEXPRESS ukr.defense.news@gmail.com. URL: https://defence-ua.com/minds_and_ideas/vid_bojepripasiv_do_btriv_jak_rjatuvati_ukrajinsku_oboronku_pid_chas_vijni-7351.htm (дата звернення 15.05.2022).

2. Укроборонпром розпочав роботу над створенням Програми розвитку ОПК. Фокус – потреби ЗСУ. URL: https://ukroboronprom.com.ua/news/ukroboronprom-rozpocav-robotu-nad-stvore DEFENSE EXPRESS ukr.defense.news@gmail.com 14 травня 2022, 11:21 (дата звернення 15.05.2022).

3. Ухвалено за основу законопроєкт щодо забезпечення стабільного функціонування підприємств ОПК. URL: https://armyinform.com.ua/2022/05/03/pryjnyato-za-osnovu-zakonoproyekt-shhodo-zabezpechennya-stabilnogo-funkczionuvannya-pidpryyemstv-opk/ (дата звернення 15.05.2022).

4. Бегма В. М., Свергунов О. О. Концептуальні засади стратегій інвестиційно-інноваційного розвитку оборонно-промислових комплексів держав. Досвід для України: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2019. 64 с.

5. Горбулін В. П., Шеховцов В. С., Шевцов А. І. ОПК України: кроки до стабілізації діяльності та розвитку в умовах гібридної війни. Стратегічна панорама, 2016. № 2. С. 54–62.

6. Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України на період до 2028 року: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 червня 2018 р. № 442-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2018-%D1%80#Text (дата звернення 15.05.2022).

7. Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України: указ Президента України від 20 серпня 2021 року № 372/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372/2021#Text (дата звернення 15.05.2022).

8. Проблеми реформування ОПК України. Шляхи та можливості реалізації реформи: матеріали круглого столу. ЦДАКР. 14.09.2018. URL: https://defence-ua.com/index.php/statti/5347-kruhlyy-stil-problemy-reformuvannya-opk-ukrayiny-shlyakhy-ta-mozhlyvosti-realizatsiyi-reformy (дата звернення 15.05.2022).

9. Майбутнє безпекове середовище 2030: Стратегічне передбачення. Міністерство оборони України : Київ, 2019. 50 с.

10. Деякі питання здійснення оплати товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб сектору безпеки і оборони в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 335. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-zdijsnennya-oplati-tovariv-robit-i-poslug-dlya-zabezpechennya-potreb-sektoru-bezpeki-i-oboroni-v-umovah-voyennogo-stanu-335 (дата звернення 15.05.2022).

11. Що означає Закон про ленд-ліз для України – Єрмак. URL: https://www.volyn24.com/news/186748-scho-oznachaie-zakon-pro-lend-liz-dlia-ukrainy-iermak (дата звернення 15.05.2022).

12. Про особливості реформування підприємств оборонно-промислового комплексу державної форми власності: закон України від 13.07.2021 № 1630-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1630-20#Text (дата звернення 15.05.2022).

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК НАСЛІДОК ВІЙНИ: ЗАГРОЗА ГЛОБАЛЬНОЇ КРИЗИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРОСТОРІ

ДЕРБЕНЬОВА Я. В. к.е.н.
ORCID ID: 0000-0003-1369-9888
КНУ імені Тараса Шевченка
МАЛЯРЕВСЬКИЙ В. М.
ТІТОВ В. В
ORCID ID: 0000-0003-2151-1881
КНЕУ імені Вадима Гетьмана

Постановка проблеми. Війна, що стала великим лихом для України, схвилювала вісь світ. І питання стосуються не тільки співчуття українцям, що несуть на собі це горе. По оцінкам експертів лихо зросло до геомасштабів. І причина тому – загроза продовольчої безпеці у великої кількості країн світу.

Загально відомий факт останнього десятиріччя, що внесок України, в довоєнний час у світовий ринок харчових продуктів неоціненний: наша країна стала лідером з постачання пшениці, соняшникової олії, курятини, кукурудзи, ячменю та ріпаку.

Мета дослідження. Мета даного дослідження – навести короткий хронологічний перелік заходів, що реалізуються урядовими та міжнародними інституціями в період військової агресії в Україні щодо запобігання продовольчої безпеки в Україні та глобальної кризи – в міжнародному просторі.

В перши дні війни для досвідчених аналітиків стає очевидною загроза посівній і майбутньому врожаю і як наслідок – загроза забезпеченню продовольством населення України. В Черкаській області створюється Штаб продовольчої безпеки, Уряд переглядає перелік товарів критичного імпорту. З 28 лютого 2022 року критичним імпортом вважаються:

товари військового призначення,
м’ясо та їстівні субпродукти,
молоко та молочні продукти,
овочі,
горіхи,
кава та чай.

Вже на початку березня 2022 року КМУ вносить зміни в квотування низки продовольчих товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню [1]. При цьому деякі квоти були знижені до нуля.

Зокрема, нульовими стають квоти на експорт мороженого м’яса великої рогатої худоби, живої худоби, м’яса та м’ясних субпродуктів, вівса, жита, проса, гречки, цукру та харчової солі.

Уряд розширює перелік товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню, додав до нього: куряче м’ясо і курячі яйця, соняшникову олію, пшеницю та суміш пшениці з житом, а також кукурудзу.

В квітні створюється Національна рада з відновлення України від наслідків війни [2].

А в теперішній час, станом на середину травня, усі потужні світові інституції говорять про проблему глобальної продовольчої катастрофи , у зв'язку з військовою агресією в Україні – державі, яка є потужним експортером зернових на світовий ринок:

представник США в ООН Линда Томас-Гриндфілд заявила про те, що США планують витратити 11 млрд. доларів для боротьби с загрозами глобальної продовольчої безпеки;

за даними Reuters (травень 2022 року) Всесвітній банк має намір витратити 30 млрд. доларів США на боротьбу з кризою продовольчої безпеки, що може виникнути у результаті війни в Україні;

за даними Spiegel, з посиланням на dpa (травень 2022 року), G7 має намір створити Альянс задля запобігання глобальному голоду.

На урядовому рівні українського адміністрування передкризової продбезпекової ситуації слід виділити наступні заходи:

податкові та регуляторні пільги для агробізнесу стали основою економічної політики воєнного часу;

держава фінансово підтримує аграрні підприємствам в проведенні посівної, а саме для проведення весняної сівби залучено під 0% кредитів на суму майже 8,3 млрд грн. і як результат – близько 3 тис підприємств були охоплені такою допомогою.

Нажаль, поки що в Україні має місце прогнозне очікування на агроринку дефіциту продтоварів. Тому що станом на 18 квітня прогнозовані площі посіву основних ярих сільськогосподарських культур на контрольованій території складають 14,2 млн гектарів. Це на 2,7 млн гектарів менше, ніж минулого року. Тобто, фактично ми засіємо цього року тільки 80% минулорічних площ ярими культурами. Причині об'єктивні: часто причиною неможливості своєчасного посіву були мини на полях, крім того – велика екологічна забрудненість після бомб і ракетних обстрілів. Не вистачає робочих рук: жінки та підлітки – в евакуації, чоловіки – на війні.

Список літератури:

1. Про внесення змін у додатки 1 і 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року №1424: постанова Кабінету Міністрів України від 5 березня 2022 року №207. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2022-п#Text (дата звернення 14.05.2022).

2. Положення про Національну раду з відновлення України від наслідків війни: затверджено указом Президента України від 21 квітня 2022 року №266/2022. URL: https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225 (дата звернення 14.05.2022).

ВІЙСЬКОВО-ЕКОНОМІЧНА ПІДТРИМКА ПАРТНЕРІВ – ШЛЯХ ДО ПЕРЕМОГИ УКРАЇНИ

ДЗІГОРА О. М.
ORCID: 0000-0002-6614-4694
ТРОФИМОВ І. М. к.т.н., ст. дослідник
ORCID: 0000-0001-7080-909X
ГУРІН І. О.
ORCID: 0000-0002-4589-7662
ХНУ ПС імені Івана Кожедуба

Постановка проблеми. Повномасштабним вторгненням російської армії на територію України 24 лютого 2022 року розпочався новий етап російсько-української війни – народної війни за незалежність і суверенітет України, яка триває з 2014 року. Війна в Україні вже забрала тисячі людських життів, держава несе величезні економічні збитки, пов'язані з руйнуванням житлового та комунального фонду, транспортної інфраструктури, воєнних та промислових об'єктів. Внаслідок військової блокади українських морських портів і порушення логістичних ланцюжків експортні можливості країни значно скоротилися.

У таких важких умовах військово-економічна допомога країн-партнерів України значно сприяє своєчасному відновленню та поповненню її ресурсів, укомплектуванню сил оборони сучасним озброєнням та військовою технікою.

Російська агресія, яка спрямована насамперед на знищення нашої держави, нарешті сприймається світом як екзистенційна загроза для європейської і світової безпеки. Свідченням цього є безпрецедентна консолідована політична, військова та економічна підтримка України з боку європейських та світових партнерів, міжнародних організацій, іноземних компаній, приватних осіб та накладання рекордних за обсягом міжнародних економічних санкцій на країну-агресора – РФ.

Беззаперечним лідером щодо підтримки України є США. Найбільш вагомим внеском США у боротьбу українського народу з російським агресором стало прийняття Закону про ленд-ліз [1, 2] для України, що був підписаний президентом США Джо Байденом 9 травня 2022 року.

Програма ленд-лізу передбачає спрощену та прискорену процедуру постачання зброї, військової техніки, продовольства, медикаментів та довгостроковий термін розрахунку України за отриману допомогу.

Обговорюються особливості та умови ленд-лізу для України.

Закон передбачає надання Україні як ОВТ, так і засобів захисту цивільного населення від російської збройної агресії та гуманітарної допомоги у великих об'ємах. Це – військове обладнання, системи озброєння, боєприпаси, літаки, судна, катери, також це інструменти та матеріали, необхідні для виробництва, ремонту, обслуговування, транспортування, експлуатації або використання будь-якого обладнання.

Ленд-ліз передбачає надання в позику або в оренду з умовою повернення.

Україна повинна буде повернути майно, яке не буде пошкоджене або знищене і підлягатиме поверненню, а за інше – відшкодовувати вартість такого майна. Перевага цього закону полягає в тому, що Україна не оплачуватиме за отриману допомогу на умовах передоплати або одразу після її отримання. Це також пришвидшує і полегшує процедуру отримання необхідного озброєння та оснащення.

Зазначено, що оперативне постачання Україні необхідної кількості сучасного наступального озброєння та військової техніки надало б їй можливості прискорити нанесення військової поразки агресору, повернути тимчасово окуповані території України та відновити територіальну цілісність.

Список літератури:

1. Дерейко І. І. ЛЕНД-ЛІЗ. Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі / ред. В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2009. 790 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Lend_liz (дата звернення: 19.05.2022).

2. S.3522 - Ukraine Democracy Defense Lend-Lease Act of 2022. Public Law No: 117-118 (05/09/2022). URL: http://www.congress.gov/bill/117th-congress/senate-bill/3522/text (дата звернення: 19.05.2022).

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ДИКИХ О. В.
ORCID: 0000-0002-3511-3350
ЗАРОВНА І. О.
ORCID: 0000-0003-3616-7235
ДНДІ МВС України

Постановка проблеми. Під час бойових дій економіка будь-якої країни напружується і потребує перебудови, адже відбувається мобілізація усіх спроможностей держави забезпечувати максимум ресурсів (матеріальних та людських) для протидії ворогу. Умовно, можна поділити економічну війну на два напрями: зовнішню (наступальну) та внутрішню (оборонну).

Наступальними вважають дії, що послаблять, дестабілізують або знищать економіку супротивника: торгові ембарго, бойкоти, тарифні дискримінації, заморожування резервних фондів, зупинки інвестицій чи інші втрати потоків капіталу. Оборонні ж стосуються здатності держави протидіяти аналогічним діям супротивника. Сюди може входити перерозподіл внутрішніх ресурсів на користь військових чи інших інститутів,

фіскальна політика, соціальні видатки, фінансування медицини, зміна системи освіти тощо. Тобто, як влада регулює економіку для збереження свого потенціалу в умовах військових дій [1].

Повномасштабне військове вторгнення РФ завдало потужного удару по всіх ланках економічної системи нашої держави. Знизилося виробництво основних видів продукції, зокрема тієї, що становить основу експортного потенціалу України. Крім того, заблоковані порти, а відтак і частка зовнішньої торгівлі. Нищиться транспортно-логістична, соціальна, маркетингова та інженерна інфраструктура цілих регіонів. Відбувається відтік кадрів за кордон та їх часткова передислокація на захід держави, що тимчасово викидає з активного економічного життя сотні тисяч, або й мільйони людей [2].

В умовах воєнної економіки можливості Уряду фінансувати потреби державного бюджету за рахунок податкових доходів об'єктивно обмежуються внаслідок фізичного руйнування виробничого потенціалу економіки та знищення її трудових ресурсів [3].

Все це ставить під загрозу можливість надійного та довготривалого закріплення успіхів Збройних сил України на фронтах нинішньої війни. Відомо, що без надійного економічного тилу досягати військових перемог доволі складно, а забезпечити стійке повоєнне зростання – фактично неможливо. Тому сьогодні вітчизняна економіка дедалі очевидніше стає одним з пріоритетних фронтів, який визначатиме як подальший перебіг військових дій, так і спроможність нашої держави [2].

Першочергові зусилля нинішньої влади повинні бути сконцентровані на формуванні довгострокової стратегії життєзабезпечення держави в умовах військового протистояння. Зокрема, має бути розроблено нові засади економічної політики, орієнтовані на ефективне вирішення актуальних завдань у військово-технологічній, інформаційній, дипломатичній, гуманітарній, суспільно-психологічній та інших площинах. Адже перемога у війні визначатиметься не стільки військовою винахідливістю командирів, скільки економічною ефективністю господарських систем [4].

Основним пріоритетом такої стратегії має стати зміна бюджетних орієнтирів держави. Тобто, основний акцент має бути зроблений на фінансуванні оборонних програм та розбудові ОПК, включаючи створення сучасної системи територіальної оборони.

В умовах війни один з найважливіших викликів – це забезпечення функціонування усіх сфер нашої країни, зокрема й оборонної промисловості, яка чи не найбільше постраждала як від прямих ракетних ударів, так і від інших факторів, пов'язаних з війною [5].

Економіка України вже адаптувалась до воєнного стану. Тому видатки на ЗС та ОПК мають бути суттєво збільшені. В умовах війни абсолютним економічним пріоритетом є армія. [6].

Стратегічним завданням для нашої держави є не стільки військова перемога над ворогом, скільки формування економічної системи, спроможної акумулювати необхідні фінансові та матеріальні ресурси, забезпечуючи

таким чином надійний грунт і для успішного завершення активної фази бойових дій, і для загальної перемоги у війні та майбутнього процвітання України [4].

Список літератури:

1. Економіка війни: як виглядає сучасний перехід на військові рейки? URL: https://savelife.in.ua/ua/ekonomika-vijny-yak-vyglyadaye-suchasnyj-perehid-na-vijskovi-rejky/ (дата звернення 10.05.2022).

2. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. URL: https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorytety-zavdannya (дата звернення 12.05.2022).

3. Де взяти фінансові ресурси для підтримки воєнної економіки і оборони. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/16/687087/ (дата звернення 12.05.2022).

4. Борщевський В. Економічний індивідуалізм дасть опір тоталітаризму сусіда URL: https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/ekonomichniy-individualizm-dast-opir-totalitarizmu-susida (дата звернення 15.05.2022).

5. Від боєприпасів до БТРів: як рятувати українську "оборонку" під час війни. URL: https://defence-ua.com/minds_and_ideas/vid_bojepripasiv_do_btriv_jak_rjatuvati_ukrajinsku_oboronku_pid_chas_vijni-7351.html (дата звернення 15.05.2022).

6. Війна в Україні: поточні економічні наслідки та прогноз. URL: https://ua.news/ua/vojna-v-ukrayne-tekushhye-ekonomycheskye-posledstvyya-y-prognoz/ (дата звернення 15.05.2022).

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОТРЕБ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

ДИХАНОВСЬКИЙ В. М. д.т.н., с.н.с.
ORCID: 0000-0002-1600-3973
ЦНДІ ОВТ ЗСУ
МАРКЄЄВА О. Д.
ORCID: 0000-0003-1679-504X
НІСД

Постановка проблеми. В умовах повномасштабної війни РФ проти України запровадження ДПП у сфері ОВТ значно актуалізувалось. Це викликано втратами виробничих та логістичних потужностей, порушенням ланцюжків постачання, дефіцитом ресурсів. Від руйнувань значно постраждали крупні виробництва концерну "Укроборонпром". Організація роботи вітчизняних підприємств ОПК, формування і реалізація адекватної воєнним умовам ОПП вимагає чіткого лідерства. До цього часу існує проблема розподілу повноважень між Мінекономіки, Мінстратегпромом та

ДК “Укроборонпромом”, що заважає ефективному функціонуванню галузі. Наразі існують проблеми в ОПК, що виникли внаслідок дефіциту державної ВПП, зокрема проблем з реалізацією ДОЗ у 2020-2021 роках.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. На сьогодні, в умовах інтенсивних військових дій, потреби у сучасних зразках ракетної техніки, артилерії, авіації, бронетехніці не можуть бути задоволені без прямих постачань від іноземних партнерів. Водночас, широкий сегмент озброєнь, військової техніки, устаткування, амуніції, військових послуг може поставлятися і частково вже поставляється приватними виробниками, зокрема підприємствами малого та середнього бізнесу.

Слід констатувати, що залучення приватного сектору через механізми ДПП до розроблення і виробництва озброєння визначено у законодавчих актах і документах стратегічного планування: закон України “Про національну безпеку України” [1], Стратегічному оборонному бюлетені України [2], Стратегії розвитку ОПК України [3]. Вони містять низку важливих новацій, що дозволяють залучати до закупівель суб’єктів господарювання незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, фізичних осіб. Ці законодавчі акти вимагають використовувати механізми ДПП, але таких механізмів на сьогоднішній день не введено в дію. Разом з тим є певні напрацювання за цим напрямком, що показано в роботах ЦНДІ ОВТ ЗСУ [4, 5] і НІСД [6].

Корисним є вивчення досвіду держав НАТО, які ще у 80-х роках минулого століття визнали, що настав час для держави-партнера, що робить державу більш ефективною і доступною завдяки відкритості [7]. При цьому окремі функції держави в сучасних суспільствах поступово делегуються або передаються приватним суб’єктам, “на аутсорсинг” [8]. Такі підходи проявились у сферах надання адміністративних послуг, в економічній сфері (інфраструктурні, фінансові проекти, концесії). При цьому приватні структури мають спроможність більш ефективно виконувати певні функції держави внаслідок відсутності бюрократичних обмежень, вищої оперативності, наявності власних ресурсів та мотивації (бізнес-інтересу) [9, 10].

Досвід війни з початку російської агресії у 2014 році засвідчив готовність приватних підприємців вкладати капітал у створення військової продукції. Приватні виробники мають низку суттєвих переваг, що рельєфно проявились під час війни. Передусім – незалежність від проблем державного управління у цій сфері. Так, підприємці не очікують формулювання і доведення до розробника/виробника державними органами потреб військових, а також виділення державного фінансування. Підприємці самі визначають ці потреби, самі вкладають гроші у створення нових зразків ОВТ і, ризикуючи цими коштами, очікують державного замовлення на свою продукцію. З початком війни приватні підприємці самі подбали про переміщення виробничих потужностей та збереження трудових колективів. Компактність, мобільність, не обтяженість бюрократичними процедурами у налагодженні виробничих процесів, міжнародної кооперації дозволяє

приватному виробнику гнучко реагувати на потреби ринку, зменшувати вартість продукції.

На сьогодні приватний сектор забезпечує потреби ЗСУ у безпілотних літальних апаратах, засобах зв'язку, програмного забезпечення, засобах РЕБ тощо. Так, БпАК розвідки та коригування вогню артилерії А1-СМ "Фурія", який був розроблений та серійно випускається приватною компанією НВП "Атлон Авіа", у квітні 2020 року було прийнято на озброєння Збройних Сил України.

ЗСУ постачаються: бронемашини "Козак" НВО "Практика", системи дистанційної комутації ТОВ "Укрспецконсалтинг", конмпекси РЕБ – ХК "Укрспецтехніка". Модернізація зброї старого (радянського зразка) – ЗРК С-125-2Д, виробник – НВК "Аеротехніка-МЛТ". За даними ДК "Укроборонпром", вже у 2015 році на компанії з приватним капіталом припадало 23 % від усіх обсягів ДОЗ. Наприкінці 2020 року цей показник зріс більш ніж удвічі – до 54 %.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз досвіду залучення приватного сектору економіки України до розроблення і виробництва озброєння та, з урахуванням досвіду держав НАТО, розроблення механізмів ДПП до розвитку озброєння.

Оскільки серед приватних розробників, виробників ОВТ переважають підприємства малого та середнього бізнесу, їхні фінансові ризики є значними, що потребує державної підтримки. Важливим є прозорість процедури доступу до державних оборонних закупівель. Умови діяльності приватних підприємств, що співпрацюють з МО, мають бути унормовані у законодавстві.

Важливим в умовах війни є і надання військових послуг. Це – логістика (послуги з обслуговування й експлуатації складних систем озброєння, військової техніки та комп'ютерних систем; матеріально-технічне забезпечення військ; транспортування вантажів; будівництво військових об'єктів), військовий консалтинг (бойова та спеціальна підготовка персоналу сил безпеки та оборони) тощо. Слід передбачити стрімкий розвиток цієї сфери та величезний потенціал України для успішного виходу на міжнародний ринок. Ця діяльність також вимагає правового врегулювання. Було б доцільно запровадити досвід організації логістики в умовах війни МО США. Зокрема, в США існує LOGCAP. LOGCAP управляється армією США і забезпечує підтримку у випадку надзвичайних ситуацій для збільшення структури армії за рахунок використання існуючих цивільних ресурсів.

Існує також Міжвидовий випуск 4-05 "Міжвидове мобілізаційне планування" (Joint Mobilization Planning), підписаний Головою Міжвидового комітету начальників штабів 23 жовтня 2018 року. У цьому Випуску у розділі Е "Озброєння і обладнання" описано джерела МТЗ, що мають надходити до військ у випадку мобілізації, а також варіанти мобілізації МТЗ. Зокрема, передбачено розподіл або перерозподіл МТЗ відповідно до затверджених пріоритетів. Це запаси військових резервів та складів; відволікання товарів від іноземних військових продажів та інших програм безпеки; прискорення

темпів виробництва існуючих контрактів на такі речі, як одяг, боєприпаси, транспортні засоби та бойові системи, а також пайки; закупівлі комерційних замінників з вітчизняних або іноземних джерел. Пріоритети розподілу і перерозподілу визначаються Міжвидовою радою з пріоритетів та розподілу матеріальних засобів (JMPAB).

Реалізація положень керівних документів та виведення державно-приватного партнерства на новий якісний рівень потребує низки політичних та нормативно-правових зусиль з розроблення та впровадження у практику розвитку озброєння відповідних механізмів. Зокрема, пропонуються такі механізми ДПП:

державний замовник (МО) має здійснювати свою політику у сфері закупівель передбачувано для виробників і постачальників військового майна, офіційно оголошувати потреби ЗС, пріоритети розвитку озброєння. Іншими словами, приватному сектору економіки необхідно забезпечити доступ до планування оборонних закупівель. Ці пріоритети мають публікуватися на загал, щоб виробники могли відповідно планувати свою діяльність. Ці пріоритети не повинні змінюватися кожного року.

Крім того, необхідно законодавчо встановити можливість укладення довгострокових контрактів на розроблення складних систем озброєння – до 5 років. Це дасть можливість ритмічного фінансування протягом всіх років, незалежно від початку чи завершення фінансового року в Україні;

з метою унормування взаємодії державного та приватного секторів оборонної промисловості України необхідно прийняти низку законодавчих актів, передусім, закон про розроблення і виробництво ОВТ. Він має врегулювати механізм державної підтримки приватних підприємств, зокрема, фінансової допомоги на розроблення нових і модернізацію існуючих зразків ОВТ.

Результативною формою підтримки промисловості могло би стати запровадження інституту партнерів МО. Статус партнера МО надається підприємствам всіх форм власності, у яких більше половини продукції виробляється для МО. Завдяки такому партнерству МО отримує надійного виконавця, який має репутацію виробника якісної продукції. Партнерство з МО має стимулювати виробника розроблювати і впроваджувати нові технології, розвивати і зберігати свої інтелектуальні активи та можливості у певній галузі технологій, про що зазначається у статутних документах. При цьому можливо надання їм певних податкових і митних пільг, а також права на державну підтримку у випадку тимчасової відсутності потреби МО у його продукції. Метою такого партнерства є надання силам оборони України надійний, внутрішній доступ до найсучасніших технологій. МО має виключне право інтелектуальної власності на продукцію, розроблену завдяки такому партнерству;

в умовах ринкової економіки було б доцільно диверсифікувати фінансування шляхом залучення коштів приватних та іноземних інвесторів для більшої частини розроблюваного озброєння. І лише невелику частину розроблюваного озброєння необхідно фінансувати з Держбюджету;

для залучення ресурсів, зокрема і приватних підприємств до розвитку озброєння, є доцільним запровадження форвардних контрактів [4] в рамках закону України “Про оборонні закупівлі”, через прийняття КМУ відповідної постанови. Форвардні контракти розглядаються як одна з форм ДПП. За цим контрактом виконавець зобов’язаний розробити зразок озброєння за власні кошти, а замовник зобов’язаний закупити заздалегідь визначену кількість одиниць цього зразка, якщо його характеристики задовольняють технічні вимоги, затверджені державним замовником. Мінімальні обсяги закупівель, їх вартість і технічні вимоги узгоджуються при укладенні контракту;

в умовах ринкової економіки при переважному впливу приватних розробників озброєння було б доцільно диверсифікувати фінансування у сфері оборонних закупівель шляхом залучення коштів приватних та іноземних інвесторів для більшої частини розроблюваного озброєння. І лише невелику частину розроблюваного озброєння необхідно фінансувати з державного бюджету. Пропонується наступна диверсифікація фінансування у сфері розроблення озброєння:

Розроблення озброєння за бюджетні кошти. Підтримуються Урядом шляхом фінансування виключно за рахунок бюджетних коштів. Продукція за цими розробками повинна вироблятися і реалізовуватися лише на замовлення Уряду через відповідних державних замовників. Ці розробки, як правило, мають гриф обмеження доступу. До цього озброєння доцільно віднести те, контроль над яким напряму впливає на стан національної безпеки і оборони. Зокрема, засоби захищеного управління і зв’язку, бойові навігаційні системи, системи розпізнавання, шифрування даних, системи захисту від інформаційної зброї, високоточна зброя, ракетні системи тощо.

Розроблення озброєння за бюджетні і приватні кошти. Підтримуються Урядом шляхом часткового фінансування з державного бюджету, що спрощує оборонним підприємствам розвивати ці технології і виробляти продукцію. Продукція за цими розробками може вироблятися і реалізовуватися на світовому ринку, але з дозволу Уряду. Ці розробки можуть мати гриф обмеження доступу. До цього озброєння доцільно віднести те, що забезпечує створення бойових спроможностей, спроможностей із бойового забезпечення, захисту та живучості, розвідувальних спроможностей. Зокрема, боєприпаси та інші засоби ураження, броньові матеріали, засоби виявлення противника, зниження помітності об’єктів, протимінний захист тощо.

Розроблення озброєння за приватні кошти. Розроблення озброєння проводиться без залучення державних коштів, виключно за кошти інвесторів. Продукція за цими розробками може вироблятися і реалізовуватися на світовому ринку без обмежень з боку Уряду. Ці розробки, як правило, не мають грифу обмеження доступу. До цього озброєння доцільно віднести те, що забезпечує створення спроможностей із тилового, технічного та медичного забезпечення, спроможностей із розгортання та мобільності військ, навчальних спроможностей. Зокрема, засоби тактичної медицини, транспортні засоби (наземні, повітряні, морські), силові установки, засоби

ремонту в польових умовах, тренажери для бойових засобів тощо.

Запропоновані напрями створення механізмів ДПП потребують ретельного доопрацювання. Але вже у цьому році було б доцільно реалізовувати декілька пілотних проектів, спрямованих на впровадження кожного запропонованого у цій роботі механізму ДПП.

Список літератури:

1. Про національну безпеку України: закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII, Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст. 241.

2. Стратегічний оборонний бюлетень України, затверджений указом Президента України від 17 вересня 2021 року № 473/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0063525-21#Text (дата звернення 21.05.2022).

3. Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України, затверджена указом Президента України від 20 серпня 2021 року № 372/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372/2021#Text (дата звернення 21.05.2022).

4. Дихановський В. М. Форвардні контракти для розвитку озброєння. *Безпековий огляд "Виклики і ризики"*. № 8 (141). Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння, м. Київ. 30 квітня 2020. С. 48. URL: https://www.opk.com.ua/форвардні-контракти-для-розвитку-озб/ (дата звернення 22.05.2022).

5. Dykhanovskyi V. Methodology for the development of key technologies. *Наука і оборона*. 2019. № 1. P.48-53.

6. Маркєєва О. Д., Розвадовський Б. Л. Держава та приватний сектор на захисті національної безпеки: від взаємодії до партнерства. К.: НІСД, 2021. 72 с.

7. Peter V. Schaeffer & Scott Loveridge, "Toward an Understanding of Types of Public-Private Cooperation", Public Performance & Management Review 26, no.2 (2002).

8. Bonnie L. Regan, Enhancing Emergency Preparedness and Response: Partnering with the Private Business Sector (master's thesis, Naval Postgraduate School, 2009).

9. Stephen Goldsmith and William D. Eggers, Governing By Network: The New Shape of the Public Sector, (Washington, DC: Brookings Institution, 2004).

10. David J. Closs and Edmund F. McGarrell, "Enhancing Security Throughout the Supply Chain," Special Report Series (IBM Center for the Business of Government, 2004).

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ВОЄННИХ ДІЙ

ДОБРОВІНСЬКА Д. В.
ORCID: 0000-0002-9085-1399
ЦЮКАЛО Л. В. доктор філософії
ORCID ID: 0000-0002-6870-4683
ВІКНУ імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. На сьогодні у країні не втрачає актуальності вислів видатного політика ХХ сторіччя Вінстона Черчеля: “Для війни потрібні три речі – гроші, гроші і ще раз гроші”.

Війна та економіка взаємопов’язані й об’єктивно вимагають підвищення ролі фінансового забезпечення військ, зміцнення обороноздатності держави і, особливо, створення умов для ефективної реалізації її ВЕП.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Питання фінансового забезпечення військ розглядається в багатьох працях вітчизняних та зарубіжних науковців серед них: Буряченко А. Є. [4], Мунтіян В. І. [5], Семенихін І. М. [6].

Мета дослідження. Україна – самостійна і незалежна держава. Її незалежність і непорушність повинні оберігати ЗС. Для реалізації цих завдань держава повинна мати достатню військово-економічну потужність і необхідні умови швидкого перетворення в неї тієї частини ВЕП, яка в мирний час використовується для вирішення господарських і соціальних потреб країни. Для досягнення цієї мети , ще в мирних умовах, через фінансову систему держави в необхідних розмірах мобілізуються фінансові і матеріальні ресурси на додаткове фінансування НТР, поставок найновішого озброєння, а саме ракетного і надійних систем протиракетного озброєння, які відповідали б сучасним вимогам. Насамперед це і є важливим внеском фінансових органів у вирішення питання щодо підвищення боєздатності ЗСУ з метою готовності країни для відбиття агресії, розгрому ворога при будь-яких умовах розв’язання і ведення ним війни.

В цілому фінансування зазначених заходів та пошук додаткових ресурсів є обов’язковим елементом підготовки економіки держави щодо забезпечення потреб оборони, а фінансова готовність розглядається в розрізі економічної готовності держави. Сутність фінансування до умов воєнного часу ґрунтується на тому, що за допомогою фінансів розподіляється ВВП, в тому числі на воєнні потреби. Здатність фінансування оперативно зазначених заходів визначається також можливістю держави фінансувати та забезпечити матеріальними ресурсами весь процес мобілізації економіки держави, мобілізаційного розгортання ЗСУ.

На розвиток фінансової системи та її підготовку дій в умовах воєнного часу має вплив науково-технічна революція і НТП, в тому числі, удосконалення фінансового механізму. [4]

Основним напрямком підготовки фінансування є досягнення стійкого функціонування фінансів разом з кредитною і грошовою системами в період війни. Ця робота розподіляється за адміністративно-територіальними ланками вказаних систем, за принципом централізації. [3]

В межах нашої держави фінансова, кредитна і грошова системи в мирний час, а особливо в воєнний час, настільки взаємопов'язані між собою, що практично представляють єдине ціле.

З метою забезпечення стійкого функціонування фінансової кредитної та грошової систем доцільно заздалегідь виконати підготовку фінансово-кредитних органів і розробку змін в фінансовому законодавстві на випадок війни.

Як показує досвід Другої світової війни, найбільшим змінам підлягає система утворення і використання заохочувальних грошових фондів. Головна мета щодо підготовки фінансів в цьому напрямі полягає в розробці методів фінансового впливу на вирішення корінних завдань воєнної економіки.

Не менш важливим напрямком підготовки фінансів до війни є вибір ефективних методів перерозподілу ВВП на користь воєнних витрат. Найбільшу проблему в цих умовах складає перерозподіл прибутків населення. Також досвід Великої Вітчизняної Війни показує, що найбільш раціональні фінансові методи перерозподілу прибутків населення основуються на оптимальному поєднанні обов'язкових платежів і добровільних внесків населення в бюджет. [5]

Наступним напрямком підвищення фінансової готовності є розробка на воєнний час плану мобілізації фінансових ресурсів, в якому передбачається посилення фінансової централізації за рахунок збільшення частини прибутків державного бюджету в ВВП держави. План мобілізації фінансових ресурсів повинен в повній мірі забезпечувати коштами проведення всіх запланованих заходів щодо мобілізації економіки, фінансування збільшуючихся витрат на збройні сили, перерозподілення капітальних вкладів між галузями господарства країни і задоволення інших загальнодержавних потреб.

З метою підвищення фінансової готовності важливе значення відводиться завчасному вирішенню питань підготовки та правильного розподілу фінансових працівників. Проблема кадрів фінансових працівників – одна з важливих проблем періоду мобілізаційного розгортання ЗС, вона посилюється необхідністю заміни в господарстві країни призваних в ЗС спеціалістів. У військовій частині повинні знати хто призивається з запасу по військово-обліковій спеціальності, у тому числі і у фінансово-економічну службу.

Наближення організації фінансового забезпечення в мирний час до його організації на випадок війни, є головним питанням військового забезпечення ЗСУ. Підтвердженням цьому є дії законодавчих документів, які регламентують фінансово-господарську діяльність військ як в мирний, так і в воєнний час. [1]

В роки війни зростає розподільча і перерозподільча роль фінансів. Зростання розподільчої ролі фінансів у військовий час призводить до

централізації ресурсів у руках держави та зростання частки ВВП, що концентрується у державному бюджеті. Зростання централізованого фонду дає можливість державі більш маневрувати ресурсами у відповідності до ситуації.

Отже, всі заходи, що проводяться українською армією щодо досягнення високої бойової готовності, оснащенню військ сучасними озброєнням, бойовою технікою і військовим майном, створенню навчально-матеріальної бази бойової підготовки і забезпечення особового складу необхідними видами постачання, безпосередньо пов'язані з використанням коштів, які виділяються з Держбюджету.

Однак, варто відмітити, що труднощі в економіці неминуче створюють проблеми у фінансуванні ЗС. Сьогодні реальний обсяг фінансування оборони країни поки не досягає необхідного рівня. Це викликає значне зниження витрат на загальногосподарські потреби, бойову підготовку тощо. Основна частина призначених коштів направляється на виплату грошового забезпечення військовослужбовцям та заробітної плати працівникам, оплату поставок ОВТ, на оплату продовольства, пального, тобто на підтримку поточної життєдіяльності військ.[2]

Дотримання суворої економії, повне забезпечення потреб ЗСУ з оптимізацією витрат матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів набувають особливого значення.

Список літератури:

1. Про затвердження Положення про військове (корабельне) господарство Збройних Сил України: наказ Міністерства оборони України від 16.07.1997 року № 300 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0615-97#Text (дата звернення 11.05.2022).

2. Про організацію фінансового забезпечення військових частин, установ та організацій Збройних Сил України: наказ Міністерства оборони України від 22 травня 2017 року № 280 (зі змінами). URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/16_nm_2018.pdf https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2021/mou_104.pdf (дата звернення 13.05.2022).

3. Основи фінансового забезпечення військової частини: навчальний посібник. Частина перша. Київ: ВІКНУ, 2006. 380 с.

4. Буряченко А. Є. Перспективи фінансового забезпечення розвитку Збройних сил України. *Журнал "Ринок цінних паперів України"*. 2010. № 7. С. 31–41.

5. Мунтіян В. І. Оборонний бюджет і адекватне фінансування. Рада національної безпеки і оборони України. Національний інститут стратегічних досліджень. К.: Просвіта, 2007. С. 118–120.

6. Семенихін І. М. Фінансове забезпечення Збройних сил. *Фінанси України*. 2004. № 6. С. 67–73.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ОБОРОННОГО БЮДЖЕТУВАННЯ У ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ НАТО

ІВАНИЦЬКИЙ М. Г. к.військ.н., доцент
ORCID: 0000-0001-5137-6591
НУОУ імені Івана Черняховського

Постановка проблеми. Як сказав давньогрецький вчений-історик Фукідід: “Війна – це питання не стільки зброї, скільки витрат, завдяки яким зброя може прислужитись” [1]. Розв’язана РФ не оголошена війна проти України свідчить про те, що ЗСУ повинні бути укомплектовані особовим складом за штатами воєнного часу, забезпечені штатними, технічно справними зразками ОВТ, придатними до використання МТЗ. Всі ці питання в повній мірі залежать від належного і повного фінансування потреб ЗСУ в умовах правового режиму воєнного стану. Тому розглянуті питання щодо оборонного бюджетування ЗС окремих держав-членів НАТО можливо бути використано в нашій державі.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Розглянуті в тезах основні положення раніше не досліджувалися.

Мета дослідження. Метою дослідження є розгляд окремих теоретичних положень щодо оборонного бюджетування в найбільш розвинутих державах у воєнному відношенні та запровадження в Україні.

Бюджетування ЗС кожної держави є основним важелем їх ефективного функціонування як у мирний час так і у особливий період.

Бюджет – це впливовий сигнал національних пріоритетів як їх сприймає та відповідно до них діє уряд. Англійський політик Вінстон Черчилль писав так: “Сила будь-якого уряду залежить зрештою від його фінансів” [2].

Прийняття рішень про бюджетні асигнування – це основа створення оборонної політики. Саме при розподілі оборонних бюджетів відбувається остаточний вибір і обґрунтування силових структур і спроможностей сил оборони в цілому. Тоді, в багатьох відношеннях, рішення про розподіл є настільки ж важливими, як і прийняття рішень щодо загального рівня самих оборонних витрат.

Так, для прикладу, модель оборонного фінансування Канади має два взаємозалежні рівні:

фінансування Національної оборони шляхом організації та здійснення щорічного бюджетно-кошторисного процесу. При цьому, щороку розмір фінансування оборонного сектору затверджується Парламентом і Правлінням Казначейства;

контрольний рівень, який пов’язаний з витратами щодо зростання рівня грошового забезпечення військовослужбовців і заробітної плати працівників та інші додаткові витрати.

Щодо формування оборонного кошторису Канади то слід відмітити те, що у державі функціонує Центр оборонних кошторисів, а також розроблений

посібник з формування кошторисів Казначейської ради та посібник із визначення факторів вартості для канадських сил.

Державні асигнування на оборону в Канаді за останні роки складають не менше 6% федеральних витрат.

Доцільно відмітити про те, що нехтування капітальними витратами, протягом лише одного року, може мати наслідки, виражені у зниженні спроможностей військ (сил) протягом тривалого періоду часу.

На сьогодні можливо визначити проблеми оборонної економіки найбільш розвинених у військовому відношенні держав, а саме [2]:

по-перше, це надмірний попит, який пов'язаний з оборонними витратами на оборонні закупівлі новітніх зразків ОВТ та їх постійна модифікація;

по-друге, це утримання та розвиток збройних сил в умовах зростання воєнних протистоянь держав у світі;

по-третє – обмеження пов'язані з питаннями щодо державної політики та економічного розвитку держави, наявності оборонно-промислової бази;

по-четверте, наявність ускладнень, які пов'язані з гонкою озброєнь, тероризмом, нетрадиційними способами ведення війни ("гібридні війни") та контролю щодо озброєння і роззброєння.

Суттєвий вплив на питання розвитку ЗС має інфляція, яка характерна для кожної держави:

вузький асортимент військових товарів;

висока вартість наданих послуг ЗС;

коливання курсу валют;

коливання вартості ПММ протягом планового періоду.

Таким чином, сприяння щодо виконання бюджету буде полягати у формуванні бюджету, плануванні та порівняльному оцінюванні альтернатив.

Список літератури:

1. Фукідід. Історія (Пелопоннеської війни). Книга 1. Розділ 3. Видавництво "Академіческій проект". 575 с.

2. Defence resource management course. Kyiv: NUOU, 22.03-02.04 2021.

РЕГУЛЯТИВНЕ ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СЕКТОРОМ АГРОПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЗАГРОЗИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ КРИЗИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

ІЛЬЧЕНКО В. М. к.е.н., доцент
ORCID: 0000-0002-5414-1429
УМСФ
МАЛЯРЕВСЬКИЙ В. М.
ORCID: 0000-0001-9863-4340
ЦАРУК В. В.
ORCID: 0000-0001-5847-8363
КНЕУ імені Вадима Гетьмана

Постановка проблеми. На сьогодні вісь світ говорить про загрозу продовольчої кризи, у зв'язку з тим, що країна, яка є потужним гравцем на світовому продовольчому ринку, перебуває у стані важкої війни, яка несе багатоаспектне негативне навантаження на роботу продовольчого агробізнесу: фізичне руйнування земельних угідь та аграрної інфраструктури, екологічне забруднення, підвищення цін на паливо, добрива, евакуаційні виїзди і виконання громадянського зобов'язання по захисту вітчизни.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Проблемам публічного управління в Україні останнім часом приділяється багато уваги на сторінках наукової печаті. Не виключенням є і автори даної дослідження [2-4]. Але зараз фокус досліджень зміщується в бік актуальнішої проблеми національної економіки – запобігання виникненню на кровавій хвилі війни важкої продовольчої кризи для населення.

Мета дослідження. Мета даного дослідження – навести короткий аналіз стану регулятивного публічного управління сектором агропідприємництва в умовах загрози продовольчої кризи під час війни.

В ситуації, що склалася, система публічного управління повинна використати свої механізми регуляторної політики. Це не є порушенням концепції дерегуляції. Це оправданий управлінській підхід в екстремальних умовах, коли держава бере на себе відповідальність за збереження продовольчих балансів: виробництво-споживання продовольчих товарів, експорт-імпорт продовольчих товарів, обсяг валютних сплат за кордон – обсяг валютних надходжень до країни.

В перши дні війни економісти прорахували врожай озимих культур, які на той час були вже посіяні, ця частина врожаю – у відносній безпеці. Статистика очікуваного врожаю була втішною, оптимістичною. Але потрібно було охороняти ці посіви. Крім того, це був час, коли для підготовки до посіву ярових, потрібно вносити добрива. І аграрії робили це без будь-якого захисту, поки на допомогу не прийшли загони територіальної самооборони.

Одразу, с початком війни, публічне управління реагує на обсяги та асортимент критичного імпорту. Мета – не допустити надмірний ввіз

продтоварів, які можуть бути вироблені в межах країни, на підконтрольній території, вітчизняним виробником.

З 28 лютого 2022 року система публічного управління товарами критичного імпорту визначає: 1) ТВП; 2) молочні продукти і молоко – в першу чергу; 3) м'ясо та субпродукти; 4) овочеві товари; 5) кава; 6) чай; 7) горіхи; 8) меслін; 9) солод; 10) олія, жири, масла, маргарин; 11) кондитерські вироби та інші [1].

Метою публічного управління стає ефективне імпортозаміщення, яке сприяє зайнятості на делокалізованих підприємствах агробізнесу, дозволяє залишити валюту в межах країни, а не вивозити її за кордон, підтримуючи таким чином зарубіжного виробника.

Отже, за рахунок такого регулювання система публічного управління запобігає надмірному відтоку валюти за рубіж.

Актуальнішим об'єктом публічного управління стає посівна ярових культур. Забезпечення агробізнесу паливом, добривами та засобами захисту рослин – стає питанням виживання українців. Але таки питання практично не можуть вирішуватись швидко і якісно у тих екстремальних умовах, в яких працює агробізнес України.

Ситуація з паливом погіршилася після руйнування єдиного в Україні нафтопереробного заводу, що розташований в Кременчуку. Його виробничі потужності дозволяли повністю забезпечувати внутрішній ринок паливом, але з сировиною проблеми почалися ще раніше. Адміністрація публічного управління повинна була вирішувати питання з використання альтернативних неросійських джерел сировини, що вирішувало проблему с забезпеченням сировиною, але значно підвищило ціни.

Що стосується добрив? Слід казати, що агросектор не був забезпеченим ними в необхідних обсягах. Проблеми із виробництвом добрив розпочалися ще торік і були пов'язані з стрімким подорожчанням газу, тому логічними були очікування агрофахівців щодо зниження урожайності. Але те, що принесла війна, не прогнозував і не прораховував ніхто – найгірші реалії.

На рівні українського публічного управління сектором агропідприємництва, в умовах загрози продовольчої кризи під час війни, з метою запобігання продовольчої кризі, слід виділити наступні заходи:

введені в дію податкові та регуляторні пільги для агробізнесу, які стали основою публічного управління в умовах воєнного часу;

налагоджена фінансова підтримка аграрних підприємців в час проведення посівної;

для проведення весняної сівби залучено під нуль відсотків кредитів на суму майже 8,3 млрд грн.

Але незважаючи на те що агропідприємництво було охоплене проєктами фінансової підтримки публічного управління, запобігти тенденції зростання показників продовольчої кризи на сьогоднішній день не вдалося. Оптимістичними остаються прогнози формату: треба отримати і зібрати

великий врожай і, на вимогу усього цивілізованого світу, негайно закінчити воєнні дії в Україні – країні, що володіє кращими у світі чорноземами.

Список літератури:

1. Про внесення змін у додаток до "Постанови Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2022 р. № 153": постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2022 № 244. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2022-п#Text (дата звернення 10.05.2022).

2. Оболенський О. Ю., Громоздова Л. В., Маляревський В. М. Ринок сільськогосподарської техніки як об'єкт публічного управління. *Збірник наукових праць Київського національного економічного університету "Економіка та підприємництво".* 2020. № 45. С. 37–49.

3. Оболенський О. Ю., Громоздова Л. В., Маляревський В. М. Публічне управління та адміністрування в регулюванні сучасними соціально-економічними процесами. Колективна монографія: Socio-economic and management concepts. Boston, USA. 2021. P. 519–526.

4. Громоздова Л. В., Мартинюк О. І., Студеннікова І. В., Громоздова В. В., Маляревський В. М. Регуляторні аспекти експортного потнціалу аграрного сектору національного господарства України. *Науково-практичний журнал "Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку".* 2020. № 21. С. 34–44.

БІРЖОВІ ЦІНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ НА РИНКАХ ЗЕРНА

КАШИНА Г. **С**. д.п.н.
ORCID: 0000-0002-2829-9847
Інститут законодавства ВРУ
СТЕНІЧЕВА І. Б. к.е.н.
ORCID: 0000-0001-7996-2648
ПДАБА
АРТЕМЕНКО А. І.
ORCID: 0000-0003-2426-875X
КНЕУ імені Вадима Гетьмана

Постановка проблеми. Економічна система в Україні, в умовах воєнної агресії, пізнала велику кількість розбалансувань. Це об'єктивно. Тому виникла необхідність внесення змін в існуюче законодавство, створення нових механізмів збалансування та актуалізація старих інструментів фінансової безпеки задля забезпечення фінансової стабільності в молодої ринковій економіці, що пізнала шоковий тягар воєнного лиха.

В умовах ризикогенного середовища, при загрозі виникнення продовольчої кризи, можливість надати страховий захист ринку зерна стає особливо актуальною.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Наука має великий арсенал досліджень з питань запобігання ринковим ризикам шляхом створення інструментів страхування від них. Так К. Ерроу доказав теорему про оптимальне страхування. Сучасна наука досліджує кореляційні зв'язки та протиріччя факторів на ринках агрострахування, розробляє інноваційні моделі [3].

На користь розвитку системи агрострахування ризиків свідчить такий історичний факт: у часи правління царя Хамураппі (XVIII ст. до н.е) діяли угоди про сумісне несення збитків продавцями та покупцями продукції на агроринках.

В даний час, для наукових досліджень проблеми з розвитку системи страхування ризиків виробників та покупців зерна є цікавими тим, що вони надто впливають на життєздатність, та фінансову стійкість соціального сектору і в кінцевому результаті – кожної людини. Як вихід з ситуації наукою рекомендується використання технології установлення біржових цін с заключенням ф'ючерсних контрактів на ринках зерна.

Мета дослідження. Мета даного дослідження – вказати на користь для держави від використання інструменту біржових цін та укладання ф'ючерсних контрактів на ринках зерна.

Як вважають сучасні дослідники, використання ф'ючерсних контрактів має дві основні мети: хеджування ризиків (страховий захист) та спекулятивний заробіток як трейдерів, так і страхових компаній. Очікується, що ф'ючерсні контракти на пшеницю допоможуть аграрним виробникам страхуватися від коливань цін або негативних трендів на ринку аграрної продукції [1, 3].

В серпні цього року маркетингова система відсвяткує п'яту річницю з дати проведення першої біржової торгової операції з заключенням ф'ючерсного контракту на поставку зерна [2]. Саме тоді була підписана перша угода та вперше був запущений біржовий інструмент, відповідно до якої на фондовому ринку продавець передав товар покупцеві і отримав гроші за цей товар: фактично поставка була здійснена шляхом перереєстрації прав власності на пшеницю, яка зберігалася на елеваторі, це стало першим прикладом біржової торгівлі в Україні [3].

Щоб ця подія відбулася юридично бездоганно, в 2017 році специфікацію ф'ючерсних контрактів та нову редакцію правил торгівлі було узгоджене Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, а типовий контракт поставки зерна на біржу було розроблено з погодженням експертів Проекту USAID "Трансформація фінансового сектора" [2].

Саме тоді заступник керівника проекту USAID "Трансформація фінансового сектора" Юлія Вітки, визначаючи цю маркетингову біржову комерційну подію, відмітила: "…аграрні ф'ючерси дають можливість виробникам сільськогосподарської продукції, переробникам та іншим підприємствам аграрного сектора захищати себе від різких коливань цін на аграрну продукцію" [2]. А голова НКЦПФР Тимур Хромаєв, висловив таку думку: "Новий інструмент потрібен ринку, він створює реальні вигоди для

всіх учасників і виробників продукції, трейдерів, фінансових посередників, найголовнішою серед яких є можливість хеджування ризиків" [2]. Голова Держрезерву Вадим Мосійчук, характеризуючи користь запровадження Держрезервом ф'ючерсно-форвардних технологій, відзначив: "…ми підвищимо прибутковість і вартість підприємств. Від цього в першу чергу виграє держава, адже йдеться не лише про прибуток, а й довіру до цього нового інструменту" [2].

Ми підтримуємо точки зору відомих спеціалістів в сфері біржової торгівлі, що були наведені вище і вважаємо доцільним поширювати використання технології біржового ціноутворення зі складанням ф'ючерсних контрактів, з метою хеджування ризиків виробників і споживачів зерна в біржової системі купівлі-продажу зерна в Україні, особливо зараз, в умовах ризикогенної ситуації, що загрожує Україні продовольчою небезпекою.

Список літератури:

1. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: закон України від 9.02.2012 № 4391-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17#Text (дата звернення 13.05.2022).

2. В Україні запрацювали перші торги ф'ючерсами на поставку зерна URL: https://www.epravda.com.ua/news/2017/08/2/627706/ (дата звернення 14.05.2022).

3. Громоздова Л. В. Агрострахування: ф'ючерсне хеджування ризиків. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2018. № 16. С.14–20.

ОСНОВНІ ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ В РЕСУРСНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СИЛ ОБОРОНИ, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

КИВЛЮК В. С. к.військ.н., доцент
ORCID: 0000-0002-5269-576X
НУОУ імені Івана Черняховського

Постановка проблеми. В умовах збройної агресії РФ з 2014 року та з переходом її на широкомасштабне вторгнення з території Білорусі, окупованих Донецької, Луганської областей та АР Крим з 24 лютого 2022 року особлива увага приділяється забезпеченню військ (сил) матеріальними засобами, в той же час виникали і виникають проблеми із своєчасним постачанням воєнної продукції для сил оборони з національної економіки, однією із причин є неефективне управління ресурсами.

Очікуваним результатом реформи забезпечення сил оборони є створення сучасної удосконаленої логістичної системи, яка відіграє позитивну роль в забезпеченні сил оборони і розвитку національної економіки під час широкомасштабного вторгнення російських військ на територію України.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. В останні роки з'явилось дуже багато матеріалів щодо удосконалення системи забезпечення військ (сил) та запровадження логістики в ЗСУ. У наукових статтях [8-10] автори запропонували удосконалення системи забезпечення військ (сил) ЗСУ із створення єдиної ефективної системи логістики ЗСУ, як системи управління матеріальними, інформаційними і людськими потоками на основі їх оптимізації. Слід зазначити, що система забезпечення потребує суттєвого удосконалення.

Метою дослідження – є визначення нагальних проблемних питань системи забезпечення військ (сил) ЗСУ і в цілому сил оборони під час широкомасштабної війни та запропонувати шляхи їх вирішення за допомогою логістичної системи функціонування економічних процесів.

Сьогодні, як ніколи існує потреба використання сучасних логістичних підходів до розв'язання важливих економічних завдань щодо забезпечення сил оборони матеріальними ресурсами. Також існують виклики і перед логістикою та учасниками логістичних послуг, зокрема логістичними процесами які безпосередньо вирішують питання забезпечення воєнного сектору, у тому числі ЗС.

Суттєвою зміною в економіці стає застосування нових технологій, які безпосередньо пов'язані з переміщенням матеріальних засобів, наприклад, електронна ідентифікація військових вантажів, супутниковий контроль місця знаходження вантажівок і автоматизовані системи управління, але найістотніші зміни пов'язані з комунікаціями та передаванням інформації між учасниками ланцюга поставок.

Важливим сьогодні є ефективне передавання інформації щодо своєчасного задоволення потреб військ (сил) під час виконання ними завдань за призначенням, в організації управління рухом ресурсів від місць добичі, виробництва до споживачів. Логістичні підходи полягають у співпраці усіх учасників ланцюга поставок на підставі швидкого і повного передавання інформаційного потоку, що дає можливість зменшити витрати коштів та часу, швидко зреагувати на потреби військ, підвищити до того ж їх рівень обслуговування. Електронний обмін даними, електронний переказ грошей, кодування товарів, інформатизація пунктів постачання, функціонування логістичних операторів різних рівнів, використання процесів аутсорсингу є тими рушійними чинниками, які зумовлюють розвиток цієї концепції в напрямі ефективної економіки. За таких умов розглянемо основні рівні розвитку концепції логістики в умовах функціонування економіки в умовах ведення війни.

Прикладом є застосування сучасних ІКТ у логістиці дистрибуції, це система EDI, запровадження якої дозволило віддаленим один від одного комп'ютерам обмінюватися даними, не удаючись до допомоги якихось проміжних пристроїв вирішувати питання забезпечення сил оборони ресурсами. Користувачі такої системи зв'язують свої системи контролю стану запасів безпосередньо з системами постачальників, оброблювальних замовлення. За такою системою враховується реалізація по кожному виду

товарів, і коли запаси досягають певного рівня, система автоматично посилає повідомлення постачальника, замовляючи наступний матеріал замовлення конкретного виду товару. Використання системи EPOS даних, що передаються в електронному вигляді від касових терміналів, дозволило істотно скоротити обсяг паперової документації, понизити вартість операції, прискорити комунікації, зменшити кількість помилок, зробити системи більш інтегрованими, а відносини в постачанні тіснішими.

Нам військовим спеціалістам необхідно чітко визначити що таке логістика та сформувати уявлення про багатогранний логістичний процес. На жаль реформатори, у ЗС логістику з системи управління потоками перетворили у вид тилового і технічного забезпечення. Виходячи з трактування, поняття логістика на перший погляд відноситься тільки до розподілу транспортних комунікацій, транспортування товару, воно насправді охоплює більш широкий аспект функцій. Необхідно не забувати, що логістика – система управління, яка повинна поєднуватися з маркетингом, менеджментом, фінансами, інжинірингом і безпосередньо з виробництвом та постачанням. Обов'язкова риса ефективної логістичної системи – адаптивність, здатність оцінювати стратегію і оперативне мистецтво, тактику, навколишнє середовище і пристосовуватися до нових реалій, особливо в період повномасштабного військового вторгнення в Україну російських загарбників.

Необхідно чітко зрозуміти сутність логістики яка полягає не тільки у доставці товарів і перевезення вантажів, а є об’єднуючою системою управління в усіх процесах функціонування економіки.

На сьогоднішній день ми маємо застарілу структуру державного управління яка не відповідає сучасним вимогам законів розвитку сучасної ринкової економіки (на рівні держави не створено інституту логістики як ефективного органу управління; не створена дієздатна система ринкових інститутів, складний фінансовий стан у всіх галузях економіки свідчить про відсутність комплексних заходів управління).

Підготовлені фахівці чітко розуміють, що запорукою перемоги є насамперед грамотне військове керівництво, успіхи на економічному фронті значною мірою залежать від спроможності управлінців різних рівнів сформувати адекватні оперативно-стратегічні плани та забезпечити функціонування логістичної системи, що перш за все, означає розумна система постачання, високі технології та управління потоками, (ефективність, доцільність, раціональність, своєчасність, якість, повнота обсягів) задоволення потреби сил оборони ресурсами та створення відповідних умов в соціальній сфері населення за для практичної реалізації, виконання завдань, направлених на досягнення основної мети, перемоги над окупантом.

Із за відсутності логістичних підходів в економіці, у тому числі у воєнному секторі відбувається “тінізація” корумпованість, негнучкість та мало ефективність в усіх сферах економічної діяльності країни. Захист від корупційних пірамід в економіці без логістичної системи є недостатнім і не

ефективними, у тому числі, через дефіцит професіоналізму по всій вертикалі державного устрою на усіх рівнях керівництва економічними процесами.

Я вірю, серед патріотичних економістів не існує бажання повернення, у лоно кланово-олігархічної економіки, з усіма її "родинними плямами": монополізацією ринків, корупцією, незадовільним інвестиційним кліматом тощо. Ми сьогодні відчуваємо ставлення країн, які нам допомагають в матеріальному забезпеченні щодо використання виділених ресурсів за призначенням. Важливим джерелом руху економічної системи є логістична система економічних зв'язків і потоків між суб'єктами економічної діяльності, суспільства та воєнного сектору.

Стосовно воєнної логістики, у стислому її визначенні, є мистецтво управління силами і засобами, матеріальними ресурсами щодо забезпечення військ (сил) при виконанні ними завдань за призначенням.

Державна логістика: це сукупність усіх органів управління, сил та засобів центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, на які покладається реалізація державної політики і стратегії у сфері забезпечення оборони держави.

Для створення умов ефективного забезпечення сил оборони матеріальними ресурсами існує нагальна потреба створення цільової логістики, як єдиної державної системи управління направленого на забезпечення оборони країни.

Єдина державна система управління та функціонування логістики, це сукупність органів управління, сил та засобів: галузевих, центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, на які покладається реалізація державної політики і стратегії у сфері забезпечення оборони держави.

Одним з основних напрямків формування логістики ЗС і в цілому сил оборони є врегулювання правових норм її функціонування з урахуванням перспективної моделі ЗС, адаптації до стандартів НАТО щодо оперативного планування та застосування логістики в системах забезпечення та структури звітності тощо.

Список літератури:

1. Стратегія воєнної безпеки України: указ Президента України від 25.03.2021 № 121/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text (дата звернення 13.05.2022).

2. Стратегічний оборонний бюлетень України: указ Президента України від 17.09.2021 № 473/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0063525-21#Text (дата звернення 14.05.2022).

3. Державна програма розвитку ЗС України на період до 2026 року. URL: https://www.mil.gov.ua/content/oboron_plans/National-program-2020_uk.pdf (дата звернення 15.05.2022).

4. Порядок логістичного забезпечення сил оборони під час виконання завдань з оборони держави, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності: постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2018

№ 1208. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1208-2018#Text (дата звернення 18.05.2022).

5. Доктрина Об'єднана логістика: наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 24.09.2020 № 2861. ВКП 4.00 (01). 01 від 19.09.2020.

6. Кальченко А. Г. Логістика: підручник. К.: КНЕУ, 2003. 284 с.

7. Доктрина з організації переміщень та перевезень (транспортувань) у Збройних Силах України: наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 20.08.2020 № 2464. ВКП 4.00 (03).01 від 19.08.2020.

8. Доктрина забезпечення матеріально-технічними засобами, роботами та послугами. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 21.01.2021 року № 225. ВКП 4–160 (03).01 від 21.01.2021.

9. Доктрина Сил логістики (затв. Головнокомандувачем ЗС України 08.02.2021 року) ВКП 4.00 (01). 01 від 19.09.2020.

10. Доктрина Застосування сил логістики (затв. начальником ГШ ЗС України 04.02.2021 року) ВКП 4.32 (03). 01 від 04.02.2021.

11. Кивлюк В. С., Ганненко Ю. О. Удосконалення системи забезпечення матеріальними ресурсами Збройних Сил України. *Social development & Security*. 2018. Vol. 4, Iss. 2. С. 49–58

12. AJP-4 (B) – Allied Joint Doctrine for Logistics, Edition B Version 1, December 2018 Доктрина з логістики НАТО (AJP-4) від грудня 2018 року.

13. Довідник Логістика НАТО, видавництво штаб квартира НАТО, Брюсель 2012 року.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ РОЗПОРЯДНИКІВ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА АВТОМАТИЗАЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ФІНАНСАМИ НА РІВНІ РОЗПОРЯДНИКА БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

КУСТРІЧ К. Г.
Головна інспекція МОУ

Постановка проблеми. Запровадження військового стану в державі призвело до необхідності виконання ряду невідкладних заходів для забезпечення стабільного та надійного функціонування системи управління державними фінансами і гарантованого казначейського обслуговування бюджетних установ, в умовах загострення безпекової ситуації в окремих регіонах та територіях України, які опинилися тимчасово окупованими.

Протягом дії військового стану Урядом було розроблено та ухвалено ряд постанов та розпоряджень направлених на забезпечення стабільної роботи банківської системи України та системи управління державними фінансами [1-3].

Особливе місце в системі управління державними фінансами відіграє ДКСУ, яка виступає ключовою ланкою, що акумулює в собі доходи Держбюджету України та одночасно виконує функції банку у процесі обслуговування розпорядників та одержувачів бюджетних коштів.

З метою надійного функціонування системи казначейського обслуговування в умова воєнного стану у червні 2021 року Урядом ухвалено постанову, якою затверджено "Порядок виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану". Ключовою необхідністю затвердження зазначеного порядку була зокрема необхідність унормування особливостей діяльності ДКСУ та розпорядниками бюджетних коштів, залучених до виконання завдань щодо відсічі збройної агресії, забезпечення недоторканості державного кордону та захисту держави.

В цілому зазначений Порядок унормовує повноваження ДКСУ та особливості його діяльності в умовах воєнного стану, як у процесі виконання завдань по наповненню доходної частини бюджету так і у ході обслуговування розпорядників та одержувачів бюджетних коштів. Слід підкреслити, що закладені до Порядку норми стали суттєвим кроком у розвитку системи казначейського обслуговування та направлені на скорочення або ліквідацію зайвих адміністративних та бюрократичних бар'єрів, які притаманні мирному часу. Порядок є квінтесенцією засвоєного досвіду 2014−2021 років функціонування ДКСУ та обслуговування розпорядників в умовах особливого періоду та окупації окремих територій України. Варто зазначити, що норми Порядку ґрунтуються крім іншого на нинішньому етапі розвитку системи інформаційної інфраструктури ДКСУ та їх дворівневої організаційної структури, яка на сьогоднішній день представлена у вигляді головного офісу у м. Києві та обласних (республіканського АР Крим, міст Києва та Севастополя) управлінь казначейства, які мають статус юридичних осіб публічного права, а також безбалансових міських та районних казначейств.

Не зважаючи на інноваційний підхід до обслуговування розпорядників та функціонування казначейства в умовах воєнного стану, практична реалізація відповідних норм засвідчила нежиттєздатність окремих з них. По-перше через не завершення заходів щодо адаптації ІТ-інфраструктури ДКСУ до норм порядку, у питаннях можливості екстериторіального обслуговування розпорядників коштів, у разі захоплення відділень казначейства на тимчасово окупованих територіях, а по-друге сам принцип дворівневої організації роботи казначейства (центр-область), який залишається до цього часу є пережитком минулого, який на практиці війни довів відсутність своєї гнучкості.

На даний час на порядку денному повинно стати питання щодо реорганізації діяльності ДКСУ на принципах функціонування єдиної юридичної особи. Запровадження принципу функціонування єдиної юридичної особи для державних органів є досить новим, проте ефективність його запровадження доведена на практиці діяльності Державної фіскальної

служби України, Державної митної служби України та інших державних органів.

Варто зазначити, що принцип єдиної юридичної особи широко застосовується у корпоративному секторі та банківській сфері. Це підвищує оперативність управління, посилює заходи внутрішнього контролю та управління ризиками через оптимізацію бізнес-процесів, а також створює можливості абсолютно нових підходів до автоматизації бізнес-процесів і використання хмарних обчислень, через централізацію та уніфікацію процесів.

Безумовно перехід до функціонування ДКСУ на принципах єдиної юридичної особи вимагатиме внутрішньої трансформації та реорганізації діяльності як головного Офісу ДКСУ так обласних, районних та міських казначейств.

У той же час запровадження зазначених принципів функціонування ДКСУ дозволить суттєво посилити гнучкість в обслуговуванні розпорядників бюджетних коштів та ліквідувати ті проблемні питання обслуговування розпорядників, які виникали на початкових етапах переходу до функціонування в умовах особливого періоду та воєнного стану, реально перейти до моделі екстериторіального обслуговування розпорядників бюджетних коштів, а також посилити прозорість використання публічних фінансів.

Ще одним важливим напрямком удосконалення діяльності з казначейського обслуговування розпорядників бюджетних коштів та удосконалення системи управління державними фінансами є необхідність уніфікованої автоматизації процесів, пов’язаних з управлінням бюджетним коштами на рівні бюджетної установи, а також необхідність інтеграції відповідного програмного забезпечення з системою дистанційного обслуговування Е-Казна. Не є таємницею, що до останнього часу питання автоматизації процесів управління бюджетними коштами здійснювалися на відомчому рівні з використанням різних програмних платформ. Велика частина існуючих систем, через використання їх протягом декількох десятиліть, морально застаріли та не можуть бути адаптовані до сучасних технологій обробки даних, а тим більше інтегровані між собою.

Слід зазначити, що питання інформатизації системи управління державними фінансами визначені у Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформації і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року та Плану заходів щодо її реалізації, затверджених розпорядженням КМУ від 17 листопад 2021 року № 1467-р.

У стратегії зазначається про відсутність єдиної методології, єдиних стандартів та класифікаторів для забезпечення функціонування інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем Мінфіну, ДКСУ, Державної податкової служби, Державної митної служби, Державної аудиторська служба, Державна служба фінансового моніторингу що призводить до невідповідності форматів обробки інформації,

неможливості реалізації принципу інтероперабельності інформаційних ресурсів. Зазначене суттєво знижує ефективність системи управління державними фінансами.

Разом з тим, заходи стратегії не передбачають розвитку уніфікованого програмного забезпечення з управління фінансами на рівні розпорядників бюджетних коштів, і вони обмежуються виключно подальшим удосконаленням системи дистанційного казначейського обслуговування.

Стратегія розвитку системи управління державним фінансами, затверджена розпорядженням КМУ від 29 грудня 2021 року № 1805-р, незважаючи на констатацію того що у Державі на сьогоднішній день відсутній автоматизований інформаційний обмін з багатьма державними органами, ключовими результатами автоматизації системи управління державними фінансами визначає збільшення частки регламентованих інформаційних потоків які передаються між Мінфіном та центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується КМУ через Міністра фінансів України, у загальній кількості таких потоків та доведення відповідного показника до 70 відсотків на кінець 2025 року.

Тобто, говорити про те, що в системі управління державним фінансами може відбутися якісний стрибок через комплексну автоматизацію на основі нових сучасних підходів, зокрема запровадження уніфікованого програмного забезпечення для розпорядників коштів на сьогоднішній день не доводиться.

Разом з тим, розробка уніфікованого програмного забезпечення на основі програмного забезпечення з відкритим кодом для автоматизації діяльності розпорядників коштів, а також використання хмарних технологій для забезпечення доступу до програмного забезпечення та збереження відповідних баз даних, можуть у перспективі призвести до якісно нового рівня в управлінні державними фінансами та мінімізувати ризики, загрози та вразливості з якими стикалася, як вся система управління державними фінансами, так і окремі розпорядники бюджетних коштів і у 2014 році і у 2022 році.

Список літератури:

1. Порядок виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 № 590. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text (дата звернення 08.05.2022).

2. Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 № 1467-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text (дата звернення 08.05.2022).

3. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки та плану заходів з її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1805-р. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80#Text (дата звернення 09.05.2022).

ВИЗНАЧЕННЯ МОДЕЛІ ВПЛИВУ ОБСЯГІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОЄПРИПАСАМИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ВОГНЕВОГО УРАЖЕННЯ ПРОТИВНИКА ПРИ ПЛАНУВАННІ РОЗВИТКУ СПРОМОЖНОСТЕЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОЄПРИПАСАМИ

КУТОВИЙ О. П. к.т.н., с.н.с.
ORCID: 0000-0003-3168-5105
КОСАРЕЦЬКИЙ Є. І.
ORCID: 0000-0001-9601-8544
НУОУ імені Івана Черняховського

Постановка проблеми. Ефективність виконання завдань вогневого ураження противника певним чином залежить від наявності військових, оперативних та стратегічних запасів боєприпасів у ЗС та інших складових сил оборони.

Мета дослідження. Для з'ясування форми залежності ефективності виконання завдань вогневого ураження противника від обсягів наявних боєприпасів, розглянемо динаміку процесу зміни ефективності виконання завдань вогневого ураження противника при різній кількості забезпечення боєприпасами. Можна виділити декілька зон цього процесу.

Перша зона. Починаючи з моменту відсутності боєприпасів та подальшого поступового їх нарощування ефективність виконання завдань вогневого ураження противника дуже повільно зростає та знаходиться в вкрай низькому рівні.

Друга зона. Наступне нарощування кількості боєприпасів призводить до менш повільного зростання ефективності виконання завдань вогневого ураження противника, але продовжує мати низький рівень (зона ресурсного голоду).

Третя зона. З певного моменту при більш суттєвому збільшенні кількості боєприпасів починається інтенсивне монотонне зростання ефективності виконання завдань вогневого ураження противника,

Четверта зона. У зоні ресурсного насичення подальше збільшення кількості боєприпасів сповільнює зростання ефективності виконання завдань вогневого ураження противника але наближує її до максимального значення - до100% (зона ресурсного насичення).

У формі цього процесу виділяються дві характерні зони. По-перше, невеликі кількості наявних боєприпасів, по суті, не дають потрібної ефективності виконання завдань вогневого ураження противника і спостерігається ефект ресурсного голоду, по-друге, подальше суттєво збільшення кількості боєприпасів с певного моменту приводить до ефекту

ресурсного насичення.

Для опису такого процесу можна застосувати певні функції, які змінюються в часі та коректне відображають всі характерні зони процесу. Типовими функціями можуть виступати лінійна, зворотна, експоненціальна, степенева, логарифмічна, тригонометрична, гіперболічна, *S*-подібна функції, поліноми *n*-го ступеня тощо [1].

Для підвищення адекватності опису такого процесу доцільно поєднувати лінійні та нелінійні функції. Але апарат поєднання лінійних та нелінійних функцій становиться громіздким та незручним.

При побудові моделі процесу залежність ефективності виконання завдань вогневого ураження противника від витрачених ресурсів, може бути описаний диференціальним рівнянням [2]:

$$\frac{dE_i(x_i)}{dx_i} = m \cdot (E_i(x_i) - a_i) \cdot (d_i - a_i - E_i(x_i)), \quad (1)$$

де $E(x)$ – очікувана ефективність; x_i – обсяг виділених ресурсів; m – постійний коефіцієнт; d_i, a_i – обмеження процесу.

При цьому a_i – нижня границя, що виражає початкові, найнижчі можливості спроможностей виконання завдань вогневого ураження противника, d_i –межа, що характеризує максимальний рівень спроможностей виконання завдань вогневого ураження противника.

Зі збільшенням кількості боєприпасів ефективність зростає, тому $E_i(x_i)$ є монотонно зростаючою функцією на всій області визначення.

Нелінійне диференціальне рівняння (1) описує певну відповідність зростання рівня ефективності виконання завдань від обсягу наявних боєприпасів та враховує ефект “насиченості”, притаманний більшості систем. Характерними рисами процесу є затримка реакції виходу на появу ненульових результатів, потім інтенсивний зріст виходу, а на прикидці його входження в зону насичення.

Рішенням диференціального рівняння (1) виступає S-подібна функція:

$$E_i(x_i) = a_i + d_i /(1+\exp((-2/T)(x_i - \Delta x_i)), \quad (2)$$

де $E_i(x_i)$ – очікувана ефективність; x_i – наявний рівень забезпечення боєприпасами; d_i – верхні асимптоти; a_i – нижні асимптоти; Δx_i – зсув точки В (точки перегину) вздовж вісі абсцис, T_i – нахил прямолінійної ділянки.

У ході дослідження було виявлено більше 50 узагальнених прототипів *S*-подібних моделей в різних галузях діяльності людства. З них 17 – у воєнній сфері. Аналіз публікацій показав, що у нашому випадку найбільш адекватною є *S*-подібна залежність (2), графічний вигляд якої приведено на рис. 1.

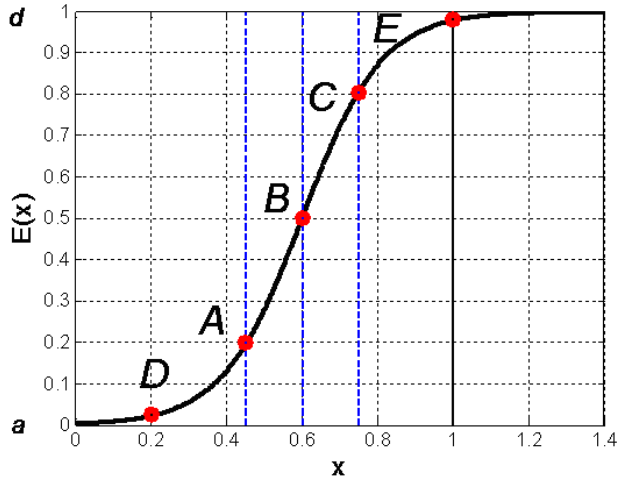

Рис. 1. ***Графічний вигляд S-подібної функції***

У *S*-подібної функції можна виділити такі зони та рівні:

0*D* – зона, у якій приріст ефективності виконання завдань з вогневого ураження противника дуже повільний, для активізації необхідні додаткове забезпечення боєприпасами;

0*A* – зона вкрай повільного нарощування забезпечення боєприпасами (зона ресурсного голоду);

D – рівень, на якому є вкрай обмежене забезпечення боєприпасами, додаткове виділення боєприпасів веде до нелінійного поступового збільшення ефективності виконання завдань з вогневого ураження противника;

DA – зона, у якій збільшення кількості боєприпасів веде до повільного зростання ефективності виконання завдань з вогневого ураження противника;

AC – етап інтенсивного монотонного зростання ефективності виконання завдань з вогневого ураження противника при збільшенні забезпеченості боєприпасами;

C – граничний стан, вище якого починається зниження приросту ефективності виконання завдань з вогневого ураження противника при подальшому збільшенні забезпечення боєприпасами (зона ресурсного насичення);

E – рівень зони насичення, подальше збільшення забезпечення боєприпасами не веде до суттєвого зростання ефективності виконання завдань вогневого ураження противника.

Таким чином, застосування *S*-подібних функцій дозволяє враховувати особливості зростання ефективності виконання завдань вогневого ураження противника у залежності від обсягів забезпечення боєприпасами, надає моделі процесу більшої наочності, гнучкості та підвищує її достовірність.

Список літератури:

1. Камке Э. Справочник по обыкновенным дифференциальным уравнениям. М.: Наука, 1971. 576 с.

2. Шевченко В. Л. Оптимізаційне моделювання в стратегічному плануванні. К.: ЦВСД НУОУ, 2011. 283 с.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ ПРИКОРДОННОГО ВІДОМСТВА

ЛЕВЧУК Н. П. к.п.н., доцент
ORCID: 0000-0003-2769-0446
НАДПСУ імені Богдана Хмельницького

Постановка проблеми. На підставі результатів проведеного аналізу роботи фінансово-економічних підрозділів ДПСУ виявлені проблеми аспекти в системі фінансового планування, серед яких:

якість, повнота і достовірність складання розрахунків органів прикордонного відомства через низький рівень підготовки відповідного персоналу та їх значну завантаженість;

складність оцінки досягнення або недосягнення певних результатів в специфічній правоохоронній діяльності від використання коштів або наслідків неповного їх виділення з бюджету або не виділення їх взагалі.

вимагає досить значних зусиль і часу не тільки від особового складу фінансово-економічних підрозділів ДПСУ, а і від усіх зацікавлених сторін, що здійснюють використання бюджетних асигнувань.

Мета дослідження. Пропонується виявленні проблемні аспекти вирішувати та полегшувати їх поточне розв’язання наступними шляхами:

удосконалення стратегічного і середньострокового планування діяльності прикордонного відомства шляхом чіткого виконання планів. Тільки за умови неможливості постійного коригування затверджених планів можливо прогнозувати і забезпечувати виконання довгострокових програм діяльності та розвитку, оновлення військової та іншої спеціальної техніки. Здійснювати розробку універсальної (уніфікованої) військової та іншої спеціальної техніки спільно з іншими заінтересованими міністерствами і відомствами. Буде забезпечено прозорість використання бюджетних коштів і втілення основної суті програмно-цільового методу, тобто буде відомо для чого, коли, скільки буде придбано і що воно дасть у результаті;

військовим формуванням та правоохоронним органам під час подання та проходження пропозицій щодо попередніх показників бюджету та бюджетного запиту на наступні бюджетні роки переглядати бюджетні програми з метою максимального скорочення їх кількості. Як наслідок буде забезпечено самостійність прийняття рішення внесення змін до бюджетних програм та здійснення перерозподілу отриманих асигнувань в межах однієї програми Головним розпорядником коштів, без участі ВРУ, що в свою чергу, призведе до можливості “маневру” асигнуваннями та більш ефективного використання бюджетних коштів при прийнятті протягом поточного бюджетного року центральними органами виконавчої влади законодавчих актів, розпоряджень, інших рішень, які потребують здійснення додаткових витрат у поточному році;

проведення загальнодержавної інвентаризації військового майна, спеціальної військової техніки, устаткування і озброєння, яке знаходиться у

всіх військових та інших правоохоронних органах зі складання відповідних реєстрів за відомство. Передача надлишків зазначених матеріальних цінностей від одних міністерств і відомств до інших, яким зазначене озброєння і військова техніка потрібна для вирішення ними завдань за напрямами діяльності;

прозорість та можливість незалежного громадського контролю у діяльності Мініфіну України щодо розподілення граничних обсягів видатків Держбюджету;

запровадження у системі організації планування органами ДПСУ системи уніфікованих форм розрахунків за всіма кодами економічної класифікації видатків і видами видатків;

розробка і впровадження системи результативних показників для оцінки досягнення або недосягнення певних результатів в специфічній правоохоронній діяльності від використання коштів або наслідків неповного їх виділення з бюджету або не виділення їх взагалі.

Таким чином, за допомогою запропонованих заходів можливо удосконалити процес формування бюджетних запитів ДПСУ на етапах підготовки, супроводу, розгляду та затвердження держбюджетів.

ПОЛІТИКА ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ ПІД САНКЦІЯМИ: КРИТИЧНА ОЦІНКА ДОСВІДУ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

ЛЕВЧУК О. В. к.е.н., доцент
ORCID: 0000-0002-2827-2134
ОНОФРІЙЧУК О. А.
ORCID: 0000-0001-6495-2973
НУОУ імені Івана Черняховського

Постановка проблеми. Початок повномасштабної військової агресії РФ проти України став ударом не лише для економіки європейського регіону, а й для світової економіки в цілому. Війна між двома країнами, які залишаються провідними виробниками сільськогосподарської сировини (зернових, олійних та інших сільськогосподарських культур), миттєво відбилася на динаміці цін на світовому ринку. Тому важливо враховувати реакцію країни-агресора на санкції цивілізованих країн. Санкції мали на меті не знищити економіку РФ, а лише створити додаткові стимули для початку ефективних мирних переговорів.

Економічне тлумачення санкцій та аналіз їх наслідків для російської економіки є дуже важливими для правильного тлумачення цілей цих санкцій та відновлення економічного та аграрного балансу в регіоні. Реакція російської економіки на санкції та ефективність протидії цим санкціям російською владою поки не вивчені, що робить це дослідження першим у такій сфері. Більше того, в ході дослідження ми прийшли до досить

нестандартних висновків, що економічний захист від санкцій не працює як такий, а самі санкції, як і військові дії, є форс-мажором обставини, які не можна зупинити економічними методами. Такі висновки були зроблені на основі вивчення першої реакції російської влади на економічні санкції цивілізованих країн, а також вивчення подальших сценаріїв розвитку ситуації та можливої зміни інтенсивності санкційного тиску.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Варто зазначити, що досліджуване питання вивчення впливу повномасштабних санкцій провідних країн світу проти РФ розглядається вперше. Досі вітчизняні та закордонні науковці не приділяли даній проблемі достатньої уваги.

Мета дослідження. Метою дослідження є вивчення впливу західних санкцій на банківську систему та економіку РФ та їх наслідків для цієї країни.

10 груп санкцій створюють такі види ризиків: валютний ризик, ризик зниження ділової активності, кредитний ризик, ризик процентної ставки. Кожен із ризиків буде розглянуто зараз у його практичному аспекті.

Валютний ризик. У результаті темп зростання долара до рубля за місяць склав не менше 70%. Вплив валютного ризику на економіку РФ має класичний характер прояву:

перенесення швидкої девальвації на інфляційні процеси на споживчому ринку;

масове зняття депозитів з банків у рублях та конвертація рублів у долари США чи євро з відтоком ресурсів з банківського сектору;

максимальний вплив на інфляцію в сегменті неофіційного постачання, формування максимальної торговельної націнки на товари, які можна контрабандою ввозити на територію РФ лише за біржовим курсом, у тому числі на підсанкційні товари;

формування пулу проблемних кредитів з числа валютних позик, позичальники з яких втратили весь або частину свого іноземного біржового прибутку (наприклад, російські авіакомпанії).

Відсотковий ризик. Процентний ризик почав руйнувати російський банківський сектор. По-перше, перемоги у поверненні в банківську систему РФ 1,2 трлн рублів не було. По-друге, виявилося, що близько 40% обсягу кредитів російської банківської системи були випущені за плаваючою ставкою, яка була прив’язана до ключової ставки ЦБ РФ [1].

Кредитний ризик. У той час як валютний і процентний ризик тільки почав трансформацію російських позичальників з високої якості ризику на погану, ряд галузей, які потрапили під санкції цивілізованих країн, уже стали епіцентрами кредитних ризиків. Наприклад, майже всі російські авіакомпанії, чиї літаки орендовані в іноземних лізингових компаній, уже перебувають у дефолтному режимі.

Ризик різкого зниження ділової активності залишається основним санкційним ризиком РФ, яка, перебуваючи за межами периметра ЦБ РФ, прямо чи опосередковано впливає на структуру галузевих ринків російської економіки.

Ключовими факторами зниження ділової активності в РФ під впливом санкцій є [2]:

нафтове ембарго та бажання країн ЄС та Великобританії зменшити енергетичну залежність від РФ;

масове виведення іноземних компаній з РФ (кількість *вже 350* компаній), які заявили або про повне згортання діяльності, або про скасування раніше анонсованих проектів;

масовий вихід банків з іноземним капіталом з банківської системи РФ.

Набір санкцій з боку цивілізованих країн викликав ряд класичних ризиків для російської економіки: валютний, процентний та кредитний ризики вже запустили міграцію, і навпаки. ЦБ РФ та економічний блок російського уряду не мають достатньо інструментів та ресурсів для протидії практичній реалізації цих ризиків [3].

Каталізатором роботи валютних, процентних і кредитних ризиків у російській економіці є ризик зниження ділової активності під впливом санкцій. ЦБ РФ не має відповідних інструментів для протидії такому ризику, який сам по собі може зменшити масштаби російської економіки, підвищити рівень безробіття до 15%, а інфляцію до 20% вже в 2022 році.

Список літератури:

1. Офіційний сайт Центрального банку РФ. URL: https://www.cbr.ru
2. Bloomberg. Europe edition. URL: https://www. bloomberg.com
3. Reuters News Agency. URL: https://www.reuters.com

РОЗВИТОК БОЄПРИПАСНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ, ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

ЛЕОНТОВИЧ С. П.
ORCID: 0000-0002-0393-1869
НУОУ імені Івана Черняховського

Постановка проблеми. Важливою складовою обороноздатності держави та її підготовки до оборони є ОПК, який є сукупністю науково-дослідних, випробувальних організацій і виробничих підприємств, що виконують розробку, виробництво і постановку на озброєння військової та спеціальної техніки, спорядження, боєприпасів як для ЗСУ, так і на експорт [1]. У свою чергу, одну з ключових сфер у структурі ОПК держави займає боєприпасна галузь, що покликана забезпечувати ефективне оснащення ЗСУ та інших складових сил безпеки і оборони сучасними боєприпасами.

Дослідження розвитку боєприпасної галузі України та пошук шляхів удосконалення механізмів її функціонування значною мірою актуалізується в умовах військової агресії, стрімкого розвитку сучасних цифрових, інформаційних, військових технологій, інноваційних і високотехнологічних розробок у сфері озброєння та його комплектуючих, що у свою чергу змінює

якісні характеристики боєприпасів – від класичних (оснащених вибуховою речовиною) до високоточних, високоінтелектуальних та високоефективних. Саме тому розробка та виробництво таких боєприпасів є одним з пріоритетних напрямків розвитку боєприпасної галузі у провідних країнах світу, що дає змогу забезпечувати значне підвищення ефективності засобів вогневого ураження [2].

Разом з тим, розвиток боєприпасної галузі в Україні на сьогоднішній день характеризується значними складнощами фінансового, організаційного, нормативно-правового, інфраструктурного, технологічного та воєнного характеру.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Загалом дослідженню розвитку ОПК України присвячені праці таких науковців як: В. Горбулін, О. Воловича, О. Сальнікова, Г. Ситник, О. Толмачов, І. Бірюков, Д. Баулін, В. Щербань, С. Туренко, Ю. Вода, Ю. Бочинський, А. Бойцун, Г. Канєвський та інші, але недостатньої уваги приділялось вивченню проблем розвитку боєприпасної галузі в нашій країні.

Мета дослідження. Метою дослідження є вивчення проблем розвитку боєприпасної галузі в Україні та формування пропозицій щодо їх вирішення.

З часу розпаду СРСР на території України залишилася в надлишковій кількості значна частина боєприпасів, що у свою чергу призвело до зупинки та ліквідації підприємств боєприпасної галузі та заниження потенціалу оборонного комплексу як сфери економіки у цілому [3].

У держави приймалися різні законодавчі акти щодо розв’язання питань з виробництва боєприпасів та продуктів спеціальної хімії [4-8].

Поряд з цим, в Україні виробництво, до початку військової агресії, характеризувалось значним дисбалансом між фактичним виробничим потенціалом галузі та потребами ЗС.

Серед основних причин можливо виділити: фактичну відсутність повноцінної боєприпасної галузі; втрата інфраструктури виробництва; застаріле технологічне обладнання та фізична зношеність обладнання; відсутність прогнозованого замовлення; низький рівень бюджетного фінансування; значний рівень матеріальної та моральної застарілості боєприпасів; низька якість планування розвитку у середньої та довгострокової перспективі; низький рівень стимулювання сучасних інноваційних розробок; неефективність механізмів державного управління.

На сьогодні, в умовах ведення бойових дій, особливе значення набуває питання організації повного циклу виробництва боєприпасів, його розосередження, плідна співпраця науковців з оборонними підприємствами, взаємодія фундаментальної і прикладної науки, наявність власних розробок, постійна модернізація та дотримання у виробництві співвідношення ціни-якості, фінансування на належному рівні витрат на науку і сучасні технології, виробництво боєприпасів під зразки озброєння країн членів НАТО.

Удосконалення та розвиток галузі можливо досягати виконанням комплексу наступних завдань: модернізацією, що спрямована на зміну конструктивних параметрів боєприпасів, удосконалення їх окремих блоків,

впровадження новітнього обладнання та технологій, удосконалення наявних виробничих потужностей; створення замкнених циклів виробництва окремих видів боєприпасів, у т. ч. і під озброєння країн членів НАТО; використання новітніх технологій у виробництві тари та захисних споруд, реалізація інвестиційно-інноваційних стратегій розвитку виробництва, спільне проведення наукових досліджень.

Таким чином, у цілому, наша держава має достатній потенціал для створення повноцінної боєприпасної галузі, у т.ч. і під озброєння країн-членів НАТО.

Шляхами вирішення наявних проблем та модернізації боєприпасної галузі є: утворення холдингової компанії з повним циклом виробництва боєприпасів, вирішення інфраструктурних питань, збільшення державного фінансування галузі та замовлення для забезпечення потреб оборони України, фінансування новітніх вітчизняних розробок, залучення прямих іноземних інвестицій у галузь, подальша корпоратизація боєприпасної галузі для підвищення її виробничого потенціалу.

Подальші дослідження будуть спрямовані на: проведення аналізу умов та факторів, що впливають на розвиток боєприпасної галузі України та визначення сучасних напрямів для її розвитку; розроблення рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного управління боєприпасною галуззю; вивчення та обґрунтування напрямів залучення прямих іноземних інвестицій у галузь.

Список літератури:

1. Базуєва О. Стан та передумови відродження оборонно-промислового комплексу України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 15. С. 74−75.

2. Павліковський А. Косарецький Є. Оцінка якості мобілізаційного планування боєприпасної галузі: системний підхід. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. 2019. № 1(65). С. 125.

3. Щетінін В. Виробництво боєприпасів в Україні: що лишилось від СРСР та що набули. *Український мілітарний центр.* 2021. URL: https://mil.in.ua/uk/blogs/vyrobnytstvo-boyeprypasiv-v-ukrayini-shho-lyshylos-vid-srsr-ta-shho-nabuly/ (дата звернення 07.05.2022).

4. Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій, які розробляють та виготовляють боєприпаси, їх елементи та вироби спецхімії: закон України від 21.09.2000 № 1991. URL: https: https://zakon.rada.gov.ua/go/1991-14 (дата звернення 09.05.2022).

5. Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності оборонно-промислового комплексу України: Указ Президента України від 28.12.2010 № 1245. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1245/2010 (дата звернення 09.05.2022).

6. Про Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України: Указ Президента України від 20.08.2021 № 372. URL: https://www.president.gov.ua/documents/3722021-39733 (дата звернення 10.05.2022).

7. Про утворення Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України: постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2020 р. № 624. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-utvorennya-ministerstva-z-pitan-strategichnih-galuzej-promislovosti-t220720 (дата звернення 10.05.2022).

8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25.04.2019 № 167/2019 "Про пропозиції до Бюджетної декларації на 2020−2022 роки за статтями, пов'язаними із забезпеченням національної безпеки і оборони України": указ Президента України від 25.04.2019 №167/2019 URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/167/2019 (дата звернення 11.05.2022).

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗДАТНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЗАБЕЗПЕЧУВАТИ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ ТА ВИКОНУВАТИ ЗАВДАННЯ

ЛИХІН Д. А.
Північно-Східне ТУВА

Постановка проблеми. В сучасних умовах, коли основні зусилля держави сконцентровані на відбитті збройної агресії РФ, спроможності органів військового управління, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій ЗС або сукупності сил і засобів сил оборони, як здатність виконувати певні завдання (забезпечувати реалізацію визначених військових цілей) за певних умов ресурсного забезпечення та відповідно до встановлених стандартів, відіграють ключову роль. З урахуванням цього, впровадження новітніх підходів в системі внутрішнього аудиту стосовно дослідження здатності військових підрозділів ЗСУ забезпечувати досягнення цілей та виконувати завдання сприятиме підвищенню спроможностей військових формувань.

Мета дослідження. Метою дослідження є впровадження новітніх підходів в системі внутрішнього аудиту стосовно дослідження здатності військових підрозділів ЗСУ забезпечувати досягнення цілей та виконувати завдання.

Відповідно до п. 2 Стандарту 5 "Сутність діяльності з внутрішнього аудиту" Стандартів внутрішнього аудиту, затверджених наказом Мінфіна України від 04 жовтня 2011 року № 1247 (у редакції наказу Мінфіна України від 14 серпня 2019 року № 344) [1]:

Під час проведення внутрішнього аудиту здійснюються дослідження та оцінка системи управління та внутрішнього контролю, у тому числі управління ризиками (з питань та в обсязі, що відповідають об'єкту, темі та цілям внутрішнього аудиту).

Оцінка та надання відповідних рекомендацій щодо системи управління мають враховувати питання ефективності управління діяльністю,

ступеня виконання і досягнення визначених цілей, якості виконання відповідних завдань та функцій, що стосуються об’єкта внутрішнього аудиту.

Оцінка та надання відповідних рекомендацій щодо процесів управління ризиками мають враховувати питання ідентифікації ризиків та проведення їх оцінки, вжиття заходів реагування на ідентифіковані та оцінені ризики, здійснення їх перегляду, а також своєчасності доведення результатів оцінки ризиків до керівника та заінтересованих підрозділів установи.

Оцінка та надання відповідних рекомендацій щодо системи внутрішнього контролю мають враховувати питання досягнення визначених мети (місії), стратегічних та інших цілей, ефективності управління бюджетними коштами, використання і збереження активів, ефективності та надійності інформаційних систем і технологій, достовірності і повноти фінансової та операційної інформації, дотримання законодавства та внутрішніх вимог щодо діяльності, яка є об’єктом внутрішнього аудиту.

Відповідно до п. 2 Основних засад здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів, затверджених постановою КМУ від 12 грудня 2018 року № 1062 значення термінів “ризик” та “система внутрішнього контролю” визначені наступним чином [2]:

ризик – можливість настання події, що матиме вплив на здатність установи виконувати завдання і функції та досягати визначеної мети (місії), стратегічних та інших цілей діяльності установи;

система внутрішнього контролю – впроваджені керівником установи політики, правила і заходи, які забезпечують функціонування, взаємозв’язок та підтримку всіх елементів внутрішнього контролю і спрямовані на досягнення визначених мети (місії), стратегічних та інших цілей, завдань, планів і вимог щодо діяльності установи.

Тобто, метою внутрішнього аудиту є допомога керівнику установи в досягненні поставлених цілей за допомогою системного та послідовного підходу до проведення внутрішніх аудитів, а також додання цінності установі за результатами такої оцінки через надання належних рекомендацій, зокрема щодо удосконалення системи управління, внутрішнього контролю, у тому числі процесів управління ризиками.

Враховуючи викладене, можна стверджувати, що під час дослідження як системи управління, так і системи внутрішнього контролю (у тому числі управління ризиками) основна увага має приділятися дослідженню здатності суб'єктів аудиту, зокрема військових підрозділів ЗСУ, досягати визначені цілі та виконувати встановлені завдання та функції.

Відповідно до п. 2 Порядку організації та здійснення оборонного планування в МОУ, ЗСУ та інших складових сил оборони, затвердженого наказом МОУ 22 грудня 2020 року № 484, здатність органів військового управління, з’єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій ЗС або сукупності сил і засобів сил оборони виконувати певні завдання (забезпечувати реалізацію визначених військових цілей) за певних умов, ресурсного забезпечення та відповідно до

встановлених стандартів визначена таким поняттям, як “спроможність” (оперативна, бойова, спеціальна) [3].

Під носіями спроможностей, зокрема, розуміються:

органи управління (ГШ, Командування об’єднаних сил, командування видів ЗС, Сил спеціальних операцій, Десантно-штурмових військ, Військ зв’язку та кібербезпеки, Сил логістики, Сил підтримки, Медичних сил, управління оперативних, повітряних, морських командувань, інших органів військового управління ЗС та органів управління інших складових сил оборони);

з’єднання, військові частини, військові навчальні заклади, установи та організації.

Для характеристики спроможностей використовуються наступні вісім базових компонентів, які є визначальними для всебічного аналізу і планування спроможностей, їх створення, розвитку та оцінювання:

доктринальна база (нормативно-правові акти та акти організаційно-розпорядчого характеру, що визначають засади і принципи функціонування і застосування військ (сил) та забезпечують досягнення необхідних спроможностей);

організація (військова організаційна структура або її елемент з відповідним складом сил і засобів для виконання завдань за призначенням, які відповідають вимогам до спроможності);

підготовка (система підготовки відповідних сил і засобів, що забезпечує певну спроможність, індивідуальна та колективна підготовка особового складу, підготовка штабів та військових формувань, які відповідають вимогам до органів управління, штабів, військ (сил) виконувати покладені завдання. Підготовка також охоплює нематеріальні аспекти функціонування військ (сил) та підтримує реалізацію матеріальних рішень);

ресурсне забезпечення (забезпеченість спроможності необхідним озброєнням і військовою технікою, обладнанням, запасами матеріально-технічних засобів та витратних матеріалів, а також фінансовими ресурсами);

якість управління та освіта (професійний розвиток керівного складу усіх ланок через освіту, підготовку, досвід, самовдосконалення з метою виховання найбільш професійно підготовлених лідерів);

персонал (кваліфікований, патріотично налаштований та мотивований особовий склад (у тому числі військового резерву), який відповідає визначеним вимогам до спроможності для успішного виконання завдань в мирний час та в особливий період);

військова інфраструктура (об’єкти, окремі споруди та пов’язані з ними комунікації (шляхи сполучення) і землі, призначені для забезпечення виконання військами (силами) завдань за призначенням, їх розміщення, забезпечення життєдіяльності і підготовки);

взаємосумісність (спроможність до спільних узгоджених, ефективних та результативних дій з метою досягнення тактичних, оперативних та стратегічних цілей у сфері оборони).

З урахуванням викладеного, вважається за доцільне під час проведення

аудитів військових підрозділів ЗСУ, а саме дослідження та оцінки системи управління та внутрішнього контролю, у тому числі управління ризиками, окрему увагу приділяти дослідженню спроможностей таких підрозділів, як здатності виконувати певні завдання (забезпечувати реалізацію визначених військових цілей) за певних умов, ресурсного забезпечення та відповідно до встановлених стандартів, за кожним визначеним вище базовим компонентом.

Список літератури:

1. Стандарти внутрішнього аудиту: наказ Міністерства фінансів України від 04 жовтня 2011 року № 1247 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 14 серпня 2019 року № 344) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11#Text (дата звернення 10.05.2022).

2. Основні засади здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів: постанова Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 року № 1062. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1062-2018-%D0%BF#Text (дата звернення 12.05.2022).

3. Порядок організації та здійснення оборонного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони: наказ Міністерства оборони України 22 грудня 2020 року № 484. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0196-21#Text (дата звернення 12.05.2022).

ВИБІР ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕЛІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ ДЛЯ ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

ЛІСОВСЬКА О. Л. к.е.н., доцент
ORCID: 0000-0002-2272-3053
Національна академія СБУ

Постановка проблеми зумовлена тим, що в умовах війни російсько-української війни актуалізуються питання забезпечення економічної безпеки України.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Сучасна російсько-українська війна, яка триває вже понад 8 років, ґрунтовно досліджена з позицій оцінки втрат української економіки внаслідок анексії АР Крим, аналізу економічних наслідків воєнних дій на сході України, визначення шляхів відновлення української економіки у наукових публікаціях українських авторів, серед яких, С. Гаркавий, С. Іванюта, С. Корнійчук, О. Новікова, А. Полчанов, О. Собкевич.

Мета дослідження. З 24 лютого 2022 року розпочався принципово новий етап російсько-української війни. Необхідність протидії масштабним загрозам економічній безпеці держави зумовлює потребу вибору максимально ефективної економічної моделі.

Станом на 23 лютого 2022 року під російською окупацією було 7% української території (43,3 км^2), нині – понад 20 %. Загальні втрати економіки України через війну за спільними оцінками Мінекономіки України та Київської школи економіки, враховуючи як прямі втрати, так і непрямі втрати (зниження ВВП, припинення інвестицій, відтік робочої сили, додаткові витрати на оборону та соціальну підтримку тощо), коливаються від 564 млрд доларів США до 600 млрд доларів США. [1]

Оскільки війна триває, втрати будуть зростати і надалі. До прикладу, у Великобританії під час Другої світової війни промислове виробництво скоротилося на 5%, сільськогосподарське – наполовину, державний борг збільшився втричі (до 21,5 млрд фунтів стерлінгів), загальні втрати становили чверть національного багатства [2, с. 202].

Прогноз ЄБРР щодо тенденцій української економіки на 2022 рік становив мінус 20 % ВВП на кінець березня, однак, у травні прогноз погіршився до падіння в 30 %. [3] За прогнозом Світового Банку падіння ВВП України у 2022 році може становити 45,1%, інфляція складе 15%, частка населення країни за межею бідності, різко зросте – до 19,8% [4, с. 100].

Війна негативно вплинула на обсяг та структуру сукупного попиту внаслідок виїзду українських громадян за кордон (від 5 до 7 млн осіб), перебування частини населення на тимчасово окупованих територіях, втрати робочих місць і зменшення доходів. Значною є і втрата трудових ресурсів.

В умовах війни виникли серйозні логістичні проблеми. Повністю зупинено авіаційних рух; триває морська блокада українських портів; зупинено залізничний рух на території ведення бойових дій; частково зруйнована автомобільна і залізнична інфраструктура. Якщо за період дії програми “Велике будівництво” (2020−2021 років) уряд направив на ремонт і будівництво доріг 195,3 млрд грн, то на відновлення зруйнованих війною доріг і споруд, за оцінками Укравтодору, потрібно мінімум 900 млрд грн, та три-чотири роки за наявності фінансування [5].

Законом України “Про правовий режим воєнного стану” серед заходів правового режиму воєнного стану визначено, зокрема, запровадження трудової повинності для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення; використання потужностей та трудових ресурсів підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони; примусове відчуження майна, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучення майна державних підприємств, державних господарських об’єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку [6].

Посилення загроз економічній безпеці України потребує комбінації жорстко і ліберально регульованих секторів економіки. В умовах воєнного стану об’єктивно необхідним є посилення державного регулювання у сферах військової економіки, критичної інфраструктури, виробництва та розподілу основних товарів життєзабезпечення населення (включаючи продовольчі картки у випадку нестачі основних продуктів харчування). Недоцільність

абсолютизації ринкових механізмів була обґрунтована відомими представниками економічної науки (Дж. М. Кейнсом, Е. Хансеном, Ф. Перру), підтверджена досвідом відновлення зруйнованих у Другій світовій війні національних економік Великобританії, Французької Республіки, інших країн та успішною реалізацією антикризових програм. Водночас, в умовах воєнного стану економічно обґрунтованими заходами є, зокрема, лібералізація мікробізнесу, часткове дерегулювання трудових відносин, спрощення адміністрування податків.

Список літератури:

1. Проєкт "Росія заплатить". URI. https://kse.ua/ua/russia-will-pay (дата звернення 12.05.2022).

2. Ковальчук В. М., Лазарович М. В., Сарай М. І. Історія економіки та економічної думки : навч. посібн. Київ. Знання, 2008. 647 с.

3. War in Ukraine and inflation slow growth in EBRD regions. URI. https://www.ebrd.com/news/2022/war-in-ukraine-and-inflation-slow-growth-in-ebrd-regions.html (дата звернення 12.05.2022).

4. World Bank. 2022. Europe and Central Asia Economic Update, Spring 2022: War in the Region. Europe and Central Asia Economic Update;13. Washington, DC: World Bank. URI. https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/37268 License: CC BY 3.0 IGO (дата звернення 15.05.2022).

5. Уляницький Д. Війна з Росією зруйнувала майже вдвічі більше доріг, ніж поремонтувати за два роки. URL. https://forbes.ua/inside/viyna-zruynuvala-mayzhe-v-dva-razi-bilshe-dorig-nizh-poremontuvali-za-dva-roki-shcho-vidbuvaetsya-z-naybilshim-proektom-zelenskogo-velike-budivnitstvo-09052022-5864 (дата звернення 11.05.2022).

6. Про правовий режим воєнного стану: закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. (Редакція від 24.05.2022 р., підстава – 2257-IX). URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення 10.05.2022).

ВІЙСЬКОВІ ОБЛІГАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

ЛОЙШИН А. А., д-р філософії
ORCID: 0000-0003-2769-9336
Головна інспекція МОУ

Постановка проблеми. Станом на цей час, в умовах ведення війни, ключовою тематикою у сфері економіки та фінансового забезпечення потреб оборони України є дослідження проблематики та механізмів використання (випуску) військових ОВДП як джерела залучення фінансового ресурсу для забезпечення невідкладних потреб оборони України.

Нами досліджується економічні способи забезпечення війн, відповідно для чого аналізується низка війн, які мали місце в історії, у тому числі, окремі війни (військові конфлікти) другої половини XX століття та початку XXI століття, і найголовніше – війна РФ проти України.

Аналіз економічних способів забезпечення окремих війн, показав, що основними джерелами їх фінансового забезпечення є: податкові надходження, надходження від кредитних операцій держави на внутрішньому та зовнішніх ринках, емісія додаткової грошово маси.

У часи Афін та Риму прямі податки збирались лише протягом війни, у часи Карла V одним з головних джерел фінансування війни став кредит, Наполеон Бонапарт та Фрідріх Вільгельм I основними джерелами фінансування війни вважали накопичений золотий запас.

Але, початок Першої світової війни змусив переглянути економічні підходи до забезпечення війн, з огляду на масштаб та період її ведення (1914–1918 рр.). Швидкоплинні війни з обов'язковою головною битвою залишились позаду в історії.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Аналіз окремих положень економічної теорії показав існування декількох фундаментальних поглядів на оптимальність розподілу таких фінансових інструментів як податки та позики. За концепцією А. Сміта необхідно збільшувати частку позик саме у воєнний час, натомість А. Пігу пропонував поряд з широким використанням позик, у виняткових умовах, застосовувати податкові інструменти. Д. М. Кейнс вважав за необхідність фінансувати військові витрати, виключно, за рахунок підвищення податків та примусових депозитів [1, 2].

Мета дослідження. Метою дослідження є ідентифікація проблемних питань у механізмі реалізації інструменту внутрішньої боргової політики України – військових ОВДП для вироблення дієвих рішень по її удосконаленню.

У Другій світової війні за рахунок внутрішніх позик у СРСР було забезпечено більш ніж 10% дохідної частини воєнного бюджету та протягом війни реалізовано серед населення чотири внутрішні державні позики на загальну суму більш ніж 100,0 млрд руб. У Німеччині близько 33% загальних воєнних витрат покривались за рахунок внутрішніх джерел, у тому числі позик.

Після початку російської відкритої повномасштабної війни проти України, розпочатої 24 лютого 2022 року, Мінфіном, у березні 2022 року, продовжено проведення аукціонів з продажу військових облігацій.

Мінфін визначає військові облігації – як інвестиційний інструмент підтримки державного бюджету, доступний для громадян, бізнесу та іноземних інвесторів. Кошти від облігацій, залучені в Держбюджет України, використовуються на безперебійне забезпечення фінансових потреб держави в умовах воєнного стану – соціальних та оборонних.

Станом на цей час, кожен вівторок Мінфін України проводить аукціони з продажу військових ОВДП.

За результатами проведення розміщень ОВДП у період з 1 березня по 24 травня цього року, загалом, до Держбюджету залучено близько 90,0 млрд грн, детальні дані викладено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Показники залучення фінансового ресурсу до державного бюджету України від реалізації ОВДП

№ п/п	Дата розміщення ОВДП	Сума залучених коштів (грн)	№ п/п	Дата розміщення ОВДП	Сума залучених коштів (грн)
1.	01.03.2022	8143201122,13	7.	12.04.2022	6169700769,18
2.	08.03.2022	6731142594,63	8.	19.04.2022	3597158984,35
3.	15.03.2022	5403885832,35	9.	26.04.2022	12987631741,99
4.	22.03.2022	6036921259,29	10.	03.05.2022	7121812142,14
5.	29.03.2022	3331780759,63	11.	10.05.2022	4737893384,33
6.	05.04.2022	5577066029,93	12.	17.05.2022	7455722462,35
			13.	24.05.2022	12606978268,95
РАЗОМ:					89900895351,25

Таким чином, середній розмір залучення фінансового ресурсу протягом однієї дати розміщення, тобто щотижнево, складає приблизно 6,9 млрд грн. При цьому, протягом березня було залучено – 29,5 млрд грн, у квітні – 28,4 млрд грн, травень – 31,8 млрд грн.

Для наочності аналізу динаміки залучення фінансового ресурсу до державного бюджету України від реалізації облігацій внутрішньої державної позики побудовано відповідний графік (рис. 1).

Станом на сьогодні, для реалізації ОВДП задіяно банки-первинні лідери, а саме: АБ “Укргазбанк”, АТ “Ощадбанк”, АТ “Райффайзен Банк”, АТ “ОТП Банк”, ПАТ “Сітібанк”, АТ “Укрексімбанк”, ПАТ “ПУМБ”, АТ КБ “Приватбанк”, ПАТ “Альфа-Банк”, ПАТ “Кредобанк”, ПАТ АБ “Південний” [3].

Якщо проаналізувати умови розміщення депозитів у Приватбанку, стандартний вклад складає: у гривні на 3 місяці – 3%, 6 місяців – 4%, 1 рік – 4,5%; у доларі США та євро: від 3 місяців до 12 місяців – 0,01% [4].

У той же час, встановлений рівень дохідності за військовими облігаціями складає: у гривні на 3 місяці – 9,5%, 6 місяців – 10%,1 рік – 11%, півтора року – 11,5%; у доларі США та євро терміном на 1 рік – 3,7%.

Таким чином, інвестиції у державні цінні папери, а саме військові ОВДП станом на сьогодні, є більш економічно привабливими для пересічного громадянина ніж відкриття відповідного депозиту в установі банку.

Додатковими перевагами, у порівнянні з вкладами у приватних фінансових установах, є не лише висока процентна ставка, а й гарантування повернення вкладених коштів державою. Слід додати також, відсутність оподаткування доходів, а також швидкість мобілізації та реалізації позик, показники яких є набагато вищими, ніж податків та менш обтяжливою для їх платників.

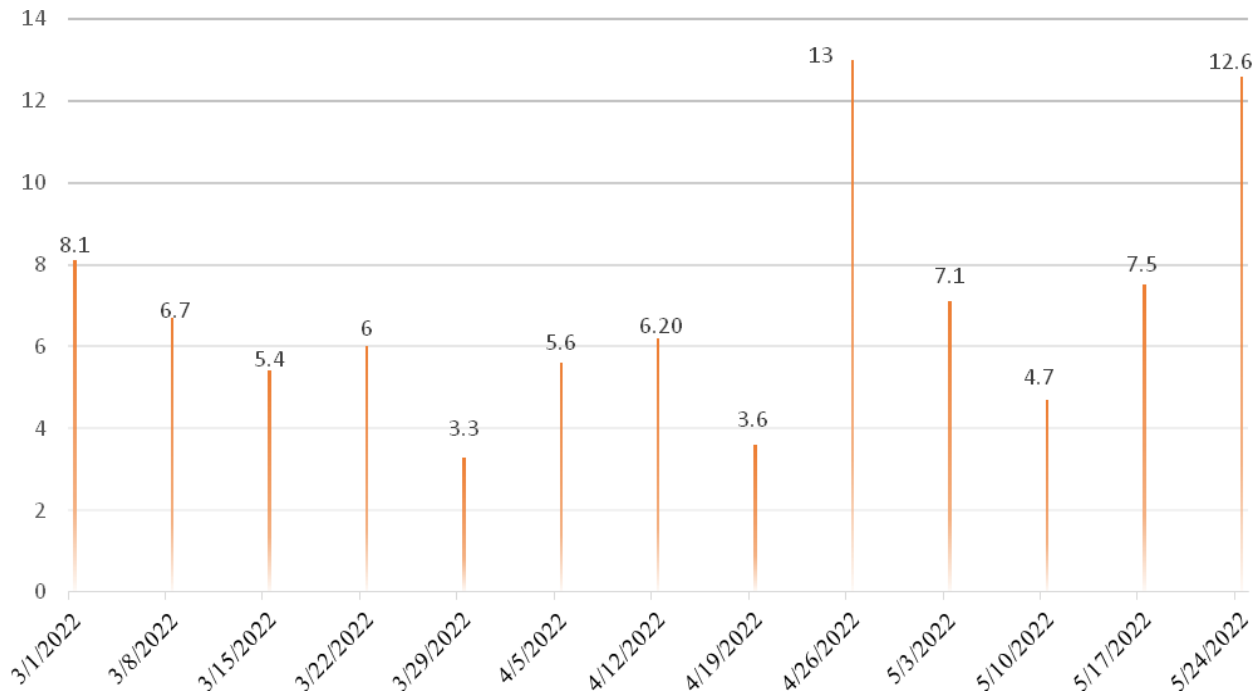

Рис. 1. ***Сума залучених коштів до державного бюджету від реалізації військових ОВДП, млрд грн.***

В інфляційному звіті НБУ станом на січень 2022 року, тобто до напередодні війни, головний банк країни спрогнозував динаміку погіршення показника інфляції з 5,5% до 7,7%, у тому числі, з урахуванням реалізації низки проінфляційних факторів [5].

Разом з тим, після початку війни, окремі експерти називають цифру у 20% інфляції національної валюти протягом 2022 року.

Слід зазначити, що відповідно до закону України "Про державний бюджет України на 2022 рік" (у редакції станом на 23.02.2022) на потреби ЗСУ передбачено видатків обсягом 148,1 млрд грн [6].

При цьому, орієнтовна місячна додаткова потреба МОУ у фінансовому ресурсі складає більше ніж 140 млрд грн на місяць.

Тобто, надходження від реалізації ОВДП у період з 01.03.2022 по 24.05.2022 складає більше ніж половина передбаченого на рік мирного бюджету МОУ.

Як приклад, у дослідженні фінансової політики у роки Першої світової війни залучення військових позик дозволили забезпечити біля 30% усіх військових потреб окремих армії світу.

На нашу думку, сьогоднішня інформаційна кампанія, яка висвітлює та популяризує питання механізму придбання та преваг ОВДП є недостатньою.

Вбачається за доцільне, провести соціологічне дослідження щодо визначення ступеня довіри до державних фінансових інструментів, а саме ОВДП та визначити зміст головних демотиваторів, що гальмують їх придбання (таких як: недовіра до державних фінансових інструментів, слабка обізнаність про наявність ОВДП, неефективна рекламна кампанія та недосконалі механізми державної агітації).

У підсумку, ідентифікація змісту та передумов головних демотиваторів дасть змогу виробити (сформулювати) відповідні рішення та розробити інструменти, застосування яких сукупно підвищить обізнаність про переваги ОВДП, ступінь довіри до них зі сторони фізичних та юридичних осіб та показники залучення фінансового ресурсу до державного бюджету України.

Таким чином, проведена робота у предметній сфері та перспективні ґрунтовні дослідження наявних (актуальних) способів (інструментів) економічного (фінансового) забезпечення війн, до яких, безумовно, відносяться ОВДП, сукупно забезпечать ефективне забезпечення потреб війни.

Список літератури:

1.Основи економічної теорії: підручник / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. Х.: Право, 2008. 448 с.

2.Юхименко П. І., Федосов В. М., Лазебник Л. Л. та ін. Теорія фінансів: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 576 с.

3.Ізвєков В. Військові облігації – можливість кожному підтримати країну. *Юридична газета online*. 11 квітня 2022. URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/viyskovi-obligaciyi--mozhlivist-kozhnomu-pidtrimati-krayinu.html (дата звернення 07.05.2022).

4.ПриватБанк депозити 2022: умови, калькулятор. URL: https://finsee.com/приватбанк-депозити/ (дата звернення 08.05.2022).

5.Інфляційний звіт, січень 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-sichen-2022-roku (дата звернення 08.05.2022).

6.Про державний бюджет України на 2022 рік: закон України від 02.12.2021 № 1928-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#top (дата звернення 10.05.2022).

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК СТРАТЕГІЧНА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

ЛУЦИК Ю. О. к.е.н., доцент
ORCID: 0000-0002-1486-2336
НУОУ ім. І. Черняховського

Постановка проблеми У статті 17 Конституції України зазначено: “Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу” [1], стаття 3 підкреслює, що “людина, її життя, честь та гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю” [1].

Згідно із законом України “Про національну безпеку України” [2], національна безпека – відображає здатність політичних, правових та

економічних інститутів держави захищати власні інтереси як на світовому рівні, так і на макро- та мікро- рівнях, “економічна безпека” є основною складовою національної безпеки України.

Стратегія національної безпеки України визначає, що фундаментальними національним інтересами України є:

державний суверенітет і територіальна цілісність, демократичний конституційний лад і недопущення втручання у внутрішні справи України;

сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення;

інтеграція України в європейський політичний, економічний, безрейковий правовий простір, набуття членства в ЄС та в НАТО, розвиток рівноправних взаємовигідних відноси з іншим державами [2].

Економічна безпека – складова національної безпеки держави, яка має певну самостійність і посідає найважливіше місце серед інших складових національної безпеки, оскільки саме вона становить матеріальну базу всієї системи безпеки держави і відбиває ключові інтереси людей, суб’єктів господарювання, суспільства та держави [3].

В свою чергу, економічна безпека – складна багатофакторна категорія, що характеризує:

здатність національної економіки до розширеного відтворення з метою задоволення на визначеному рівні потреб населення і держави;

протистояння дестабілізації дії чинників, які створюють загрозу стійкому збалансованому розвиткові країни;

забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світові системі господарювання.

Мета дослідження. Для глибокого розуміння змін, які відбуваються в багатьох складових нашого життя і пов’язані, в першу чергу, із питанням “безпеки”, необхідно дослідити питання економічної безпеки, яке на сьогоднішній день має особливе значення. Проблема економічної безпеки набуває актуальності у зв’язку із досить суперечливими тенденціями та подіями, котрі останнім часом набрали силу у сучасному глобалізаційному світі. Світова економічна криза, спричинена різноманітним факторами, у тому числі пандемією короновірусу, збройна агресія РФ та глобальна перебудова економічної системи, примушують задуматися про формування нової концепції економічної безпеки.

Так, за підрахунками Мінекономіки України у 2020 році інтегральний рівень економічної безпеки порівняно з показником 2019 року зменшився на 1,1 в.п. і склав 47,8% від оптимального значення (рис. 1).

Зменшення інтегрального рівня економічної безпеки у 2020 році пов’язано, в першу чергу, із поглибленням інвестиційно-інноваційного відставання України від розвинених країн світу, наявністю значних міграційних потоків, що негативно позначається на якості трудового потенціалу країни, відсутності якісних зрушень у вирішенні стратегічного для України питання “енергетичної” незалежності. Однією із найбільших загроз, які зумовили економічні коливання у 2020 році і створили кризу не

тільки для економіки України, а і для всього сучасного глобалізаційного світу, стала – пандемія COVID-19. Криза призвела до зламу звичної і сталої траєкторії розвитку на макро- і на мікрорівнях. Вимушене запровадження карантинних обмежень трансформувало модель поведінки економічних суб'єктів і спосіб життя суспільства.

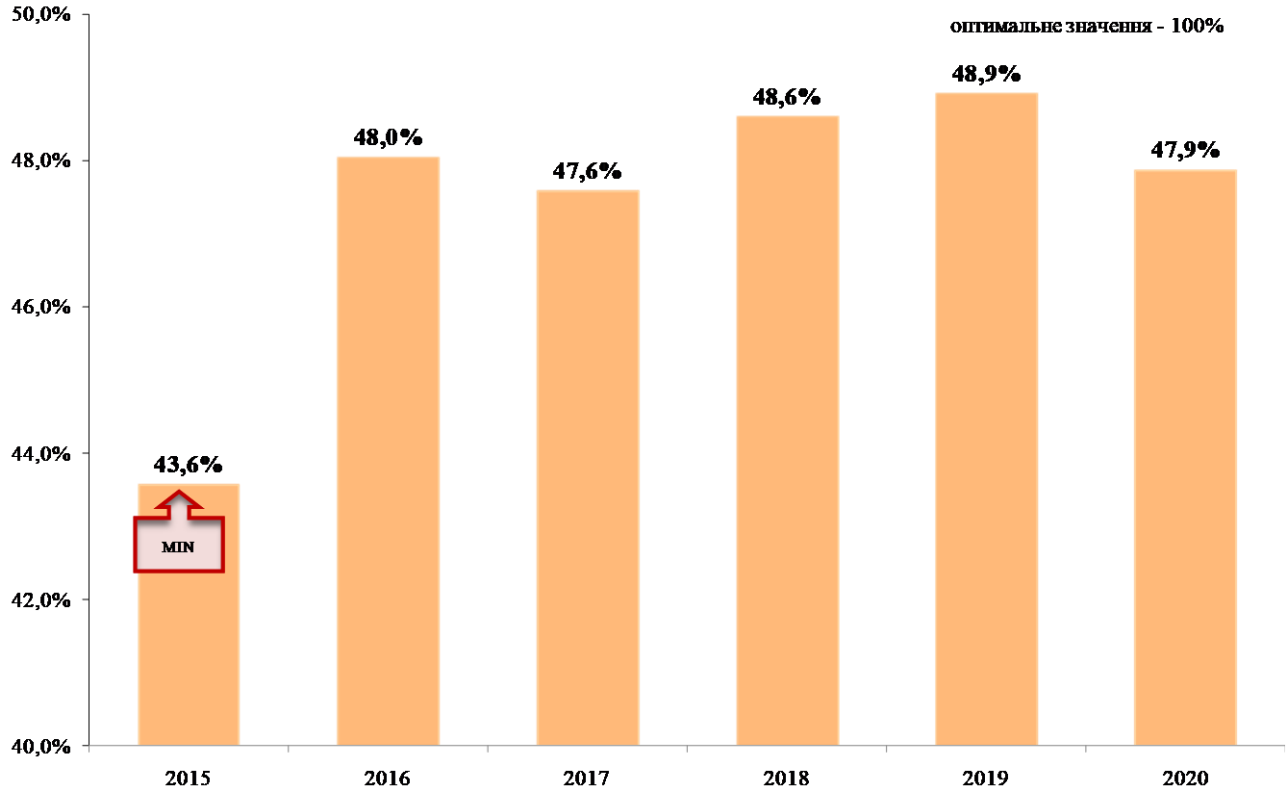

Рис. 1. ***Динаміка інтегрального показника рівня економічної безпеки, %***[5]

Однак, починаючи із 24 лютого 2022 року, українська економіка зіштовхнулася з новими викликами і загрозами в економічній безпеці, військові події завдали потужного удару по всіх ланках економічної системи держави. На тлі продовження боротьби із наслідками пандемії COVID-19, серед найбільших загроз по відновленню втраченого економічного потенціалу України, слід виділити активну збройну агресію російської федерації.

Так, заступник генсека організації Розмарі Ді Карло сказала, що якщо війна в Україні триватиме до кінця 2022 року, це відкине країну у розвитку на 18 років. Так само, криза спровокована росією вплине і на зростання світового ВВП до рівня 3,1% замість очікуваних 3,7% (про це йдеться у дослідженні, оприлюдненому на сайті Світової організації торгівлі).

Таким чином, війна РФ проти України формує нову безпекову реальність не тільки для економіки європейського регіону, а й для світової економіки вцілому. Нове розуміння сутності економічної безпеки передбачає принаймні наступні висновки:

економічна безпека країни повинна забезпечуватися перш за все

[5] *Джерело: розрахунок Міністерства економіки України*

ефективністю самої економіки, тобто разом з державними засобами захисту вона має захищати себе за рахунок сталих показників продуктивності праці, якості продукції, конкурентоспроможності;

забезпечення економічної безпеки держави не може здійснюватися тільки ринковими механізмами саморегуляції, так як вони ефективно працюють на макрорівні за наявності раціональної структури економіки і стабільної військово-політичної та економічної ситуацій. Відповідно, економічна безпека повинна формуватися і підтримуватися всією системою механізмів саморегулювання, в тому числі і за рахунок активної діяльності державних органів та інститутів ринку;

на сьогоднішній день подолання кризи, упередження розбалансування економіки, моніторинг викликів та загроз, які можуть мати вплив на стан економічної безпеки, спонукають до формування нової концепції економічної безпеки на глобальному рівні. Необхідно враховувати, що нова концепція, буде сформована в умовах тривалої високої невизначеності і переважати будуть ризики неекономічного характеру.

Справжній суверенітет держави досягається за рахунок формування ефективної та конкурентоспроможної економіки. Забезпечення національних економічних інтересів вимагає реалізації стратегічного курсу, спрямованого на стале нарощення конкурентоспроможності економіки, зміцнення економічної стійкості та відповідно зниження вразливості до зовнішніх і внутрішніх загроз.

На сьогоднішній день, з'являється чітке розуміння того факту, що подолання кризи будь-якого рівня неможливо без стійкої підтримки світові спільноти. Відповідно, дане завдання має бути вирішено з урахуванням комплексного підходу, що має базуватися на власному практичному досвіді та зарубіжній практиці. Стає очевидним, національним інтересам України відповідає сталий розвиток національної економіки, інтеграція України в європейський економічний простір, розвиток рівноправного взаємовигідного економічного співробітництва з іншими державами.

Список літератури:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30 (23.07.1996), ст. 141.

2. Про національну безпеку України: закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text (дата звернення 18.05.2022).

3. Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року: указ Президента України від 11.08.2021 № 347/2021. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text (дата звернення 18.05.2022).

4. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха та ін. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. Х.: Право, 2009. 312 с.

5. Головченко О. М. Економічна безпека регіону в гарантуванні стабільності національної економіки: монографія. Одеса: Бакаєв Вадим Вікторович, 2008. 399 с.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

МАЦЮРА О. С.
ORCID: 0000-0002-2043-8443
АНДРІЄНКО О. О.
ORCID: 0000-0002-1181-9586
ВІКНУ імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. Повномасштабне військове вторгнення, яке почалося вторгнення, 24 лютого 2022 року, завдало потужного удару по всіх ланках економічної системи нашої держави. Цього ж дня Президентом України оголошено воєнний стан на всій території України.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Функціонування економіки є важливим елементом кожної держави особливо під час війни, тому цю проблему почали вивчати одразу після початку війни такі українські дослідники як: В. Борщевський, І. Куропась, О. Микита [1], Ю. Самаєва [4].

Мета дослідження. Метою дослідження є виявлення основних проблемних моментів в функціонуванні економіки у воєнний час, та пошук шляхів їх вирішення.

Внаслідок розпочатих військових дій знизилося виробництво усіх видів продукції, зокрема тієї, що становило експортну основу України. Продовжується нищення транспортно-логістичної, соціальної, маркетингової та інженерної інфраструктури у багатьох регіонах держави. Крім того, спостерігається процес відтоку кадрів за кордон та їх вимушено часткове переміщення на захід держави, що тимчасово викидає з активного економічного життя сотні тисяч, або й мільйони людей.

Так, за статистичними даними, відтік населення за кордон, становить приблизно 5,2 міліонна біженців з них 2,75 млн осіб працездатного віку – 1,2 млн осіб з них (43,5%) раніше працювали, втратили роботу або звільнилися, внутрішньо переміщені особами після початку війни стали 7,7 мільйонів українців**;**

Загальні втрати від транспортної блокади, зокрема морських торговельних портів (до 65% міжнародної торгівлі України, передусім за рахунок металургійної та аграрної продукції) становитимуть орієнтовно 3−5 млрд доларів щомісяця (і це без урахування пошкодження об’єктів інфраструктури внаслідок системних бомбардувань).

На початок травня загальна сума прямих задокументованих збитків інфраструктури, тільки на основі публічних джерел, досягла майже 88 млрд доларів США або 2,6 трлн грн.

У перший війни лише 17% великих підприємств продовжували працювати без будь-яких обмежень (ще 30% змогли перейти на роботу в онлайн, а решта або не працювали зовсім, або призупинили діяльність якщо не до мирних, то принаймні до спокійніших часів).

Більше 10% орних земель країни виявились не доступними для проведення посівної кампанії, що суттєво вдарило як по експортному потенціалу країни, так і по наповнюваності державного бюджету.

Внаслідок цих обставин чимала кількість працездатного наслення втратила роботу.

Усі зазначенні ключові проблеми потребують нагального вирішення, реалізація яких може здійснюватися через:

1. розмежування економіки на період військового стану – гібридна модель:

з одного боку – планова економіка в частині військових потреб та військових товарів, а також, за потреби – життєво важливих товарів та послуг у тих місцях, де їх постачання обмежене;

з іншого – акцент на лібералізацію роботи бізнесу, саме він має зараз забезпечити потреби населення. Забезпечення потреб населення є вагомим елементом сталості суспільства, що вкрай важливо під час ведення бойових дій;

2. розглянути можливість регулювання наступних процесів на час воєнного стану:

повернення до роботи електронної системи адміністрування ПДВ із автоматичним відшкодуванням, без блокування податкових накладних;

скасувати ввізного мита на сировину, яка потрібна для виробництва українських товарів, спростити проходження митного контролю такими товарами;

посилення відповідальність за ринкові змови та зловживання монопольним становищем, надто щодо товарів та послуг першої необхідності;

3. просування ідеї виділення ЄС та іншими партнерами (США, Канада, Японія) спеціальних додаткових квот для української продукції. Забезпечення просування тези “Купуй українське у ЄС” з боку керівних органів ЄС;

4. лібералізувати податкове законодавство – замінити податок на прибуток податком на виведений капітал (прибутків у підприємств все одно не буде, а бюджет наповнюватиметься за рахунок зовнішніх запозичень) (як варіант − з тимчасовим подвоєнням ставки на час воєнного стану, аби гроші залишалися у бізнесі) та знизити навантаження на фонд оплати праці (варіант – скасувати єдиний соціальний внесок);

5. розширювати поступово перелік товарів критичного імпорту, в першу чергу додавши у нього будь-яку сировину, з якої виробляються українські товари;

6. скоротити загальнодержавні видатки, в першу чергу за рахунок секторальних пільг та дотацій. Переглянути Держбюджет, збільшивши дефіцит та знайти джерела його покриття, перш за все за рахунок підвищення рентних платежів шляхом прогресивного оподаткування надприбутків.

Усвідомлюючи це уряд прийняв низку важливих реформ задля зменшення фіскального навантаження та поштовху для розвитку малого

бізнесу. Було дозволено переходити на третю групу спрощеної системи оподаткування платникам податку із оборотом до 10 млрд грн із необмеженою кількістю працівників. Платники за новими правилами "спрощенки" мають сплачувати 2-відсотковий податок із доходу замість податку на прибуток і ПДВ. Розширено перелік операцій, щодо яких платник єдиного податку третьої групи звільнятиметься від податкового обов'язку з ПДВ. Збільшено період, протягом якого платник податків може без застосування санкцій не виконувати податкового обов'язку, якщо у нього немає відповідної можливості. Відбулась певна лібералізація митного законодавства, зокрема частково скасовано обов'язкові платежі при імпорті товарів та автомобілів. Зазначені заходи з лібералізації економіки, показують що влада ясно розуміє проблему.

На сьогоднішній день про остаточне вирішення усіх економічних проблем не можливе. Адже більша частина наявних ресурсів бюджету, та допомоги інших країн витрачають на потреби фронту. Як було сказано раніше влада розуміє проблему і бореться з нею. Можливо не ідеально, але сьогодні нам як ніколи потрібно згуртуватися і разом прийти до перемоги.

Список літератури:

1. Борщевський В., Куропась І., Микита О. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. *Громадський простір*. 13.04.2022. URL: https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorytety-zavdannya (дата звернення 09.05.2022).
2. Щодо економічного становища в умовах воєнного стану та напрямів його покращення. Економічна експертна платформа. URL: https://economics.org.ua/index.php/blog/377-economika-vv (дата звернення 11.05.2022).
3. Тарасюк С. Втрати української економіки через руйнування інфраструктури зросли на $3,1 млрд за тиждень. *Forbes*. 28.04.2022. URL: https://forbes.ua/news/vtrati-ukraini-cherez-ruynuvannya-infrastrukturi-zrosli-za-tizhden-na-31-mlrd-proekt-rosiya-zaplatit-28042022-5718 (дата звернення 11.05.2022).
4. Самаєва Ю. Як працює тил. *Дзеркало тижня. Україна*. 31.03.2022. URL: https://zn.ua/ukr/macrolevel/jak-pratsjuje-til.html (дата звернення 12.05.2022).
5. Максимов В. Стало відомо, скільки українців втратили роботу через війну. *Businessua*. 24.03.2022. URL: http://businessua.com/robota/76148stalo-vidomo-skilki-ukrainciv-vtratili-robotu.html (дата звернення 12.05.2022).
6. Даценко В. Транспортна блокада Росії. Light. *Дзеркало тижня. Україна.* 08.04.2022. URL: https://zn.ua/ukr/macrolevel/transportna-blokada-rosiji-light.html (дата звернення 12.05.2022).
7. Реун А. Податково-митна реформа 2.0. *Дзеркало тижня. Україна.* 01.04.2022. URL: https://zn.ua/ukr/business/podatkovo-mitna-reforma-20.htm (дата звернення 12.05.2022).

КОМПОЗИЦІЙНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ВІД РАДІОЛОКАЦІЙНОГО ВИЯВЛЕННЯ

НЕНЯ О. В. к.ю.н., ст. дослідник
ORCID: 0000-0001-9721-5718
БЕРЕЗНЕНКО Н. М. к.т.н., доцент
ORCID: 0000-0003-4589-3829
ФЕСЕНКО М. А. к.т.н., доцент
ORCID: 0000-0001-8218-4154
ДНДІ МВС

Постановка проблеми. З огляду на триваючу збройну агресію РФ проти України, а також необхідність майбутніх заходів для відвернення будь-яких збройних агресій окремий інтерес представляють роботи у напрямі розроблення технологій для маскування засобів ОВТ від виявлення радіолокаційними засобами супротивника. Тому актуальним напрямком підвищення ефективності застосування військової і спеціальної наземної техніки та озброєння є розроблення засобів і методів зменшення їх демаскуючих ознак, зокрема зменшення їх радіолокаційної помітності.

Як правило, це досягається комплексом заходів, завдяки яким зменшується інформативність демаскуючих ознак, зокрема зниження помітності об’єктів, ймовірності, а також дальності їх виявлення та розпізнавання.

Одним із ефективних методів захисту від пасивних і активних радіолокаційних систем виявлення є використання радіопоглинаючих, розсіювальних, теплозахисних покриттів (екранів), які поряд з тим, що знижують характеристики відбиття об’єктів, що захищаються, ще й можуть змінювати їх зовнішній вигляд. Такі покриття (екрани) можуть являти собою як спеціальне тканинне покриття, так і бути створені на основі наповнених полімерних композиційних матеріалів.

Мета дослідження – вивчити характеристики покриття з композиційних матеріалів для захисту об’єктів від дії радіолокаційних систем та його властивості.

Основними характеристиками тканинного покриття для захисту об’єктів від дії радіолокаційних систем є: склад волокна, спосіб обробки, розмірні показники, товщина, маса квадратного метра, щільність тканини, навантаження на розрив, подовження при розриві, а також вид переплетіння.

Перспективним напрямом зменшення демаскувальних факторів об’єкта у достатньо широкому діапазоні довжин хвиль (від 1,5 до 3,2 мм) є застосування покриттів (екранів) створених на основі наповнених полімерних композиційних матеріалів. Такі матеріали створюють можливість зниження рівня впливу радіолокаційних хвиль і це, як правило, матеріали поглинального типу, які дають змогу керувати поглинанням і відбиттям електромагнітної хвилі.

Серед нових матеріалів особливе місце займають композитні матеріали, що мають цілий комплекс різних властивостей, раціональне поєднання яких дає змогу отримувати оптимальні конструкції полімерних матриць.

Високу екрануючу здатність мають струмопровідні фарби на основі колоїдного срібла, порошкового графіту, сажі, оксидів заліза, міді, алюмінію. Цими фарбами обробляють екрани з металізованою поверхнею з боку падаючої електромагнітної хвилі. В якості екранів можуть використовуватися різноманітні плівки та тканини з металізованою поверхнею. Для екранування вікон, ліхтарів використовують металізоване скло. Такі властивості склу надає тонка прозора плівка нанесеного оксиду металу, зазвичай олова, або металів – міді, нікелю, срібла та їх поєднання [1].

Також може використовуватися клей на основі мінерального або рослинного походження (оліфи або лаку) і поглинач електромагнітної енергії на основі нанорозмірного вуглецю, на основі вуглецевих нанотрубок [2].

Особливістю струмопровідних полімерних наповнених композицій є складність у створенні тримірної сітки контактів частинками наповнювача, що обумовлює анізотропію форми наповнювача [3]. Але, це дає змогу при однаковому наповненні регулювати струмопровідність композицій в межах 24^{-3} порядки за рахунок зміни структури сітки, варіюванням типу дисперсності струмопровідного наповнювача та кратності витягування. Таким чином, з використанням високонаповнених полімерних композицій з матрицею з фторопласту 42В можна створити поглинаючі екрани товщиною 1,5-3,2 мм і з діапазоном робочих частот 5440 ГГц.

Суть дослідження, що проводились, полягає у тому, що на основі ПЕ марки 16803-070 з наповнювачами, з якими визначилися в процесі досліджень, а саме – алюмінієва пудра, графіт марки RFL 995, вуглецеві трубки, графітизована сажа, технічний вуглець, поліанілін, обміднений графіт та їх сумішами одержували зразки у вигляді плівок. Для визначення питомого електричного опору одержаних композицій використовували цифровий RLC-метр типу Е7-22 [4].

За результатами досліджень для виготовлення зразків вибрали вміст наповнювача до 30 %, оскільки при такій кількості досягаються найвищі показники питомого електричного об’ємного опору для всіх наповнювачів, а при збільшенні вмісту наповнювача збільшується крихкість полімерного композиційного матеріалу. Це дало можливість змоделювати захисний матеріал у вигляді плівки або волокна, що вплітається до структури захисного екрану, який реалізовуватиме ефективне поглинання електромагнітної енергії. І для створення струмопровідної композиції слід використовувати наступні наповнювачі: обміднений графіт, ВНТ, графітизовану сажу.

Створювали суміші наповнювачей, що складаються з вуглецевих нанотрубок та обмідненого графіту або графітизованої сажі, тому що поліетиленові зразки з цими наповнювачами мають найменші значення питомого об’ємного опору, а значить і найбільші значення електропровідності. Тому, з нашої точки зору, в подальших дослідженнях для одержання струмопровідного композиційного матеріалу, який буде ефективним для створення радіопоглинальних покриттів, доцільно використовувати суміші наповнювачів, електрофізичні властивості яких наведені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Питомий об'ємний електричний опір досліджуваних композицій у співвідношенні 1:1

№ пп	Назва матеріалу	Питомий об'ємний електричний опір (20°С), Ом·м, дослідний показник
1	Графітизована сажа + ВНТ	$8{,}16 \cdot 10^{-4}$
2	Обміднений графіт + ВНТ	$5{,}3 \cdot 10^{-4}$
3	Графітизована сажа + обміднений графіт	$6{,}5 \cdot 10^{-4}$

Отже, необхідно відмітити, що універсального захисту від радіометричних систем виявлення всього діапазону не існує. Але все ж таки для досягнення такої цілі на достатньо широкому діапазоні – 1,5-3,2 мм відкриваються можливості завдяки застосуванню такого перспективного напряму досліджень як композиційні матеріали, зокрема наповненні полімерні композиційні матеріали на основі поліетилену зі струмопровідними добавками, а саме ВНТ, обмідненого графіту та графітизованої сажі.

Список літератури:

1. Сеник І. В. Розробка технології одержання композитних матеріалів для захисту обладнання від електромагнітного випромінювання. Автореферат дисертації кандидата технічних наук. Київ, 2016. 21 с.

2. Пашаев А. М., Касимов Ф. Д., Джавадов Н. Г., Скубилин М. Д. Применение углеродных нанотрубок для защиты от радиолокационного обнаружения: сбор. труд. конф. "XI international conference ICHM-2009" (Ялта, Украина 25−31 авг. 2009). Ялта, 2009. 699 с.

3. Буц А. В. Особенности свойств волоконных полимерных композитов с электропроводящими и магнитными наполнителями. автореф. дис. ... канд. хім. наук: 02.00.16, 2000. 22 с.

4. Novak D., Smernytskyi D., Kuchynskyi Yu. and Nenia O. Electrical, rheological and mechanical properties of polyvinyl chloride/copper plated graphite composites. *Vlakna a Textil*, 2019. № 2. P. 43-47.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

НОВИЦЬКИЙ А. М. д.ю.н., професор
ORCID: 0000-0001-6860-9654
ДНДІ МВС
РЕПЕХА Н. І.
ORCID: 0000-0002-5901-7259
Державний податковий університет

Постановка проблеми. Сьогодення створює для нас багато викликів та в той же час заставляє вийти із так званої “зони комфорту” що може слугувати вагомим чинником необхідних інституційних змін та створення нових інструментів в суспільних відносинах із відповідною правовою основою.

Військова агресія спричинила руйнацію багатьох чітко побудованих структурних елементів в економіці, фінансах, менеджменті, в державному управлінні та багатьох інших сферах життя. Те що напрацьовувалося багато років, те що мало виважену систему відносин та регулююче підґрунтя стало неможливим або втратило необхідну цінність, оперативність, доступність чи інші функціональні особливості. Були порушені різні аспекти суспільних відносин, які були задекларовані та відповідним чином закріплені в нормативних актах.

Такі критичні чинники, які спричинила військова агресія країн окупантів, створила значну кількість проблем, які просто неможливо було навіть передбачити в мирний, стабільний час. Одним із специфічних напрямів діяльності сучасних державних та приватних структур є аудит. Даний вид діяльності чітко регламентовано декількома нормативними актами, має свою інституційну ієрархію та значну соціальну потребу. Ці чинники говорять про завершену інституцію в загальній системі державної побудови відносин.

Аудит, як вид діяльності має декілька напрямів та характеризується поставленими завданнями до його проведення. Аудит, як вид діяльності визначений та має свою правову базу. Зокрема в законі України “Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність” [1] визначено, що аудиторська діяльність, це незалежна професійна діяльність аудиторів та суб’єктів аудиторської діяльності, зареєстрованих у Реєстрі аудиторів та суб’єктів аудиторської діяльності, з надання аудиторських послуг. В той же час необхідно відзначити, що зазначений нормативний акт не поширюється на діяльність органів державної влади, їх підрозділів та посадових осіб, уповноважених законами України на здійснення державного фінансового контролю, а також на діяльність з внутрішнього аудиту юридичних осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Таким чином, маємо чітко виражену відокремлену сферу відносин, яка має назву внутрішній аудит.

Мета дослідження – вивчити специфіку понять аудит та внутрішній аудит, розглянути перспективи розвитку аудиторських відносин в Україні.

Якщо звернутись до національного законодавства, що регулюють даний вид діяльності, то розуміємо, що прямого нормативного акту немає. Є окремі правові норми, які визначають ті чи інші правила та встановлюють спеціальні умови здійснення внутрішнього аудиту. Так у законі України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" визначено основні напрями здійснення внутрішнього аудиту в фінансових установах, зокрема: внутрішній аудит (контроль) передбачає:

нагляд за поточною діяльністю фінансової установи;

контроль за дотриманням законів, нормативно-правових актів органів, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, та рішень органів управління фінансової установи;

перевірку результатів поточної фінансової діяльності фінансової установи;

аналіз інформації про діяльність фінансової установи, професійну діяльність її працівників, випадки перевищення повноважень посадовими особами фінансової установи;

виконання інших передбачених законами функцій, пов'язаних з наглядом та контролем за діяльністю фінансової установи.

Відповідно постанови КМУ "Деякі питання здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту" [2] визначено, що об'єктом внутрішнього аудиту є діяльність державного органу, його територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління, в повному обсязі або з окремих питань, та заходи, що здійснюються керівниками таких органів для забезпечення ефективного функціонування системи внутрішнього контролю.

Таким чином визначено, що внутрішній аудит та аудит – це різні форми, здійснення специфічної діяльності, які мають різні інституційні завдання та форми вираження, закріплені різними нормативними актами та визначають різні підходи щодо кадрового, адміністративного функціоналу та різняться в сфері поставлених завдань. В той же час ці різні форми специфічної аудиторської діяльності мають спільний базис та сферу суспільних відносин.

Аналізуючи перспективи розвитку аудиторських відносин необхідно робити акцент на комп'ютеризації та автоматизації зазначених процесів. Сучасні контролюючі інструменти тісно пов'язані із спеціальними інформаційними системами та програмами бухгалтерського, податкового обліку. Саме віртуалізація, мінімізація безпосереднього контакту контролюючого елементу із об'єктом аудиту є необхідністю та забезпечує належне дотримання всіх Стандартів внутрішнього аудиту, затверджених наказом Мінфіном України № 1247 від 04.10.2011 року.

Розуміння цього призводить до необхідності формування нових відносин, які все частіше називають електронний аудит. Аналізуючи проекти нормативних актів, концепцій формування електронного аудиту

затвердженого Мінфіном України бачимо досить односторонній підхід до вирішення даного питання.

Мінфіном розроблено Концепцію впровадження електронного аудиту (е-аудиту) для платників податків. Документ розроблено на виконання пункту 2 умов Меморандуму про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та ЄС як Кредитором щодо отримання Україною макрофінансової допомоги. [3] Метою зазначеної Концепції фактично визначено перехід до якісно нового рівня здійснення контрольно-перевірочної роботи через запровадження нового інструменту електронного аудиту платників податків. На що звертає увагу дана концепція – електронний аудит зводиться виключно до податкових правовідносин між контрольним органом та платником податків.

На нашу думку, це є неправильне рішення. Якщо в систему фінансових правовідносин вводиться новий інструмент – електронний аудит, то він повинен стати універсальним, та відповідати загальним вимогам всіх видів діяльності в визначеній сфері. Не можна звужувати кожен інструмент до одного конкретизованого виду діяльності (податкові правовідносини). Електронний аудит повинен бути універсальним інструментом, який зможе застосовуватись в аудиті, внутрішньому аудиті в податкових, митних та інших фінансових відносинах. Тому ми виступаємо із пропозицією доопрацювання Мінфіном України Концепції електронного аудиту із широким його запровадженням в усі сфері аудиторської діяльності.

Список літератури:

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text (дата звернення 24.05.2022).

2. Деякі питання здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту: постанова Кабінету Міністрів України від 28.09.2011 № 1001 URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/KP111001?an=1&ed=2022_01_12 (дата звернення 24.05.2022).

3. Концепція впровадження електронного аудиту (е-аудиту) для платників податків. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_prezentuie_kontseptsiiu_e-auditu_dlia_platnikiv_podatkiv-2570 (дата звернення 24.05.2022).

СТАН ФІНАНСУВАННЯ ПОТРЕБ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА ЧИННИКИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ЦЕЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

ОСТАПЕЦЬ О. М., к.військ.н.
ЩЕРБЛЮК С. Л.
Центральне управління оборонних ресурсів ГШ ЗСУ

Постановка проблеми. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на ЗСУ [1]. Спроможність ЗСУ для виконання зазначених завдань значною мірою залежить належного забезпечення потреб військ (сил), у тому числі фінансовим ресурсом.

З метою належного забезпечення сил оборони законодавчо визначено, що обсяг видатків на фінансування сектору безпеки і оборони має становити не менше 5% запланованого обсягу ВВП, з яких не менше 3% – на фінансування сил оборони [2].

Від стану фінансування оборони, його своєчасності та чинників, які вливають на цей процес, значною мірою залежить рівень обороноздатність держави. Тому вивчення порушених питань мають не лише вагоме наукове значення, а й важливе практичне завдання для їх своєчасного виявлення та нейтралізації (зменшення) впливу на забезпечення обороноздатності держави.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Питанням оборонних видатків присвячується низка досліджень і публікацій науковців, зокрема О. М. Семененка, О. І. Зарицького, Т. Л. Акініна, О. М. Сєченєва [3], П.А.Кухти та інших.

Саме Павло Кухта проаналізував статистичні дані щодо оборонних витрат в Україні з оборонними витратами країн, що опинялися в подібних обставинах (рис. 1). Оскільки типологія конфлікту в Україні дуже складна, автор дослідження спробував зібрати дані за умовними чотирма категоріями конфліктів для порівняння оборонних витрат:

звичайні конвенційні війни, в яких для учасника (для якого наведені воєнні витрати) була екзистенціальна загроза (загроза для існування держави), середньорічний рівень видатків у них склав 18,6% ВВП;

конвенційні війни без екзистенціальної загрози для учасника, середньорічний рівень витрат – 5,1% ВВП;

гібридні війни (ведуться неофіційно з опорою на сторону-учасника внутрішнього громадянського конфлікту) без екзистенціальної загрози для учасника, середньорічний рівень витрат – 3,8% ВВП;

гібридні війни, що представляють загрозу для існування держави-учасниці, середньорічний рівень витрат – 5,35% ВВП.

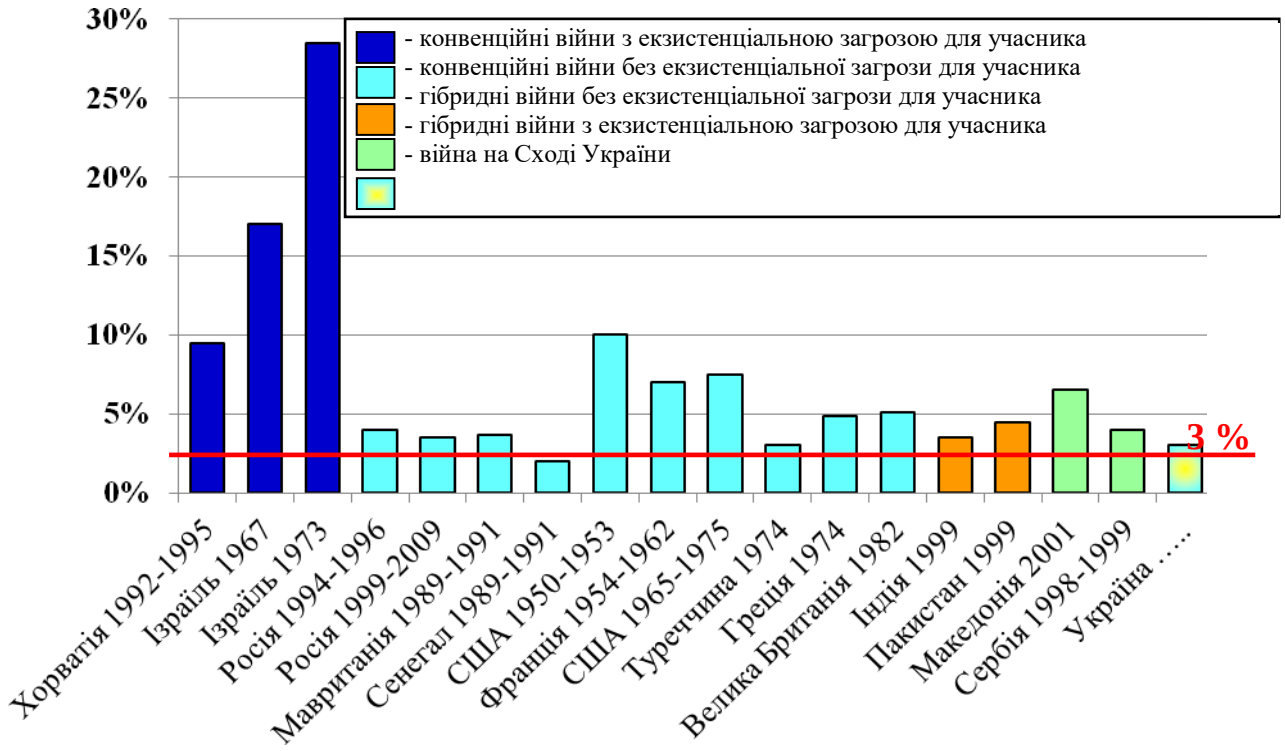

Рис. 1. ***Оборонні витрати країн-учасниць різних воєнних конфліктів, % ВВП***

Як бачимо, середні оборонні витрати для всіх видів конфліктів з вищеописаної типології є вищими за 3% ВВП, а в умовах ведення звичайних конвенційних війн із загрозою втрати державності – до 20%.

У зазначених публікаціях значна увага приділяється загальним обсягам фінансування потреб оборони, але чинники, які впливають на ці обсяги та процеси, у цих роботах не досліджувалися.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз фінансування потреб ЗСУ та чинників, які впливають на цей процес в умовах правового режиму воєнного стану.

До 2021 року на потреби ЗСУ щорічно з Держбюджету України спрямовувалося близько 2,67% ВВП (рис. 2), на 2022 рік цей показник був частково зменшений – до 2,57% ВВП. В умовах ведення гібридної війни та підготовки до відбиття повномасштабної агресії РФ, цього ресурсу для забезпечення потреб ЗСУ було недостатньо, зокрема для створення необхідних запасів озброєння та інших МТЗ, не кажучи уже про розвиток та нарощення їх спроможностей. Керівництво ЗСУ на усіх рівнях наполягало на збільшенні обсягів фінансування щонайменше до 3% ВВП.

З початком відкритої агресії РФ було розпочато загальну мобілізацію [4] та визначено завдання КМУ невідкладно забезпечити фінансування заходів, пов’язаних із запровадженням правового режиму воєнного стану на території України [5].

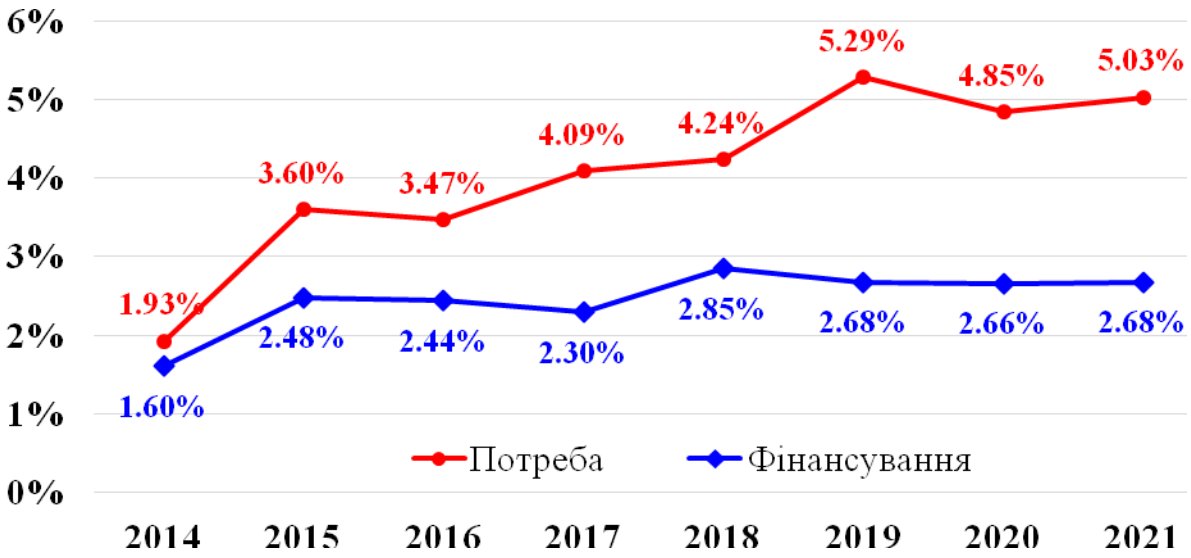

Рис. 2. ***Обсяги фінансування ЗСУ у 2014–2021 роках, млрд грн.***

Станом на 20.05.2022 на складові сектору безпеки і оборони з Держбюджету України виділено 538,1 млрд грн, що у порівнянні з початком року збільшено на 270,1 млрд грн або 100,8%, тобто удвічі (рис. 2).

В умовах сьогодення неможливо визначити ВВП України та здійснити порівняння витрат на сектор безпеки і оборони відносно зазначеного показника. Однак, якщо взяти до уваги довоєнний показник ВВП в обсязі 5368,7 млрд грн [6], то обсяги видатків відносно ВВП збільшено з 4,99% до 10,02%. Враховуючи, що дані фінансування визначені лише за станом на 20.05.2022, а загальну мобілізацію та воєнний стан продовжено до 23 серпня 2022 року, можливо зробити припущення, що витрати на сектор безпеки і оборони у 2022 році можуть досягти понад 20–25% ВВП, якщо інтенсивність бойових дій продовжиться на існуючому рівні.

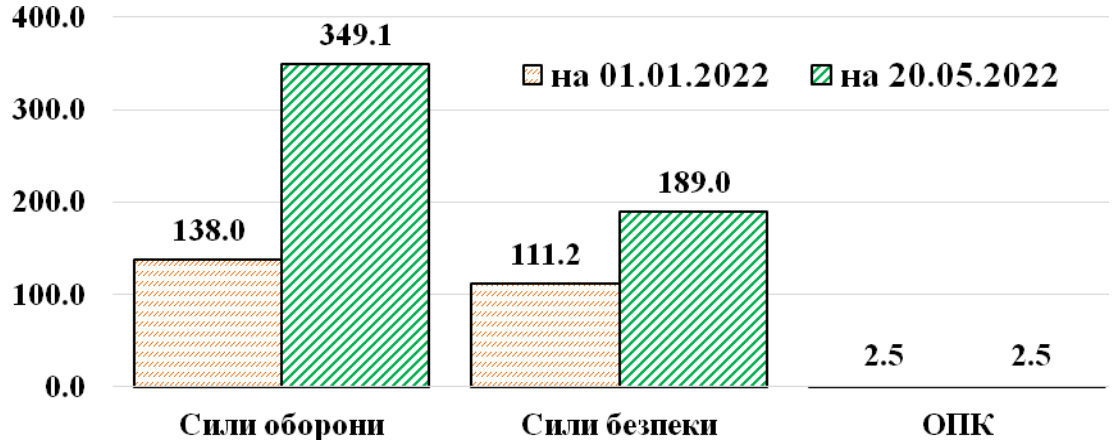

Рис. 3. ***Обсяги фінансування складових сектору безпеки і оборони у 2022 році*** *(станом на 20.05.2022)****, млрд грн.***

Безпосередньо на потреби ЗСУ обсяги фінансування збільшено на 208,0 млрд грн або на 157% від початку року, тобто у понад два з половиною рази, та становлять 340,2 млрд грн (рис. 4), з них:

163,6 млрд грн (48,1%) – на соціальні виплати особовому складу;

100,5 млрд грн (29,5%) – на закупівлю та ремонт ОВТ та боєприпасів;

31,5 млрд грн (9,3%) – на речове забезпечення;
13,5 млрд грн (4,0%) – на забезпечення харчуванням;
31,1 млрд грн (9,1%) – інші заходи МТЗ.

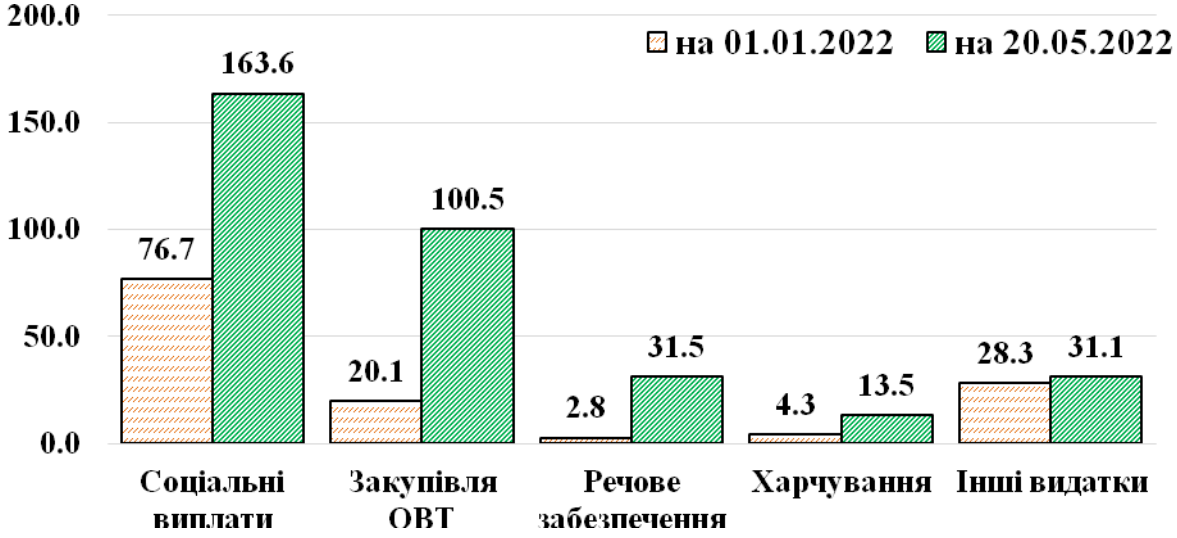

Рис. 4. ***Обсяги фінансування ЗСУ у 2022 році (станом на 20.05.2022), млрд грн.***

На закупівлю озброєння, військової техніки та боєприпасів фінансування збільшено у 5 разів, а на речове забезпечення – в 11 разів. Тобто, саме за цими напрямами протягом останніх років було недостатнє фінансування.

Водночас, ряд вітчизняних науковців приділяє увагу лише необхідності збільшення обсягів фінансування сил оборони понад визначені 3% ВВП. Але не менш важливим є вивчення чинників, які впливають на фінансування потреб ЗСУ в умовах правового режиму воєнного стану. Такими чинниками є:

1) чисельність особового складу ЗСУ. На цей час у збільшилася чисельність особового складу ЗСУ, у зв'язку з цим на 124,8 млрд грн збільшено фінансування на утримання персоналу;

2) потреба у закупівлі та ремонті ОВТ та боєприпасів, у тому числі з урахуванням втрат. Для забезпечення першочергових потреб військ (сил) за цим напрямом збільшено фінансування на 89,1 млрд грн;

3) терміни укладання та виконання договорів (взяття бюджетних зобов'язань та фактичне проведення розрахунків за ними). В умовах правового режиму воєнного стану зменшено терміни проведення процедур закупівлі, що дозволяє пришвидшити укладання договорів та забезпечення невідкладних потреб ЗСУ;

4) можливості національної економіки та інших країни (закупівля за імпортом) у забезпеченні потреб ЗСУ. З введенням воєнного стану у ГШ ЗСУ було визначено потребу у закупівлі ОВТ, боєприпасів, речового майна тощо. Однак, через відсутність можливостей підприємств України та країн-експортерів забезпечити цю потребу у короткий термін, потреба у негайному виділені з Держбюджету України усієї потреби коштів практично відпала.

Кошти на забезпечення потреб ЗСУ виділяються поетапно з урахуванням реальних можливостей їх використання;

5) обсягу надходження міжнародної технічної допомоги та благодійних внесків (волонтерської допомоги тощо). Зазначені надходження враховуються при визначенні рівня забезпеченості військ (сил) та, відповідно, зменшується потреба у фінансових ресурсах для забезпечення ЗСУ.

Вплив цих чинників необхідно враховувати при плануванні забезпечення військ (сил). Якщо спрощені процедури закупівлі пришвидшують забезпечення невідкладних потреб військ (сил), то недостатність виробничих можливостей національної економіки та неможливості закупівлі за імпортом – збільшують терміни забезпечення потреб військ (сил).

Як приклад, на забезпечення речовим майном з Держбюджету України виділено 31,5 млрд грн або понад 80% від визначеної потреби для забезпечення особового складу ЗСУ за усіма нормами. Однак, із зазначеної суми фактично використано лише 17,4 млрд грн або 55,2% від виділеного ресурсу. Причиною не використання коштів, а відповідно і повного забезпечення військовослужбовців, є саме відсутність виробничих можливостей забезпечити потреби ЗСУ необхідним речовим майном у короткий терміни. Тобто, скільки б не збільшували фінансовий ресурс за цим напрямом, рівень забезпеченості значно не покращиться.

Проведений аналіз показує, що на фінансування потреб ЗСУ в умовах правового режиму воєнного стану впливає ряд чинників, які необхідно враховувати при завчасній підготовці ЗСУ до відбиття збройної агресії. Збільшення обсягів фінансування уже безпосередньо під час війни не завжди можуть забезпечити потреби військ (сил) МТЗ у необхідні терміни. Для забезпечення військ (сил) в умовах підготовки та ведення війни необхідно мати достатні запаси, які забезпечень щонайменше стратегічне розгортання ЗСУ та перший місяць ведення бойових дій.

З огляду на зазначене, аналіз проблем забезпечення потреб ЗСУ потребує досліджень та підготовки пропозицій (рекомендацій) для нейтралізації (зменшення) впливу цих проблем на забезпечення обороноздатності держави.

До основних рекомендацій щодо перспективи досліджень за цим напрямом доцільно віднести необхідність:

подальше вивчення чинників, які впливають на фінансування потреб ЗСУ в умовах правового режиму воєнного стану;

підготовка наукових обґрунтувань щодо необхідності збільшення обсягів фінансування ЗСУ для їх завчасної підготовки до виконання завдань за призначенням;

розроблення методики визначення оптимальних обсягів створення непорушних запасів, які не будуть надмірно обтяженими у витратах на їх утримання, але в той же час гарантовано забезпечать стратегічне розгортання ЗСУ та, щонайменше, перший місяць ведення бойових дій.

Список літератури:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30 (23.07.1996), ст. 141.
2. Про національну безпеку України: закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII, Відомості Верховної Ради України, 2018, № 31 (03.08.2018), ст. 241.
3. Аналіз оборонних витрат країн-учасниць війн та конфліктів різної інтенсивності. URL: https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/35313 (дата звернення 21.05.2022).
4. Про загальну мобілізацію: указ Президента України від 24.02.2022 № 69/2022. URL: https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413 (дата звернення 22.05.2022).
5. Про введення воєнного стану в Україні: указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397 (дата звернення 23.05.2022).
6. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2022 – 2024 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.2021 № 58. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-2021-п#Text (дата звернення 23.05.2022).

УХИЛЕННЯ ВІД ПІДЗВІТНОСТІ: НАСКІЛЬКИ ВІДКРИТОЮ МАЄ БУТИ ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОБОРОННИЙ БЮДЖЕТ?

ПЕТЛЕНКО Ю. В. к.е.н., доцент
ORCID: 0000-0001-5984-5145
ВІКНУ імені Тараса Шевченка
ЩЕГЛЮК Б. П. к.е.н.
Секретаріат КМУ

Постановка проблеми. З позиції державної політики та бюджетного процесу сектор оборони та безпеки України має багато спільного з іншими секторами виконавчих органів влади у формуванні нових умов для розвитку управління в системі публічних фінансів. У першу чергу це стосується реструктуризації системи підзвітності сектору оборони і безпеки перед громадянами, платниками податків, про його ефективність та суспільну користь. Не існує жодних підстав чи виправдань для того аби сектор оборони та безпеки уникав підзвітності. Саме уникнення підзвітності та застосування надмірної секретності стосовно військових витрат дезорієнтує суспільство щодо спроможності сил оборони забезпечувати найголовніше право людини – право на мирне життя.

У наукових дискусіях вимоги до організації підзвітної системи відкритого та прозорого бюджетування у секторі оборони та безпеки відрізняються залежно від принципів вирішення практичних завдань з

реформування системи публічних фінансів, які дозволяють більш легко адаптуватися до нових умов, а саме: всеосяжності покриття бюджетного фінансування; відповідності планових запитів наявним ресурсам; гнучких підходів до прийняття управлінських рішень; формування передбачуваної фінансової політики; забезпечення прозорої конкурентності за бюджетне фінансування; доступність інформації про середньостроковий план бюджетних витрат та їх результативність; застосування чесного та неупередженого отримання даних для прогнозування доходів та видатків бюджету; повного суспільного розкриття підстав для прийняття важливих та стратегічно значимих рішень, як способу прозорого публічного управління; підзвітного та відповідального виконання делегованих повноважень усіма суб'єктами прийняття відповідних управлінських рішень.

Аналіз структурних змін фінансового забезпечення сектору оборони і безпеки та деяких інших секторів, вказує на те, що самі принципи реформування публічних фінансів не повинні порушуватися, оскільки усі вони мають відношення до добре керованого бюджетного процесу. Останнє несе у собі важливі застереження щодо застосування конфіденційності та секретності, як способу уникнення підзвітності видатків оборонного бюджету.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Підстави для уникнення підзвітності за видатками оборонного бюджету можуть виникати та функціонувати лише за певних передумов, які традиційно в науковому дискурсі поділяють на загальні та специфічні. За визначенням Елізабет Фішер [1] "підзвітність" несе суспільний позитив, проте відсутність предметного аналізу щодо наслідків уникнення підзвітності у сфері публічних фінансів, зокрема у секторі оборони і безпеки потребує нових досліджень. Це проблема – не тому, що уникнення підзвітності є негативним суспільним явищем, а тому, що підзвітність набагато складніша проблема, ніж це описано сучасними науковими дискурсами. Джексон Вікі [2] переконаний, що "підзвітність" може стати одним із принципів загальних підходів до порівняльного дослідження. В науковій літературі виявлено багато різних визначень поняття "підзвітність". Це поняття досліджували як бухгалтерську, юридичну, соціальну та інституційну концепції.

У контексті публічних фінансів дослідники виділяють такі специфічні особливості підзвітності як – відповідальність, прозорість, наочність, контрольованість, залежність. Найчастіше у публічних фінансах підзвітність розглядається як залежність взаємопов'язаних фінансовими відносинами контрагентів. За визначенням П. Фінна [3] підзвітність – це обтяження, що покладається на державний сектор, коли він бере на себе відповідальність за здійснення повноважень від імені громадськості на умовах суспільного договору. У цьому контексті уникнення підзвітності розглядається як відмова однієї зі сторін суспільного договору виконувати свої зобов'язання перед іншою.

Мета дослідження. На основі огляду наукових праць вчених різних шкіл та напрямів виявити підстави уникнення підзвітності за видатками

оборонного бюджету України з метою подальшої розробки запобіжних індикаторів для системи моніторингу та оцінки бюджетного процесу фінансування сектору оборони та безпеки.

Аналіз наукових праць присвячених ефективному бюджетуванню у сфері оборони та безпеки вказує на необхідність поглибленого вивчення взаємодії двох найважливіших принципів – прозорості та підзвітності, як ключових питань ефективного управління оборонним бюджетом на всіх рівнях планування, програмування та бюджетування. Такий підхід пояснює умови досягнення цілей суспільної угоди щодо цивільного контролю за формуванням та розподілом ресурсів оборонного бюджету. Уникнення підзвітності та непрозорого розподілу ресурсів оборонного бюджету формує передумови умови для застосування потужної зброї сучасних гібридних війн – корупції.

Прояви корупції та як наслідок не прозоре та не підзвітне управління оборонним бюджетом негативно впливає на досягнення суспільної підтримки військових стратегічних рішень та формування напрямків широкої співпраці керівних органів сектору оборони і безпеки, уряду та суспільства. Уникнення підзвітності про формування та використання оборонного бюджету перед урядом та народом стає причиною невідповідності використання коштів сектору оборони і безпеки, шкодить національним інтересам і пріоритетам. Неконтрольоване суспільством застосування надмірної секретності часто стає причиною нецільового та/або не ефективного використання коштів оборонного бюджету.

Запровадження цивільного контролю та участь громадськості у загальних бюджетних рішеннях і контроль над ними, запровадження нових підходів до надання статусу секретності, а також ретельний аудит на всіх рівнях можуть стати важливим індикатором у формуванні критеріїв підзвітного використання оборонного бюджету та дозволить досягти цілей національної політики.

Найефективніший спосіб досягти означених цілей – це отримання своєчасної, достовірної та повної інформації від органів цивільного контролю за використанням коштів оборонного бюджету щодо його відповідності національним інтересам і цілям, взаємну проникність та відповідність стратегії соціально-економічного розвитку держави та кожного регіону у нерозривній єдності. Отримання підзвітної інформації та розробка правил (стандартів) оприлюднення фінансової інформації дозволить розробити чіткі та прозорі процеси планування, програмування та бюджетування і системи для їх реалізації. Ці процеси обов’язково повинні бути узгоджені із загальнодержавною структурою управління у сфері публічних фінансів.

Побороти уникнення підзвітності та контролю за оборонним бюджетом можливо за допомогою запровадження системи угоди про виконання бюджетних програм та досягнення цілей на основі показників ефективності (KPI). Такі угоди спираються на визначення чіткого результат, завдяки розкриттю інформації про досягнення цілей та застосування стандартів до виконання поставлених завдань, а також регулюють глибину розкриття

інформації про формування та використання оборонного бюджету. Тобто в угоді розкривається інформація не про завдання, а якість його виконання та досягнення цілей через пояснення вмотивованого використання необхідних ресурсів.

Система цивільного контролю за формуванням та використанням оборонного бюджету повинна базуватися на переговорах, які дозволять забезпечити краще розуміння необхідності використання наявних ресурсів та співробітництва на усіх рівнях та етапах бюджетного процесу.

Незважаючи на важливість посилення прозорості та підзвітності, важливо не втратити контроль за пріоритетами національної безпеки та послабити застосування інших принципів управління державними фінансами. Зокрема, необхідно калібрувати формування та використання бюджету з такими показниками як: (а) повнота наповнюваності бюджету; (б) передбачуваність рівня доходів, що забезпечують виконання бюджету відповідного періоду, та збалансованість макроекономічної політики, від якої залежать ці доходи; (с) можливість оскарження та заперечення неконкурентного розподілу ресурсів між секторами та суб'єктами бюджетного процесу; (d) доброчесність оцінок щодо формування доходної частини бюджету та відповідно якої плануються та виконуються видатки.

Запровадження підзвітності за використання оборотного вимагає стійкого макроекономічного балансу, саме тому орієнтація на пріоритетне дотримання дисципліни щодо державних витрат. Дотримання фінансової дисципліни має важливе значення для попередження уникнення підзвітності та дозволяє уряду та суспільству контролювати відповідність рішень щодо використання оборонного бюджету стратегічним суспільним пріоритетам. Подальший дискурс між науковцями та практиками повинен вестися про непередбачуваність наслідків уникнення підзвітності для досягнення національних стратегічних пріоритетів, та не ефективного використання коштів платників податків. Війна РФ проти України та надання значних обсягів фінансової підтримки ЗСУ від різних країн та міжнародних організації актуалізують порушене даним дослідженням питання та потребують подальших наукових розвідок.

Список літератури:

1. Fisher, Elizabeth (2010) "Transparency and Administrative Law: A Critical Evaluation" (2010) 63 Current Legal Problems P. 272-274. https://doi.org/10.1093/clp/63.1.272

2. Jackson, Vicki C (2012). "Comparative Constitutional Law: Methodologies." in M. Rosenfeld and A. Sajó (eds), The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law (Oxford, UK: Oxford University Press): P. 54-74

3. Finn, P (1994), "Public trust and public accountability", Griffith Law Review, Vol 3 No 2, P. 233.

ОДНА ІЗ ПРОБЛЕМ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ ОПК УКРАЇНИ – ЙМОВІРНІСТЬ ПОТУЖНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ З БОКУ ІНОЗЕМНИХ КОМПАНІЙ

ПОЛІЩУК А. С.
ORCID: 0000-0003-0558-6728
ГРИЦЮК Ю. Д.
ORCID: 0000-0001-7910-1688
СЛОБОДЯНИК С. П. к.е.н. с.н.с.
ORCID: 0000-0001-5537-2723
НУОУ ім. І. Черняховського

Постановка проблеми. Характерною сучасною світовою тенденцією у сферах розробок та виробництва озброєнь є посилення значення ВЕС між державами. Таке співробітництво сприяє вирішенню завдань забезпечення національної безпеки в умовах обмежених ресурсів, політичних і економічних криз та впливає не тільки на зміцнення національної безпеки, а й на розвиток економіки.

З огляду на це, важливими питаннями стали формування нової кооперації з виробництва ПВП та ППВ, визначення перспектив розвитку оборонної промисловості, пошуку нових ринків збуту ПВП українських підприємств та застосування нових методів просування вищезазначеної продукції на світові ринки. Однак нині, в умовах розвитку нових технологій, різких змін воєнно-політичної обстановки, обмежених ресурсів та трансформацій оборонно-промислової політики як провідних держав, так і тих, які розвивають власну оборонну промисловість, виникли нові тенденції співробітництва у сферах розробок та виробництва озброєнь.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Питання забезпечення національної безпеки в умовах обмежених ресурсів, політичних і економічних криз розглядається в багатьох працях вітчизняних науковців, серед яких: О. Катков, С. Згурець [1], А. Загороднюк [2], В. Бегма, О. Свергунов [3]. Зокрема, у зазначених публікаціях визначено як теоретичне так і практичне значення розвитку функціонування української оборонної промисловості в умовах воєнного стану.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду та визначення основних напрямків питань ВЕР між державами.

За останній рік, тим більш з 24 лютого 2022 року – початку введення воєнного стану у державі та значних втрат України умови функціонування української оборонної промисловості суттєво змінилися.

Питання ВЕС між державами при розробках та виробництві озброєнь має як теоретичне так і практичне значення в умовах глобалізації та воєнно-політичних криз. Вивчення змін політики ВЕС провідних виробників ОВСТ важливе для планування розвитку України. Це зумовлено хоча і збільшеним за останні роки, але недостатнім для потреб національної оборони обсягом її

ДОЗ, незадовільним станом оборонної промисловості держави, обмеженими фінансовими, технологічними та науковими ресурсами, а також наявністю значних втрат оборонної промисловості яких зазнала Україна внаслідок російської агресії.

Стисла характеристика ВЕС між державами у сферах розробок та виробництва озброєнь [1].

1. Причини ВЕС:

різке збільшення вартості розробок та виробництва високотехнологічних систем озброєнь, коли ресурсів оборонних бюджетів окремих навіть високорозвинених держав не вистачає для повного фінансування таких програм;

неоднаковий та недостатній рівень необхідних технологій в окремих державах для здійснення закінчених циклів розробок та виробництва високотехнологічних систем озброєнь. У цьому випадку ВЕС орієнтується на розподіл робіт за міждержавними замовленнями згідно із наявною спеціалізацією і можливостями партнерів з вироблення визначеної номенклатури ПВП;

розробка та виробництво ОВСТ є тією сферою економіки, де чим більша серійність виробництва ПВП, тим вищий економічний ефект. За цих обставин у XXI ст. стає неминучим розвиток інтеграційних процесів при створенні високотехнологічних високовартісних систем озброєнь та техніки;

намагання більшості держав отримати не тільки готові зразки озброєнь, але й технології (або поперед усього – тільки технології) розробок та виробництва високотехнологічних ОВСТ для розвитку національної оборонної промисловості.

2. Форми співробітництва держав із розробки та виробництва високотехнологічних систем озброєнь:

об’єднання технологічних, наукових, фінансових та виробничих потенціалів держав у рамках стратегічних союзів та блоків для розробок, виробництва та експлуатації високотехнологічних систем ОВСТ;

закупівлі найбільш складних агрегатів, блоків, підсистем та їх інтеграція в національні проєкти створення високотехнологічних систем озброєнь;

закупівлі ліцензій та ноу-хау для організації виробництва в національній промисловості;

створення СП з розробки та виробництва високотехнологічних систем озброєнь;

застосування державами при імпорті ОВСТ офсетних програм для організації розробок та виробництва високотехнологічних систем озброєнь, розвитку власної оборонної промисловості та економіки держави загалом.

3. Ризики та можливості розвитку української оборонної промисловості через розширення воєнно-економічного співробітництва.

Розвиток національної оборонної промисловості через розширення ВЕС у сферах розробки, виробництва та експлуатації високотехнологічних систем ОВСТ є для України важливим та привабливим напрямом діяльності.

Водночас така співпраця має декілька груп ризиків: воєнно-політичні, воєнно-технічні, технологічні, економічні, нормативно-правові та інші [2].

Воєнно-політичні ризики зумовлені тим, що ВЕС у сферах розробки, виробництва та експлуатації високотехнологічних систем озброєнь реалізується переважно через міждержавні угоди та визначається загальними принципами взаємовідносин та довіри між державами. Зовнішньополітична складова відіграє істотну роль в організації співробітництва щодо спільного виробництва озброєння. Забезпечення безпеки, підтримка обороноздатності держав, проведення ними свого зовнішньополітичного курсу диктують жорсткі умови такої співпраці. Тому програми створення ОВСТ є об'єктами цілеспрямованого державного регулювання та експортного контролю. Таке регулювання включає всі етапи реалізації проєкту (формування тактико-технічних вимог, розробка, випробування, організація серійного виробництва, експлуатації та утилізації ОВСТ).

Воєнно-технічні ризики обумовлені в першу чергу питаннями стандартизації та ліцензування ОВСТ і його виробництва, що забезпечують сумісність, безпеку, вимоги до експлуатації та матеріально-технічного забезпечення.

Технологічні ризики виявляються в різному рівні технологій розробок (проєктування), випробувань, виробництва та експлуатації ОВСТ. Зокрема, для інтеграції української оборонної промисловості з європейською обов'язковими елементами є наявність CALS-технологій. Тобто, має бути запроваджено новий підхід до проєктування, виробництва і продажу високотехнологічної та наукомісткої продукції, що полягає у використанні інформаційних технологій та комп'ютерної техніки на всіх стадіях життєвого циклу ОВСТ.

Економічні ризики обумовлені можливостями компаній виконувати взяті на себе зобов'язання щодо термінів розробок та виробництва, забезпечення необхідної якості та вартості ПВП, використання інформаційних технологій у підготовці виробництва тощо.

Нормативно-правові ризики у ході ВЕС стосуються захисту прав інтелектуальної власності; захисту інвестицій; обмежень, що їх запроваджують держави з метою зберегти свої передові позиції при розробках, виробництві та продажу високотехнологічних систем ПВП.

Довгий час вітчизняна "оборонка" була річчю "самою у собі", яка майже повністю працювала у відриві від сучасних процесів на міжнародному ринку озброєння. Але 2021 рік вніс насправді тектонічну зміну у функціонування українського оборонного комплексу – іноземні оборонні компанії започаткували спільні проєкти. І не тільки в інтересах ЗСУ, а й третіх країн.

Разом з тим все чіткішим постає ризик ситуації, коли для України буде відведена роль лише покупця озброєння. Які плюси та ризики цього процесу?

В першу чергу треба прийняти до уваги, що на міжнародному ринку озброєння кордони є досить умовними й загальна тенденція транскордонності є важливим фактором успіху оборонних гігантів.

Наприклад, найсучасніший літак США 5-го покоління F-35 – створений у міжнародній кооперації і у його виробництві приймають участь ОПК десятка країн

Далі, доволі важко визначити основну країну, в якій базується Airbus чи MBDA, які є трансміжнародними корпораціями. Також треба враховувати, що оборонні гіганти завжди намагаються створити у головних країнах-покупцях свої відокремлені підрозділи для того, щоб вважатись "вітчизняним постачальником".

Зокрема, таким шляхом пішла британська BAE Systems, яка створила окремий підрозділ у США. І якщо базова компанія продає озброєння на 24 млрд. доларів та займає за цим показником 6 місце у світі, то американська – 12 млрд. доларів та 11 місце. BAE Systems – це не тільки авіаносці, а й танк Challenger 2, БМП CV90 та САУ Archer.

Таким самим шляхом створення регіональних підрозділів пішли Lockheed Martin, General Dynamics та багато інших компаній. І це не говорячи про численні міжнародні проєкти заради яких створюються окремі спільні підприємства.

На противагу цим процесам в Україні зберігається суспільне усвідомлення, що вітчизняний ОПК має бути абсолютно закритим, як у часи СРСР. І все необхідно робити самостійно у всіх сферах від кораблебудування до винищувачів п'ятого покоління. Що більш дивно, це має бути добровільним рішенням, а не зумовлено світовим бойкотом та санкціями, як це зараз відбувається у РФ чи КНДР.

Довгий час Україна залишилась поза цими процесами, поодиноко "відстрілюючи" спільним проєктами для експортної продукції, як, наприклад, з бойовим модулем Serdar – результатом роботи ДККБ "Луч" та турецької Aselsan для озброєння бронеавтомобілей на замовлення Катару.

Проте зараз, як говорять, процес пішов. Першою ластівкою стала Туреччина, яка максимально зацікавлена не тільки купляти, наприклад, українські двигуни та продавати ті ж Bayraktar TB2 від Baykar, а й будувати сучасну кооперацію на рівних умовах [3].

Наприклад, Baykar у 2021 році розпочав створення в Україні сервісного центру та заводу з виробництва БПЛА. І зробив це за власні кошти, придбавши землю та зробивши ставку саме на Україну, попри аналогічні пропозиції з Польщі та Азербайджану.

І після того, як завод почне працювати, а за планом це найближчі кілька років, то постане логічне запитання, а до якого ОПК належить це підприємство? На ньому на території України будуть працювати українці, виробляючи БПЛА не тільки для України, але і на експорт іншим замовникам та сплачуючи податки в український бюджет, але завод буде належати турецькій компанії. Відповідь на це питання може вважатися складною, якщо не зрозуміти, що на сучасному ринку озброєння кордони існують лише навколо країн-ізгоїв.

Цілком очікувано, що аналогічна співпраця може бути розширена з тим же Aselsan, який вже відкрив в Україні свій офіс. І з яким існує цілий ряд

проєктів, включно з модернізацією вертольотів турецькими оптико-електронними станціями, або пропозицією з інтеграції бойових модулів на українські бронемашини від "Практики".

І ці проєкти не треба розглядати виключно у сенсі, що вони призначені для ЗСУ, бо це створення спільних продуктів для замовників по всьому світу.

Ще один приклад – корвети класу "Ada", корпус якого вже добудовують у Туреччині, а оснащувати вже будуть в Україні. Але, звісно мова повинна йти не тільки про Туреччину.

Свого часу Україна відверто втратила можливість спільного виробництва з польською WB Electronics баражуючого боєприпасу "Warmate", який активно постачається не тільки польському війську, а успішно йде на експорт. В результаті, поляки просто закуповують в Україні бойові частини до нього.

Аналогічний результат, судячи з усього, спіткав і співпрацю з чеською Excalibur Army, яка ще у 2018 році погодилась локалізувати виробництво в Україні колісної САУ "Dana". А поки постачає доопрацьовані шасі Tatra для РСЗВ "Буревій".

Розуміння можливих ризиків. Паралельно з цими більш ніж позитивними проєктами від країн, які у справах, а не словах, підтримують Україну та готові на локалізацію та взаємовигідну співпрацю, існує ризик появи "негативних сценаріїв", коли Україна буде лише покупцем.

Особливо це буде відчуватися при намірах закупити сучасне, високотехнологічне та вкрай дороге озброєння: багатоцільові винищувачі та зенітні ракетні комплекси. Справа в тому, що пропозицій цього виду озброєння у світі не багато. Для розуміння, одна батарея "Patriot" коштує близько 1 млрд доларів.

Також вкрай обмежений час для планомірної заміни системи ППО та тактичної авіації. А розраховувати можливо виключно на пільгові умови кредитування цих проектів, кожен з яких у 5-10 разів перевищує весь річний бюджет МОУ на закупівлю всього озброєння. Тобто поле для "маневру" під час перемовин – більш ніж обмежено.

Але протягом 2021 року з боку держави не було ініційовано жодних перемовин з гіпотетичними постачальниками. А пропозиції від українського ОПК стосовно тих самих ЗРК ігноруються.

І потрібно розуміти, що якщо роль України буде зведена лише до "покупця", без надання можливостей навіть самостійного сервісного обслуговування, то вартість експлуатації такого закордонного озброєння зможе легко "проїсти дірки" в оборонному бюджеті.

Цілком аналогічні ризики існують і для всього того озброєння, яке Україна вже закупила, включно з вертольотами Airbus, або збирається отримувати, як британські катери "Airbus H125" ДПСУ. Одне з проблемних питань – вартість обслуговування.

Також слід звернути увагу, що зараз для українського та закордонного озброєння діють різні правила закупівлі. Українські мають пройти державні чи визначальні відомчі випробування, які у реальності тривають три-чотири

роки. А закордонні – лише підтвердити заявлені ТТХ, на що необхідно до декількох місяців.

Тобто на практиці головним фактором протекціонізму власного ОПК є лише відверто замалий бюджет МОУ.

У цих умовах цілком логічним було б наслідування міжнародного досвіду із впровадженням обов'язкової участі вітчизняної "оборонки" у, як мінімум, сервісному обслуговуванні, а бажано – локалізації іноземного озброєння та військової техніки. Бо останнє, якраз і є тим "вікном можливостей" з отримання нових компетенцій, впровадження дійсних західних стандартів виробництва та оновлення технологічної бази. Без цього Україна може доволі швидко залишитись без власного ОПК, який буде легко "розчавлений" світовими оборонними гігантами.

Для розуміння цього, треба порівняти порядок цифр: всі підприємства ДК "Укроборонпрому" за рік продають озброєння приблизно на 1,3 млрд доларів США. А п'ятірка провідних оборонних компаній з США – на 183 млрд [4].

Тому, визначаючи форму ВЕС України з іншими державами, доцільно враховувати всі групи ризиків при реалізації вибраних проєктів. Фахівці оборонної промисловості очікують, що ці підходи будуть покладені у нову "Програму розвитку ОПК", яку Державний концерн "Укроборонпром" спільно з органами державної влади, ГШ ЗСУ, народними депутатами та НАН України розпочали створювати. Розробка плану заходів післявоєнного розвитку країни є ключовим завданням Національної ради з відновлення України від наслідків війни, утвореної указом Президента України Володимира Зеленського від 21 квітня 2022 року.

Список літератури:

1. Катков О. Тектонічна зміна в ОПК України, яку мало хто помітив. *Defense Express*. 07.01.2022. URL: https://defence-ua.com/minds_and_ideas/tektonichna_zmina_v_opk_ukrajini_jaku_malo_hto_pomitiv-5798.html (дата звернення 23.05.2022).

2. Згурець С. Вправи зі зброєю: проблеми державного оборонного замовлення – 2020. *Defense Express*. 20.01.2020. URL: https://defence-ua.com/index.php/statti/9330-vpravy-zi-zbroyeyu (дата звернення 23.05.2022).

3. Концептуальні засади стратегій інвестиційно-інноваційного розвитку оборонно-промислових комплексів держав. Досвід для України: аналіт. доп. / В.М.Бегма, О. О. Свергунов. Київ: НІСД, 2019. 64 с.

4. Укроборонпром розпочав роботу над створенням Програми розвитку ОПК. Фокус – потреби ЗСУ. URL: https://ukroboronprom.com.ua/news/ukroboronprom-rozpocav-robotu-nad-stvore (дата звернення 23.05.2022).

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НЕДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ОБОРОННИХ ЗАКУПІВЛЬ ТА ШЛЯХИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

ПОСТНІКОВ О. О.
ORCID: 0000-0003-0581-2131
НУОУ ім. І. Черняховського

Постановка проблеми. Актуальність теми обумовлена необхідністю гарантованого забезпечення інтересів України шляхом підвищення ефективності використання коштів Держбюджету України на закупівлю товарів, робіт і послуг та сприяння розвитку науково-технічного й технологічного потенціалу вітчизняного виробництва за рахунок підвищення прозорості документів планування, процедур закупівель, дієвості громадянського та демократичного цивільного контролю, а також зниження корупційних ризиків.

Після збройної агресії яку здійснила РФ проти України суттєвим чином змінились правила здійснення державних закупівель. І хоча нові правила почали функціонувати в умовах війни та введення воєнного стану в країні їх дослідження доцільно здійснювати після завершення збройного конфлікту. За даними які були зібрані напередодні війни пропонується зробити об'єктивні висновки щодо стану здійснення оборонних закупівель.

Мета дослідження. Проаналізувати стан дослідження оборонних закупівель, якій проводиться недержавними організаціями та з'ясувати можливі слабкі місця цих досліджень.

Так, "Проектом реформа оборонних закупівель за підтримки МО Великобританії" було проведено аналіз стану закупівель МОУ та сектору безпеки і оборони за період з 1 січня по 31 грудня 2021 року [1].

Варто зазначити, що здійснені висновки за результатами проведеного аналізу є зовсім не втішними. І хоча висновки є негативними, створення самого аналізу є дуже позитивним явищем, можливість проведення недержавними організаціями аналагочних аналізів з'явилась завдяки впровадженню в Україні електронної системи закупівель "Prozorro".

На нашу думку до проведеного аналізу не вистачає показників планування на відповідний період в МОУ та в секторі безпеки і оборони.

Враховуючи те, що зазначений аналіз було здійснено на базі електронної системи закупівель "Prozorro" вбачається необхідним використати дані вказаного дослідження для подальшого вивчення з прив'язкою планувальних показників до здійснення самих закупівель з можливістю забезпечення повної картини ефективності закупівель. При цьому необхідно враховувати інтереси держави та не розголошення державної таємниці.

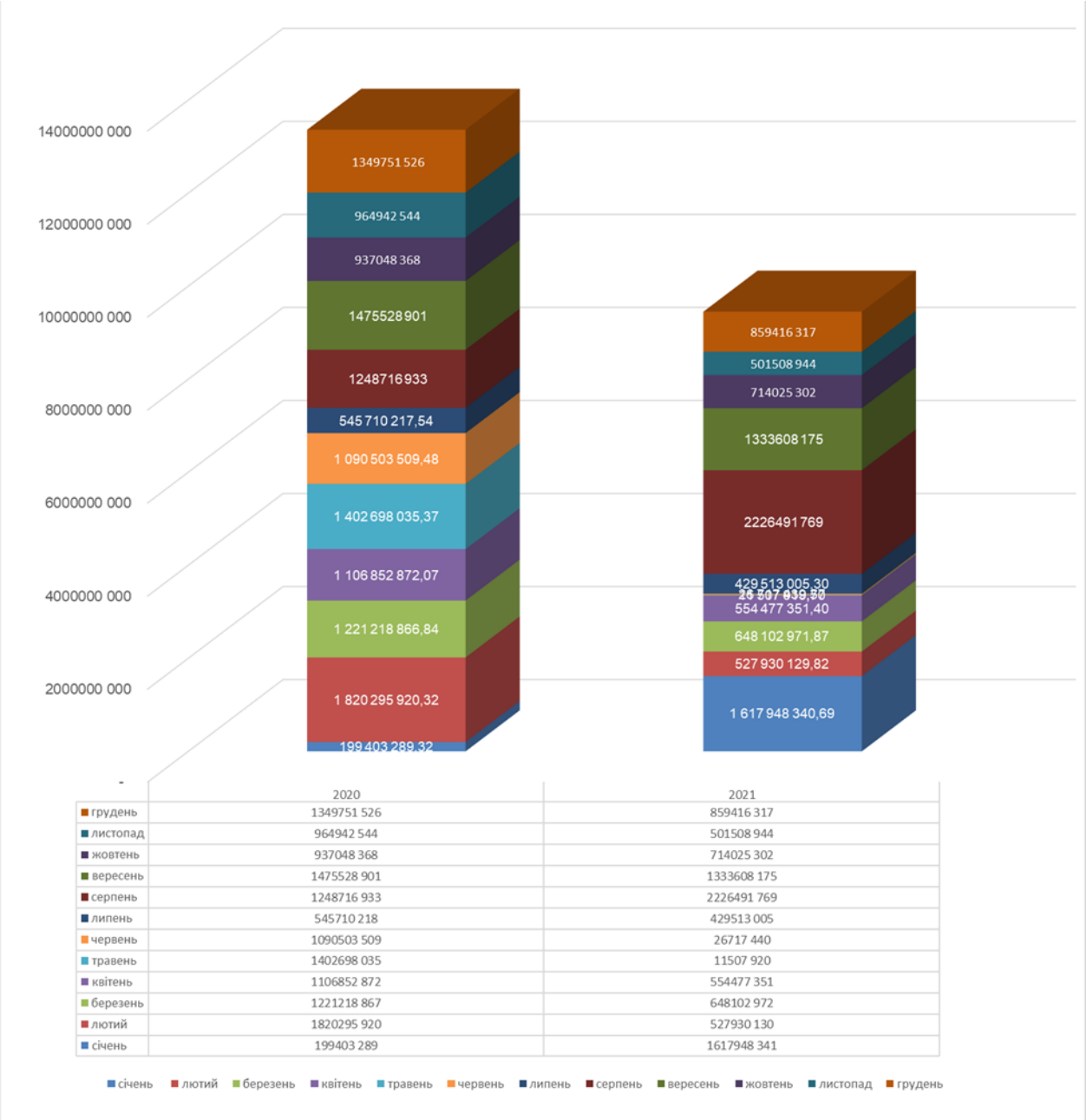

	2020	2021
грудень	1349751 526	859416 317
листопад	964942 544	501508 944
жовтень	937048 368	714025 302
вересень	1475528 901	1333608 175
серпень	1248716 933	2226491 769
липень	545710 218	429513 005
червень	1090503 509	26717 440
травень	1402698 035	11507 920
квітень	1106852 872	554477 351
березень	1221218 867	648102 972
лютий	1820295 920	527930 130
січень	199403 289	1617948 341

Рис. 1. Порівняння укладених договорів МОУ з січня по грудень 2020 та 2021 років за витраченими на них сумами, грн.

Список літератури:

1. Аналітична довідка про стан закупівель Міністерства оборони України та сектору безпеки і оборони за період 01.01.–30.11.2021 року. URL: https://drive.google.com/file/d/1SU2EfT2yhMxQMMIso36IdayoCUqASh3f/view (дата звернення 22.05.2022).

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТРЕБ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

РАТУШНЯК С. О.
ORCID: 0000-0002-9008-1064
ФЕУ КСВ ЗСУ

Постановка проблеми. Важлива складова національної безпеки та оборони України повинна бути забезпечена тільки через комплексне вирішення завдань у цій сфері, в тому числі шляхом організації ефективного забезпечення функціонування та радикального реформування ЗСУ.

Без сформульованої МОУ ВТП і затвердженої програми переозброєння армії українські технології можуть залишитися просто лабораторними роботами.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Матеріальна шкода, яку заподіяла РФ Україні внаслідок знищення підприємств оборонно-промислового комплексу у Донецькій та Луганській областях, а також "націоналізація" та незаконне вилучення державного майна в АР Крим і м. Севастополі є одними з важливих факторів, які не дали змоги підприємствам ОПК забезпечити ЗСУ, інші утворені відповідно до законів військові формування необхідним ОВТ [1-4] .

Мета дослідження: визначення напрямків розвитку та функціонування ОПК і ВТП в інтересах оборони і безпеки держави.

Виклад основного матеріалу.

Оборонна промисловість – одна з найбільш складних і стратегічно важливих сфер діяльності будь-якої держави. Високі технології обороноспроможності впливають на дуже багато аспектів життя держави – від міжнародного іміджу до розвитку економіки в цілому. Не кажучи вже про те, що це основа обороноздатності країни в сучасному світі, де кількість військових конфліктів лише зростає.

Збройна агресія РФ проти України викликала сплеск оборонних розробок в українському ОПК, особливо в сегменті приватних підприємств, який зародися з початком війни. З'явилися передумови зростання оборонно-промислового потенціалу України. Почали множитися і розвиватися оборонні підприємства, та водночас загострилися старі і проявилися нові проблеми, що стримують розвиток галузі та зміцнення обороноздатності країни.

Основна проблема – це, безсумнівно, взаємини з замовниками. В першу чергу, з МОУ. На жаль, в Україні ще не існує чітко сформульованої ВТП.

Якщо проаналізувати ДОЗ минулих років, то, відповідно до рішення РНБО України від 11 березня 2021 року щодо основних показників ДОЗ на 2021 рік та 2022, 2023 роки, в Апараті РНБО підбито попередні підсумки виконання ДОЗ у 2021 році.

Державні замовники сектору безпеки і оборони у 2021 році уклали понад 600 контрактів, за якими сплачено 98,8% асигнувань Держбюджету, призначених для закупівлі товарів, робіт і послуг оборонного призначення, що майже на 2% більше, ніж у 2020 році.

МОУ, найбільший за обсягом бюджетних призначень державний замовник, виконало завдання на 99,5%.

Також усі заплановані завдання виконали ДПСУ, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державне бюро розслідувань, Головне управління розвідки України МОУ, Національне антикорупційне бюро України, СБУ, Служба зовнішньої розвідки України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державне космічне агентство України.

Однак результати щодо завдань із підготовки виробництва ОВТ, які виконав Мінстратегпром України у 2021 році, потребують покращення в поточному році.

За результатами виконання ДОЗ до ЗСУ та інших військових формувань поставлено:

понад 3 тисячі основних зразків ОВСТ;

до 4 мільйонів боєприпасів та ракет різного призначення;

близько 3 тисяч приладів нічного бачення тощо.

Зокрема, ЗСУ отримали нові безпілотні авіаційні комплекси Bayraktar TB2, сучасні засоби зв'язку, бронетанкового озброєння та техніки, розвідувальні безпілотні комплекси, протикорабельний комплекс крилатих ракет "Нептун" берегового базування, комплекси РЕБ тощо.

Але крім того існує багато проблем. Оскільки немає концепції переозброєння, то інколи роками не можливо сформулювати оперативно-тактичні вимоги до певних зразків військової техніки. Наприклад, армії потрібна українська бойова машина піхоти. Розраховувати на те, що ми зможемо за кордоном придбати сучасні БМП за резонні гроші, не варто. До того ж, маючи такий промисловий потенціал, купувати броньовані машини за кордоном, – це абсурд. А потреба армії, насправді, величезна.

Крім того, навіть за умов законодавчо врегульованої можливості трирічного планування оборонних закупівель, навіть по тих позиціях, які критично необхідні армії сьогодні, завтра і післязавтра, немає жодного трирічного контракту. Щоб це відбувалося, необхідна ґрунтовна робота на рівні підзаконних та відомчих актів. При збереженні реального стану речей, якщо підприємство матиме контракт лише на рік, то навіть за наявності достатніх власних обігових коштів, воно діятиме обережно і навряд чи зважиться інвестувати в розвиток такого виробництва. Слід визнати величезний дефіцит довіри до замовника з боку ОПК. Всі виробники, підписуючи з МО річний контракт, ставляться до нього як до останнього. Якби підприємства мали контракти на три-п'ять років, то їхні керівники могли б сміливіше інвестувати не лише в розвиток виробництва, а й в подальшу модернізацію виробів і створення зразків наступного покоління.

Такий стан справ відчутно стримує розвиток підприємств оборонної промисловості.

Крім цього, для національного ОПК існує ще одне проблемне питання – абсолютно абсурдні так звані розрахунково-калькуляційні матеріали. Це механізм ціноутворення на продукцію ОПК, коли замовник диктує виробникові, скільки на підприємстві повинен отримувати той чи інший інженер чи робітник. Тобто навіть простих елементів ринку для вітчизняного ОПК все ще не існує.

Для того щоб підприємство навіть за свої гроші розробило і мало можливість випробувати якийсь зразок озброєння, необхідно підписати в МО "Спільне рішення". Там півтора десятки підписів, і ця неабияка тяганина відчутно гальмує діяльність ініціативних підприємств. Враховуючи скільки часу займають узгодження, якщо дослідно-конструкторську розробку з бюджету фінансує замовник. За цей час морально застаріти може навіть сама ідея.

В Україні є приватні виробники, і є державні. Приватні більш гнучкі, вони можуть оперативно прийняти рішення і реалізувати його за рахунок оборотних коштів компанії або навіть на шкоду власному бюджету, якщо передбачаються ринкові перспективи. У державних підприємств все по-іншому, вони ризикують не своїм, а державним, і будь-яка ініціатива швидко підпадає на перевірки і звинувачення в нецільовому або неефективному використанні коштів, що тягне за собою відповідальність.

Саме тому сьогодні нові розробки ОВТ набагато швидше народжуються в приватних підприємствах. Але, як правило, у таких підприємств немає потужної виробничої бази, необхідної для організації серійного виробництва, і вони починають думати про закупівлю верстатів, зведення або оренду цехів тощо.

Паралельно є державні підприємства, в яких є ці верстати, є потужності та інші можливості. Але вони не в змозі так само швидко, як приватні, виконати ініціативні розробки.

Напрошується очевидний висновок про необхідність налагодження ефективного взаємовигідного співробітництва. Що ж заважає? Штучне протиставлення державного і приватного бізнесу, а головне, діюча система ціноутворення, яка не дозволяє українському виробникові сплатити роялті українському ж розробнику за використання результатів його праці (роялті − ліцензійний платіж у вигляді сум, які сплачуються періодично, залежно від обсягів виробництва або реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) з використанням об'єкта права інтелектуальної власності).

Саме так гальмується розвиток приватних компаній, які могли б вирости в потужні інжинірингові центри (інжинірингом вважається комплекс послуг інженерних, технічних і консультаційних послуг з розробки і підготовки процесу будівництва і промислового виробництва). Разом з тим, руйнуються державні підприємства, які роками не отримують замовлення.

Сьогодні якщо підприємство щось виробляє для МО, то міністерство узгоджує витрати наступним чином: прибуток не вище 20% на власних

роботах, яке виконує підприємство. А на покупних комплектуючих – не більше 1%. Треба розуміти, що цей один відсоток не відшкодує навіть витрати на телефонні розмови, пов'язані з закупівлею необхідних комплектуючих.

За такого підходу багатьом виробникам вигідніше купувати комплектуючі за кордоном – надав митну декларацію, і немає проблем з ціною. Та ще й прибуток залишив десь на закордонній "прокладці". Є і більш радикальні приклади, коли, виводять виробництво в інші країни, а потім продають МО продукцію за зовнішньоекономічними контрактами. Розробка українська, робочі руки українські, а податки йдуть в казну іншої держави.

Це призводить до того, що українські виробники не в змозі платити конкурентоспроможну заробітну плату, брати на роботу молодих фахівців, проводити модернізацію основних фондів, купувати нове високоточне обладнання, переходити на енергозберігаючі технології. Кваліфіковані кадри їдуть за кордон, якість і конкурентоспроможність продукції падає, сил на нові розробки немає, держава отримує менше податків від підприємства, яке, врешті-решт, закривається.

З метою функціонування на належному рівні ОПК з мінімально можливими витратами та максимально можливим ефектом необхідно впровадити механізм щодо взаємодії державних підприємств, в яких є необхідні верстати, є потужності та інші можливості і приватними підприємствами в яких сьогодні народжуються нові розробки ОВТ набагато швидше ніж в державних підприємствах.

Список літератури:

1. Хмара О. П. Стан конкурентоздатності оборонно-промислового комплексу України в умовах глобалізації. *Міжнародні відносини. Серія "Економічні науки".* №10 (2017). URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3341 (дата звернення 15.05.2022).

2. Обнявко Т. С. Методика підтримки прийняття рішень при закупівлях і проектуванні спеціальних засобів та обладнання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. № 8 (2). С. 33−39.

3. Гуцалюк О. М., Обнявко Т. С. Напрямки економіко-екологічної трансформації підприємств оборонно-промислового комплексу України. *Центральноукраїнський науковий вісник.* Економічні науки. 2021. Вип. 6 (39)

4. Обнявко Т. С. Проблеми сталого розвитку підприємств українського ВПК. Якість екологічного розвитку: глобальні та локальні аспекти: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 17−18 червня 2013 р.). Дніпропетровськ, 2013. С. 36−39.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

РІЗНІЧЕНКО А. Р.
ORCID: 0000-0003-1231-8510
АНДРІЄНКО О. О.
ORCID: 0000-0002-1181-9586
ВІКНУ імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану в Україні організація та здійснення внутрішнього контролю та аудиту є доволі актуальним питанням. Для ефективного виконання військовою частиною покладених на неї завдань, командири військових частин та підрозділів повинні володіти достовірною інформацією про стан фінансово-господарської діяльності по всіх службах та підрозділах

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Питання забезпечення проведення внутрішнього контролю та аудиту розглядається в багатьох працях вітчизняних та зарубіжних науковців серед них: Шулюк Б. С., Сизов А. І., Шрамко О. В. [5], Губанова Т. О. та інші.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз проведеннн внутрішнього контролю та аудиту в ЗСУ.

Саме належне здійснення внутрішнього контролю військових частин допомагає виявити “темні плями” та слабкі місця у її діяльності. В Україні, як і в окремих країнах Східної Європи, переважає централізована модель державного внутрішнього фінансового контролю з елементами децентралізованої − в частині здійснення попереднього контролю.

Контрольні заходи, які здійснюються зовнішніми органами, охоплюють переважно всю систему державних органів і тому можуть розглядатись як макрозаходи, їх слід доповнювати мікрозаходами, або оперативними заходами, які здійснюються безпосередньо установою [1].

Саме такими заходами і є внутрішній контроль та внутрішній аудит, обов’язковість запровадження та ефективне функціонування яких в органах державного сектору керівниками всіх рівнів чітко визначає стаття 26 Бюджетного кодексу України [2].

Отже:

внутрішній контроль це комплекс заходів, що застосовуються керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності розпорядника бюджетних коштів і підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління;

внутрішній аудит це діяльність підрозділу внутрішнього аудиту в бюджетній установі, спрямована на удосконалення системи управління, запобігання фактам незаконного, неефективного і нерезультативного використання бюджетних коштів, виникненню помилок чи інших недоліків у

діяльності бюджетної установи та підвідомчих їй бюджетних установ, поліпшення внутрішнього контролю.

Функція внутрішнього аудиту в державному секторі України, яка була запроваджена у 2012 році, досі часто сприймається керівництвом установи як функція інспектування та контролю, спрямована на виявлення порушень, пов'язаних з фінансовими процесами. Але відповідно до Бюджетного кодексу, ця функція полягає у зосередженні на вдосконаленні системи управління, внутрішнього контролю, запобіганні фактам незаконного, неефективного та нерезультативного використання бюджетних коштів.

Внутрішній аудит ефективності є дієвим інструментом дослідження причин системних порушень та недоліків, що в подальшому має призводити до запобігання порушень, визначення ризикових сфер в управлінні та мінімізації їх впливу.

У 2021 році Службою внутрішнього аудиту було проведено 233 внутрішніх аудити, якими охоплено ресурсів на суму 531,6 млрд грн та встановлено [4]:

порушень, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів на суму 1154,0 млн грн, відшкодовано з урахуванням порушень, виявлених у попередніх періодах 115,6 млн грн, з них за матеріалами аудитів проведених у 2021 році – 58,9 млн грн;

порушень фінансово-бюджетної дисципліни, що не призвели до втрат, на суму 1349,6 млн грн, усунуто на суму 1464,9 млн грн, з них за матеріалами аудитів, проведених у 2021 році – 916,6 млн грн;

ризики настання негативних наслідків в управлінні фінансами і майном на суму 3181,4 млн. грн., усунуто на суму 4299,0 млн грн (у тому числі усунуто за аудитами 2021 року – 690,9 млн грн).

Також, встановлено 1465 фактів нефінансових порушень, усунуто 1071 факт або 73,1%.

Таким чином, аудит має бути спрямований на запобігання нераціональної та неправомірної діяльності різних служб. За даними діаграми, можна побачити, що аудит не виправдовує своєї превентивної функції, оскільки більшість аудиторських перевірок спрямованих на виявлення фактичних порушень не призвели до швидкого їх усунення. З кількості втрат на суму 1154,0 млн грн було усунуто та відшкодовано лише на 115,6 млн грн (10%), а за матеріалами аудитів проведених у 2021 році – 58,9 млн грн (5,1%).

В реаліях сьогодення зазначені порушення і є слабкими сторонами у діяльності військових частин. Враховуючі те, що наразі на території України триває повномасштабна війна, кількість таких втрат буде лише збільшуватися, що в свою чергу приведе до підриву нормального функціонування фінансово-господарської діяльності військових частин. Тому одним з актуальних питань є запобігання збільшення кількості збитків.

Діяльність з внутрішнього аудиту має обов'язково включати заходи із забезпечення та підвищення якості внутрішнього аудиту та визначення

внутрішньої стратегії розвитку служби внутрішнього аудиту. Невід'ємною частиною цього процесу є постійна та періодична оцінка всіх аспектів діяльності з внутрішнього аудиту шляхом проведення внутрішніх оцінок якості.

Рис. 1. ***Результати здійснення аудитів станом на 2021 рік, млн. грн.***

Внутрішня оцінка якості – це процес аналізу діяльності з внутрішнього аудиту в державному органі з метою забезпечення (гарантій) відповідності діяльності національним стандартам, кодексам, правилам та іншим вимогам нормативно-правових актів у сфері внутрішнього аудиту, оцінки ефективності реалізації функції та визначення заходів із забезпечення та підвищення ефективності виконання підрозділом внутрішнього аудиту своїх завдань, а також реалізації функції внутрішнього аудиту в державному органі загалом [3]. Вона повинна носити комплексний характер, тобто відбуватися на всіх етапах внутрішнього аудиту та стосуватись усіх аспектів діяльності з внутрішнього аудиту в державному органі (організаційно-правових засад функціонування підрозділу внутрішнього аудиту та кадрової політики, внутрішньої нормативно-правової бази з питань внутрішнього аудиту, системи планування діяльності з внутрішнього аудиту, організації та проведення внутрішніх аудитів, документування їх результатів, результативності внутрішніх аудитів та реалізації їх результатів, системи моніторингу результатів впровадження аудиторських рекомендацій, взаємодії з внутрішніми та зовнішніми зацікавленими структурами тощо).

Внутрішня оцінка якості реалізується на двох рівнях:

постійний моніторинг та підтримка реалізації функції внутрішнього аудиту в ході організації, проведення та реалізації результатів аудиторських досліджень;

періодичні оцінки діяльності підрозділу внутрішнього аудиту (у тому числі через самооцінку, оцінку іншими працівниками, що володіють практичними знаннями у сфері внутрішнього аудиту, щорічне оцінювання діяльності державних службовців тощо).

Отже, належним чином організовані заходи із забезпечення та підвищення якості внутрішнього аудиту допоможуть у майбутньому чітко визначити стратегії для подальшого розвитку служби внутрішнього аудиту, що в свою чергу призведе до зменшення ризиків втрат, та збільшення позитивної динаміки використання ресурсів військовими частинами.

Список літератури:

1. Educational materials online (2006), “Budget management”: URL: http://pidruchniki.com/1098120539221/ekonomika/derzhavniy_finansoviy_kontrol_ukrayini???history=0&sample=2&ref=0 (дата звернення 20.05.2022).

2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. Редакція від 01.01.2016 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/ laws/show/2456 (дата звернення 20.05.2022).

3. Оцінка якості внутрішнього аудиту в державних органах: методичний посібник. Київ, 2020. 164 с. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9F%D0%9E%D0%A1%D0%86%D0%91%D0%9D%D0%98%D0%9A_%D0%9E%D0%AF_30_06_2020.pdf (дата звернення 20.05.2022).

4. Результати діяльності Служби внутрішнього аудиту Міністерства оборони України за 2021 рік. URL: https://www.mil.gov.ua/diyalnist/vnutrishnij-audit/rezultati-diyalnosti/rezultati-diyalnosti-sluzhbi-vnutrishnogo-auditu-ministerstva-oboroni-ukraini-za-2021-rik.html (дата звернення 20.05.2022).

5. Сизов А. І., Шрамко О. В., Пєлєшко В. І. Досвід королівства нідерланди з впровадження внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту в збройних силах України. Економіка та держава. 2016. № 3. С. 46–50.

ВИКЛИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ТА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

РУДНІЦЬКА Р. М. к.е.н., доцент
ORCID: 0000-0003-2985-9276
НУОУ імені Івана Черняховського

Постановка проблеми. Дві непередбачувані події з якими стикнулася Україна, а зрештою і цілий світ в останні 3 роки, а саме пандемія COVID-19 та початок активної фази війни 24 лютого 2022 року, не змогли не позначитися на особливостях організації державного внутрішнього

фінансового контролю. При цьому, вивчити досвід реагування на виклики, які при цьому виникли є неможливим, тому що обидві події стали унікальними та непередбачуваними. Вони вплинули на зміни в організації державного управління країни, державних інституцій, а відповідно, внутрішнього аудиту та внутрішнього контролю в них.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Дослідженням проблем системної кризи в державному управлінні займаються такі науковці, як: А. Гальчинський, Ю. Яковець, О. Власюк, О. Колос, І. Лукінова, І. Михасюк, П. Пашута, А. Пересада, М. Пірен, Л. Федулова. Концепція ж державного внутрішнього фінансового контролю є достатньо новою та базується на європейських стандартах та принципах належного державного управління. Найшвидше прореагували на кризові виклики практикуючі спільноти. Так ще в квітні 2020 року, практикуюча спільнота внутрішніх аудиторів PEMPAL розпочала серію онлайн зустрічей та обговорень проблемних питань та викликів, з якими стикнулися країни в частині внутрішнього аудиту та внутрішнього контролю.

Мета дослідження. Визначити ключові виклики, що виникли в організації державного внутрішнього контролю та аудиту в зазначених кризових умовах та розглянути можливі шляхи їх вирішення.

Можна виділити кілька ключових викликів, з якими стикнулися внутрішні аудитори у кризовий період та який це мало вплив на систему внутрішнього контролю:

що можуть робити підрозділи внутрішнього аудиту, щоб допомогти своїм установам подолати ризики, викликані кризовими умовами: необхідно змінити увагу до роботи внутрішнього аудиту; важливо проводити моніторинг змін внутрішнього контролю; і по можливості допомоги установам у моніторингу ризиків у ключових сферах (персонал, основні напрямки діяльності, ланцюги постачання, фінансовий менеджмент та технології/безпека) та розробці рекомендацій та пропозицій щодо відповідних заходів контролю. Однією із рекомендацій в даному випадку може бути зміна фокусу внутрішніх аудиторів із проведення аудитів до надання консультативних послуг [1]. У Нідерландах, для прикладу, у період пандемії COVID-19 внутрішні аудитори входили до складу кризових команд, які були створені у деяких міністерствах, виконуючи при цьому консультаційну роль [2];

як кризові умови змінили спосіб роботи внутрішнього аудиту: проблеми, які впливають на роботу підрозділів внутрішнього аудиту під час кризи; виклики та можливості, які можуть виникнути внаслідок нових способів дистанційної роботи. Діяльність внутрішніх аудиторів має бути більш гнучкою, плани коротшими та змінюватися відповідно до змін пріоритетів установи, формати віддаленої роботи та комунікацій. Це в свою чергу вимагає розробку відповідних внутрішніх процедур.

питання, які впливають на діяльність різних суб'єктів, залучених до державного фінансового контролю: керівників підрозділів внутрішнього аудиту, керівництво державних органів, Мінфін та центральний підрозділ

гармонізації, вищі органи контролю [3]. В кризових умовах змінюється формат комунікацій між інституціями, в напрямку надання підтримки, роз'яснень та координації. На допомогу також приходять навчальні заклади.

Навіть в кризових умовах, внутрішній аудит може демонструвати свою корисність та забезпечувати внесок у розвиток внутрішнього контролю в установі. Для цього рекомендується більше уваги приділяти консультуванню та дорадництву, аналізу ризиків по ключових пріоритетах із подальшою розробкою заходів контролю, важлива зміна формату діяльності в сторону гнучкості та можливості віддаленої діяльності та налагодження ефективних комунікацій та координації із іншими зацікавленим суб'єктами ДВФК.

Список літератури:

1. Internal Audit of Crisis Management and Business Resilience – IIA, 2022 URL: https://www.theiia.org/en/content/articles/advocacy-partner-content/2022/internal-audit-of-crisis-management-and-business-resilience/ (дата звернення 22.05.2022).

2. The Impact of COVID-19 on the Role and Activities of Internal Audit.- PEMPAL, 2020. URL: https://www.pempal.org/sites/pempal/files/IACOP/covid_publication_pages_.pdf (дата звернення 22.05.2022).

3. Лікарчук Н. В. Кризи в системі державного управління: причини виникнення та шляхи реагування. 2020 URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2020/38.pdf (дата звернення 22.05.2022).

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

САЗОНОВ С. М.
ORCID: 0000-0002-5210-0084
ПАНАСЕНКО Л. І. к.е.н., доцент
КУЗНЕЦОВ Б. Т. к.т.н., доцент
НУОУ імені Івана Черняховського

Постановка проблеми. Триває повномасштабна війна РФ проти України. У перший день російсько-української війни, 24 лютого 2022 року, Президент України – Верховний Головнокомандувач ЗСУ видав Указ "Про загальну мобілізацію".

Відтоді аби боронити свою країну від російського агресора, до територіальних центів комплектування та соціальної підтримки прийшли десятки тисяч наших співвітчизників. Це колишні військові, зараховані до оперативного резерву першої черги, громадяни, які підлягають мобілізації, та добровольці.

Захист батьківщини, територіальної цілісності та суверенітету України є конституційним обов'язком громадян. Порядок проведення мобілізації

регулюється законом України “Про військовий обов’язок і військову службу”, законом України “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію”, законом України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” та іншими нормативно-правовими актами України.

Згідно з ч. 2 ст. 39 закону України “Про військовий обов’язок і військову службу” громадяни України, призвані на строкову військову службу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, або прийняті на військову службу за контрактом у разі виникнення кризової ситуації, що загрожує національній безпеці, оголошення рішення про проведення мобілізації та (або) введення воєнного стану, користуються гарантіями, передбаченими у ч. 3 ст. 119 Кодексу законів про працю України, а також ч. 1 ст. 53 і ч. 2 ст. 57 закону України “Про освіту”, ч. 2 ст. 44, ч. 1 ст. 54 і ч. 3 ст. 63 закону України “Про фахову передвищу освіту”, ч. 2 ст. 46 закону України “Про вищу освіту”.

Одне з головних завдань системи соціального захисту під час воєнного стану – забезпечити наших військовослужбовців та членів їх сімей своєчасною, доступною, якісною підтримкою, побудувати систему надання соціальних послуг та здійснення соціальної роботи, наближену до кращих європейських практик.

На сьогодні, в умовах інтенсивних військових дій, масовою евакуацією та переміщенням населення державними органами влади прийнято ряд законодавчих актів щодо соціального захисту населення, у тому числі, захисників держави та членів їх сімей. З метою доведення до особового складу відповідних видів і норм соціального забезпечення забезпечувальними органами ЗСУ, підпорядкованим розпорядникам бюджетних коштів першого та другого рівня, доводиться необхідна інформація, роз’яснення та проводяться заняття щодо порядку встановлення та видачі відповідних видів забезпечення.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Питання соціальнго захисту військовослужбовців та членів їх сімей під час воєнного стану вивчались низкою українських науковців [1, 2, 3], але у працях зазначених науковців не було враховані де-які особливості, які знайшли відображення в нормативно-правових актах прийнятих після лютого 2022 року.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз та доведення до особового складу ЗС та інших силових міністерств та відомств України та членів їх сімей інформації щодо змін у системі їх соціального захисту у зв’язку з введенням воєнного стану у державі.

У статтях 17 і 48 Конституції України зазначено, що держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у ЗСУ та в інших військових формуваннях, а також членів їх сімей [4].

Разом з тим завдяки особливостям характеру проходження військової служби військовослужбовці мають свій специфічний статус.

Статус (або як ще називають правове становище) військовослужбовців - це сукупність гарантованих Конституцією України та законами України

прав та свобод, а також обов'язків і відповідальності, встановлених законами та іншими нормативно-правовими актами України.

Він нерозривно пов'язаний з правовим захистом, який розуміють як діяльність органів державної влади, спрямовану на забезпечення реалізації цією категорією громадян своїх політичних, соціально-економічних та особистих прав і свобод, користування матеріальними та духовними благами чи адекватної компенсації їх законного обмеження.

Діяльність держави щодо соціального та правового захисту завжди спрямована на вирішення проблеми соціальної захищеності, яка являє собою складне багатогранне поняття. В теорії під соціальною захищеністю особи розуміють гарантії прав та свобод, ступінь задоволення матеріальних та духовних потреб особи відповідно до ролі та характеру її праці в суспільстві.

Громадяни набувають правового статусу військовослужбовців з початком військової служби і втрачають його з закінченням проходження військової служби.

Військовозобов'язані, що стали до лав ЗСУ та інших військових формувань, під час мобілізації набувають статусу військовослужбовців. А отже, на них поширюються всі права та пільги, передбачені законами України "Про військовий обов'язок і військову службу", "Про соціальний і правовий статус військовослужбовців та членів їхніх сімей", Кодексом законів України про працю та іншими нормативно-правовими актами.

Соціальний захист є одним з напрямів у реалізації соціальної політики держави, є її складовою частиною.

Система фінансового забезпечення соціальної сфери ЗСУ – це сукупність заходів, що створюють фінансові і соціальні відносини по задоволенню фінансовими ресурсами, які необхідні для забезпечення програм і заходів, спрямованих на досягнення встановлених соціальних цілей та результатів, а також контроль за їх якісним використанням.

До складу системи фінансового забезпечення соціальної сфери ЗСУ входять: законодавчо-правова база, спеціальні органи, соціальне забезпечення та соціальна інфраструктура.

Соціальне забезпечення включає:

грошове забезпечення військовослужбовців;

заробітну плату працівників;

пенсійне забезпечення;

матеріально-побутове обслуговування: продовольче, речове, медичне, санаторно-курортне та житлове;

адаптацію військовослужбовців звільнених з лав ЗСУ;

забезпечення освітніх та соціально-культурних потреб особового складу.

Статтею 16 закону України "Про внесення змін до закону України "Про Збройні Сили України" встановлено, що військовослужбовцям гарантується одержання за рахунок держави житла, фінансового, речового, продовольчого, медичного та інших видів забезпечення в розмірах, які визначаються КМУ і

враховують характер та умови службової діяльності, стимулюють зацікавленість громадян у військовій службі.

Найбільш мотивуючими та стимулюючими до вступу на військову службу і тривалого проходження служби є грошове, житлове та пенсійне забезпечення військовослужбовців. Всі інші види соціального забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей теж грають неабияку важливу стимулюючу роль, але все-таки поступаються першим трьом видам забезпечення.

Одним із основних видів забезпечення є фінансове забезпечення, до складу якого входить грошове забезпечення військовослужбовців. Грошове забезпечення військовослужбовців взагалі унікальний і універсальний вид соціального забезпечення. У разі відсутності, або через перебої у постачанні інших видів забезпечення, ці прикрощі, як правило, вирішуються за рахунок грошового забезпечення.

Система грошового забезпечення військовослужбовців включає законодавчу та нормативно-правову базу, а також організаційні структури у складі фінансово-економічних органів.[8]

З введенням з 24 лютого 2022 року у державі воєнного стану місячне грошове забезпечення військовослужбовцям виплачується у встановлених до цього розмірах та нормах, але у складі одноразових додаткових видів грошового забезпечення військовослужбовців відбулися зміни.

Постановою КМУ від 28 лютого 2022 р. № 168 “Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім’ям під час воєнного стану” для забезпечення належного соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей встановлена виплата:

додаткової винагороди в розмірі 100000 гривень у розрахунку на місяць військовослужбовцям (у тому числі військовослужбовцям строкової служби та курсантам вищих військових навчальних закладів і військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти), які беруть безпосередню участь у бойових діях, або забезпечують здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах у період здійснення зазначених заходів (пропорційно часу участі у таких діях та заходах);

додаткової винагороди в розмірі 30000 гривень у розрахунку на місяць іншим військовослужбовцям (крім військовослужбовців строкової служби та курсантів із числа осіб, що не перебували перед зарахуванням до військового навчального закладу на військовій службі);

одноразової грошової допомоги в розмірі 15000000 гривень – сім’ям загиблих військовослужбовців (яка розподіляється рівними частками на всіх одержувачів, передбачених у статті 16 закону України “Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”.

Відмінена виплата винагороди військовослужбовцям за створення безпечних умов виконання бойових завдань та збереження життя і здоров’я під час участі в заходах із забезпечення національної безпеки і оборони,

відсічі і стримування збройної агресії РФ у Донецькій та Луганській областях, передбаченої наказом МОУ від 18.09.2020 № 340 (крім виплат за успішне виконання бойового завдання в складі військової частини (підрозділу, групи) та за знищення (захоплення) техніки) [5-9].

За іншими видами соціального забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей та встановлення і надання їм пільг соціальний захист здійснюється порядком і за нормами, встановленими до введення воєнного стану із змінами внесеними законом України від 12.05.2015 № 389-VIII "Про правовий режим воєнного стану" [8, 9, 11].

До речі, пільги військовослужбовцям – це особливі права, переваги та привілеї, що надаються на підставі чинного законодавства з метою соціального захисту, компенсації певних обмежень їх прав та свобод, пов'язаних з перебуванням на військовій службі, та стимулювання зацікавленості у її проходженні.

Пільги надаються у галузі, зокрема:

оподаткування та деяких обов'язкових платежів;

житлові пільги;

в галузі охорони здоров'я та освіти;

пільги по перевезеннях та поштових відправленнях;

пільги в страхуванні;

грошова допомога та інші.

Пільги відрізняються за періодичністю їх надання (одноразові, щомісячні, щорічні тощо), ступенем персоніфікації (одноособові та сімейні) та спрямованістю (категорії осіб).

Найкраще, на наш погляд, перелік і порядок надання пільг військовослужбовцям учасникам бойових дій викладено у посібнику Міністерства соціальної політики України "На допомогу захисникам Батьківщини. Права і пільги для учасників АТО та членів їх сімей – підстави та порядок отримання, рекомендації, довідкова інформація" [10, 11].

В умовах військової агресії РФ проти України, що переросла в повномасштабну війну, першочерговим завданням та обов'язком держави є забезпечення потреб оборони України. Державні органи влади всіх рівнів з перших днів війни роблять усе можливе для забезпечення всебічної підтримки ЗСУ та захисників України. Вже в перші дні війни держава подбала про належне грошове забезпечення військовослужбовців та соціальних захист їх родин. Державою запроваджені одноразові додаткові види грошового та інших видів соціального забезпечення, які мають компенсуючий, мотивуючий та стимулюючий характер. Крім того, шкода, у тому числі психологічна, матеріальна, фізична, що завдана війною, бойовими діями, тимчасовою окупацією є одним із чинників, який негативно впливає на життя людини, сім'ї, зокрема сім'ї з дітьми, тому сьогодні більшість наших громадян, у тому числі, велика кількість членів сімей військовослужбовців потребують соціальної допомоги, а алгоритми і порядок надання соціального захисту потребують постійного розвитку, доопрацювання та удосконалення.

Список літератури:

1. Шамрай Б. М. Правові аспекти обмеження конституційних прав та свобод військовослужбовців під час дії правового режиму воєнного стану. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 3(28) Том 1, 2019. С. 70−73. https://doi.org/10.32837/pyuv.v1i3(28).322

2. Бєлай С., Васищев В., Ліпатов І., & Бубенець А. Особливості організації соціального захисту сімей військовослужбовців в умовах виникнення надзвичайних обставин. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України.* Серія: військові та технічні науки, Випуск 86(4), 2022. С. 22−35. https://doi.org/10.32453/3.v86i4.932

3. Городянська Л. В. Економіко-правові аспекти регулювання трудових відносин й оплати праці в умовах воєнного стану. Наукові дослідження молоді з проблем європейської інтеграції: збірник тез доповідей XI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів (28 квітня 2022 року, Харків). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022 С. 17−20.

4. Конституція України: Прийнята на п’ятій сес. Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К.: Преса України, 1997.

5. Про введення воєнного стану в Україні: закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text (дата звернення 12.05.2022).

6. Про правовий режим воєнного стану: закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення 12.05.2022).

7. Про оборону України: закон України від 6.12.1991 № 1932-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text (дата звернення 12.05.2022).

8. Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text (дата звернення 12.05.2022).

9. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім’ям під чає воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 168. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text (дата звернення 12.05.2022).

10. На допомогу захисникам Батьківщини. Права і пільги для учасників АТО та членів їх сімей – підстави та порядок отримання, рекомендації, довідкова інформація: посібник Міністерства соціальної політики України. 112 с.

11. Оборонне планування та управління ресурсами у військовій сфері: навч. підручник. К.: НУОУ ім. І. Черняховського, 2020. 145 с.

ЕКОНОМІЧНІ ТА ВІЙСЬКОВІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЕРЖАВИ

САЛІЙ А. Г. к.військ.н., професор
ORCID: 0000-0002-3491-9301
ОПЕНЬКО П. В. к.т.н., ст. дослідник
ORCID: 0000-0001-7777-5101
ШКУРАТ Б. Т.
ORCID: 0000-0002-3654-0506
НУОУ імені Івана Черняховського

Постановка проблеми. Одними із негативних наслідків бойових дій, що погіршують економічну ситуацію в Україні, є втрати від руйнувань об'єктів економіки.

Підрахунок втрат, яких зазнала Україна внаслідок російської агресії, здійснюється в рамках проєкту "Росія заплатить", що реалізується KSE Institute (аналітичний центр при Київській школі економіки) спільно з Офісом Президента України, Міністерством юстиції, Мінекономіки та МОУ.

Тільки станом на початок квітня оприлюднена така структура економічних збитків: 119 млрд доларів США – втрати інфраструктури (зруйновано та пошкоджено майже 8 тис км доріг, десятки залізничних станцій, аеропорти); 112 млрд долл США – втрати ВВП у 2022 році; 90,5 млрд долл США – втрати цивільного населення (10 млн кв. м. житла, 200 тис автомобілів, продовольче забезпечення 5 млн осіб); 80 млрд долл США – втрати підприємств та організацій; 54 млрд доларів США – втрати прямих інвестицій в українську економіку; 48 млрд долл США – втрати державного бюджету [1]. Як видно, втрати об'єктів інфраструктури займають у цьому розкладі перше місце.

Це свідчить про те, що одним з пріоритетних завдань РФ під час широкомасштабної збройної агресії проти нашої держави є нанесення ракетних ударів по військових та інфраструктурних об'єктах, розташованих на всій території України. Так, з 24 лютого 2022 року зафіксовано застосування противником більше 500 КР.

Мета дослідження. Стає актуальним вивчення питання ефективної протидії зазначеним ракетним ударам. Метою дослідження є аналіз особливостей системи візуального спостереження за повітряним простором та загальнодержавної системи раннього виявлення загроз критичній інфраструктурі з метою їх подальшого ефективного використання.

Аналіз маршрутів прольоту КР, які проходили через зону відповідальності одного з повітряних командувань, дозволяє встановити, що наближення до об'єкту удару здійснюється з прив'язкою до рельєфу місцевості (низини, пойми річок), за типовими маршрутами та на гранично малих висотах (20−50 м) на прикінцевій ділянці. Вказані фактори суттєво знижують можливості радіотехнічних підрозділів з виявлення зазначених типів цілей та подальшого їх знищення.

Для запобігання ураження інфраструктурних об’єктів, відповідно до закону України “Про критичну інфраструктуру” [2], інших нормативних документів щодо захисту критичної інфраструктури як складової забезпечення національної безпеки України та ЗСУ, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, місцевих органів виконавчої влади (військово-цивільних адміністрацій – у разі створення) як суб’єктів національної системи захисту критичної інфраструктури під час виконання місцевих програм забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури, програм підвищення стійкості територіальних громад до кризових ситуацій, викликаних припиненням або погіршенням надання важливих для їх життєдіяльності послуг чи для здійснення життєво важливих функцій запроваджується система раннього виявлення загроз критичній інфраструктурі, що створюється на всій території держави.

Поряд з цим, розгорнута на даний час сукупність ПВС довела свою ефективність щодо виявлення цілей на малих та гранично малих висотах, зокрема – КР. Своєчасне реагування сил та засобів ППО різної дальності дії, включаючи ПЗРК, та знищення таких цілей здійснюється у тому числі завдяки наявності повідомлень про візуальне (слухове) виявлення від чергових спостерігачів.

В результаті проведеного моніторингу виявлено ряд проблемних організаційно-технічних факторів, при усуненні або зменшенні впливу яких можливо створити суцільну систему візуального спостереження при обмежених можливостях радіолокаційного виявлення цілей, яку запропоновано інтегрувати до системи раннього виявлення загроз критичній інфраструктурі, що створюється відповідно до закону України “Про критичну інфраструктуру”. Для реалізації даної рекомендації доцільно визначити необхідну кількість ПВС та місця їх розміщення в межах відповідальності відповідних повітряних командувань з урахуванням ймовірних варіантів дій повітряного противника (маршрутів прольоту КР). Це дозволить оптимізувати систему збору і обробки донесень від ПВС, зменшити потоки надлишкової інформації, а також зекономити людський та фінансовий ресурси.

Одночасно запропоновано впровадження відповідного програмно-апаратного комплексу, реалізація якого дозволить із дотриманням належного ступеню прихованості, надавати донесення про виявлення повітряних об’єктів до відповідного підрозділу ПС ЗСУ в режимі реального часу, що значно скоротить час внесення інформації в загальнодержавну систему виявлення та оповіщення та наддасть можливість прокласти маршрути, спрогнозувати напрями польоту і своєчасно привести в готовність до застосування необхідні вогневі засоби ППО.

Для вирішення завдань системного адміністрування вищезазначеного програмно-апаратного комплексу запропоновано визначити функціональні обов’язки з інформаційно-аналітичного забезпечення застосування системи за результатами обробки бази даних по отриманим повідомленням: щодо відпрацювання карти з точками розташування ПВС з їх розрахунковими

зонами виявлення; щодо побудови ймовірних маршрутів руху повітряних об'єктів (цілей); щодо формування статистичних вибірок даних за обраними ознаками (кількість донесень за точками розташування постів, типами цілей, зонами відповідальності тощо); щодо контролю роботи мобільних пристроїв спостерігачів ПВС, в тому числі наявність зв'язку, рівень мобільного сигналу, заряд акумулятора; щодо накопичення статистики та узагальнення досвіду застосування маловисотних цілей, в тому числі КР.

Таким чином, інтегрування системи візуального спостереження за повітряним простором в загальнодержавну систему раннього виявлення загроз критичній інфраструктурі, а також забезпечення цієї системи відповідними програмно-апаратними засобами, дозволить вчасно виявляти маловисотні засоби повітряного нападу для їх знищення, а також запобігти значним збиткам від ураження об'єктів критичної інфраструктури держави.

Список літератури:

1. Україна зазнала 564,9 мільярдів доларів втрат від російського вторгнення. Міністерство економіки України – офіційний сайт. 28.03.2022. URL: https://www.me.gov.ua/News/Print?lang=uk-UA&id=f951df0a-e65c-4b0e-871f-9bf1a857fe57 (дата звернення 20.05.2022).

2. Про критичну інфраструктуру: закон України від 16.11.2021 № 1882-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#top (дата звернення 20.05.2022).

CONFLICT-RELATED MIGRATION OF UKRAINIANS: IMPLICATIONS FOR THE ECONOMICS OF HIGHER EDUCATION.

СЕМЕНКОВА М. А. к. політ.н.
ORCID: 0000-0002-4143-5671
НУОУ імені Івана Черняховського

Formulation of the problem. The country experiencing a war on its territory suffers from enormous damage. One of the most disturbing challenges is the migration process as it has not only the humanitarian but also the economic aspect. In its turn the negative economic consequences of war-related migration are explained by various factors, among others – the higher education system loosing its human resources capabilities. This process is not as evident as the ruined infrastructure and the non-performing businesses, however it has a long-lasting effect and is difficult to be resolved. At the same time the sphere of higher education provides the fundamentals for the economic development and for the improving the quality of people's life.

The purpose of the study is to analyze the issue of conflict-related migration of Ukrainians and its possible consequences.

By 23 May 2022 the number of Ukrainian refugees has reached 6,595,675 since 24 February 2022[6] [1]. Children under 18 comprise approximately the half of them. According to the Ukrainian minister of Education and Science by 4 May 2022 the officially confirmed number of teaching staff and pupils comprise 23,000 and 600,000 respectively. He states that these data are not accurate as the place of 10-15 % more pupils is not identified at all. As for the students, the statistics does not exist at all because for two years the majority of higher educational institutions have been provided the distance learning [2]. We can presume the same situation with the faculty members.

There exists not only the push factors that force those involved in the educational process to leave the country. The pull factors are always present as the European countries create the favorable conditions for enrolling the pupils and students and for employing the teaching staff. Besides, the numerous projects for Ukrainian scientists to join are implemented. Not only in Europe, but in the whole world the thousands of initiatives emerged – from the paid post-docs to the post graduate courses' scholarships, especially in the spheres like molecular biology, chemistry, physics, medical science, new agricultural technologies, etc. The numerous proposals for Ukrainian scholars from the scientific community are published in internet.

Ukrainians migrated to study abroad long before the February 2022. Approximately 8 % of Ukrainian school graduates entered the higher education institutions abroad. But this process was not as large-scale. In addition, the reduced number of Ukrainian students was partial compensated by the influx of foreign students that is supposed to be impossible in current situation.

Traditionally, Ukraine has been characterized by the high quality of education. However, the migration of students and teaching staff and the reduced spending on education [3] are both threatening the preservation of its achievements and further development. Actually, much has been done in order to diminish the destructive consequences of such a migration. For instance the enrollment process was liberalized in Ukraine, the pupils and students were given the possibility to continue the education from abroad, the teaching staff is being paid despite their place of current residence. The necessary requirement for giving the scholarship to Ukrainian scientists – their return to Ukraine – was implemented.

There is one more reason for both students and faculty members to leave Ukraine in order to study and work abroad is the possibility to work residentially. Being unsatisfied with the 2-year long online learning because of COVID-19 restrictions they were waiting for the opportunity to work in the traditional way. Their plans were ruined by the war. That is why it is reasonable to provide the possibility for face-to-face teaching where it is possible, even in the circumstances of violent conflict. Besides, the educational institutions themselves must continue following the teaching standards and not to reduce the level of requorements to the students because of wartime.

[6] UNHCR does not count individuals from bordering countries leaving Ukraine to return home. Among those who fled Ukraine are also Ukrainian nationals with dual citizenship.

List of references:

1. Ukraine Refugee Situation. *data2.unhcr.org.* Retrieved from https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine.
2. Shkarlet S. “Ia ne dopushchu osvitnoho maroderstva”. [Scarlet S. “I will not allow educational looting”] *lb.ua*. Retrieved from https:// lb.ua/news/2022/05/04/515617_sergiy_shkarlet_ya_dopushchu.html [in Ukrainian].
3. Dodatok do postanovy KMU vid 01.04.2022 № 401 “Skorochennia vydatkiv zahalnoho fondu Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy na 2022 rik”. [Addendum to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 01.04.2022 No. 401 “Reduction of Expenditures of the General Fund of the State Budget of Ukraine for 2022”] *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-2022-п [in Ukrainian].

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ВИКОНАННЯ ПОКАЗНИКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

СКУРІНЕВСЬКА Л. В. к.військ.н.,
ст. дослідник
ORCID: 0000-0003-4536-9170
КУХТА Т. В.
ORCID: 0000-0001-6963-3306
НУОУ імені Івана Черняховського

Постановка проблеми. Внаслідок військового вторгнення 24 лютого 2022 року РФ на територію України ВРУ на позачерговому засіданні запровадила воєнний стан.

Діючий воєнний стан та подальше розгортання бойових дій на території України завдають серйозного удару українській економіці, що безсумнівно відобразилося на виконанні показників державного бюджету поточного року. КМУ надано повноваження приймати рішення щодо додаткових положень, що регламентують процес виконання державного бюджету [1]. Крім того, КМУ надано право у 2022 році приймати рішення за погодженням з Верховним Головнокомандувачем ЗСУ щодо перерозподілу витрат державного бюджету із спрямуванням до резервного фонду з метою використання на потреби ЗСУ, інших військових формувань, правоохоронних та інших державних органів, залучених до виконання відповідних завдань щодо відсічі збройної агресії, а також приймати інші потрібні рішення для виконання бюджету в умовах воєнного стану.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Розглянуті в тезах основні положення раніше не досліджувалися.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз зміни структури доходів та видатків Держбюджету 2022 року в зв'язку із запровадженням воєнного стану на території України.

Бюджетне законодавство України передбачає низку положень прямої дії, які застосовують у разі введення воєнного стану:

Резервний фонд збільшує своє значення і необмежений в обсягах. У Держбюджеті України передбачається резервний фонд КМУ у розмірі до 1% від обсягу видатків загального фонду державного бюджету України для фінансування невідкладних витрат, що не мають постійного характеру і не могли бути передбачені під час затвердження державного бюджету. В умовах воєнного стану дозволено перевищення понад 1% загальної суми видатків відповідного бюджету (абзац четвертий частини першої пункту 22 розділу VI Бюджетного кодексу України, далі Кодекс [2]). Обсяг резервного фонду визначатиме КМУ за рахунок скорочення видатків державного бюджету та їх спрямування до резервного фонду державного бюджету.

Пріоритетність здійснення захищених видатків поступається військовим та найнеобхіднішим соціальним видаткам. Ст. 55 Бюджетного кодексу України визначено, що зарплата працівникам бюджетної сфери, оплата комунальних послуг, закупівля енергоносіїв та ліків, виплати на підготовку кадрів закладами передвищої та вищої освіти та ін. виплати, повинні фінансуватись першочергово та в повному обсязі. Наприклад, якщо бюджет недовиконано, вчителі, медичні робітники отримують зарплату, а населення субсидії. В умовах воєнного стану (захищенні видатки) не застосовується (підпункт 1 пункту 22 розділу VI Кодексу [2]. Офісом Президента України, Урядом, ВРУ та РНБО негайно були вжиті першочергові заходи щодо переорієнтування видатків бюджету країни на національну безпеку і оборону, проведення заходів правового режиму воєнного стану, а також на найнеобхідніші соціальні виплати, спрямовані на підтримку життєдіяльності населення.

КМУ за погодженням з Верховним Головнокомандувачем ЗСУ, також, може приймати рішення щодо порядку застосування і розмірів державних соціальних стандартів і гарантій (прожиткового мінімуму, мінімальної зарплати тощо) [4].

Зміна структури доходів державного бюджету. Зміни законодавства, що зменшують або збільшують надходження приймаються при формуванні показників державного бюджету на наступний рік, не пізніше 25 липня попереднього року та запроваджують не раніше початку планового бюджетного періоду. Під час воєнного стану перелік, ставки та пільги по податкам, зборам та обов'язковим платежам можуть змінюватися позапланово. Враховуючи роль приватного сектору в протидії агресору, влада спростила податкові та митні правила на час війни. Наразі, зміни в оподаткуванні приніс закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану" від 15.03.2022 № 2120-IX відбулись зміни в оподаткуванні щодо податку на прибуток, ПДВ, податку на прибуток або на

доходи фізичних осіб та військового збору, земельного та екологічного податків [5].

Зростання видаткової частини бюджету. Окрім можливого збільшення видатків на безпеку та оборону, на видаткову частину бюджету можуть впливати в бік збільшення:

компенсація за примусово відчужене або вилучене майно в умовах правового режиму воєнного стану. У ст. 353 Цивільного кодексу України визначено, що в умовах воєнного стану майно може бути примусово відчужене у власника з наступним повним відшкодуванням його вартості. Так, законом України "Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану" встановлено, що примусове відчуження майна, в умовах воєнного стану, передбачає попереднє повне відшкодування вартості такого майна або ж наступне повне відшкодування його вартості за рахунок коштів державного бюджету. Якщо після скасування правового режиму воєнного стану майно збереглося, особа, якій воно належало, має право вимагати його повернення у судовому порядку [6];

відшкодування збитків, завданих під час запровадження воєнного стану. Діючим законодавством передбачено надання допомоги власникам квартир (будинків) в їх відбудові в разі пошкодження в результаті проведення бойових дій, терористичних актів, диверсій; організації за рахунок власних коштів і на пайових засадах будівництва, реконструкції і ремонту об'єктів комунального господарства та соціального призначення, житлових будинків, а також шляхів місцевого значення; виконання або делегування на конкурсній основі генеральній будівельній організації (підрядній організації) функцій замовника на будівництво, реконструкцію і ремонт житла, інших об'єктів соціальної та виробничої інфраструктури комунальної власності [6]. Зокрема проєктом закону України "Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією РФ" передбачено надання компенсації власникам квартир, садових, дачних будинків та інших об'єктів нерухомого майна в їх відбудові в разі пошкодження в результаті проведення бойових дій, терористичних актів, диверсій за рахунок коштів Державного цільового фонду.

фінансування діяльності обласних та районних військових адміністрацій здійснюється за рахунок коштів державного бюджету та відповідних обласних та районних бюджетів [1]. Військовим адміністраціям може бути необхідно забезпечувати охорону правопорядку, на що у них з'являються додаткові повноваження силових структур. Це стосується й організації евакуації населення, забезпечення в разі потреби водою, ліками, їжею, посилення контролю документального підтвердження осіб тощо.

Таким чином, процес виконання державного бюджету в умовах воєнного стану значно відрізняється від звичайного. У мирний час Україна жила за законом України "Про Державний бюджет на 2022 рік". Під час

воєнного стану Бюджетний кодекс надає уряду право на прийняття рішення щодо перерозподілу бюджетних коштів, спрямовуючи їх на оборону та безпеку держави. Так, були скорочені всі капітальні видатки, спрямувавши їх у резервний фонд, крім того в обмеженій кількості фінансуються поточні та захищені видатки. Пріоритетність розподілу бюджетних коштів здійснюється на військові та на найнеобхідніші соціальні виплати.

Основними чинниками, що впливали на показники Держбюджету України в умовах правового режиму воєнного стану були:

зміна структури та обсягів джерел наповнення доходної частини державного бюджету;

збільшення обсягів видатків та зміна напрямків розподілу бюджетних коштів;

необхідність оперативного перерозподілу фінансових ресурсів на потреби, пов'язані із забезпеченням національної безпеки і оборони України.

При цьому, необхідно відмітити, що в умовах правового режиму воєнного стану виникла необхідність збільшення обсягу резервного фонду та джерел наповнення доходної частини бюджету за рахунок офіційних трансфертів від урядів зарубіжних країн і міжнародних організацій.

Зазначене свідчить, що під час воєнного стану необхідно передбачити зміну структури та обсягів доходної та видаткової частини державного бюджету на забезпечення економічної і соціальної, міжнародної і оборонної політики держави в умовах правового режиму воєнного стану.

Список літератури:

1. Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану (оновлюється). URL: https://decentralization.gov.ua/news/14654 (дата звернення 18.05.2022).

2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення 18.05.2022).

3. Про державний бюджет України на 2022 рік: закон України від 02.12.2021 № 1928-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text (дата звернення 18.05.2022).

4. Як воєнний стан вплине на бюджетну сферу. URL: https://cost.ua/651-martial-law (дата звернення 18.05.2022).

5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text (дата звернення 18.05.2022).

6. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: закон України від 17.05.2012 № 4765-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text (дата звернення 18.05.2022).

СПЕЦІАЛЬНІ ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ: РОЗРОБКА, ВПРОВАДЖЕННЯ, КООРДИНАЦІЯ

СМЕРНИЦЬКИЙ Д. В. д.ю.н.,
ст. дослідник
ORCID: 0000-0001-6066-0324
ЯКОВЕНКО О. В. к.т.н., с.н.с.
ORCID: 0000-0002-5550-7218
ДНДІ МВС

Постановка проблеми. Сучасний стан, структура і динаміка злочинності, навіть в умовах певного її стримування, активної боротьби з найбільш зухвалими та агресивними проявами, залишається найбільш гострою проблемою в державі. Загрожуючи інтересам і правам людини, життєдіяльності всього суспільства, злочинність стала одним з основних факторів деструктивного впливу на процеси соціального, економічного та політичного розвитку країни.

Незважаючи на розгалуженість мережі, сучасний стан науково-дослідних установ та закладів вищої освіти у системі правоохоронних органів зумовлює необхідність посилення координації наукової та науково-технічної діяльності з метою розв'язання загальнодержавних завдань боротьби із злочинністю, забезпечення громадської і державної безпеки, усунення дублювання наукової тематики, нераціонального використання наукового потенціалу та бюджетного фінансування.

Не чітко визначено пріоритетні напрями наукової та науково-технічної діяльності в системі правоохоронних органів держави, багато років поспіль низка актуальних і перспективних проблем взагалі не розробляється, що негативно позначається на розв'язанні практичних завдань боротьби із злочинністю, зміцненні правопорядку, забезпеченні громадської і державної безпеки. Не подолано недоліки методологічного характеру, а також кадрового, науково-інформаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення потреб наукової діяльності, недостатньо впроваджуються в практику результати наукових досліджень та розробок тощо.

Координація розробок сучасних засобів боротьби зі злочинністю, в тому числі і спеціальних технічних засобів, це одна із підвалин, на якій базується успіх цієї боротьби. А це, передусім призведе до економічного ефекту за рахунок сталої економії бюджетних коштів.

Зазначену проблему, в деякій мірі вирішує нещодавно створений Технічний комітет стандартизації ТК 196 "Спеціальні технічні засоби для зняття інформації з каналів зв'язку та інші технічні засоби негласного отримання інформації", до складу якого входять провідні фахівці правоохоронних структур та спеціалізованих підприємств [1].

Технічний комітет шляхом розроблення національних стандартів, у тому числі, гармонізованих з міжнародними та регіональними нормативними документами, сприятиме проведенню державної політики у сфері

спеціальних технічних засобів та єдиному підходу при розробленні та використанні зазначених засобів**.**

Список літератури:

1. Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз СБУ. URL: https://ssu.gov.ua/naukovo-doslidnytskyi-instytut (дата звернення 15.05.2022).

ЗАГРОЗИ ТА НОВІ ВИКЛИКИ ЕКОНОМІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ОБОРОТНОЗДАТНІСТЬ КРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ

СОТНИК В. В. к.е.н.
ORCID: 0000-0003-0507-2348
НУОУ імені Івана Черняховського

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку країни постає багато військових, економічних та політичних проблем. Перш за все це пов’язано із воєнними діями по всій території країни, економічною кризою, знищенням підприємств як військового, так і соціального призначення, об’єктів інфраструктури та ін. Це все вимагає мобілізацію всіх сил країни, значних військових та фінансових ресурсів для подолання збройного конфлікту. Крім цього виникає проблема в оцінці загроз, прямих збитків та непрямих втрат в різних сферах діяльності, в тому числі в оборонно-промисловому комплексі. Тому важливим напрямком дослідження є оцінка економічних викликів, які безпосередньо мають вплив на оборотноздатність країни.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Дослідження питань національної безпеки країни, її оборотноздатності та забезпечення фінансовими ресурсами займалися такі вчені як Варналій З. С., Власюк О. С., Кириленко О. П., Чеберяко О. В. та ін. [1, 3]. Проте оцінка нових загроз та викликів для країни під час воєнного стану є актуальними та важливими.

Мета дослідження полягає в аналізі загроз та викликів економічного спрямування, які впливають на оборотноздатності країни в період війни.

В сучасних умовах, які склалися під час воєнного стану варто зосередити увагу на тому, що виникають нові загрози та виклики для держави, особливо це стосується сфери оборони. Так, Стратегія військової безпеки України передбачає впровадження взаємоузгодженого комплексу заходів, а саме:

проведення ефективних превентивних дій та забезпечення опору зовнішньому агресору по всіх напрямках;

взаємоузгодження заходів в аспектах протидії в кіберпросторі та нав’язуванні інших поглядів в інформаційному просторі;

застосування потенціалу держави та всього суспільства в економічному, політичному, воєнному, міжнародно-правовому та культурному напрямках;

використання різних засобів та форм активної боротьби із збройною агресією шляхом застосування асиметричних дій для того, щоб забезпечити оборотноздатність країни з дотриманням діючих міжнародних норм [2].

В досліджуваній Стратегії воєнної безпеки наведені наступні економічні умови для реалізації державної політики у воєнної сфері (рис. 1).

Рис. 1. ***Основні економічні умови реалізації державної політики*** [2].

Крім цього в Стратегії воєнної безпеки відзначено, що національна економіка має досить обмежені державні ресурси, які можуть ускладнювати процес переозброєння сил оборони із можливою заміною військової та спеціальної техніки, що вичерпують свої можливості [2].

Однак в період війни постають нові загрози для забезпечення належної оборотноздатності країни, а саме:

унеможливлення процесу доставки як озброєння, так і продовольчих товарів, які важливі для того, щоб оборонний сектор ефективно функціонував;

порушення експортно-імпорних операцій, зокрема оборонні підприємства не мають можливості експортувати вироблену військову техніку;

підвищення цін на паливо, що в свою чергу призводять до зростання матеріально-технічних витрат оборонного сектору та призводить до загального збільшення цін по всіх галузей економіки;

зростання рівня інфляції, яка з часом призведе до гіперінфляції та знецінення грошової маси, які є в розпорядженнях суб'єктів грошового обігу;

знищення більшості військових об'єктів оборонного комплексу, які розробляють, випускають та ремонтують власну техніку, що в комплексі спонукає до закупки техніки за кордоном;

знищення транспортних розв'язок, що створюють значні перепони для транспортування техніки через державний кордон;

зменшення валютних операцій по країні та інші економічні загрози.

Варто відзначити, що на даному етапі в Україну надходять різні види військової допомоги, серед яких варто виокремити наступні:

надання техніки за умовами ленд-ліза, що включає в себе допомогу у вигляді різних видів зброї, військових кораблів та військових літаків на основі оренди або довгострокового кредитування в основному в формі безвідсоткових позик. Відзначимо, що матеріали, які постачаються включають різну військову техніку, машини, сировину, зброю та інші предмети. У разі їх знищення та використання під час війни оплата за ними не проводиться. Крім цього зазначимо, що за лендлізингом передбачається повернення вцілілої військової техніки та оплата боргу для отримання нових кредитів;

надання нелетального обладнання оборонного призначення на умовах прямих комерційних поставок, що включають в себе форму, бронежилети, шоломи та інші речі;

надання коштів для купівлі техніки та зброї під державні гарантії;

безоплатна допомога у вигляді воєнно-технічної допомоги.

Зазначимо, що державний бюджет перейшов на воєнну економіку внаслідок чого виділяються кошти з резервного фонду, перерозподіляються з інших статей по галузям економіки та з місцевих бюджетів на військові потреби.

На основі проведеного аналізу можемо зазначити, що пріоритетними першочерговими заходами в економічному плані після закінчення війни є своєчасне проведення інвентаризації всього оборонного комплексу країни для того, щоб оцінити техніку, яка є в наявності; аналіз всіх збитків, які принесла війна та реальних можливостей країни на відбудову оборонно-промислового комплексу; формування чіткого плану розвитку не лише оборонного сектору, а всіх інших галузей, що дозволять забезпечувати нормальне функціонування економіки країни. Крім цього варто переглянути всі державі програми в оборонному секторі, для того, щоб виключити неефективні, акцентувавши увагу на пріоритетні розробки. Окрему увагу потрібно приділити перегляду довгострокових програм, оскільки вони не враховують наслідки війни та можливу гіперінфляції в країні в післявоєнний період.

Список літератури:

1. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: вибр. наук. праці. Київ : НІСД, 2016. 528 с.

2. Про Стратегію воєнної безпеки України: рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 25.03.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0022525-21#Text. (дата звернення 21.05.2022).

3. Чеберяко О. В., Варналій З. С. Фінансові передумови та оцінка фінансування оборони в умовах російсько-української гібридної війни. *Науковий вісник Полісся.* 2017. № 4 (12). Ч. 1. С. 143-149.

ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ КРАЇНИ

СТОЛЯРЕНКО О. М. д.е.н., доцент
ORCID: 0000-0003-3134-3201
Національна академія СБУ

Постановка проблеми. Питання безпеки у широкому його розумінні охоплює такі поняття як: задоволення основних потреб людини, підприємства, держави вцілому, тобто існування, незалежність, виживання, спокій, тотожність, впевненість у подальшому розвитку тощо. Безпека, в тому числі й економічна, є найважливішою потребою будь-якої країни.

Економічна безпека безпосередньо пов'язана з державою, і її компоненти – це цінності, які вважаються найважливішими для цієї країни, але існують випадки, коли вони не підлягають безпосередньому контролю країни. Забезпечення такого виду безпеки для громадян країни передбачає: стабільність курсу валюти, процентної ставки, впевненість у заощадженнях тощо. Це дає можливість повною мірою використовувати всі переваги процесів, що відбуваються, глобалізація, пов'язана безпосередньо з розвитком держави, а також нівелювання загрозам, пов'язаним з функціонуванням світової економіки.

Загрози економічній безпеці, що виникають в країні, можуть мати різні джерела походження, як з інших країн, так і інших типів суб'єктів господарювання, в т. ч. інвестиційні фонди, транснаціональні корпорації, банки і сам факт функціонування ринку. Країни, які проводять міжнародну діяльність, дуже часто можуть прямо чи опосередковано загрожувати безпеці економіки інших країн. Дії держави можуть мати різний характер, а саме: негативний вплив на групу країн, індивідуальну державну спрямованість, негативний вплив на все міжнародне співтовариство.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Дослідженням питань загроз економічній безпеці держави присвячені праці таких вчених як Гнатенко В., Мартиненко В., Олійничук О., Сазонов В., Скорук О. та ін. [1-5]. Але варто зазначити, що аналіз нових загроз та викликів для країни під час дії воєнного стану не знайшов відображення у працях зазначених вчених.

Мета дослідження полягає в аналізі загроз та викликів економічній безпеці України, які впливають на стан країни в період війни.

У зв'язку з прогресуючою глобалізацією та наслідками взаємозалежності між державами значно розвинулися можливості негативного впливу на економічну безпеку.

Всі держави мають доступ і можливості до використання, функціонування і розвитку світової економіки, тобто до реалізації власних цілей, пов'язаних з економічною безпекою. Це означає, що ринок подвійний за своєю природою, оскільки він є:

джерелом загроз економічній безпеці, які викликані спекуляцією, що призводить до дестабілізації, технологічним шпигунством, відмиванням капіталу;

джерелом, яке може посилити негативний вплив на економічну безпеку держави зловмисниками.

Слід зазначити, що держави не тільки негативно впливають одна на одну, але й там, де у них є спільні інтереси і їхня природа не розбіжна, вони намагаються співпрацювати один з одним на всіх економічних рівнях. Цей тип залежності найчастіше виникає в наслідок ангажування найбагатших країн, які визначають головні напрями діяльності для менш розвинених країн. Країни, які швидко розвиваються, стають місцем збуту послуг, товарів та інвестицій у слаборозвинених країнах.

Загрози економічній безпеці країни можна згрупувати на наступні види ризиків, питання яких неодноразово піднімалося на Всесвітньому економічному форумі:

технологічний ризик (серйозні наслідки для урядів через збої в технологічній інфраструктурі в галузі інформатики, незахищеність інформації та даних в Інтернеті, проблеми, викликані впровадженням нових технологій, які можуть негативно впливати на здоров'я);

ризик впливу на навколишнє середовище (зміна клімату, шкода навколишньому середовищу, що призводить до зменшення різновиду фауни та флори, екстремальні зміни погоди та виникнення раніше невідомих явищ природи, повені на величезних площах, що спричиняють значні матеріальні втрати та зміну параметрів підземних вод, забруднення питної води, дестабілізація умов життя, спричинена виверженнями вулканів або землетрусами (руйнування інфраструктури, пам'яток культури), значне забруднення повітря (озонова діра, парниковий ефект), збільшення витрат на лікування громадян, забруднення вод океану, а отже, вимирання цінних морських ресурсів та біорізноманіття);

соціальний ризик (зниження врожайності, виникнення інфекційних захворювань, які все більш стійкі до вакцинації, що призводять до підвищення смертності, збільшення витрат на утримання догляду здоров'я, підвищення кількості хронічних захворювань, старіння суспільства, тобто зниження народжуваності, що створює великі демографічні проблеми, а отже збільшує обіг грошових коштів на систему соціального забезпечення, продовольча безпека, економічна нерівність);

геополітичний ризик (дисбаланс внутрішнього і зовнішнього станів, зниження почуття безпеки громадян, міграція, корупція, глобальні помилки в управлінні, геополітичні конфлікти, зброя масового знищення, безпека космосу, незаконна торгівля, тероризм, організована злочинність);

економічний ризик (високі коливання цін на електроенергію, екстремальні ціни на сировину, обмеження глобалізації, глобальна валютна нестабільність і дисбаланс, зниження ефективності китайської економіки, збільшення всіх витрат господарської діяльності, що спричиняє порушення в міжнародних структурах, падіння цін на активи, що призводить до кредитної нестабільності, збільшення державного боргу, величезні коливання цін на енергоносії та споживання).

Вищевказані групи ризику визначають кількість факторів, які необхідно проаналізувати при визначенні рівня економічної безпеки держави.

Всесвітній економічний форум цього року відкрився 22 травня, його основні сесії триватимуть з 23 до 26 травня, у них візьмуть участь понад 2 тис. осіб − найвпливовіші представники світових політичних та бізнес-еліт, зокрема 50 голів держав та урядів. Цей Форум є значущим для безпеки України на сьогодні як ніколи. Україну обговорять у контексті тем глобальної продовольчої кризи та енергетичної безпеки, нової холодної війни та проблеми безпеки Європи, нових міграційних потоків, перегляду політики партнерства ЄС, дискусій щодо повернення Заходу на світову сцену та можливої смерті глобалізації.

На Форумі будуть підняті безпрецедентні глобальні проблеми, серед яких не лише воєнний стан в Україні та його надзвичайні наслідки, які зачіпають увесь світ (геополітичні та економічні), але й відновлення світової економіки після пандемії COVID-19, а також спроби міжнародного співтовариства уповільнити руйнівну дію кліматичної кризи на нашу планету.

Питання загрози економічній безпеці України на сьогодні є досить актуальним, яке не можливо остаточно вирішити на Форумі, але це один із шляхів післявоєнного відновлення України та забезпечення її економічної безпеки, що, в свою чергу, потребують подальших наукових досліджень.

Список літератури:

1. Гнатенко В. Загрози економічній безпеці держави в умовах глобалізації. *Аспекти публічного управління*. Том 9. № 1. 2021. С. 55–62.

2. Мартиненко В. В. Загрози економічній безпеці України в контексті викликів глобалізації. *Економіка та управління національним господарством. Економічний часопис-21*. 2011. Випуск 7-8. С. 39–40.

3. Олійничук О. Система економічної безпеки держави та рівні її формування: концептуальні аспекти. *Галицький економічний вісник*. Тернопіль: ТНТУ. 2015. Том 48. № 1. С. 93–100.

4. Сазонов В. В., Внутрішні загрози економічній безпеці держави як суттєвий дестабілізуючий фактор. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2020. № 1(22) С. 100–106.

5. Скорук О. В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету:* Сер.: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Ужгород : Видавничий дім “Гельветика”. 2016. Вип. 6. Ч. 3. С. 39–42.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВПЛИВУ СТРУКТУРНИХ ЗМІН НА ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМИ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК (СИЛ) В СУЧАСНИХ УМОВАХ В КОНТЕКСТІ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ТЕЛЕГІН В. В.
ORCID: 0000-0001-6896-3848
НУОУ імені Івана Черняховського

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку збройної боротьби, характер, умови, ведення сучасних операцій (бойових дій), збільшення їх просторово-часових показників, вимагають суттєвого підвищення витрат відповідних ресурсів і змін в організації забезпечення ними військ (сил), що обумовлює актуальність потреби поглибленого аналізу процесів, які відбувались під час докорінної зміни організаційно-штатних структур ЗСУ, інших складових сектору безпеки і оборони України та раціональних варіантів складу, спроможностей, ефективного функціонування системи МТЗ.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. В наукових працях В. Кивлюка [1], О. Хазановича, І. Романченка, В. Шуєнкіна [2, 3] викладено погляди на ретроспективи розвитку та напрями удосконалення МТЗ, що розглядаються з позиції їх організованості та визначають показники градації. Наголошено, що подальші дослідження мають становити основу пошуків раціональної побудови сучасної єдиної, цілісної системи МТЗ. При цьому не запропоновано жодного варіанту щодо перспективної моделі всебічного забезпечення військ (сил) в сучасних умовах ведення операцій (бойових дій).

Проблемним питанням моделювання процесу функціонування системи відновлення озброєння і військової техніки угруповання військ, як однієї з підсистем технічного забезпечення розглядались М. Шишановим, А. Гуляєвим, М. Шевцовим [4], методи моделювання на основі комплексного підходу, які базуються на побудові та дослідженні моделі системи забезпечення боєздатності парку ОВТ угруповання військ, методичні підходи, моделювання процесу раціонального розміщення та застосування окремих елементів системи технічного забезпечення викладені в роботах О. Гуляка, Б. Дем'янчука, В. Косарева, О. Маслія [5, 6], які досі залишились не реалізованими в практичній діяльності військ (сил).

Моделюванню процесів технічного забезпечення бойового застосування зразків озброєння присвячено праця О. Сухіна, А. Косенка [7], в якій застосовано математичний апарат дискретних марківських процесів, але оцінка закономірності зміни ймовірності перебування в стані зразків "пошкоджений – невідновлений" (в процесі їх застосування за призначенням) показала, що в типових умовах, через бойові пошкодження, ця ймовірність, незважаючи на заходи, що приймаються, досягає рівня лише 0,5–0,7.

Таким чином, врахування еволюційних структурних і функціональних змін в системі МТЗ дозволить змоделювати розподіл наявного ресурсу для

забезпечення повноти та якості виконання військами (силами) покладених на них завдань та найшвидшого досягнення критеріїв і показників, необхідних для інтеграції в НАТО.

Мета дослідження полягає у вивченні впливу структурних змін ЗСУ на функціональні властивості системи МТЗ визначення, запропонувати модель доцільної, раціональної структури угруповання та відповідних сил і засобів його забезпечення для вирішення завдань, які можуть швидко змінюватись під час оборонних дій.

Сучасними тенденціями збройної боротьби передбачено глобалізацію систем розвідки, управління, навігації при одночасній інтеграції засобів ураження в найбільш потужні системи, зростання асиметричності в характері боротьби та призвело до суттєвих змін у просторово-часових показниках операцій, формах і способах застосування військ (сил), що вимагає збільшення потреб у ресурсному забезпеченні бойових дій та потребує удосконалення підходів до оборонного планування та їх всебічного забезпечення.

Провідними країнами світу використовується оборонне планування на основі спроможностей, заходи якого своєчасно корегуються в залежності від змін у загальносвітових тенденціях збройної боротьби. При цьому застосовується доктрина DOTMLPF, яка базується на семи критеріях з використанням DRMIS, в якій застосовано систему оцінки ефективності досягнення результатів, кількісно відображеної у відсотках, базуючись на основних показниках, які відображують результативність використання ресурсів для логістичних процесів.

У ЗСУ оцінкою спроможностей рахується рівень бойової готовності, тобто стану військ (сил), що забезпечує реалізацію їх бойового потенціалу в інтересах вирішення поставлених завдань у визначений період часу з заданою ефективністю в конкретних умовах обстановки. Оцінка ефективності здійснюється за різними критеріями та показниками: коефіцієнт бойової готовності, кількісно відображений як функціональна залежність від укомплектованості особовим складом, рівня забезпечення ОВТ, матеріальними засобами; коефіцієнт технічної готовності як співвідношення кількості справних зразків до списочного складу; комплексний показник бойової готовності, як множення семи різних за сутністю коефіцієнтів.

Таким чином, критерії та показники оцінки ефективності планування на основі спроможностей в ЗСУ та провідних країн світу суттєво відрізняються, що пояснюється особливостями (еволюцією) структури та функціональних властивостей відповідних систем забезпечення (табл. 1).

Як видно з табл. 1, зміна структури систем технічного та тилового забезпечення призвела до суттєвих їх функціональних особливостей. На етапі створення, побудови ЗСУ характерною особливістю було наявність автономних сил і засобів як технічного так і тилового забезпечення від підрозділу до центру при нормативно визначеному їх розташуванні на місцевості.

Під час інтеграції технічного і тилового забезпечення в МТЗ простежується наявність органів МТЗ з обов’язковим створенням об’єднаних

центрів забезпечення. Наступна перебудова структури МТЗ в логістику відбулась зі створенням нового органу управління Командування сил підтримки.

Таблиця 1

Еволюція структури та функціональних властивостей систем технічного та тилового забезпечення

Етапи	Структура системи, основні види	Основні функції	Примітки
Створення, побудова	**Технічне** забезпечення: танко-технічне; авто технічне; ракетно-технічне та артилерійсько-технічне; метрологічне **Тилове** забезпечення: речове; продовольче; забезпечення ПММ; КЕС	забезпечення та **створення** запасів; підготовка о/с; технічна розвідка, евакуація і ремонт пошкоджених (несправних) ОВТ; управління.	наявність **автономних** сил і засобів; **нормативно** визначене розташування на місцевості
Реформування	**Матеріально-технічне** забезпечення (логістика): **матеріальне** забезпечення; **технічне** забезпечення **окремий** орган управління Командування сил підтримки	**накопичення** до встановлених норм запасів МТЗ та своєчасне **забезпечення** ними військ	**інтеграція** технічного та тилового забезпечення в **матеріально-технічне;** створення **об'єднаних** центрів забезпечення
Розвиток	**Єдина система логістики** сил оборони: **матеріальне** забезпечення; **технічне** забезпечення; **транспортне** забезпечення. **спеціалізований** орган управління Командування сил логістики, побудоване за J-структурами; Озброєння ЗСУ; Тил ЗСУ; Елементи ОПК	**інтегровані** з усіх систем з частковою заміною	**адаптована** до роботи відповідно стандартів НАТО

Подальше реформування органів управління, наявність окремих озброєння та тилу ЗСУ призвело до наступного перерозподілу функціональних можливостей відповідних сил забезпечення.

Розвиток організаційно-штатної структури ЗСУ з урахуванням стандартів НАТО характеризується появою спеціалізованого органу управління Командування сил логістики та відповідних *J*-структур в

системах технічного та тилового забезпечення із максимальним використанням можливостей сучасного оборонно-промислового комплексу.

Якщо розглядати матеріально-технічне забезпечення як складну систему, то вона повинна бути структурована належним чином та забезпечувати максимальну ефективність дій бойових підрозділів з мінімальними витратами ресурсу.

В існуючих моделях функціонування системи технічного забезпечення критерієм оцінки ефективності визначено коефіцієнт бойової готовності кожного зразка ОВТ, що потребує значних витрат часу на відповідні розрахунки та не враховує динаміки зміни їх характеристик у зв'язку із застосуванням сучасних інноваційних технологій, які впроваджуються в процесі переоснащення підрозділів.

При цьому особливого значення набуває визначення доцільної, раціональної структури угруповання та відповідних сил і засобів його забезпечення для вирішення завдань, які можуть швидко змінюватись під час оборонних дій.

Вхідними даними слугуватиме стан наявних ресурсних можливостей *R*, керованими параметрами простору площа району бойових дій *x*, оперативно-тактичні та воєнно-географічні фактори, збуджуючим параметром слугує зміна обстановки в часі $x_1(t)$. Вихідним параметром системи обирається рівень боєздатності підрозділів за наявністю справних зразків ОВТ N, спроможних до виконання завдань за призначенням (рис. 2).

Визначальним параметром при цьому слугуватиме значення витрачання ресурсу, використаного на підтримання необхідного рівня боєздатності підрозділів та власних сил і засобів, що максимально відповідає системі оцінки ефективності досягнення результатів, яка використовується в провідних країнах світу та НАТО.

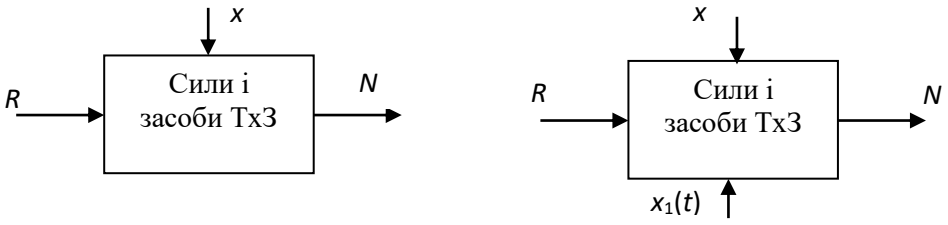

Рис. 2. ***Схема функціонування системи МТЗ для різних умов організації та ведення оборонних дій***

Виходячи з рис. 2, система МТЗ в умовах завчасної підготовки до оборонних дій (без впливу противника), функціонує в стаціонарному режимі без наявності збуджуючих параметрів. Під час організації МТЗ в умовах безпосереднього зіткнення з противником система починає функціонувати в іншому режимі збудженого стану, викликаного зміною обстановки в часі.

Отже, модель функціонування системи МТЗ без впливу збуджуючих параметрів набуває вигляду:

$$N = f(R,t) \text{ при } x=\text{const}, \quad (1)$$

де N – рівень боєздатності підрозділів за наявністю здатних до виконання за призначенням зразків ОВТ;

R – ресурс, накопичений системою МТЗ;

t – час виконання завдань системою технічного забезпечення;

x – керовані параметри простору району оборонних дій.

З появою впливу на систему МТЗ збуджуючих параметрів (вплив засобів ураження противника) модель її функціонування набуває нового вигляду

$$N = f(R, x_1, t) \quad (2)$$

Суттєвою особливістю функціонування системи МТЗ саме для умов оборонних дій є можливість застосування добре апробованого науково-методичного апарату оцінки її ефективності (наприклад моделювання за допомогою дискретних марківських процесів, або побудови системи підтримки прийняття рішень), що надає змогу обирати раціональний варіант складу та структури сил і засобів з метою їх подальшого позиціонування на місцевості.

Незважаючи на загальносвітові тенденції збільшення просторово-часового розмаху сучасних операцій (бойових дій), зміну форм і способів застосування військ (сил), основним видом залишаються оборонні дії, а питанням їх технічного забезпечення приділяється багато уваги.

Таким чином, з урахуванням суттєвих змін у формах і способах застосування військ (сил), просторово-часових показниках операцій (бойових дій), процесу реформування та розвитку ЗСУ, особливостей створення, побудови, функціонування відповідних систем забезпечення, дозволяє виконувати їм завдання за призначенням з максимальною ефективністю з мінімальними витратами ресурсу, а можливість застосування апробованого науково-методичного апарату оцінки її ефективності надає змогу обирати раціональний варіант складу та структури сил і засобів для виконання завдань за призначенням.

Список літератури:

21. Кивлюк В. С. Погляди на формування та функціонування системи матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил України. *Наука і оборона*. № 2, 2006. С. 22–25.

22. Романченко І. С., Шуєнкін В. О. Погляди на розвиток системи матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил України. *Наука і оборона*. № 4, 2007. С. 36–39.

23. Хазанович О. І. Система матеріально-технічного забезпечення: Ретроспектива розвитку та напрями удосконалення. *Наука і оборона*. № 1, 2007. С. 27–31.

24. Шишанов М., Гуляєв А., Шевцов М. Метод моделювання процесу функціонування системи відновлення озброєння і військової техніки угруповання військ. *Озброєння та військова техніка*. № 1(13), 2017. С. 75−77.

25. Гуляк О. В., Дем'янчук Б. О., Косарев В. М. Марківська модель для оцінки і адаптивного відновлення працездатності складної системи забезпечення. *Європейський вектор економічного розвитку*. № 2, 2016. С. 16−36.

26. Гуляк О. В., Дем'янчук Б. О., Маслій О. М. та інші. Основи військової логістики. Прогнозні моделі забезпечення. Одеса: Військова академія, 2019. 262 с.

27. Сухін О. В., Дем'янчук Б. О., Косарев В. М. Модель процесів системи технічного забезпечення бойового застосування зразків озброєння. *Системи озброєння і військова техніка*. № 4(60), 2019. С. 94−101.

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНИХ МАС НА ГРАВІТАЦІЙНУ СИЛУ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ КРАЇНАМИ

ТКАЧ М. Я. д.е.н.
ORCID: 0000-0002-8832-1268
НУОУ імені Івана Черняховського

Постановка проблеми. Розуміння глобальних світових подій та їхніх наслідків є важливою науковою проблемою сьогодення. Саме розуміння причинно-наслідкових зв'язків дозволяє уникнути або пом'якшити наслідки глобальних катастроф. Глобальні або регіональні соціальні процеси (політичні, економічні, культурні) можна описати загальновідомим законами природи. Так, використання закону всесвітнього тяжіння може допомогти зрозуміти джерела виникнення сучасної кризи в Європі та світі, а саме війни РФ проти України. На перший погляд зрозумілі причини такого конфлікту є тільки вершиною більш глобальних явищ, які можуть бути пояснені за допомогою гравітаційного закону.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Вчені економісти – Я. Тімберген, Ч. Томас, Д. Андерсон, Е. Вінкуп та інші [2-5], почали застосовувати закон всесвітнього тяжіння в дослідженнях економічних відносин між країнами ще з середини XX-го ст. В той же час вони не приділяли уваги глобальним змінам через призму зміщення центрів тяжіння у балансі світової рівноваги. Такий підхід є дещо новим поглядом на глобальні світові процеси та можливістю формування прогнозів щодо зміни світового порядку та розподілу сфер впливу у світі.

Мета дослідження. Використовуючи закон всесвітнього тяжіння пояснити причини війни РФ проти України та конфлікту з "західним світому", а також сформувати прогноз щодо наслідків даної кризи та можливого розподілу сфер в пливу у світі.

Згідно теорії систем всесвіт є великою системою, яка вміщує в собі безкінечну кількість систем нижчого порядку [1]. До таких систем відноситься наприклад наступні: галактики; сонячна система; соціальні

системи (економічні системи, країни, політичні та воєнно-політичні союзи, міжнародні організації, громадські об'єднання, сім'я тощо); біологічні системи (популяція організмів, будова біологічних об'єктів) та багато інших. Відповідно всі існуючі системи перебувають одночасно у взаємодії. Наприклад процеси які відбуваються в масштабах сонячної системи чинять вплив на біологічні та соціальні системи на землі. Таку взаємодію та вплив однієї системи на іншу можна пояснити виникненням певних сил, в нашому випадку цікавість викликає саме гравітаційна сила.

Згідно закону всесвітнього тяжіння, вперше сформульованому англійським вченим Ісааком Ньютоном у 1687 році у трактаті "Математичні початки натуральної філософії" [2], сила тяжіння між двома тілами (матеріальними точками) прямо пропорційна добутку їхніх мас, і обернено пропорційна квадрату відстані між ними:

$$F = G\frac{m_1 \times m_2}{r^2} \quad (1)$$

де F – сила тяжіння, яка діє між першим та другим тілом;

G – гравітаційна стала, приймається за одиницю;

m_1 та m_2 – маси першого та другого тіла;

r – відстань між тілами.

Вчені економісти почали застосовувати закон всесвітнього тяжіння в дослідженнях економічних відносин між країнами ще з середини XX-го ст. Так, Дж. Тімберген [3] запропонував використовувати гравітаційний закон для дослідження закономірностей в міжнародній торгівлі:

$$F_{A.B} = G\frac{GDP_A^{\alpha} \times GDP_B^{\beta}}{R_{AB}^{\delta}} \quad (2)$$

де α, β – роль економічного розміру (α, $\beta \approx 1$);

δ – роль відстані;

GDP – маса країни A та B виражена у ВВП.

Гравітаційні моделі в економіці набули розповсюдження оскільки вони отримали емпіричні докази. Спільне у всіх моделях те, що основою в обрахунках є відстань між країнами та їхні економічні розміри. В роботах [4, 5] доведено, що існує залежність розвитку торгівельних взаємовідносин між країнами від економічної могутності та географічної відстані між ними. Використання гравітаційних моделей в економіці дозволяє побачити не тільки тенденції в розвитку торгівлі між країнами, а набагато ширший спектр взаємодій. Разом із зростанням товарообігу між країнами також зростає і їхня співпраця в політичній, культурній і військовій сферах. Кожна із взаємодій підсилює загальну силу тяжіння між країнами та спонукає до їхнього зближення.

Якщо ми прирівняємо окремі країни до космічних тіл і використаємо гравітаційну теорію для дослідження сили взаємодії між ними, то ми зможемо пояснити певні регіональні та глобальні процеси та спрогнозувати подальші тенденції щодо розподілу світових сил у майбутньому. Для

проведення розрахунків пропонується використовувати такі величини, як економічна могутність країни (маса) та географічна відстань між досліджуваними країнами.

Ніхто не заперечуватиме той факт, що на сьогоднішній момент найбільшою масою володіють такі країни як США та Китай. США, станом на 2020 рік, мали ВВП в розмірі 20,95 трлн. доларів США або 25% від світового, а ВВП Китаю склав 14,72 трлн. доларів США або 17,4% [6]. Саме економічна вага цих двох країн і дає їм можливість притягувати до себе інші країни, при цьому поширюючи свій економічний і політичний вплив у світі.

Останні десятиліття Китай набирає все більшої маси, а його сила тяжіння стає все потужнішою та дозволяє йому притягувати до своєї орбіти все більше країн перетворюючи їх на сателітів. Така ситуація хвилює США адже кожен новий сателіт додає Китаю загальної маси і з часом він зможе конкурувати за світове лідерство.

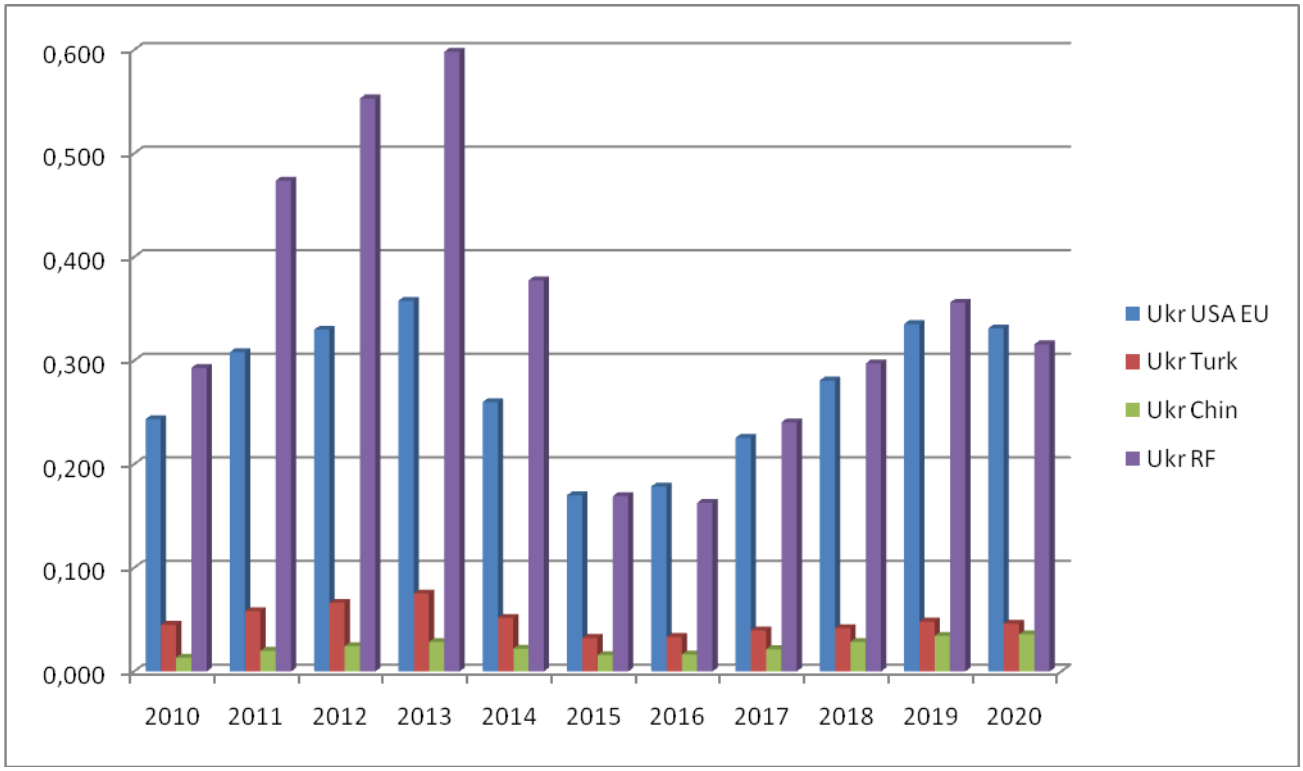

Рис. 1 ***Сила тяжіння між Україною та США і ЄС, Туреччиною, Китаєм, РФ***

Яскравим прикладом втрати своєї маси є РФ. Станом на 2020 рік її ВВП складав 1,48 трлн. дол. США або 1,7 % від світового. Така ситуаціє призвела до того, що РФ не в змозі втримати в своїй орбіті країни бувшого СРСР та країни Варшавського договору, які почали притягуватися до США, Китаю та Туреччини, в залежності від географічного положення. Більше того – з такою величезною територією та малою економічною масою РФ не зможе зберегти навіть свою цілісність, що викликає в неї агресивність яку вона проєктує на сусідні країни, однією з таких країн стала Україна. На прикладі України буде доцільно показати тенденції щодо зміни сил тяжіння між нею та ЄС і США, РФ, Туреччиною та Китаєм. Для розрахунку відстань між тілами (країнами)

прирівнювалася до відстані між їхніми столицями (оскільки для розрахунку сили тяжіння бралася сума ВВП ЄС і США, то у випадку визначення відстані між Києвом та Вашингтоном приймалася відстань до найближчої європейської столиці від половини даного шляху тобто до Лісабону), а інформація щодо ВВП досліджуваних країн бралася з електронного ресурсу Всесвітнього банку.

Проведені розрахунки доводять те, що сила тяжіння між Україною та РФ слабшає, а між ЄС, США та Туреччиною зростає. Саме дана ситуація і призвела до агресії збоку Росії щодо України, яка була здійснена з метою втримати Україну в своїй орбіті, але слабка економічна та недостатня військова могутності РФ вже не зможуть зупинити процесу розриву. Більше того, слабкість РФ в економічному плані та її територіальна близькість з Китаєм, який має величезну масу, може призвести в майбутньому до територіальних втрат самої РФ.

Застосування гравітаційної теорії для пояснення процесів в міжнародних відносинах та формування прогнозів щодо майбутнього балансу світових сил є надзвичайно цікавою та перспективною практикою. Слід також зазначити, що потрібно використовувати більшу палітру існуючих факторів – демографічні показники, рівень дипломатичних відноси, товарообіг, військову могутність тощо. Більша кількість факторів дозволить якісніше здійснювати аналіз та отримувати реалістичніші прогнози.

Список літератури:

1. Берталанфи Л. фон. История и статус общей теории систем. *Системные исследования: Ежегодник*, 1972. М.: Наука, 1973. С. 20−37.

2. Ньютон І. Математичні початки натуральної філософії. Класики науки. URSS. 2020. 704 с.

3. Tinbergen, Jan. 1962. “An Analysis of World Trade Flows,” in Shaping the World Economy, edited by Jan Tinbergen. NewYork, NY: Twentieth Century Fund.

4. Chaney, Thomas. 2008. “Distorted Gravity: The Intensive and Extensive Margins of International Trade,” American Economic Review, 98(4): 1707-21.

5. Anderson, James E., and Eric van Wincoop. 2003. “Gravity with Gravitas: A Solution to the Border Puzzle,” American Economic Review, 93(1): 170−92.

6. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. URL: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD. (дата звернення 11.06.2020).

ПІДТРИМКА ФІСКАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ТОЛОК П. О. к.е.н.
ORCID: 0000-0002-2481-8152
НУОУ імені Івана Черняховського

Постановка проблеми. Бюджетна політика України з квітня 2022 року увійшла у найтяжчий період випробувань війною. Через вичерпання фіскальних резервів ситуація із виконанням бюджету стала напруженішою (доходи становлять трохи більше половини довоєнного рівня, відчутним є падіння податкових надходжень від митниці; втрати бюджету почалися внаслідок надання податкових і митних пільг). Зазначене обумовлює необхідність вирішення проблеми здійснення аналізу бюджетної політики в умовах воєнного стану та пошуку інструментів для підвищення фіскальної стійкості.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Аналіз останніх досліджень і публікацій у сфері бюджету та бюджетної політики, у тому числі наслідків війни для глобальної економіки, показує, що ці питання розглядали Дж. Стігліц [1, 2], К. Рогофф [3], Б. Бернанке [4], О. Бланшард [5], Т. Пікетті [6], Т. Єфіменко [7], С. Марченко [8] та інші. Разом з цим питання вибору інструментів бюджетної політики держави в умовах війни потребує додаткового дослідження.

Метою дослідження є здійснення аналізу проблем у бюджетній політиці України в умовах воєнного стану та інструментів, які застосовує уряд для підвищення фіскальної стійкості держави.

Бюджетно-податкова політика продовжує підтримувати виснажені більш ніж двома місяцями війни економіку та суспільство. У квітні 2022 року загострилася проблема збалансування доходів і видатків державного бюджету. Бюджет гостро відчуває значні втрати доходів унаслідок війни та результатів здійсненої податкової лібералізації. Разом з тим постала нагальна необхідність збільшувати фінансування обороноздатності, соціальні видатки, зокрема на підтримання внутрішньо переміщених осіб, фінансувати відновлення звільнених територій. Фіскального балансу частково допомагає досягати міжнародна фінансова допомога від країн-партнерів.

Першопричиною вразливості фіскальної стійкості в частині формування доходів держави в Україні стало припинення економічної діяльності на територіях, де йдуть бойові дії. Саме тому за підсумками двох місяців війни бюджетна політика України постала перед викликами щодо ефективного перерозподілу обмежених бюджетних коштів. Основним інструментом управління в цей час є резервний фонд бюджету. ВРУ прийняла Закон про внесення змін до закону України “Про Державний бюджет України на 2022 рік”. Законом України від 21 квітня 2022 року № 2218-IX збільшено на 200 млрд грн видатки загального фонду державного бюджету за бюджетною програмою “Резервний фонд” за рахунок збільшення

на цю суму державних запозичень (з відповідним збільшенням граничних обсягів державного боргу та дефіциту державного бюджету). При цьому встановлено, що додаткові кошти резервного фонду державного бюджету спрямовуються виключно на здійснення заходів щодо забезпечення безпеки й оборони, фінансової підтримки внутрішньо переміщених осіб.

У цілому, за повідомленням міністра фінансів України С. Марченка, бюджет країни у воєнний час потребує понад 5 млрд доларов США на місяць [8]. Можливості уряду України фінансувати потреби державного бюджету за рахунок податкових доходів об'єктивно обмежуються внаслідок фізичного руйнування виробничого потенціалу економіки та знищення її трудових ресурсів.У зв'язку з цим структура джерел зміщується на користь позик (у тому числі розміщення на ринкових аукціонах військових облігацій) та міжнародної допомоги країн-партнерів і міжнародних організацій, підвищується частка грантів, частину потреб доводиться фінансувати за рахунок монетизації державного боргу. Потенційно вагомим новим джерелом ресурсів державного бюджету України в майбутньому мають стати конфісковані активи та репарації від агресора.

Затяжний характер війни РФ проти України потребує продовження трансформації податкової політики для утримання фіскальної стійкості держави, громадян і бізнесу. Необхідно також послідовне відновлення в умовах війни інституційної спроможності ДПСУ та Державної митної служби України.

Потрібно поглибити співробітництво з міжнародними фінансовими організаціями та іншими міжнародними партнерами щодо пошуку швидкого залучення грантової допомоги та виключно пільгового кредитного фінансування дефіциту бюджету. Необхідно також українським відомствам посилити дипломатичну роботу щодо політичної підтримки з боку міжнародних партнерів можливості застосування механізмів післявоєнної реструктуризації (списання) зовнішнього державного боргу України, що є умовами післявоєнного економічного відновлення України.

Дослідження світового досвіду механізмів післявоєнної реструктуризації державного боргу є напрямом подальших досліджень у цієї сфері.

Список літератури:

1. Stiglitz J. E. Freefall: America, Free Markets, and the Sinking of the World Economy. N. Y. ; London : W. W. Norton&Co., 2010. 443 p.

2. Stiglitz J. E. The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future. N. Y.; London: W. W. Norton&Co., 2012. 560 p.

3. Rogoff K. The Long-lasting Economic Shock of War: Analytical Series. URL: https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2022/03/the-long-lasting-economic-shock-of-war

4. Bernanke B. S. The Courage to Act: A Memoir of a Crisis and Its Aftermath. N. Y. ; London : W. W. Norton&Co., 2015. 624 p.

5. Blanchard O. Deciding when Debt Becomes Unsafe: Finance&Development, march 2022. URL:

https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2022/03/Deciding-when-debt-becomes-unsafe-Blanchard (дата звернення 21.05.2022).

6. Piketty Th. Capital in the Twenty-First Century. Cambridge (Mass.) ; London : Belknap Press of Harvard University Press, 2014. X, 685 p.

7. Єфименко Т. І. Фіскальний простір та стабілізація державних фінансів. *Фінанси України*. 2017. № 9. С. 7–28.

8. Марченко С. "Якщо війна триватиме ще 3–4 місяці, можуть знадобитися болючі заходи". Інтервью газеті "*Українська правда*" від 16.05.2022 р. URL:https://www.epravda.com.ua/rus/news/2022/05/16/687090/ (дата звернення 21.05.2022).

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ БАНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

ТРЕТЯКОВА О В. к.е.н., доцент
ORCID: 0000-0002-8993-9051
ЧНУ імені Юрія Федьковича
ІВАНИЦЬКИЙ М. Г. к.військ.н., доцент
ORCID: 0000-0001-5137-6591
НУОУ імені Івана Черняховського

Постановка проблеми. Повноцінне функціонування ринкової системи господарювання неможливе без фінансових і юридичних інститутів, які є активними учасниками фінансового ринку. Саме банкам належить організація грошових потоків і забезпечення безперервного процесу суспільного відтворення. Зокрема, банкам належить пріоритетна роль у мобілізації тимчасово вільних коштів компанії. Спрямування акумульованого капіталу в необхідних обсягах у розрізі галузі економіки має сприяти розвитку економіки і підвищенню матеріального добробуту населення країни. В умовах фінансової кризи загострюються питання забезпечення стабільного економічного розвитку країни, що значною мірою залежить від надійності банківської системи. Визначними фактором у формуванні довіри інвесторів та вкладників до банків є їх стабільний розвиток та фінансова стійкість. Це передбачає ефективне формування банківського капіталу, який є основою виконання банками своїх функцій і мінімізації фінансових ризиків. Це особливо актуально тому, що на сучасному етапі вітчизняні банки наражаються на небезпеку недоотримання нормативного розміру власного капіталу через неефективну політику управління, що може спричинити поглиблення недовіри клієнтів і відтік капіталу [5]

Мета дослідження. Метою дослідження є узагальнити теоретичні основи механізму формування капіталу банку у розрізі окремих його складників.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Аналіз літературних

джерел виявив, що існують різні види сутності банківського капіталу. За першим підходом банківський капітал розглядається як частина ресурсної бази, як сукупність власних, залучених та запозичених коштів; за другим підходом банківський капітал – це лише власні кошти акціонерів банку, які належать їм на правах власності. Крім цього, науковці виокремлюють різні функції капіталу банку. Більшість із них виокремлюють лише три базові функції, такі як захисна, оперативна, регулювальна. На наш погляд, доцільно деталізувати функції капіталу банку з урахуванням його економічної сутності (захисна, регулювальна, функція забезпечення розвитку банку і підвищення його прибутковості, функція збільшення ринкової вартості банку). Механізм формування капіталу банку потребує дослідження терміну «механізм», який прийнято розуміти як сукупність процесів, прийомів, методів, підходів, за допомогою яких відбувається рух всієї системи і здійснюється досягнення певної мети. На нашу думку, визначення механізму – це система засобів і методів, які забезпечують функціонування цілісної системи та досягнення її цілей. У світовій практиці існують різні види механізмів. Для кожної сфери діяльності існує власний механізм, тож механізм формування капіталу банку не є винятком.[5]

Загалом було визначено, що механізм формування власного капіталу банку є чітким, що дозволяє забезпечувати необхідний рівень фінансової автономіїорганізації, а також контролювати рівень різноманітних ризиків.

Проте можна виділити окремі недоліки, які дещо погіршують якість такогопроцесу (рис. 1).

Як показано на рис. 1, сюди можна віднести втрату громадянами та підприємствами частину своїх коштів у тому випадку, якщо банк збанкрутує. Мова йде про ті депозити, які не охоплені системою страхування вкладів. Як результат, оборотний капітал втрачається підприємствами, а також частина коштів не може бути повернуту у тому випадку, якщо фізична особа розмістиласуму більше 200 тис. грн.

Очевидно, що це здійснює негативний вплив на становище громадян та суб’єктів господарської діяльності. Для вирішення такого недоліку доцільно передбачити можливість конвертації вкладів у акції банку. Наприклад, якщо мова йде про системно важливий банк, то знизити обсяг поточних зобов’язань можна за рахунок здійснення такої операції. Це забезпечить відновлення стабільності фінансової установи без необхідності проведення додаткової капіталізації за рахунок держави, тобто фактично – платників податків. У будь- якому випадку, такий захід є більш привабливим з точки зору соціальних та економічних завдань держави, ніж розвиток подій по звичайному сценарію. Адже на даний момент часу позичальники не отримують жодних коштів, а в протилежному випадку вони будуть претендувати на частину майна та того прибутку, який буде згенеровано у майбутньому. Звичайно, якщо обсяг наявних чистих активів є від’ємним, то не доцільно виконувати будь-які зобов’язання перед попередніми власниками. Вони повністю втрачають будь-який контроль та частку у банку [4].

Рис. 1 ***Пропоновані напрямки удосконалення механізму формування власного капіталу банку з урахування наявних недоліків*** [7]

Вважаємо, що такий захід дозволить суттєво знизити рівень різноманітних соціальних ефектів, які пов'язані із втратою коштів. Фактично це означає, що і громадяни, які здатні отримати високий рівень доходу, а також ті підприємства, які характеризуються зваженою бізнес-моделлю, втрачають кошти через дії учасників фінансового ринку, який недостатньо раціонально вибудовував поточну політику залучення та розміщення фінансових ресурсів, у тому числі і власного капіталу.

Таким чином, у сторони, яка постраждала від такого негативного явища, з'являється можливість отримати компенсацію у майбутньому у вигляді дивідендів чи у зв'язку із продажем акцій за умови, що фінансова стійкість банку буде відновлена у найближчій перспективі.

Також у процесі аналізу було виявлено, що на даний час частка резервів у загальній сумі власного капіталу є досить низькою. При цьому нормативні документи визначають необхідність забезпечення значення показника у розмірі 25% від загального розміру регулятивного капіталу. У такому контексті запропоновано забезпечувати подальший реінвестування чистого прибутку для збільшення суми цільового елементу власного капіталу.

Резервний капітал дозволяє забезпечити впевненість вкладників та інших учасників фінансово-господарських відносин у тому, що комерційний банк зможе виконати свої зобов'язання. Адже резервний фонд є тим елементом, який в першу чергу виконує захисну функцію власного капіталу. У випадку виникнення непередбачуваних внутрішніх і зовнішніх шоків на ринку, наприклад, у зв'язку із зниженням попиту на банківські послуги,

управлінці зможуть відносно швидко отримати ліквідні кошти для того, щоб мінімізувати потенційний негативний вплив. Швидка реакція на першому етапі забезпечує нівелювання будь-яких панічних настроїв, що забезпечує збереження більшої суми фінансових ресурсів, що залучені у вкладників та інших партнерів в рамкахфінансово-господарських відносин.

У такому контексті доцільно і надалі працювати в напрямку накопичення частки і обсягу резервних фондів, що дозволить посилити фінансову стійкість тапідвищити довіру до усієї банківської сфери.

Ще один захід запропоновано у контексті поточної коронавірусної кризи та супутніх процесів, що стримували ділову активність країни. Все ж можна стверджувати, що на даний час наявні чіткі перспективи виходу із кризової ситуації. Розвинені країни вже забезпечили вакцинацію суттєвої частини населення. Причому такий процес розвивається, тобто можна очікувати, що цільові 70-80% вакцинованих розвинені країни світу досягнуть протягом найближчих півроку. Саме ця група країн і забезпечує більшу частину споживання та впливає суттєво на ділову активність у світовому масштабі.

Крім цього, китайська економіка, незважаючи на деструктивний вплив коронавірусної пандемії, продовжувала розвиватися та рости. Це означає, що з 2022 року можна очікувати на стрімке відновлення економічного росту. В такому контексті доцільно запровадити нормативи, які були заплановані раніше, проте плани впровадження яких були відмінені через кризу, що спровокована вірусомCOVID-19 та війною [6].

Перш за все, необхідно звернути увагу на буфер системної важливості. Всеж для держави особливо важливо, щоб імовірність банкрутства системно важливих банків була мінімальною. Необхідно створювати додаткові резервні ресурси, які забезпечать пом’якшення впливу внутрішніх та зовнішніх шоків на фінансову економічну систему України. Відповідно, спеціалісти НБУ запропонували нормативи буферу системної важливості залежності від розміру та ролі банку в економіці. Так для Приватбанку пропонується 2%, а для Ощадбанку, Укргазбанку і Укрексімбанку – 1,5%. Іншим переліченим у таблиці 1 банкам запропоновано створити буфер у розмірі 1% [3].

Таблиця 1

Норма буферу системної важливості в залежності від банку, %

Буфер системної важливості	Назва банку
1%	А-банк, Райффайзен банк Аваль, ПУМБ, Альфа банк, ТАС банк, УкрСиббанк, Універсал банк, ОТП банк, банк “Південний”
1,5%	Ощадбанк, Укргазбанк, Укрексімбанк
2%	ПриватБанк

Джерело: складено авторами на основі [3]

Все ж в умовах відновлення економічного росту можна очікувати на більш сприятливу ситуацію, підвищення показників рентабельності активів та

власного капіталу, що дозволить без суттєвого зниження дохідності власного капіталу забезпечити додаткове підвищення фінансової стійкості та ліквідності особливоважливих учасників.

Таким чином, сукупність запропонованих заходів не впливає суттєво на процес формування власного капіталу банку, проте удосконалює механізм здійснення такого процесу в окремих ситуаціях.

Відбудеться підвищення фінансової стійкості, буде забезпечено вищу прогнозованість положення кредитних організацій. Крім цього, буде досягнуто додаткових соціальних та економічних ефектів, що пов'язані із кращим захистом інтересів громадян та підприємств, які користуються послугами комерційних банків.

Підводячи підсумок, зазначимо, що виділено такі недоліки в межах механізму формування власного капіталу банку як відсутність заходів посилення фінансової стійкості в умовах очікуваного відновлення економіки, низька частка резервних фондів у загальній сумі власного капіталу чи статутного фонду, втрата громадянами та підприємствами частини своїх коштів у випадку банкрутства банку (якщо сума вища 200 тис. грн.). Тому запропоновано діяти за такими напрямками як відновлення процесу формування буферу системної важливості починаючи з 1 січня 2022 року, подальше накопичення резервних фондів відповідно до встановлених нормативів (25% розміру регулятивного капіталу), переведення незастрахованих вкладів у акції банку у випадку заходів відновлення стійкості системно важливих банків.

Список літератури:

1. Основні показники діяльності банків України URL: https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/ (дата звернення 21.05.2022).

2. Значення економічних нормативів в цілому по системі URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Ratios_Bank_2022-05-20.xlsx (дата звернення 20.05.2022).

3. Нацбанк оновив перелік системно важливих банків URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3200036-nacbank-onoviv-perelik-sistemno-vazlivih-bankiv.html (дата звернення 20.05.2022).

4. Криклій О., Лор А. Достатність капіталу банку: фактори впливу та зовнішній механізм забезпечення URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/75.pdf (дата звернення 20.05.2022).

5. Куліш Г. П., Кірсенко Ю. В. (2017). Механізм формування капіталу банку в сучасних умовах. *Гроші, фінанси і кредит.* Випуск 17. URL: http://global-national.in.ua/archive/17-2017/138.pdf (дата звернення 19.05.2022).

6. Как китайский рынок p2p-кредитования стал гигантской пирамидой. URL: https://carnegie.ru/commentary/77382 (дата звернення 19.05.2022).

7. Оновлено план упровадження регуляцій для банків у 2021–2024 роках. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/onovleno-plan-uprovadjennya-regulyatsiy-dlya-bankiv-u-2021-2024-rokah (дата звернення 20.05.2022).

ФІНАНСОВІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ТУЛУШ Л Д. к.е.н., доцент, с.н.с.
ORCID: 0000-0002-3922-5245
РАДЧЕНКО О. Д. к.е.н., доцент, с.н.с.
ORCID: 0000-0003-4892-7764
ННЦ "Інститут аграрної економіки"

Постановка проблеми. Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Продовольча безпека є складовою національної безпеки. Так, згідно Методичних рекомендацій [1] визначаються індикатори продовольчої безпеки за кількома критеріями достатності обсягів споживання. Але при критичних обставинах, якими є військове вторгнення РФ в Україну, підходи до її визначення та забезпечення суттєво змінюються. Втрати в аграрній галузі, яка до війни давала 12% українського ВВП та половину експортних надходжень, будуть найвідчутнішими як в самій Україні, так і за її межами. Оскільки в умовах воєнного стану надзвичайно зросли ризики та загрози продовольчої безпеки, навіть введено в обіг поняття "аграрний фронт", актуалізуються потреби її наукового дослідження з метою ефективного фінансового регулювання.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Дослідженню фінансових проблем у складі продовольчої безпеки присвячені праці вчених ННЦ "Інститут аграрної економіки" Ю. Лупенка, Л. Тулуша, О. Грищенко [4, 3] тощо, якими визначено, що продовольча безпека наразі є основним орієнтиром фінансового регулювання стану аграрного сектору економіки. Дослідниками та профільним міністерством встановлено, що через російську агресію близько 1/3 орних земель не засіяні, насамперед Херсонщина та Запоріжжя, які окуповані. На територіях, де можливе ведення діяльності, відчувається дефіцит пального, техніки, добрив, насіння, кадрів. Також є проблема з експортом уже підготовленої продукції через морську блокаду, що унеможливлює її продажу за найбільш економними логістичними ланцюгами. Він вирішення цих питань залежить, чи буде збережена продовольча безпека, чи будуть виконані обов'язки перед зарубіжними партнерами України та як стан галузі вплине на споживчі ціни в країні та світі.

Мета дослідження. Метою дослідження є висвітлення складових продовольчої безпеки України в період воєнного стану через аналіз її нормативних параметрів; виявлення тенденцій і можливостей посилення з метою підвищення ефективності фінансового управління.

Фінансові умови забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану можна умовно поділити на блоки: пряма підтримка галузі через бюджетне фінансування; організаційно-нормативна підтримка для збереження структури галузі і її горизонтально-вертикальних зв'язків.

Підставою до формування фінансових умов гарантування продовольчої безпеки є указ Президента України № 64/2022 [6], де п.4 абз. 2 передбачено

забезпечити фінансування та вжити в межах повноважень інших заходів, пов'язаних із запровадженням правового режиму воєнного стану на території України.

Прийнято закон України "Про забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану" [7], що дозволяє використання всіх доступних сільськогосподарських угідь для проведення посівної кампанії (спрощує набуття прав користування на земельні ділянки сільськогосподарського призначення в умовах воєнного стану). Крім того, створено передумови для ведення с/г виробництва на землях державної власності, які зараз перебувають у постійному користуванні держпідприємств Мінагрополітики, НААН України, закладів освіти тощо; орендні земельні відносини автоматично продовжуються на рік без внесення відомостей у відповідні реєстри.

Відповідно до розпорядження КМУ від 29.04.2022 № 327-р "Про затвердження плану заходів забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану" (далі – План заходів) [4], заплановано 7 заходів за напрямами: адміністрування системи продовольчої безпеки держави; забезпечення населення територіальних громад продовольчими товарами; регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Так, передбачено здійснення моніторингу продовольчої безпеки шляхом проведення аналізу прогнозних балансів попиту та пропозиції на основні види сільськогосподарської продукції (зернових, зернобобових, олійних культур; цукру; молока та молочних продуктів; м'яса та м'ясних продуктів; яєць тощо); забезпечення безперебійного виробництва сільськогосподарської продукції та харчових продуктів через мережу ключових підприємств, економічна спроможність яких відіграє важливу роль у функціонуванні агропромислового сектору в цілому; формування розгалуженої мережі зберігання резервів сировини та продовольчих ресурсів для задоволення стратегічних потреб держави; створення можливостей для самозабезпечення харчовими продуктами територіальних громад та домогосподарств.

У переліку Плану заходів найбільш суттєвою є фінансова складова, а саме забезпечення застосування інструментів фінансування або кредитування розширеного виробництва, або відновлення, будівництва підприємств, які здійснюють вирощування, виробництво та переробку сільськогосподарської продукції забезпечення здійснення закупівлі продовольчих товарів тривалого зберігання і пакувальних товарів для їх фасування за рахунок коштів державного бюджету. Наразі, коштів Держбюджету, закладених на підтримку галузі, а це 4,5 млрд грн, явно недостатньо. З початком введення воєнного стану урядом профінансовано 25 млрд грн на короткострокові кредити, насамперед на проведення посівної кампанії, за якими вимоги до позичальників знижено, банки відкривають відділення в мінімально доступних місцях тощо. Станом на початок травня видано кредитів на 20 млрд грн, основна частина яких залучена за програмою портфельних гарантій 80%. Крім того, надходить міжнародна фінансова допомога агросектору. Але збитки агросектору ще у квітні були оцінені Мінагрополітики в 15 млрд дол.

За даними FAO (Всесвітньої продовольчої організації ООН), ще до початку російського військового вторгнення в Україну, світові ціни на сільгосппродукцію досягли найвищого рівня, починаючи з 1961 року, а у березні вони піднялись до 159,3 пунктів. Тому План заходів передбачає регулювання зовнішньоекономічної діяльності шляхом формування і затвердження переліку товарів критичного імпорту, необхідних для забезпечення безперервного функціонування підприємств агропромислового комплексу та задоволення потреб населення у харчових продуктах. На початку війни Уряд схвалив перелік товарів критичного імпорту, що потрібні державі в умовах воєнного часу з метою обмежити виведення за кордон валюти та зміцнити економіку [2]. Сьогодні бізнес поступово відновлює свою активність, уряд стимулює максимальне нарощення власного виробництва та імпортозаміщення там, де це можливо. Завдяки зусиллям науковців ННЦ "Інститут аграрної економіки" [4] вже на початку травня 2022 року вдалося виключити зокрема, такі позиції: "0401 Молоко та вершки, незгущені та без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин; 0405 Масло вершкове та інші жири, вироблені з молока; молочні пасти" тощо.

Отже, загалом заходи фінансових умов забезпечення продовольчої безпеки зводяться до сприяння регулювання наповнення внутрішнього ринку продукцією власного виробництва та забезпечення експортного попиту. При цьому розширюються обсяги бюджетного фінансування на підтримку галузі та залучаються кошти міжнародних фондів, оскільки Україна інтегрована у світові продовольчі ланцюги. За умов, що склалися натепер, запасів продовольства на внутрішнє споживання в Україні достатньо, в тому числі й внаслідок критично мізерного експорту, який сягав 70% виробництва. Перспективами подальших досліджень є визначення додаткових показників до індексів формування та обчислення стану продовольчої безпеки і прогнозування цін на внутрішньому і зовнішньому ринках на різні види продовольства.

Список літератури:

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/v1277731-13 (дата звернення 30.04.2022).

2. Постанова Кабінету Міністрів України "Зміни, що вносяться у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2022 № 153 "Про перелік товарів критичного імпорту" від 3 травня 2022 № 553. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-u-dodatok-do-p-a553 (дата звернення 13.05.2022).

3. Радченко О. Д. Фінансове регулювання заходів продовольчої безпеки. Фінансове регулювання зрушень у економіці України: збірник тез доповідей учасників VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, Мукачево, 29.03.2022. Мукачево: Вид-во МДУ, 2022. С. 169−173.

4. Про затвердження плану заходів забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.04.2022 № 327-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/327-2022-%D1%80#Text (дата звернення 30.04.2022).

5. Тулуш Л., Грищенко О., Стріховський Д. Оцінка ефективності запровадження 2%-ого податку з обороту (у формі єдиного податку третьої групи). Київ: ННЦ "ІАЕ", 2022. 17 с.

6. Про введення воєнного стану в Україні: указ Президента України від 24.04.2022 № 64/2022. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397 (дата звернення 10.05.2022).

7. Про забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: закон України від 7.04.2022 № 7178. URL: http://surl.li/capdj (дата звернення 30.04.2022).

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ РАЦІОНАЛЬНИХ ЗНАЧЕНЬ ОСНОВНИХ ХАРАКТЕРИСТИК СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАХИСНИХ СПОРУД

УБАЙДУЛЛАЄВ Ю. Н. к.т.н., професор
ORCID: 0000-0002-0002-7423
Національний авіаційний університет
ОЛЬШЕВСЬКИЙ Ю. В. к.т.н., с.н.с.
ORCID: 0000-0002-4565-357X
НУОУ імені Івана Черняховського

Постановка проблеми. Для гарантованого захисту економічного потенціалу держави в умовах терористичної загрози, безконтактних війн, необхідно обороняти і захищати буквально кожний конкретний важливий об'єкт, що відносяться до економічної інфраструктури держави та системи державного військового управління. В першу чергу необхідно визначити ці об'єкти, їх взаємодію та оцінити можливі загрози, що стоять перед ними.

Агресор, терорист, здатний завчасно вивчити структуру військових об`єктів, пунктів управління військами, структуру економіки країни, по яким можливо нанести удар. Він виявить у кожному складному технологічному процесі всі найважливіші системостворюючі елементи та критичні точки, ураження яких може перервати або припинити функціонування об'єкту або цілої галузі на невизначений проміжок часу.

Найбільш імовірно, що одне із завдань безпеки держави в умовах загрози здійснення терористичних актів, безконтактних і асиметричних війн, постійного зростання числа надзвичайних ситуацій природного, техногенного характеру, у ряді країн буде вирішуватись головним чином за допомогою єдиної державної системи оборони та цивільного захисту населення, об'єктів економіки і територій.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Створення такої системи обумовлює подальший розвиток теорії та практики забезпечення "живучості" СЗС – ФССО [1].

У той же час в літературі не описана існуюча методика оптимізації значення характеристик СЗС, зокрема елементів конструкцій із сталефібробетону, для підвищення стійкості до динамічних навантажень і газопроникності, при яких забезпечується ефективність витрат грошових коштів при найменших можливих загальних втратах серед особового складу та населення [1].

Мета дослідження. Як відома, раціональні характеристики СЗС визначаються на основі оцінки їх ефективності, зіставленням значень спеціальних критеріїв та показників ефективності. Основними критеріями – є втрати серед особового складу (населення) та вартість спеціальних захисних споруд із розрахунку на одну особу, що підлягає захисту.

В даній роботі розглядається вирішення задачі визначення раціональних характеристик СЗС на основі компромісу критеріїв з використанням так званих " дисциплінуючих умов ", сенс яких полягає у раціональній витраті наявних ресурсів.

Можливі різні варіанти рішення поставленої задачі. В якості "дисциплінуючої умови" можливо застосувати величину допустимих втрат особового складу. У цьому випадку характеристики СЗС визначаються на основі мінімізації їх вартості із розрахунку на одну особу, що підлягає захисту.

Можливо навпаки встановити загальну вартість СЗС, що також "дисциплінує умову", тоді характеристики СЗС визначаються мінімізацією втрат серед тих, хто підлягає захисту, при визначеній загальній вартості спеціальних захисних споруд .

Проте ці рішення практично не прийнятні, оскільки встановити величину допустимих втрат або загальну суму грошових коштів для закупівлі та зведення СЗС неможливо.

У роботи як "дисциплінуючу умову" взяти такі вимоги: забезпечення найбільш ефективної витрати коштів на кожному етапі будівництва ФССО.

Значення раціональних характеристик СЗС (ступеню захисту; місткості; пропускної спроможності входів; тривалості перебування тих, хто підлягає захисту; коефіцієнта ослаблення радіоактивного випромінювання; норми площі СЗС із розрахунку на одну особу, що підлягає захисту; тощо) визначаються за допомогою одного з критеріїв з системи рівнянь.

Також, представлений критерій доцільності оснащення СЗС різним устаткуванням і додатковими елементами (шлюзами, автоматичними дверима і тощо) може бути у вигляді

$$\frac{\Delta_\lambda P}{\Delta_\lambda S} = \frac{\Delta_j P}{\Delta_j S}, \qquad (1)$$

де $\Delta_j P$ та $\Delta_j S$ - приріст ймовірності ураження тих, хто підлягає захисту і вартості СЗС із розрахунку на одну особу, що підлягає захисту, в результаті оснащення СЗС *j*-тим устаткуванням.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Запропонована методика по визначенню характеристик СЗС, зокрема елементів конструкцій із сталефібробетону, для підвищення стійкості до динамічних навантажень і газопроникності, можуть бути використані для розроблення нових технологій сучасної фортифікації для забезпечення надійного захисту особового складу та населення, озброєння і військової техніки і обладнання.

Реалізація на практиці цього підходу дозволить мінімізувати витрати на будівництво, ремонту та експлуатацію фортифікаційних споруд спеціальних об'єктів.

Список літератури

1. Убайдуллаєв Ю. Н., Копча Ю. Ю., Ольшевський Ю. В. Компроміс критеріїв для визначення раціональних значень основних характеристик спеціальних захисних споруд: тези доп. учасників міжнародної науково-технічної конференції "Перспективи розвитку озброєння та військової техніки Сухопутних військ". м. Львів 16 травня 2021 р. НАСВ, Львів, 2021. С. 307.

ВОЄННИЙ СТАН: ПЕРШІ ВИКЛИКИ ДЛЯ СЛУЖБИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

УЛЬЯНОВ К. Є. к.е.н.
БОЙКО А. А.
МОУ
ЧЕРНЕЦЬКИЙ О. К.
ДВА МОУ

Постановка проблеми. Правовий режим воєнного стану накладає певні обмеження та вимагає пошук нових підходів до діяльності Служби внутрішнього аудиту МОУ.

Мінфін у своєму роз'ясненні від 20.03.2022 року звернуло увагу, що "відповідно до кращих практик підрозділи внутрішнього аудиту допомагають установам досягати поставлених цілей за допомогою системного, упорядкованого підходу до оцінки і підвищення ефективності процесів управління ризиками, контролю, і системи управління, зокрема через виконання консультаційних завдань (наприклад, надання порад і рекомендацій, організація процесу колективного обговорення проблем, дорадча участь в робочих групах тощо)" [1].

Крім того воно рекомендувало розглянути питання щодо можливості проведення внутрішніх аудитів (зокрема, дистанційного або камерального) у разі наявності доступу до документів, інформації та баз даних, необхідних для проведення внутрішніх аудитів [2].

Враховуючи зазначене та з метою якісного виконання Службою внутрішнього аудиту завдань за призначенням, варто зосередити увагу на двох ключових напрямках діяльності, консультації та завдання з надання впевненості з урахуванням накладених обмежень (участь підрозділів у бойових діях, переміщення, реорганізації тощо. Мінфін звертає увагу, що у випадку прийняття рішення щодо залучення керівника та/або працівників підрозділу внутрішнього аудиту до консультаційної необхідно вжити заходи для обмеження негативного впливу на їх незалежність та об'єктивність, а також врахувати кваліфікаційну спроможність підрозділу внутрішнього аудиту та можливий вплив на безпосереднє проведення внутрішніх аудитів [1].

Консультаційну діяльність варто проводити з урахування компетентістних можливостей аудиторів (використовувати фахові знання та ексклюзивні навички). Аудитори повинні використовувати більше свій практичний минулий досвід для надання консультацій та зосередити її на напрямках:

організації фінансового забезпечення військових частин що формується (документообіг, діловодство, розподіл посадових обов'язків, інформаційна комунікація з іншими підрозділами та службами в/ч);

організації бухгалтерського обліку (розробки облікових політик) за елементами (матеріальний облік, розрахунки з особовим складом, тощо);

організації розрахунків з особовим складом (нарахування грошового забезпечення, заробітної плати, розрахунки з податків, внесків тощо);

організації обліку операцій з отримання благодійної допомоги та її використання;

договірної роботи (моніторингу);

за іншими напрямками (службами) – за наявності можливостей надання фахових консультацій.

Консультації, за можливості, варто надавати дистанційно, а за необхідності і з виїздом на об'єкт. Консультування з виїздом на об'єкт проводити за клопотанням органів військового управління. При цьому варто налагодити комунікацію з органами військового управління яким, за попередніми оцінками, консультації аудиторів можуть підвищити ефективність їх діяльності та попередити неефективні управлінські рішення.

Для забезпечення відповідальності та уникнення подвійного трактування консультації повинні оформлюватися письмово. Для забезпечення якості, бажано їх оформлювати за підписом керівника відповідного територіального підрозділу. За результатами такої діяльності варто організувати інформування заінтересованих органів військового управління для можливого тиражування та поширення результатів з метою досягнення кумулятивного ефекту.

Наступним важливим напрямком діяльності в умовах воєнного стану є ефективне використання обмежено бюджету робочого часу аудиторів. Для цього варто провести уточнення операційного плану діяльності, як це передбачено п. 5 Стандарту 7 "Планування діяльності з внутрішнього

аудиту" розділу ІІІ Стандартів внутрішнього аудиту [3]. Для внесення змін варто організувати:

збір та накопичення інформації (даних) щодо проблемних питань, що виникають під час діяльності ЗС (отримання, використання, списання військового майна, гуманітарної допомоги; забезпечення особового складу; нормативне врегулювання тощо):

аналітичну роботу з моніторингу різних електронних джерел, щодо закупівель та забезпечення, для формування інформаційної бази аудитів;

роботу щодо дистанційного виявлення та попередження порушень;

уточнення можливостей щодо проведення виїздних аудитів, доступу до документів та інформаційних баз.

На основі проведеного аналізу зазначеної інформації варто організувати роботу уточнення та оцінки ризиків діяльності та підготувати пропозиції до Операційного плану діяльності з внутрішнього аудиту.

При цьому розглянути можливість застосування камеральних дистанційних способів проведення внутрішніх аудитів.

Таким чином, діяльність з внутрішнього аудиту в умовах воєнного стану повинна бути адаптована під середовище діяльності. Варто більше уваги приділяти надання фахових консультації, моніторингу, камеральним аудитам, менше виїздим аудита.

Зміни середовища діяльності вимагають переоцінки ризиків і, відповідно внесення змін в Операційний план діяльності з внутрішнього аудиту.

Список літератури:

1. Щодо можливості здійснення внутрішнього аудиту в період дії правового режиму воєнного стану: лист Міністерства фінансів від 20.03.2022 р. № 33020-07-5/6432 URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%8F%D1%81%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%92%D0%90.pdf (дата звернення 11.05.2022).

2. Про надання роз'яснення: лист Міністерства фінансів від 18.04.2022 № 33020-07-5/7870 URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%8F%D1%81%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%9C%D0%AE.pdf (дата звернення 11.05.2022).

3. Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту; наказ Міністерства фінансів від 04.10.2011 № 1247 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11#Text (дата звернення 11.05.2022).

ВІЙСЬКОВА ОСВІТА ЯК ЧИННИК ПОСИЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ЗБРОЙНИХ СИЛ І СУСПІЛЬСТВА

ФЕДОТОВА Я. Г. к.е.н., доцент
ORCID: 0000-0002-6995-4174
ВІКНУ імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. У своїй новітній історії Україна стикнулася з жахливою реальністю війни, повномасштабним військовим вторгненням РФ, яке завдає нищівного удару по всіх секторах економічної системи держави.

Руйнування промислової, транспортної, інженерної, соціальної та інших складових інфраструктури цілих регіонів країни, суттєве зменшення обсягів виробництва основних видів продукції, масштабний відтік економічно активного населення – лише незначна частка тих втрат, які несе економіка України в умовах війни. Стає очевидним, що вищезазначені фактори й надалі визначатимуть як подальший перебіг військових дій, так і спроможність нашої держави успішно відбудовуватися після їх закінчення.

В умовах воєнного стану держава змушена, з одного боку, здійснювати пошук прийнятної економічної парадигми та відповідно до цього перебудовувати свою економічну модель, з іншого боку – проблема самозбереження суспільства вимагає пошуку сучасних засобів підтримання боєздатних ЗС [1].

За таких обставин актуальним стає вислів, що армія захистить нас сьогодні, економіка нагодує завтра, а сталий розвиток країни забезпечить освіта.

Рис. 1. ***Пріоритетні напрями сучасного розвитку України***

Тому саме університетам випадає місія виконати роль економічних новаторів, стати просвітницькими центрами, осередками виявлення інноваційних, креативних підходів щодо підвищення потенційних можливостей окремих сфер життєдіяльності суспільства до розвитку, забезпечити обмін досвідом і кращими практиками (рис. 2).

Рис. 2. ***Роль університетів у цивільно-військових відносинах***

Усвідомлення необхідності комплексного підходу до визначення місця та ролі армії в сучасній Україні, особливостей взаємодії ЗС і суспільства в економічній, соціальній, політичній і духовній сферах, диктує нові вимоги щодо форм підготовки майбутніх фахівців для Збройних Сил України.

У контексті глобальної співпраці України з НАТО, наша держава вибудовує нові підходи до забезпечення національної безпеки. Особливої актуальності набувають сьогодні форми співробітництва у сфері військової освіти, впровадження стандартів Альянсу в навчальний процес.

Північноатлантичний альянс багатьма сприймається виключно як військова організація, коли насправді НАТО має безліч програм у сферах науки, захисту довкілля, організації допомоги в надзвичайних ситуаціях природного характеру. Україна бере дуже активну участь у багатьох наукових програмах Альянсу. Взаємодія України з НАТО у сфері науки та захисту довкілля розпочалася ще у 1991 році. Вона проходить у рамках програми НАТО “Наука заради миру та безпеки”, яка сприяє співпраці науковців з країнами-членами і партнерами Альянсу та фінансуванню наукових досліджень у галузі безпеки. У рамках цієї програми НАТО було реалізовано понад 27 спільних проєктів за участі українських науково-дослідних установ. Наразі на стадії виконання перебуває близько 30 багаторічних проєктів [2, 3].

Характер воєнного протистояння України доводить, що поряд із військовою силою протидія такій агресії має бути комплексною, із застосуванням широкого спектра засобів невійськового характеру: інформаційної безпеки, кібербезпеки, науки та новітніх технологій, енергетичної безпеки, стратегічних комунікацій, ін. Саме для здійснення цих змін необхідні молоді, амбітні, активні, високоосвічені, кваліфіковані фахівці зі знанням іноземних мов. У першу чергу, це шанс для молоді, аби долучитися до захисту, подальшого відновлення та розвитку своєї держави і успішно реалізувати свій потенціал [4].

Рівень підготовки військових професіоналів повинен також дозволити їм отримати необхідні знання не лише для вирішення більшою мірою регіональних завдань та для адекватної реакції на нові загрози національній безпеці (зовнішні конфлікти, внутрішні протистояння, тероризм, миротворча діяльність, незаконна міграція, релігійний та етнічний екстремізм тощо), а й

оволодіти інструментарієм з управління регіональним та місцевим економічним розвитком, набути практичних навичок щодо використання стратегічних і тактичних інструментів, механізмів фінансування та оцінювання місцевого економічного розвитку, що дозволило би у разі потреби застосувати необхідні технології у повсякденному житті та при комунікаціях і взаємодії з органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськістю [5].

Список літератури:

1. Сіцінська М. Проблеми українського суспільства у сфері цивільно-військових відносин. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013. № 1. С. 82−89.

2. Міжнародний круглий стіл "Україна – НАТО: невійськова співпраця як спільна відповідь гібридним загрозам" 09 лютого 2017 року. URL: http://www.ucipr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=516:ukra-na-nato-sp-lna-nev-yskova-sp-vpracya-u-protid-g-bridn-y-v-yn&catid=16&Itemid=186&lang=ua (дата звернення 11.05.2022).

3. Європейська правда. Науковий вимір Альянсу: що змінили 20 років партнерства України з НАТО. 2017. URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/12/26/7075531/ (дата звернення 12.05.2022).

4. Ринажевський Б. Взаємодія військової служби правопорядку в Збройних силах України з органами державної влади, місцевого самоврядування і громадськістю. *Вісник Академії управління МВС*. 2010. № 4(16). С. 149−154.

5. Панухник О. В. Посилення взаємодії цивільного та військового секторів в Україні: економіко-гуманітарний аспект. Тези доповідей XIV Міжнародної науково-практичної конференції "Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє": за заг. редакцією І. В. Толока. К.: ВІКНУ, 2018. С. 295−297.

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО КРЕДИТУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ІНТЕРЕСУ

ФІЛІППОВ С. О. д.ю.н., к.психол.н.,
доцент
ORCID: 0000-0001-6700-4194
НАДПСУ імені Богдана Хмельницького

Постановка проблеми. В умовах правового режиму воєнного стану можемо констатувати, що з'явилися нові форми делінквентної поведінки, або ступінь суспільної небезпечності окремих якісно змінився. Як приклад, наведемо порушення заборон на виїзд за кордон чоловіків призовного віку. З одного боку, у мирний час таких заборон взагалі не має, з іншого боку в

умовах воєнного стану таке явище, за умови його масовості, загрожує публічному інтересу і негативним чином впливає на національну безпеку. Як урегульовувати це питання, не переступаючи межу надмірної криміналізації з відповідним введення кримінальних санкцій? У цьому контексті у громадській та професійній дискусії з'явилася цікава тема запозичення китайської моделі соціального кредиту або соціального рейтингу.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Проблема системи соціального кредиту останнім часом була предметом грунтовних досліджень, проведених, зокрема G. Newman, G. Kostka, Р. Рувинським [1-4]. У більшості з проаналізованих нами праць цих та інших авторів, досліджено китайський досвід запровадження цієї системи. Загалом, логіка цих авторів обумовлюється сучасним рівнем розвитком інформаційних технологій, наприклад, нейронних мереж та алгоритмів аналізу великих масивів даних (Big Data). Вони звертають увагу не тільки на зміну способів нашої взаємодії з навколишнім світом, але й на трансформацію також і самої соціальної поведінки (Social behavior).

Мета дослідження. Метою нашого дослідження є аналіз можливостей застосування зарубіжного досвіду в українських реаліях. Слід зауважити, що нові технології вуличного відеоспостереження, які широко застосовуються і в Україні, відкривають нові можливості припинення та профілактики правопорушень з використанням, наприклад, автоматичної фіксації протиправних дій, розпізнавання осіб, зафіксованих на вуличних камерах з автоматичним співставленням даних про них зі всіх реєстрів.

За основу нами взято досвід КНР, оскільки через певні інституційні причини саме в Китаї найбільш активним є практичне застосування технологій, про які йдеться, що спостерігається від початку 2000-х рр.

Яскравим прикладом застосування таких технологій є успіхи китайської поліції у справі знаходження дітей, які були викрадені багато років тому.

Повертаючись до нашої теми, зауважимо, що у КНР з 1 січня 2021 року діє новий цивільний кодекс, яким узаконено систему соціального кредиту. Кожен громадянин отримує стартові 1000 балів, залежно від його позитивних або негативних дій ця сума балів може або зростати, або зменшуватися.

Серед основних понять, що ми використовуємо, є поняття публічного інтересу, під яким ми розуміємо суттєві або важливі для значної кількості фізичних та юридичних осіб потреби, що забезпечуються публічною адміністрацією.

Забігаючи наперед, зауважимо, що незважаючи на очевидний ефект, який демонструє система соціального контролю у справі запобігання кримінальним та адміністративними правопорушенням, та, відповідно, у забезпеченні публічного інтересу, вважаємо, що тільки всебічне об'єктивне дослідження, перш за все через призму можливих негативних наслідків, може бути передумовою практичного втілення систем масового спостереження, на яких базуються елементи системи соціального контролю. По суті, дана

система трансформує ретроспективу розслідування вже вчинених правопорушень на перспективну діяльність з управління криміногенними ризиками.

Інформаційною базою системи в Китаї є Національна платформа обміну кредитною інформацією, яка інтегрує інформацію різноманітних баз, що ведуться органами центральної та місцевої влади. Показники, що підлягають урахуванню, охоплюють широкий спектр відносин, у тому числі відносини, врегульовані кримінальним правом. Наприклад, ухилення від військової служби "зменшує" персональний рейтинг на 80 балів з 1000 балів.

За великим рахунком, основним modus operandi системи соціального контролю і пов'язаних з нею механізмів контролю є не що інше, як інструменталізація людської поведінки з метою її подальшої модифікації та прогнозування.

Що є найбільш важливим моментом у довгостроковій перспективі? Ефект впровадження системи полягає у докорінній зміні існуючих правових інститутів, в тому числі інститутів юридичної відповідальності та покарання. Дійсно, перетворення індивіда в "цифрову особистість" робить можливим управління соціальними процесами за допомогою цифрових алгоритмів. Це навіть схоже на практику дресирування.

Підсумовуючи, необхідно підкреслити очевидні ризики, які тягне за собою система соціального контролю, тому що важливою її особливістю є те, що умовна "санкція" за правопорушення, всупереч принципам кримінального права і процесу, взагалі не передбачає очевидного зв'язку між покаранням, процедурою його призначення, правопорушенням, доведеною виною.

Список літератури:

1. Kostka G. China's Social Credit System and Public Opinion: Explaining High Levels of Approval. *New Media and Society*. 2019. Vol. 21, № 7. P. 1565–1593.

2. Newman G. R. Civilization and Barbarism: Punishing Criminals in the Twenty-First Century. Albany: State Univ. of New York Press, 2020. 280 p.

3. Рувинский Р. З., Тарасов А. А. Система социального кредита: исторические предпосылки и доктринальные основания феномена *Национальная безопасность / Nota Bene*, 2020. № 3. С. 72–88. DOI 10.7256/2454-0668.2020.3.33021

4. Рувинский Р. З., Царёв Е. В. Борьба с правонарушениями в эпоху системы социального кредита: перспективы и риски. *Всероссийский криминологический журнал.* 2021. Т. 15, № 3. С. 282–294

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

ХАРАБАРА В. М. к.е.н., доцент
ORCID: 0000-0002-8555-6440
ЧНУ імені Юрія Федьковича
ГРЕШКО Р. І. к.е.н., доцент
ORCID: 0000-0003-3054-356X
ЧНУ імені Юрія Федьковича
ХАРАБАРА В. І. к.військ.н.
ORCID: 0000-0001-7912-6578
НУОУ імені Івана Черняховського

Постановка проблеми. Актуальність дослідження. Криза, незалежно від причини її виникнення, є досить складним явищем, і звичайно, має більше негативних, ніж позитивних наслідків. Одним із позитивних наслідків кризи є фінансове оздоровлення економічної системи, тобто відсіювання найменш конкурентоспроможних та неефективних підприємств. Банк – це специфічне підприємство, і дійсно, в окремих випадках банкрутство банків може бути сигналом добре функціонуючої ринкової системи: слабким банкам немає в ній місця (шумпетерівське "творче руйнування"). Проте, у випадку із банкрутством банку ситуація має більш складні наслідки, оскільки банк є фінансовим посередником, а отже, акумулює ресурси громади, суспільства, в якому функціонує. І фактично кошти втрачає не банк, який їх лише акумулював, а населення та суб'єкти господарювання, які обслуговувалися в даному банку. І чим більшим є банк, тим складніше прийняти рішення про його ліквідацію: відома дилема "too big – to fail". І кінцеве рішення покладено на органи регулювання, зокрема в Україні на НБУ, однією з основних функцій якого є підтримання безпеки та фінансової стабільності банківської системи, захисту інтересів вкладників і кредиторів, та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, який відповідає за забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку [5].

У зв'язку з цим актуальним є питання об'єктивної оцінки фінансового стану банківської системи, покращення її структури, визначення факторів підвищення її ефективності і стабільності, що буде сприяти покращенню організаційного, інституційного, інструментального середовища банківського сектору, а отже і всієї фінансової системи держави [6].

Метою дослідження є розроблення теоретичних і практичних питань забезпечення стабільного розвитку банківської системи України з врахуванням прогресивного світового досвіду.

На сьогодні істотно посилюється роль цифрових технологій, які дозволяють підвищити ефективність операційних процесів у банківському секторі, у тому числі і з питань забезпечення стабільності учасників цієї сфери.

Цифровізація проявляється у підвищенні інтенсивності комунікації з цільовою аудиторією, розширенні доступних каналів збуту послуг. Зокрема, з'являється інтернет-банкінг, інші рішення і технологій, які були би неможливими без діджиталізації. Проте важливо розуміти, що сучасні технології також забезпечують можливість легшого обману громадян шахраями. Створюються схеми отримання коштів, які по своїй суті існували раніше, проте сьогодні вони отримують додатковий технічний аспект. Складність та інноваційність рішень призводить до того, що громадянам легше повірити у привабливість нової бізнес-моделі. Наприклад, якщо звертати увагу на кредитування без участі банків, то на перший погляд така ідея забезпечує більший прибуток тим особам, які надають свої кошти у тимчасове користування. Проте важливо розуміти, що банки існують у ринкових умовах у зв'язку із чіткою роллю і функцією, яку вони виконують. Саме банки здатні побудувати адекватні моделі оцінки кредитоспроможності підприємств та фізичних осіб. Вони акумулюють великі масиви даних щодо спроможності клієнтів відповідати за своїми зобов'язаннями. Як результат, вони більш адекватно оцінюють рівень ризику та ціну, яку слід запропонувати тому чи іншому суб'єкту.

Якщо відбувається кредитування без участі банку, то слід очікувати на вкрай неадекватну оцінку ризиків фізичними та юридичними особами при наданні своїх коштів іншим фізичним та юридичним особам. В таких умовах суттєво посилюється позиція позичальника. Якщо останній здатен залучити кошти у кредитної організації, то йому не доцільно звертатися до нетрадиційних інструментів залучення фінансових ресурсів. І навпаки, якщо банки вважають, що рівень ризику є надто суттєвим, і пропонують клієнту високу вартість залучення кредитних коштів, то такий клієнт, звертаючись безпосередньо до фізичних та юридичних осіб та отримуючи нижчу вартість кредитування, фактично обманює останніх.

Тобто разом із позитивним впливом цифровізація також створює загрози сталому розвитку. Наприклад, слід звернути увагу на такий інструмент, як P2P-кредитування.

Такий механізм призводить до відтоку коштів із банківських установ, тому спостерігається зменшення обсягу доступних фінансових ресурсів для забезпечення сталої діяльності банківських установ. Причому велика кількість підприємців, які створюють відповідні послуги, зловживають своїми можливостями, а саме можуть вивести капітал вкладників та оголосити банкрутство організації. У сфері обороту криптовалюти та P2P-кредитування центральний банк не має можливості забезпечувати таке ж державне регулювання, як у випадку із традиційним банківським сектором.

При цьому якщо звернути увагу на зарубіжний досвід, наприклад, китайський, можна відзначити, що такі сервіси активно використовувалися для впровадження різних шахрайських схем. Як результат, Китай суттєво зарегулював такий тип кредитування.

Китайський регулятор визначив, що платформа, яка займається наданням послуг кредитування однієї фізичної особи іншою, не може

акумулювати будь-які суттєві фінансові активи. Така організація може бути лише посередником, та заодно не може здійснювати інші види діяльності. Крім цього, організація має проводити всі види операцій через єдиний депозитарний банк. Це необхідно для посилення якості моніторингу та контролю за діяльністю тих кредитних організацій, які займаються наданням таких інноваційних видів послуг на фінансовому ринку [1].

Враховуючи такий досвід, а також відносно високу якість виконання своїх послуг українським банківським сектором, вважаємо, що доцільно заборонити функціонування таких сервісів на території України. Все ж таки ймовірність шахрайських схем є вкрай високою, навіть у тому випадку, якщо вони будуть реалізовуватися не посередницькими організаціями, а окремими учасниками схеми P2P-кредитування. Це негативно позначиться на суспільному житті, призведе до посилення недовіри у суспільстві, до інших негативних соціальних наслідків. Повна заборона є відносно простим рішенням, яке дозволяє досягти виконання державою своїх функцій із забезпечення сталого стану ринку банківських послуг.

Для визначення ефективності такої пропозиції необхідно звернути увагу на ті фінансові показники, які демонстрували організації в цій сфері. Загалом P2P-платформи зібрали близько 218 млрд дол. США. Йдеться про ситуацію у Китаї. Якщо порівняти ВВП на душу населення в цій країні з українським, а також використовувати співвідношення китайського населення до українського в 35,25 [3], то виявляється, що очікуваний економічний ефект від такого заходу складе близько (218/35,25)/(9608[4]/3727) = 2,4 млрд дол. США. Це ті гроші, які не будуть втрачені їхніми власниками, залишаться у банківській системі для забезпечення подальшого сталого функціонування цієї сфери.

Також доцільно звернути увагу на загрози стійкості становища окремих банків та всього банківського сектора, які пов’язані з розвитком цифрових технологій та інтернету. З’являється велика кількість сайтів, які використовуються для атаки на банківські кабінети клієнтів. Наприклад, зловмисник може створити сторінку, яка зовні буде дуже схожою на сторінку входу в інтернет-банкінг. Клієнт, який отримує посилання на таку сторінку за допомогою фішингових листів, введе свої дані, наприклад, логін та постійний пароль, а також може ввести динамічний одноразовий пароль. Відповідно, зловмисники отримають доступ до грошових накопичень жертви.

Звичайно, це не єдиний потенційний негативний вплив окремих сторінок та сайтів в інтернеті на стійкість банківської системи. Також в інтернеті поширюється інформація рекламного характеру про різні фінансові піраміди, фінансові організації, які не мають ліцензії на здійснення діяльності, про високоризикові фінансові інструменти, які зазвичай призводять до суттєвих втрат фінансових ресурсів у масового інвестора, про різні Forex-кухні, які насправді не надають доступ на світовий ринок обміну валюти, а підробляють динаміку цін на долар США та гривню для того, щоб клієнт завжди програвав у разі участі на віртуальній фондовій біржі.

Відповідно, у контексті державного регулювання стійкості банківської

діяльності доцільно надати можливість регулятору блокувати сайти у тому випадку, якщо працівники центрального банку вважають це за потрібне.

Відповідно, співробітники НБУ мають мати можливість блокувати рекламні сайти, які публікують інформацію про діяльність фінансових організацій без необхідної ліцензії, а також про різні шахрайські схеми. Також доцільно протидіяти тим сайтам, які розповсюджують програмне забезпечення, що краде вхідні дані клієнтів при взаємодії з інтернет-банкінгом. Це дозволить більш оперативно реагувати на загрози, що виникають. Звичайно, у власників сайтів має бути можливість захистити інтереси у тому випадку, якщо відповідне рішення працівників центрального банку буде необґрунтованим. Однак це необхідно здійснювати у межах звичайної процедури, а саме через суд.

На сьогодні перелік причин для блокування сайтів є обмеженим, а саме передбачається припинення їхньої діяльності у разі порушення авторського права, залучення громадян до небезпечної діяльності, але при цьому такий перелік не передбачає право на блокування сайту у тому випадку, якщо він створює загрозу фінансовій безпеці громадян та підприємств. Вважаємо, що доцільно виправити такий недолік.

Відповідно, враховуючи той факт, що саме НБУ є основним суб'єктом, який здійснює оперативне державне регулювання стійкості банківського сектора та інших сегментів фінансового ринку, то вважаємо, що саме цій організації необхідно дати до рук інструмент, який дозволить адекватно відповідати на загрози, що виникають.

У суспільному просторі, у ЗМІ вже обговорювалося таке питання, але воно не мало практичної реалізації. Вважаємо, що в цьому випадку доцільно врахувати досвід ЦБ Литви [2]. Ця організація має можливість блокувати сайти, що створюють загрозу стійкості банківської системи країни. Такий захід відповідатиме загальній стратегії забезпечення стійкості. Адже співробітники центрального банку розуміють, що необхідно йти шляхом зниження рівня інформаційних загроз для фінансової стійкості сектора.

Що ж стосується оцінки економічного ефекту від такої пропозиції, слід звернути увагу на збитки, пов'язані з існуванням різних шахрайських сайтів. Протягом попереднього року зафіксовано 72 тисячі випадків незаконних дій із платіжними картами. Це означає, що надання можливості покращити процес регулювання державного контролю дозволить досягти значного економічного ефекту.

Підсумовуючи, зазначимо, що запропоновано три напрями, які дозволять підвищити ефективність державного регулювання стійкості та стабільності банківського сектора. По-перше, запропоновано виключити валютні депозити із системи гарантування банківських вкладів. По-друге, доцільно надати можливість регулятору блокувати ті сайти, які рекламують незаконні фінансові організації, програми, які намагаються вкрасти дані для входу в інтернет-банкінг, а також здійснюють іншу деструктивну дію на банківську систему. По-третє, запропоновано заборонити операції кредитування P2P.

Список літератури:

1. Как китайский рынок p2p-кредитования стал гигантской пирамидой. URL: https://carnegie.ru/commentary/77382 (дата звернення: 25.05.2022).
2. Bank of Lithuania started to block websites offering illegal financial services. URL: https://www.lb.lt/en/news/bank-of-lithuania-started-to-block-websites-offering-illegal-financial-services (дата звернення: 25.05.2022).
3. Current Population – Census Bureau. URL:https://www.census.gov/popclock/print.php?component=counter&sec_ak_reference=18.e60fea5.1574146349.b558089 (дата звернення: 25.05.2022).
4. GDP per capita (current US долл. США) – China | Data. URL: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=CN (дата звернення: 25.05.2022).
5. Волкова В. В., Іспанюк С. Є. (2019). Удосконалення нагляду за діяльністю проблемних банків. Економіка і організація управління. № 3(35). URL: file:///C:/Users/roman/Downloads/7741%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-15551-1-10-20200129%20(1).pdf (дата звернення 25.05.2022).
6. Далгич К. В. (2015). Напрями вдосконалення банківської системи України. Фінансовий простір. № 4(20). С. 31−37. URL: https://ofp.cibs.ubs.edu.ua/files/1504/15dkvbsu.pdf (дата звернення 25.05.2022).

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ-ЧЛЕНАМИ НАТО

ЧЕХОВСЬКА М. М. д.е.н., професор
ORCID: 0000-0001-8135-7770
Національна академія СБУ

Постановка проблеми. ВЕС України з країнами-членами НАТО розпочалося у 1990-х роках і розвивалося відповідно до політичної ситуації в країні. Активізація спільної роботи відбулася після 2014 року, зокрема, зважаючи на закріплення євроатлантичного курсу держави в Конституції України. На сьогодні, у зв'язку із повномасштабною навалою РФ, питання ВТС з країнами-членами НАТО вийшло, на нашу думку, на більш практичний рівень.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Різні аспекти ВТС України з іноземними державами, у тому числі з країнами-членами НАТО, досліджували вітчизняні вчені В. Бадрак, В. Бегма, В. Горбулін, В. Шемаєв [] тощо.

Мета дослідження. Разом з тим, на нашу думку, у наукових роботах приділено недостатньо уваги ВТС України з країнами-членами НАТО відповідно до сучасного етапу розвитку нашої держави, що зумовило мету

дослідження.

Повномасштабна навала РФ проти нашої держави, що розпочалася 24 лютого 2022 року, довела на практиці тези щодо незмінності підтримки України країнами-членами НАТО, зокрема наданням фінансової, гуманітарної та військово-технічної допомоги.

Оцінюючи повномасштабне вторгнення РФ в Україну як передумову до загрози євроатлантичній безпеці, країни-члени НАТО розширили підтримку у сфері надання допомоги зброєю та спеціальними інженерно-технічними засобами, що спрямовані на підсилення потенціалу та спроможності України до захисту від російської агресії та для відновлення територіальної цілісності і, відповідно, відстоюванні суверенітету держави у межах міжнародно визнаних кордонів.

Так, однією із складових воєнної допомоги країн-членів НАТО є надання ЗСУ оборонного озброєння, зокрема, протитанкової зброї, ракетно-артилерійського озброєння, систем протиповітряної оборони, боєприпасів тощо. Якщо на початку військової російської навали країни-члени та країни-партнери НАТО надавали Україні переважно зброю радянського зразку, що перебувала на озброєнні східноєвропейських країн, то у стислі терміни були прийняті рішення щодо постачання більш сучасних видів озброєння. Відповідно до зазначеного, деякі країни, у тому числі шляхом змін у національному законодавстві, почали надавати можливість своїм військовим приїжджати в Україну для участі, зокрема, в спеціалізованих навчаннях, проведенні консультацій та тренувань. Наголосимо, що таким чином відбувається перехід ЗСУ на озброєння стандартів НАТО, про необхідність якого наголошувалося у вітчизняних доктринальних документах багато попередніх років поспіль.

Зазначимо, що необхідність швидкого та пропорційного реагування щодо викликів, спричинених повномасштабним вторгненням РФ на терени України, обумовили нові підходи і визначили нові, більш ефективні напрямки у побудові сучасного ВТС України з країнами-членами НАТО.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Зважаючи на все вищевикладене, на теперішньому етапі ВТС України з НАТО можна відзначити такі його нагальні відмінності, як мінімізація бюрократичного документообігу в країнах-членах та країнах-партнерах НАТО під час термінового надання дозволів на постачання ТВП до України, значне скорочення термінів поставок воєнного обладнання та зброї, широкий спектр постачань товарів військово-технічного призначення та побудова ефективної і безпечної мережі логістичного забезпечення постачань тощо. Серед перспектив подальших досліджень можна зазначити опрацювання нових напрямків ВТС України з країнами-членами НАТО, скорегованих відповідно до викликів, що виносить на порядок денний збройна агресія РФ.

ВПЛИВ ПОСТАВОК ОВТ ЗГІДНО UKRAINE DEMOCRACY DEFENSE LEND-LEASE ACT OF 2022 НА РОЗВИТОК СЕКТОРУ ОБОРОННОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

ЩЕРБИНА І. М.
ORCID ID: 0000-0001-8594-2213
Повітряне командування "Схід" ПС ЗСУ

Постановка проблеми. Реалізація закону США Ukraine Democracy Defense Lend-Lease Act of 2022 [1], з одного боку, передбачає довгостроковий термін розрахунку України за отриману допомогу без детальних обґрунтувань, з іншого, – необхідність відшкодовувати у майбутньому вартість переданого майна.

В умовах нестабільної бойової обстановки неможливо оцінити повною мірою загальну вартість, вичерпний обсяг і номенклатуру необхідної допомоги. Тому всі поставки будуть охоплені рамковими угодами залежно від потреб на кожному етапі [2].

Власне етапи слід розглядати як фази протистояння на театрі воєнних дій (гібридний конфлікт, повномасштабне вторгнення, стабілізація, контрнаступ, повернення непідконтрольних до 24.02.2022 територій).

По мірі набуття (нарощення) спроможностей сектору безпеки і оборони України щодо своїх оборонних можливостей, розширюється передачі Україні обсягів та номенклатури майна відповідно до рамкових угод.

В таких умовах врахування реальних економічних можливостей держави є останнім пріоритетом державної фінансової політики. Так, за даними Мінфіна України, за підсумками перших трьох місяців державний бюджет України лише на третину фінансувався з власних надходжень (54–56 млрд.грн.), решта – це міжнародна грантова та кредитна допомога. Щомісячно дефіцит державного бюджету становив 5 млрд.дол. [3]. При цьому військовий бюджет складав три чверті всіх видатків [4].

Згідно закону США Ukraine Democracy Defense Lend-Lease Act of 2022, за 2022-2023 фінансові роки Президент США може уповноважити Уряд США надавати уряду України або урядам країн Східної Європи, постраждалих від вторгнення РФ, в борг або оренду засобів оборони. Не пізніше ніж через 60 днів з дня набрання чинності цим законом, Президент встановлює прискорені процедури передачі засобів оборони Уряду України [5].

Заявлено, що в рамках ленд-лізу допомога США Україні складатиме 40 млрд. доларів (понад 40 річних бюджетів МО України на закупівлю і модернізацію всієї ОВТ). Враховуючи те, що Україні вже надано допомоги на загальну суму 20,4 млрд. доларів (понад 20 річних бюджетів МОУ на закупівлю і модернізацію всієї ОВТ) [6], загальні оборонні витрати США на підтримку України орієнтовно становлять 60 млрд.дол. (понад 60 річних

бюджетів МО України на закупівлю і модернізацію всієї ОВТ).

Умовно поточна фаза воєнного протистояння перебуває на стадії стабілізації, що дозволяє розпочати роботу з пошуку шляхів оптимізації боргу за отримане військове майно.

Серед джерел зменшення боргового навантаження на державний бюджет України:

організація ефективної і мобільної системи планування оборонних потреб, яка базується на оперативних і бойових спроможностях ЗСУ;

запровадження багаторівневої системи контролю витрачання оборонних ресурсів;

розгортання спільного українсько-натівського виробництва ОВТ, а також логістичного простору;

отримання матеріальної допомоги від інших країн світу;

отримання репарацій;

інші варіанти взаєморозрахунків.

Розглянемо детально напрям спільного українсько-натівського виробництва ОВТ, а також логістичного простору.

Об'єктивно і комплексно неможливо достовірно оцінити поточний стан факторів виробництва сектору оборонної промисловості України: як фізично (тривають ракетні обстріли), так і законодавчо (законом України від 03.03.2022 №2115-IX "Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни" передбачено подання облікових, фінансових, бухгалтерських, розрахункових, аудиторських звітів та будь-яких інших документів протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану).

Однак, аналіз джерел масової інформації [7-16] дозволяє зробити висновки, що ступінь руйнування об'єктів сектору оборонної промисловості України є суттєвим. На підприємствах оборонки виробляється і обслуговується майно радянської номенклатури, технологічний рівень якого не в повнім мірі відповідає потребам ведення сучасної мережево-центричної війни, а також існує залежність від комплектуючих, вузлів, агрегатів виробництва країн колишнього СРСР.

В той же час, виникає необхідність в найкоротші терміни з мінімальними витратами обслуговувати майно, поставлене в рамках Закону № 117-118.

До того ж, налагодження виробництва дозволяє вирішити соціальне питання трудовлаштування та підготовку кадрів, що стане передумовою перебудови сектору оборонної промисловості України.

З метою досягнення зазначених вище цілей, необхідно вирішити наступні завдання:

ресурсне забезпечення: інституціональний механізм акумулювання наявних ресурсів, наприклад, у вигляді створення цільового фонду;

безпека об'єктів: запуск об'єктів спільного виробництва закордоном із наступним перенесенням його на територію України у відбудовний період після закінчення воєнних дій;

поділ праці в кооперaційній ланці: на основі конкурентних переваг;
правовий аспект: розробка міжнародних договір (угод).

Стосовно перших кроків практичної реалізації оборонно-промислового співробітництва в умовах воєнного стану, Україна та Польща підписали Меморандум про створення польсько-української комісії, яка готовуватиме рекомендації щодо формату заснування спільного підприємства з виготовлення зброї та військової техніки [17].

Таким чином, на сучасному етапі функціонування і розвитку сектору оборонної промисловості України фактор ВЕС, зокрема її оборонно-промислова складова, є дієвим інструментом зменшення боргового навантаження на державний бюджет України.

Список літератури:

1. Ukraine Democracy Defense Lend-Lease Act of 2022 : Public Law 117–118 May 9, 2022 URL: https://www.congress.gov/bill/117th-congress/senate-bill/3522/all-info#:~:text=A%20bill%20to%20provide%20enhanced,invasion%2C%20and%20for%20other%20purposes (дата звернення 23.05.2022).

2. Как повлияет Закон о ленд-лизе на экономику Украины? URL: https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/211121_kak-povliyaet-zakon-o-lend-lize-na-ekonomiku-ukrainy.

3. Держбюджет лише на третину фінансується з власних доходів – Марченко. URL: https://www.unian.ua/war/derzhbyudzhet-lishe-na-tretinu-finansuyetsya-z-vlasnih-dohodiv-marchenko-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11848296.html. (дата звернення 23.05.2022).

4. Марченко: три чверті видатків бюджету – на оборону, податків вистачає лише на третину витрат. URL: https://finbalance.com.ua/news/marchenko-tri-chverti-vidatkiv-byudzhetu---na-oboronu-podatki-pokrivayut-tretinu-usikh-vidatkiv (дата звернення 23.05.2022).

5. Ленд-ліз для України: що це означає для нас у п’яти фактах. URL: https://defence-ua.com/minds_and_ideas/lend_liz_dlja_ukrajini_scho_tse_oznachaje_dlja_ukrajini_u_pjati_faktah-7148.html. (дата звернення 23.05.2022).

6. Ленд-ліз для України підписано: яку зброю отримаємо та коли оплачувати. URL: https://defence-ua.com/minds_and_ideas/lend_liz_dlja_ukrajini_pidpisano_jaku_zbroju_otrimajemo_ta_koli_oplachuvati-7294.html.

7. Піар “Укроборонпрому” призвів до удару по бронетанковому заводу: знищено цех де ремонтували трофеї, є загиблі та поранені. URL: https://defence-ua.com/people_and_company/piar_ukroboronpromu_prizviv_do_udaru_po_bronetankovomu_zavodu_znischeno_tseh_de_remontuvali_trofeji_je_zagibli_ta_poraneni-6992.html. (дата звернення 23.05.2022).

8. У Львові ракетним ударом знищено будівлю авіаремонтного заводу. URL: https://lb.ua/society/2022/03/18/510037_u_lvovi_raketnim_udarom_znishcheno.ht

m. (дата звернення 23.05.2022).

9. Кияни у соцмережах пишуть, що ракетні удари були завдані по оборонному заводу “Артема”. URL: https://racurs.ua/ua/n170115-ppo-vpoluvala-try-rakety-nad-odesou-video.html. (дата звернення 23.05.2022).

10. Харківський бронетанковий завод обстріляли з російської РСЗВ. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3423032-harkivskij-bronetankovij-zavod-obstrilali-z-rosijskoi-rszv.html. (дата звернення 23.05.2022).

11. Російські війська обстріляли КБ “Луч”. URL: https://lb.ua/pravo/2022/03/15/509574_rosiyski_viyska_obstrilyali_kb.html. (дата звернення 23.05.2022).

12. Російські війська обстріляли завод “Антонов” у Києві. URL: https://suspilne.media/217254-rosijski-vijska-obstrilali-bagatopoverhivku-ta-zavod-antonov-u-kievi-e-zagibli/ (дата звернення 23.05.2022).

13. Країна-агресор здійснила обстріл Житомирського бронетанкового заводу – розпочато розслідування. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/posts/krayina-agresor-zdiisnila-obstril-zitomirskogo-bronetankovogo-zavodu-rozpocato-rozsliduvannya (дата звернення 23.05.2022).

14. “Укроборонпром” підтвердив обстріл військами РФ Жулянського машинобудівного заводу. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukroboronprom-zavod-rf-udar/31805482.html. (дата звернення 23.05.2022).

15. Повітряні сили ЗСУ назвали обстріл Львова “ляпасом Байдену”. URL: https://zaxid.net/povitryani_sili_nazvali_raketniy_obstril_lvova_lyapasom_baydenu_n1539581 (дата звернення 23.05.2022).

16. Росіяни завдали удару по українському заводу з виробництва ракет. Завод “Візар” випускає ракети для комплексів ППО С-300. URL: https://zaxid.net/rosiyani_zavdali_udaru_po_ukrayinskomu_zavodu_z_virobnitstva_raket_n1541110 (дата звернення 23.05.2022).

17. Україна та Польща хочуть створити спільне підприємство з виготовлення зброї. URL: https://www.epravda.com.ua/news/2022/06/1/687714/ (дата звернення 23.05.2022).

МІЖНАРОДНІ ВИМОГИ В ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В ІНТЕРЕСАХ ОБОРОНИ І БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

ЯНВАРІ Й. Й.
РАТУШНЯК С. О.
ORCID: 0000-0002-9008-1064
ФЕУ КСВ ЗСУ

Постановка проблеми. Важлива складова національної безпеки та оборони України повинна бути забезпечена тільки через комплексне

вирішення завдань у цій сфері, в тому числі шляхом організації ефективного забезпечення функціонування та радикального реформування Збройних Сил України.

Вирішення задач реформування ЗС значною мірою залежить від організації внутрішнього контролю за матеріальним та фінансовим забезпеченням заходів воєнної реформи та ефективного використання майна та ресурсів в період її впровадження.

Ступінь дослідження проблеми науковцями. Дослідження міжнародного досвіду організації системи контролю проводилося науковцями в різних напрямках. Одні з них розглядали його щодо фінансового контролю підприємств [1] та державного фінансового контролю [2], інші щодо контролю якості аудиторських послуг [3], контролю державної системи [4] та контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування [5]. У цих сферах, особливо стосовно суб'єктів державного сектору, цей досвід вже активно застосовується. Дослідження зарубіжного досвіду організації системи внутрішнього контролю діяльності підприємств та установ залишається актуальним та потребує визначення тенденцій його подальшого розвитку з метою з'ясування можливості й доцільності застосування та адаптації до умов здійснення контрольної діяльності в Україні.

Мета дослідження: визначення напрямків розвитку та функціонування внутрішнього контролю розвинених країн світу, та можливості адаптації його найбільш прийнятних прогресивних досягнень до умов діяльності підприємств та установ України в інтересах оборони і безпеки держави.

В умовах переходу українського бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів фінансової звітності, трансформації системи регулювання українського аудиту за допомогою міжнародних стандартів аудиту, виникає необхідність підтвердження інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємств та установ. Для більш ефективного функціонування СВК необхідно вивчати досвід зарубіжних країн у цьому напрямку.

Головними критеріями ефективності системи внутрішнього контролю є заходи, що забезпечують збереженість та захист активів, регістрів та інформації, які сприяють виявленню викривлень і помилок та їх запобіганню, допомагають виконанню розпоряджень та наказів керівництва підприємств, забезпеченню повноти облікових записів та своєчасної підготовки фінансової звітності.

У 1992 році в США Комітет спонсорських організацій Комісії Тредуея (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, COSO) видав документ "Інтегрована концепція внутрішнього контролю" (Internal Control – Integrated Framework) (концепція COSO). В ньому внутрішній контроль характеризувався як п'ять компонентів: контрольне середовище, контрольна діяльність, оцінка ризиків, інформація та комунікація, моніторинг [6, с.4–5].

Важливість концепції COSO полягала в тому, що в ній особлива увага приділялася питанням ефективності функціонування внутрішнього контролю

та підвищення відповідальності керівництва підприємства за його станом. Згідно з COSO внутрішній контроль визначається як процес, в якому беруть участь вищі органи управління підприємством, що визначають його політику (наприклад, рада директорів), його управлінський персонал вищого рівня (менеджмент) і всі інші співробітники, у результаті якого досягаються такі цілі, як: доцільність та фінансова ефективність діяльності (включаючи забезпечення збереження активів); достовірність фінансової звітності; дотримання вимог законодавства і регулюючих органів.

Вперше в COSO було встановлено одну з основних вимог, яка передбачає пряму відповідальність вищих органів управління підприємством, таких як рада директорів і менеджмент компанії, які здійснюють контроль за створенням і ефективністю функціонування орієнтованого на ризики внутрішнього контролю на підприємстві (в установі).

Методологія COSO стала основою, якою необхідно керуватися при розробці системи внутрішнього контролю. При цьому ставляться такі основні вимоги: процес створення і функціонування СВК повинен бути задокументований у форматі, необхідному для розуміння аудиторами; повинна бути забезпечена ефективність функціонування СВК; оцінка ефективності СВК повинна здійснюватися в компанії на постійній основі із застосуванням відповідних процедур.

Принципи COSO і стали основою нової редакції міжнародних стандартів аудиту (далі – МСА). Ухвалення концепції COSO призвело до того, що були значно підвищені вимоги до аудиторів щодо оцінки ефективності СВК, що перевіряються.

Ухвалення і наступні зміни до цих стандартів призвели до внесення доповнень і поправок практично в усі МСА. Система внутрішнього контролю відповідно до МСА 315 містить наступні компоненти: контрольне середовище; процес оцінки ризиків в організації; інформаційну систему, пов’язану з фінансовою звітністю, в тому числі, відповідні процеси і інформаційну взаємодію; контрольні дії; моніторинг засобів контролю.

Контрольне середовище відповідно до МСА 315 включає позицію, обізнаність та дії керівництва і осіб, наділених керівними повноваженнями, щодо внутрішнього контролю економічного суб’єкта і його значення для цього суб’єкта.

Оцінка ризику в організації передбачає процес виявлення ризиків, їх можливих наслідків, а також реагування на них. У МСА включено вимогу до керівників самостійно оцінювати пов’язані з роботою свого підприємства ризики.

Контрольні дії – це політики та процедури, які допомагають впевнитися, що розпорядження керівництва виконують.

Під моніторингом засобів контролю розуміють процес оцінювання якості функціонування СВК протягом певного часу, що дозволяє розуміти своєчасну оцінку особливостей і працездатності засобів контролю та внесення необхідних змін.

Документ COSO розглядає також інформацію та комунікації.

Відповідно до інформації, COSO переглядає необхідність фіксування відповідної внутрішньої і зовнішньої інформації, потенційних стратегічних і інтегрованих систем, а також вимог до якісних даних. Опис комунікацій фокусується на передачі інформації з питань внутрішнього контролю, а також вимогах конкурентної, економічної та законодавчої інформації [7] .

Стосовно організації внутрішнього контролю в державних установах України доцільно використовувати саме документ "Інтегрована концепція внутрішнього контролю". Інтегрований підхід передбачає проникнення до всіх процесів з подальшим узагальненням інформації та своєчасним її доведенням до осіб, які повинні приймати управлінські рішення, спрямовані на максимізацію ефективності діяльності установи та пропонується адаптувати його до умов діяльності державних установ України для забезпечення ефективної організації оборони і безпеки держави.

Список літератури:

1. Побережець О. В., Денисюк О. В. Міжнародний досвід організації фінансового контролю: матер. VII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція "Проблеми ринку та розвитку регіонів України в XXI столітті" (Одеса, 5–9 грудня 2016 р.). 2016. С. 81–83.

2. Піхоцький В. Зарубіжний досвід організації державного фінансового контролю та можливість його використання в Україні. Економіст. 2016. № 1. С. 31–34.

3. Михайленко О. Г. Зарубіжний досвід формування системи контролю якості аудиторських послуг. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки 2011 випуск 20. Ч. II. С. 180–186.

4. Кохан С. О. Зарубіжний досвід організації систем контролю. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління 2013. Випуск 2. С. 284–290.

5. Любченко П. М., Смоляр О. А. Зарубіжний досвід організації контролю у сфері місцевого самоврядування. Державне будівництво та місцеве самоврядування 2015 Випуск 29 С. 18–31.

6. Internal control – integrated framework: executive summary / Committee of Sponsoring Organizations of the Tredway Commission, 2013. 12 p.

7. Старенька О. М. Роль міжнародних вимог в організації системи внутрішнього контролю. Вісник соціально економічних досліджень: збірник наукових праць За редакцією : М. І. Звєрякова (головний редактор) та ін. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2019. № 1 (69). С. 129–138.

ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО

ЛУЦИК Ю. О. к.е.н., доцент
НУОУ ім. І. Черняховського

Шановні гості та колеги!

Дозвольте подякувати усім за конструктивну роботу у досягненні поставленої мети та вироблення узгодженої думки з проблемних питань, які дозволяють нам продовжити ефективну роботу у сфері протидії російській агресії в економічному просторі.

Перш за все, хочеться наголосити, що виступи усіх наших шановних гостей були цікавими, змістовними і характеризувалися інформативністю і актуальністю викладеного матеріалу.

Хочу відзначити і висловити вдячність представникам органів військового управління, які поділилися з нами своїм досвідом з питань організації економічної безпеки, управління фінансовим і матеріальними ресурсами в інтересах безпеки і оборони держави.

Сподіваюся, ми і надалі продовжимо співпрацю з окреслених проблем конференції і неодмінним внеском у перемогу має бути злагоджена робот всієї країни в напрямку підтримання спроможностей економіки, яка забезпечить захист країни від внутрішніх і зовнішніх загроз, побудує стійку систему національної безпеки.

Наприкінці нашої роботи дозвольте побажати всім учасникам конференції МИРУ, успіхів у Вашій професійній діяльності заради процвітання нашої держави.

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
науково-практичного семінару

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В ІНТЕРЕСАХ ОБОРОНИ І БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

(26 травня 2022 року)

Відповідальна за випуск О. П. Голота

Київ–2022